

B. IOANIS
Clericorum
Epistolae

IHS
BIBLIOTECA DE LOYOLA.

Sala 1
Estante 7
Plúteo 2

14.75

39,2

~~62-22~~

179.

Notationes à fol. 173.

Romæ M.DLXXVIII.

B. IOAN. CHRYSOSTOMI
ARCHIEPISCOPI CON-
STANTINOPOLITANI
ARGUMENTVM

EPISTOLAE AD PHILIPPENSES.

PHILIPPENSES sunt Cives
vnius ex Macedoniae ciuitatibus,
quam Philippos vocant à condito-
re, ciuitatis coloniae, quemadmo-
dum Lucas inquit. Hic Purpura-
ria conuersa est, mulier valde pia,
atque attentata. Hic Archisynago-
gus credidit: hic Paulus vnà cum
Syla virgis caesus est: hic à magi-
stratibus rogati sunt, ut exirent; ac timori illis fuerunt:
splendidumque habuit Euangelii praedicationis principium.
Multa verò, & magna de illis ipse quoque Paulus testa-
tur, coronam suam illos vocans, & multa passos esse di-
cens. [Vobis enim datum est, inquit, à Deo, non solum,
vt in eum credatis, sed vt etiam pro illo patiamini] Eue-
nit autem: ut quo tempore ad eos scribebat, in uinculis
esset: propterea inquit; [ita vt vincula mea manifesta fie-
rent in Christo in omni praetorio] praetorium vocans Ne-
ronis palatium: verum è uinculis, in quibus fuerat, dimis-
sus est; idque ostendit ad Timotheum scribens in prima
A mea

Act. c. 16.
Vide nota-
tiones. fol. 173.

Act. 18.

Cap. 1.

Cap. 1.

2. Tim. 4.

ARGUMENTVM EPISTOLAE

mea defensione nemo mihi adfuit: sed omnes me dereliquerunt: non illis imputeretur: Dominus autem mihi adstitit, & confortauit me.] Vincula igitur illa significat, quæ defensionē istam antecesserunt. Nam ipso quidem defensionis, ac liberationis tempore minime affuisse Timotheum constat. Inquit enim [In prima mea defensione nemo mihi adfuit] idq; etiam hoc ipso ostendit; quòd hoc modo scribit: non enim illi per literas nunciasset; quòd notum ipsi esse sciret. Quo autem tempore hanc scribebat epistolam, Timotheus vnà secum aderat: idq; verbis istis ostendit [Spero autem in domino Iesu Timotheum me citò mittere ad uos] & rursus [Hunc igitur spero me citò mittere ad uos, mox ut uidero, quæ circa me sunt] E uinculis enim dimissus est: atque in ea, postquam ad ipsos uenisset, rursus coniectus. Quòd enim inquit [Sed etsi immolor supra sacrificium, & obsequium fidei uestræ] non ita dicit, quasi nunc fieret; sed quoniam si id eueniat, & quando-cunque eueniat [gaudeo] inquit, releuans illos mærore, quem ex ipsius uinculis conceperant: nunc enim minime mortem obiturum fuisse, ex illis uerbis perspicuum est [Confido autem in domino, quoniam, & ipse ueniam ad uos citò.] & rursus, [& hoc confidens scio, quia manebo, & permanebo omnibus uobis] Miserant autē ad eum Philippenses Epaphroditum; qui pecunias ad ipsum afferreret, & quo loco res ipsius essent, cognosceret. Nam peramanter affecti erga illū erant. Quòd autem ab illis missus Epaphroditus fuerit; audi ipsum dicentem [Habeo autem omnia, & abundo; repletus sum, acceptis ab Epaphrodito, quæ misistis] ob hanc igitur causam miserant; ut & illum consolarentur, & res illius cognoscerēt. Nam quòd & hoc cognituri miserant; in ipso statim epistolæ initio ostendit, de suo statu scribens, ac dicens [Scire autē uos uolo, quia quæ circa me sunt, magis ad profectum uenerunt Euāgelii] & rursus [Spero autem Timotheum me cito mittere ad uos; ut & ego bono animo sim cognitis, quæ circa uos sunt] Illud [ut & ego] perspicue hoc significat; ut quemadmodū uos, quòd uobis animū expleretis, misistis ad mea cognoscenda; ita &

Cap. 2.

Cap. 2.

Cap. 2.

Cap. 1.

Cap. 4.

Cap. 1.

Cap. 2.

AD PHILIPPENSES. 3

ita & ego bono animo sim rebus uestris cognitis. Quoniā igitur cū longo iam interuallo nō misissent, tunc miserant, (id enim indicat illis uerbis [Quoniam tandem aliquando restoruitis pro me sentire]) audiebantq; ipsum in uinculis esse (nam si de Epaphroditi mala ualitudine audierant, hominis nō ualde clari, qualis quidem Paulus erat; multo magis de Paulo) & cōsentaneum erat ipsos perturbari; idcirco in ipso Epistolæ proœmio inducit cōsolationem pro ipsis suis uinculis, ostendens tantum abesse, ut inde perturbari oporteat; ut gaudendū potius sit: deinde consilium illis dat; ut cōcordiam, atq; humilitatem colant, hoc illis tutissimum esse præsidium docens, atq; hac ratione facile illos inimicis suis superiores fieri posse. Non enim doctoribus uestris molestum est in uinculis esse, sed discipulos inter se minime concordēs uidere. Illud enim uel ad prouehendum Euangeliū facit; hoc uerò ad disturbandum. Cum igitur illos ad concordiam esset cohortatus, concordiam uerò ab humilitate proficisci docuisset, atque aduersus Iudæos, qui christianismum prætendentes omnibus modis dogmati officiebant, inuectus esset, canes eos uocans, ac malos operarios, atq; ab illis abstinendum esse suauis, & quibus rebus studendum esset, admonuisset, multaq; disseruisset de rebus ad mores pertinentibus, eosq; cōposuisset, ac recreasset uerbis illis [Dominus propē est]; tū uerò ea, quæ ipsum decebat, prudentia, rerum etiam ad se misarum mentionem facit, atque ita magnam affert consolationem. Facile autem animaduertere licet Paulum in scribendo hos potissimū honorificè tractare, nec quicquam usquam intericere, quòd obiurgandi vim habeat. Hoc uerò magnum illorū uirtutis argumentum est, nullam dedisse doctori occasionem obiurgandi, omniaq; ad eos non reprehensionis, sed suasionis modo esse scripta. Verū, ut nunc etiam repetā, quòd initio dicebam, magnā hæc Ciuitas ad fidē ostenderat propensionē; quādoquidē custos ipse carceris (quā uerò eiūsmodi muneris administratio magna cum improbitate coniuncta esse solet, non ignoratis) ex vno statim signo, & accurrit, & baptizatus est cum

Cap. 4.

Cap. 4.

Act. c. 16.

A 2 tota

ARGUMENTVM EPISTOLAE

tota familia sua. Ac signum quidem, quod factum est, ipse solus uidit; fructum uero, ac lucrum non solus percepit, sed una cum muliere, atque uniuersa domo. Sed & magistratus ipsos, qui Paulum uerberibus affecerunt, tumultu potius, & impetu quodam, quam improbitate id fecisse ex eo intelligitur; quod cito illum dimitti iusserunt, atque in metu postea fuerunt. Testimonium autem illis dat non solum fidei, & periculorum nomine, sed etiam beneficentiae; ubi inquit [quod & in principio Euangelii, & semel & bis in usum mihi misistis] nemine alio id praestante. Nam [nulla mihi, inquit, ecclesia communicauit in ratione dati, & accepti] Quod si aliquando intermiserint; occasionem potius, quam uoluntatem ipsis defuisse istis uerbis ostendit. [Sicut & sentiebatis: occupati autem eratis] Id uero magnum erga ipsos amoris stimulum praese fert. Quod enim uehementer eos dilexerit; hinc etiam manifestum [Neminem enim habeo, inquit, tam unanimem, qui sincera affectione pro uobis sollicitus sit] & rursus [eo quod habeam uos in corde in uinculis meis.]

Cap. 4.

Ibidem

Ibidem

Cap. 2.

Cap. 1.

MORALIS DIGRESSIO.

De eleemosyna.

HAEC igitur & nos intelligentes, ac tot habentes charitatis formulas, atque exemplaria, praebemus nos ipsos dignos huiusmodi exemplis, propti, ac parati pro CHRISTO pati. At enim hoc tempore non est, qui christianos infectetur, & uexet. Ergo, ut nihil aliud, saltem efficacem, & uehementem illorum beneficentiam imitemur; neque ubi semel, atque iterum dederimus, omni officio perfunctos nos arbitremur. Etenim per omnem uitam id faciendum est. Non enim semel, sed perpetuo placere oportet. Qui currit, si decem circuitibus, quas graeci uocant *διδυμοι*, iam factis postremam omittat; totum perdidit: ita & nos si ab incerto bonorum operum cursu

AD PHILIPPENSES.

5

cursum defecerimus; totum perdidimus, totum corrupimus. audi perutilem admonitionem illis pronunciatam uerbis [eleemosynae, inquit, & fides te non deserant] non dixit, semel facito, aut bis, aut ter, aut decies, aut centies: sed perpetuo; [te non deserant] inquit: nec uero dixit, ipsas ne deseras; sed, ipsae te non deserant; ostendens nos esse, qui ipsarum egeamus, non ipsas nostri; docensque nihil nobis non faciendum esse; ut illas apud nos retineamus. [circumda eas, inquit, gutturi tuo] Quemadmodum diuitum filii decus aureum circa collum gestant, illudque nunquam deponunt, quasi nobilitatis insigne circumferentes; ita & eleemosynam nobis ipsis circumdemus oportet, declarantes nos esse misericordis illius filios, qui solem exoriri facit super malos, & bonos. At non credunt infideles? quinimo per haec credent, si nos haec praestiterimus. Nam si uiderint nos omnium misereri, illumque representare praecceptorem; ad illius imitationem hoc a nobis fieri intelligent. Neque uero utcumque fecisse satis est; sed cautio quaedam praeterea, ac munimentum requiritur. [Eleemosyna, inquit, & fides sit tibi uera] recte dixit, [uera] non ex rapina, non ex furto. Hoc enim non est fides; non est uera eleemosyna. Nam qui furatur; eum mentiri, ac peierare necesse est: tu uero non ita; sed una cum eleemosyna fidem quoque habeto, inquit. Circumdemus nobis istum ornatum. Torquem hunc aureum animae aptemus, eleemosynam dico; quamdiu scilicet hic fuerimus. Nam cum aetas haec praeterierit; non amplius illa utemur; quid ita? non sunt ibi pauperes; non sunt ibi pecuniae; non est ibi mendicitas: quamdiu sumus pueri; ornatu hoc nos ipsos ne spoliemus. Quod enim in pueris euenit; ut cum ad uirilem aetatem peruenerint, ista deponant, atque alium sibi assumant ornatum; idem quoque in nobis: Etenim illi non erit eleemosyna ista, quae pecunijs sit; sed alia quaedam longe maior. Ne igitur interea hac nos priuemus: operam demus, ut pulchram se spectandam praebet anima. Magnum eleemosyna bonum, atque honoratum est, magnum donum; imo uero magna est bonitas. Si didicerimus pecunias contemnere; etiam alia di-

Prou. 3. uulgata uero editio habet [misericordia, & ueritas te non deserat]

scemus.

6 ARGUMENTVM EPISTOLAE

scemus. Vide enim quot hinc existant bona: qui dat eleemosynam, quomodo danda est; is discit pecunias contemnere: qui pecunias contemnere didicit; is malorum radicem excidit; quamobrem non tam facit beneficium, quam accipit; non idcirco solum, quod eleemosynae constituta est merces, ac retributio; verum etiam, quod anima fit philosophica, excelsaque ac diues. Qui eleemosynam dat, ad hanc disciplinam eruditur; ut pecunias, atque aurum minime admiretur: qui vero hac disciplina instituit animum; ne ille praclarum ascendendi in coelum principium fecit; sexcentasque pugnae, contentiones, inuidiae, mæroris occasiones amputauit. Nostis enim profecto; nostis & vos ex pecunijs mala omnia, ex pecunijs sexcenta bella solere existere. Quamobrem qui illas contemnere didicit; tranquillo in portu seipsum locauit; nec damnus posthac metuit. Ad hanc enim disciplinam illum eleemosyna erudiuit: non appetit posthac aliena (quomodo enim, cum sua etiam profundat, ac donet?) nulla posthac diuitis inuidia tangitur (quomodo enim, cum pauper fieri velit?) ipsumque animae oculum ab omni labe purum reddit. Atque hæc quidem hæc: quorum vero ibi bonorum compos futurus sit, nulla unquam oratio queat exponere: non vnâ cum stultis virginibus foris manebit; sed vnâ cum prudentibus, vnâ cum sponso ipso introibit, splendidas habens lampades. Ita ob hanc ipsam eleemosynam, ijs, quæ in virginitate seruanda valde laborarunt, longè præstabit, expers ipse laborum illorum: tanta est eleemosynæ virtus: alumnos suos magna cum libertate introducit: nota enim est cæli ianitoribus, qui sponsi fores custodiunt; nec verò nota solum, sed etiam huiusmodi, quam reuerentur; eosque, à quibus se cultam nouerit, magna cum libertate introducet; ac nemo contradicet; sed omnes cedunt. Nam si Deum in terram adduxit; idque ipsi persuasit, ut homo fieret; multo magis hominem in coelum intromittere poterit: magna est ipsius potentia. Ergo si ex misericordia atque hominum amore Deus homo factus est, si eò, inquam, adductus est ut seruus fieret; multo

Matt. 25.

AD PHILIPPENSES. 7

multo magis seruos in domum introducet suam. Hanc amemus; hanc colamus, non vno aut altero die, sed per omne tempus; ut ipsa nos bene notos habeat: nam si ea nos nouerit; & Dominus noscet; sin ignoret; dominus etiam ignorabit, ac dicet [nescio vos]. Verum absit, ut hanc nos uocem audiamus, sed beatam illam [Venite benedicti patris mei: possidere paratum vobis regnum à constitutione mundi] quod utinam nos consequamur in Christo Iesu domino nostro, cum quo Patri, vnaque Sancto Spiritui gloria, imperium, honos nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Matt. 25.

SERMO PRIMVS CAP. I.

PAULVS, & Timotheus serui Iesu Christi omnibus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis, Coepiscopis, & Diaconis, Gratia uobis, & pax à Deo patre nostro, & domino Iesu Christo. Hic quasi ad æquali honore præditos scribens non ponit suum magisterii nomen, sed aliud quiddam, illudque magnum. quale uerò istud? seruum seipsum nominat, non apostolum. Nam & hæc verè magna dignitas est, ac bonorum caput, seruū esse Iesu Christi, & non tantum dici. Qui Christi seruus est; hic à peccato liber est; & hoc ipso, quod germanus, ac legitimus seruus est; nunquam committet, ut cuiusquā alterius seruus fiat: alioqui non esset Christi seruus, nisi ex dimidia parte. Ac sanè ad Romanos scribens, rursus ita inquit, [Paulus seruus Iesu Christi] ad Corinthios verò, & Timotheum scribens, Apostolum seipsum nominat: quid ita? non ob eam certè causam, quod isti meliores essent Timotheo; absit; sed potius, quod præ omnibus, ad quos scribit, istos potissimum honorat, & fouet: nam & magnæ uirtutis testimonium ipsis dat. Præterea verò, cum ad illos scribenti, multa essent constituenda, & disponenda; ideo apostoli dignitatem præ se tulit. Hic verò nihil ipsis mādāt præter ea, quæ etiam

Ro. c. v.

ARGUMENTVM EPISTOLAE

etiã per seipſi videbant. *Sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis.* Quoniam verisimile erat Iudæos etiam seipſos sanctos nominare ex priore illo oraculo, vbi dicti sunt populus sanctus, & peculiaris; propterea addit *sanctis in Christo Iesu*. Hi enim soli sancti; illi vero reliquo iam tempore prophani. *Coepiscopis & Diaconis.* Quid hoc? an vnus ciuitatis multi erant Episcopi? nequaquam; sed presbyteros isto nomine appellauit. Tunc enim nomina adhuc erant communia; atque ipse etiam Episcopus vocabatur Diaconus. idcirco ad Timotheũ scribens inquit [Diaconiam id est ministerium tuum imple] cum tamen ille Episcopus esset: Quod constat ex verbis illis ad eundem scriptis [manus cito nemini imposueris] & rursus [quæ data est tibi cum impositione manuum presbyterii] presbyteri verò episcopum non ordinaſſent. & rursus ad Titum scribens inquit [Huius rei gratiæ reliqui te Cretæ; vt constituas per ciuitates presbyteros: sicut & ego disposui tibi; si quis sine crimine est, vnus vxoris vir] quæ quidem de Episcopo dicit. Atque hæc cum dixisset, statim addidit. [oportet enim Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem non superbum] Antiquitus igitur, quemadmodum dicebam, ipsi etiam presbyteri vocabantur episcopi, & diaconi Christi. Quocirca vel hodie multi episcopi ita scribunt, compresbytero, & condiacono. Procedente verò tempore proprium cuique distributum est nomen; vt hic quidem Episcopus, ille verò presbyter appelletur. *Coepiscopis inquit, & diaconis, gratia vobis, & pax à Deo patre nostro, & domino Iesu Christo.* Hoc loco nõ iniuria quæret quispiam; quid causæ sit; quamobrem cum nusquam alibi ad Clerum scribat, non ad eum, qui Romæ, non qui Corinthi, nõ qui Ephesi, sed generatim dicat [omnibus sanctis] vel [fidelibus] vel [dilectis] hinc ad clerum scribat? nimirum, quoniam clerici ipsi fuerant; qui literas ad eum dederant, & fructum protulerant; ipsique ad eum miserant Epaphroditum t *Gratias ago Deo meo, inquit, in omni memoria uestri semper.* Alibi ita scripsit [Obedite prepositis vestris, & subiaceret; ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus uestris reddituri: vt cum gaudio hoc faciant, & non

2. Cap. 4.

1. Cap. 5.

1. Cap. 4.

Cap. 1.

Vide notaciones.

175.

Hæb. c. 13.

SERMO PRIMVS.

9

non gemetes.] Si igitur gemere ex uitio discipulorum est; cum gaudio id facere, ex profectu erit. Hoc igitur est, quod ait. Quotiescunque, inquit, vestri memoriam repeto, Deum glorifico. Id vero facit; quòd multorum illis bonorum conscius erat. Et glorifico, inquit, & precor. Non enim quoniam virtutis viam ingressi estis, finem precandi pro vobis facio; sed perſto adhuc in oratione. *Gratias, inquit, ago Deo in omni memoria uestri semper, in omni oratione mea pro omnibus vobis cum gaudio etiam deprecationem faciens [semper] non solum, quando precor. Recte autem addidit cum gaudio est enim & cum merore id facere; quemadmodum alibi dicit [nam ex multa tribulatione, & angustia cordis scripsi vobis per multas lachrymas] super communicatione uestra inquit, in Euangelium à prima die usque nunc. Magnum quiddam est; de quo illis testimonium hoc loco dat, & ualde magnum, quodque Apostolis, & Euangelistis dari solitum est. Non quoniam una, inquit, ciuitas uobis comendata, ac credita est; illam solam curatis: sed nihil omittitis, vt laborum meorum participes sitis, ubique præſentes, uestramque operam, ac diligentiam vnà mecum in prædicatione collocantes. Nec uerò semel, bis ve, aut ter, sed semper ex eo tẽpore, quo credidistis vsq; ad hũc diem, apostolorum planè studiũ, atq; alacritatẽ representastis. Vide eos quidẽ, qui Romæ erant, ab illo sese auertisse (audi enim illum dicẽtem [Scis hoc, quòd auersi sunt à me omnes, qui in Asia sunt] & rursus [Demas me reliquit] & [in prima mea defensione, inquit, nemo mihi adfuit]) hos autem etiam cum aberant, illius sibi incommoda communia duxisse; quippe cum & certos homines ad illum mitterent, & pro viribus, quæ opus erant subministrarent, omnino que nihil omitterent. Atque hoc facitis, inquit, non solũ nunc, sed perpetuo, omni ratione subsidiũ afferentes. Ergo subsidiũ ferre, hoc est communicatio in Euangeliũ. Etenim quando ille quidem prædicat, tu verò predicantem foues, & adiuuas; illius coronæ communes tibi fiunt. Nam & in externis certaminibus non ad illum tantum, qui certat, corona pertinet; sed etiam ad pædotribam, & ad ministrum,*

Vide notaciones. 175.

2. Cor. 2.

2. Tim. 1.

Cap. 4.

B omni-

omninoque ad omnes illos, quicumque athletam instituerunt. Etenim qui illum confirmant, ac recreant; eos victoria quoque participes fieri æquum est. Itidem uerò in bellis non solus ille, qui præclarum facinus edidit, sed omnes etiam, qui ei utilem operam dederunt, non iniuriâ ad trophæorum, gloriæque partem uocantur; perinde ac diligens illa opera, & ministerium pars quædam, ac societas certaminis fuerit. Atqui sanctis inferuire, tantum abest, ut paruum quiddam sit, ut multum omnino ualeat. Nobis enim cõmunes facit repositas illis mercedes. Exẽpli causa profudit quispiam magnam pecunię uim propter Deum, assidue adhæret Deo, eximia uirtutis officiis fungitur, magnã adhibens diligentiam, ne uel in uerbis, aut cogitationibus ipsis, ulla uel alia re labatur. In tua manu est, quamuis tantundem diligentię non adhibueris, repositas illi pro tot laboribus mercedes communes tibi facere. Quomodo? si illum cures, foueasq; & sermone, & re ipsa; si consoleris cum suppeditas necessaria, tum in omni ministerio inferuiens. Tu enim is eris, qui asperam illam uiam faciliorem ipsi facies. Quamobrem si admiramini illos, qui in eremo uiuunt, qui uitę rationem planè angelicam susceperunt, qui in Ecclesiis eadem, atque illi, uirtutis obeunt munera; si admiramini, inquam, ac doletis tam longo uos interuallo ab illis abesse; licet uobis alia quadam ratione cum illis coire societatem, idest inferuendo, curando, ac fouendo. Nam & hoc Dei benignitatis est, eos etiã qui negligentiores sunt, nec duram illam, asperam, exquisitam uiuendi rationem suscipere possunt, rursus per aliam uiam ad eundem, atq; illos gradum prouehere. Atq; hoc illud est, quod Paulus cõmunionem uocat; communicant nobis, inquit, & impartiunt carnalia; & nos illis communicamus spiritualia. Nam quemadmodum Deus pro exiguis, ac nullius ponderis rebus regnum largitur; ita & illius serui pro exiguis, ac sensilibus spiritualia impartiunt: imo uerò ipse est, qui per hos, & hæc, & illa dat. nõ potes ieiunium ferre? non solitudinẽ? non humi cubare? non integras noctes uigilare? licet tibi harum omnium rerũ mercedem accipere; si alia quadã ratione

Ro. 15.
1. Cor. 9.

tione rem tuã gesseris; nempe si eum, qui istos labores capit, cures, recrees, foueasque assidue; & laborem, qui in illis certaminibus sustinetur, leuẽ reddas. Ille quidem stat pugnans, ac vulnera excipiens: Tu uerò à certamine reduntem cura, obuiis manibus suscipe, sudorem absterge, recrea, solare, lassam animã foue, ac refice. Profecto si tanta cum alacritate sanctis inferuiamus; participes mercedum, quę illos manent, erimus. Hoc & Christus docet [facite uobis amicos de mãmõna iniquitatis; ut recipiant uos in æterna tabernacula] Vides quomodo isti participes facti fuerint? *a prima die, inquit, usq; nunc ob hoc ipsum, inquit, gaudeo super communicatione uestra.* Gaudeo aut non de præteritis tantum, sed etiã de futuris. Nam ex præteritis de istis quoq; coniecturam facio. *Confidens hoc ipsum, inquit, quia qui coepit in uobis opus bonum, perficiet usque in diem Iesu Christi.* Vide quomodo illos modestiam etiam tueri doceat. Etenim quoniam magnum quiddam erat, quod de illis testatus fuerat; ne humani quid patiantur; protinus ipsos ita instituit, ut & præterita, & futura ipsi Christo accepta referant. quomodo? non dixit, confido, quemadmodum cepistis, ita etiam perfecturos. sed quid? *qui coepit in uobis opus bonum, perficiet, neq; ipso- rum in rectè facto aliquas fuisse partes negat.* Dixit enim. *Gaudeo super cõmunicatione uestra, nimirum, tanquam ipsi rectè se gessissent: neq; tamen ipsis duntaxat rectè facta assignat sed principaliter Deo.* Cõfido enim, inquit, *quia, qui coepit in uobis opus bonum, perficiet usque in diem Iesu Christi.* idest Deus. Nec uerò solum de uobis inquit; sed etiam de iis, qui ex uobis orientur, hoc spero. Nam & hæc non exigua laus est, nempe Deum in aliquo operari. Etenim si ille personarum acceptator non est, quemadmodũ certè non est, sed ad cuiusque propositũ spectans nobis in uirtutis officiis obeundis opitulatur; satis constat nos ipsos esse, qui occasionem demus; cur ille nobis concilietur: quare hac etiam ratione illos laudem esse promeritos minimè negauit: cetero qui si absolutè ageret; nihil sanè impedimenti erat; quominus & Græci, & omnes omnino homines agerentur; si inquam, nos perinde ac ligna, & lapides moueret, neque par-

Luc. 16.

De gratia,
et libero arbitrio.

tes etiam nostras desideraret. Quamobrem, cum inquit, *Deus perficiet* & hoc rursus ad illorum laudem pertinet; quippe qui Dei gratiam ita sibi conciliarint, ut ipsis cooperaretur ad naturę humanę conditionem exuperandam. Atque alia etiam ratione hac in re laus inest; nimirum, quod talia sint uestra rectę facta; ut minimę humana sint; sed diuino actu sit opus. Quod si Deus perficiet; nõ maximus capiendus erit labor: sed confidere oportet, facilę a nobis omnia præstitum iri: quippe qui ab illo adiuuemur. *Sicut est iustum me hoc sentire pro omnibus uobis, eod quod habeam uos in corde, & uinculis meis, & in defensione mea, & confirmatione Euangelij, quod omnes uos unã mecum participes estis gratiã.* Magnam interea desiderii vim hoc loco ostendit; siquidem illos in corde habebat; atque in ipsomet carcere uinctus Philippęsium recordabatur. non vulgaris uirorum laus, esse in memoria sancti huius. non enim illius dilectio ex inconsideratõ quodã animi motu, sed iudicio, ac bene cogitata ratione existebat. Quamobrem diligi aliquem a Paulo ad eod uehemęter, satis argumenti est, magnum esse illum, atq; admirabilem. *& in defensione, inquit, et confirmatione euangelij;* Et quid mirum, si in carcere illos in corde haberet? nam neq; illo tempore, inquit, quo ad tribunal accedebam dicturus causam, ex animo meo effluxistis. Tanta enim uolętia est amoris spiritualis; ut nulli cedat ille tempori, sed amantis animã perpetuõ complectatur, nullaq; calamitate, aut dolore uincti sinat. Etenim quemadmodum in fornace Babylonica, cum tãtum esset excitatum incendium, ros tamę erat beatis illis pueris; ita etiam amicitia, ubi semel amantis, Deoq; accepti hominis animam apprehendit; omnem extinguit flammã, roremq; admirabilem spargit. *et confirmatione Euangelij inquit.* Ergo vincula erant confirmatio Euangelij: ergo erant defensio; ac iure quidem. Nam si uincula detrectasset; impostoris omnino speciem præbuisset. Nunc uerõ omnia tolerans, & vincula, & calamitatem; planę demonstrat non se humanam aliquam ob causam hæc pati, sed propter Deum, qui mercedem reddere solitus est. Nemo enim fuerit, qui & mori, & tot adire pericula statuat; nemo

nemo qui tanti Imperatoris (Neronem dico) offensionem subeat; nisi alium multo maiorem Imperatorem intueretur. Erant igitur vincula confirmatio Euangelij. Vide quomodo, ut plenius, atque abundantius, quod uult obtineat, omnia in contrariam partem conuerterit. Quod enim infirmitatis, & criminis loco putabant; id confirmationem uocat; ut nisi id euenisset, infirmitate laboraturum fuerit. Deinde ostendit dilectionem non remerę, sed iudicio susceptam. unde? *Habeo uos, inquit, in uinculis meis, & in defensione; eod quod unã mecum participes estis gratiã* Quid hoc est? Hoc ipsum ne erat Apostoli gratia, uinciri, iactari, sexcentas ferre acerbitates? maxime. Nam [sufficit tibi, inquit, gratia mea. uirtus enim mea in infirmitate perficitur; propter quod placeo mihi, inquit, in infirmitatibus, in contumeliis] Quando igitur uideo uos factis ipsis uirtutem ostendere, atque huius gratiã esse participes, idq; alacriter; non immerito has coniecturas facio. Nam qui uos fuerim expertus, optimeq; omnium uos, & uestra benefacta norim, qui uel tanto a nobis interuallo seiuncti, omnem contentionem adhibetis, ne in calamitatibus a nobis seiungamini, sed periculorum, quę pro Euangelio subeunda sunt, participes sitis, & procul positi nihil minus me ipso habeatis, qui in certamina ipsa descendi; æquum planę est, ut hæc relinquam testata. Cur autem non dixit *participes* Sed *unã mecum participes*? Et ego ipse, inquit, alteri impertio; ut unã fiam particeps Euangelij, idest bonorum, quę pro Euangelio nos manent. Ac mirum profecto est, omnes illos ita affectos animo fuisse, ut a Paulo uocari possent sui participes. Ita enim, inquit, *quod omnes uos unã mecum participes estis gratiã.* Hęc igitur initia fidem mihi faciunt, uos usque ad finem tales fore. Vix enim fieri potest, ut principium ad eod splendidum extinguatur, atque euanescat; sed magnos quoque, ac præclaros exitus præstat.

2. Cor. 12.

MORALIS DIGRESSIO.

QUONIAM igitur alia quadam ratione licet esse participem gratiæ, & periculorum, & calamitatum; obsecro ego uos, simus nos quoq; participes. Quã multi ex iis, qui hîc sunt, uellent? quinimò omnes uelletis participes esse Pauli in repositis illi bonis. Atqui licet, si uultis, facile istud assequi. quomodo? si iis, qui ministerium illius repræsentant, iis, qui pro Christo malè accipiuntur, uelitis subsidium alacriter ferre, opitulari, manum porrigere. Vides periclitari fratrem? porrige manum. Vides præceptorem prælio appetitum? assiste. Atenim dicis; nemo est, qui Paulo cõparari queat. En subito animi elatio: subito iudicant. Neminem propè ad Paulũ accedere, ego quoq; fateor. Verumtamen [qui recipit, inquit, Prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet] Non enim Philippenses ob eam causam admirabiles erant; quòd Paulum adiuuabant: non, inquam, ob eã causam; sed quoniã communicabant ei; qui Euangelii prædicationem susceperat. Propterea Paulus honorem promerebatur; quoniã hæc patiebatur pro Christo. Qualis Paulus, nemo quidẽ est; nemo qui ad beatum illum uel propè accedat. Euangelium uerò, quod hodie prædicatur; idem est, atq; eo tempore erat. Nec uerò tantũ, dum in uinculis erat, ei communicabant, sed etiam à principio. Audi enim ipsius uerba. [Scitis autem, & uos Philippenses, quòd in principio Euangelii nulla mihi Ecclesia cõmunicauit in ratione dati, & accepti, nisi uos soli] Ac sanè omissis etiã periculis multas, & graues hêt molestias præceptor; uigilias, dicendi, ac docèdi laborẽ, repræhensiones, accusationes, querelas, obtredationes. Leuia hæc dic mihi? sexcētis se linguis exponere, cũ liceret sua unius curare? Heu quid mihi animi est. Duabus rebus interclusus, hæsito, atq; hereo. Nam cum uos & admonere, & cohortari cupio, ut sanctos Dei foueatis, omniq; ope iuuetis; tum uerò metuo, ne cui alia

Matth. 10.

Cap. 4.

alia quædam incidat suspicio; nimirum hanc mihi orationem non uestri, sed illorum causa esse susceptam. Verum scitote hæc à me non illorum, sed uestra ipsorum causa dici; idque, si mentem aduertere uelitis, ipsæ uobis rationes persuadebunt. Non æquale est lucrum, quod uos reportatis, atque illi. Nam uos quidem si dederitis; ea dabitis; quæ paulo post, uelitis, nolitis, aliis resignaturi, & cõcessuri estis. At quæ accipitis; permagna sunt; longe, inquam, maiora. An nõ hoc animo estis, accipere uos, cũ datis? Ego uerò, nisi hoc animo estis, ne detis quidẽ uelim; tantum abest, ut pro illis sermonem faciam. Nisi quis antea sibi persuaserit, accipere se magis, quàm dare, ingens lucrum facere, beneficio magis affici, quàm afficere; ille uerò ne det; si ita putat, dare se beneficium accipienti; ne det. Non enim id mihi nunc magnopere curæ est; ut alantur sancti. Nam nisi tu dederis; alius dabit. Quamobrem quod uolo, hoc est; ut uos peccatis uestris lenem quandam medicinam faciatis. Qui uerò hanc in dando rationem non tenet; medicinam non habebit. Non enim dare; sed alacrem dare, sed letum, sed gratias habentem accipienti, hoc est elemosynam facere. Inquit enim [Non ex tristitia, aut ex necessitate] & rursus [hilarem enim datorem diligit Deus] Non det igitur, qui hoc modo non dat. Iactura enim istud est, non elemosyna. Quare si uobis hoc exploratum est, uos esse, qui quæstum facitis, non illos; exploratum quoque illud sit, maius etiam lucrum uobis accedere. Nam illis quidẽ corpus alitur; uobis autẽ splendescit anima: illis, cum accipiunt, nihil remittitur peccatũ; uobis uero multæ offensiones abolentur. communicemus igitur ipsis in laboribus, ac certaminibus; ut in magnis quoq; illis premiis aliquando communicemus. Non defuerunt; qui reges sibi adoptarent, atque in eo non magis se dare, quàm accipere putarent. Tu Christum tibi adopta, tuasq; res in tuto collocabis. Vis & Paulo cõmunicare? nõ uero. Ecquid dico Paulo; ubi Christus ipse est, qui accipit? Ut autem intelligatis, me nõ aliorum recreationi studentẽ, sed uestra causa, hæc omnia & dicere, & facere; si quis est ex præfectis Ecclesiæ, qui uitã non inopem

2. Cor. 9.

16
 inopem agat, nullaque re egeat; etiam si sanctus sit, tamen nolo ei des; sed huic prepone illum, qui eget, quamuis non adeo admirabilem. Quid ita? quoniam ipse etiam Christus hoc ita vult; idque illis uerbis indicat [Cum facis coenam, aut prandium, noli uocare amicos tuos, neque cognatos, sed debiles, claudos, & cecos] eos nimirum; qui tibi pari pari referre non possunt. Non enim temere sunt quilibet inuitandi, sed esurientes, sed sitientes, sed nudi, sed peregrini, sed ii, qui ex diuitiis ad inopiam sunt redacti: non enim absolute dixit, aluistis me, sed addidit, esurientem. [Esurientem, inquit, me uidistis, & dedistis mihi manducare] Quod si quemuis esurientem nutrire opus est; multo magis cum ad cibi necessitatem uiri sanctitas accesserit. Duplici enim nomine officium iustum est: quod & in sanctum, & in esurientem confertur. Ergo si quis sanctus quidem fuerit, sed non egeat; nihil ei dato: non enim hoc lucrum est: non enim hoc Christus precepit: quinimodo ne sanctus quidem ille fuerit; qui cum abundet, accipit tamen. Vides non turpis lucri causa hanc a me esse dicta, sed vestre utilitatis. Ale esurientem; ut ne alas gehennae ignem: ille de tuis rebus comedens, eam etiam partem, que tibi relinquitur, sanctificat. Cogita, quo uidua Heliam aluerit, ac non magis aluerit quam alta sit: non magis dederit, quam acceperit. Id nunc etiam fit, & multo amplius. Non enim hydria farinae, aut lecythus olei; sed quid? centuplum, & vita aeterna huiusmodi officiis proposita merces est. [misericordia Dei propria est: alimentum spirituale fias, fermentum mundum] Vidua erat illa; urgebat fames; & nihil horum impedimento illi fuit: habebat filios; neque hinc etiam se retardari fuit: aequauit illam, quae misit duo minuta in gazophylacium: non secum ipsa dixit: Quae mihi utilitas ab hoc expectanda est? ipse mei eget: Si quid virium haberet; non incidisset in famem; depulisset hanc siccitatem; non iisdem premertur malis. Forsitan & ipse in Dei offensionem incurrit. Nihil horum cogitauit. Vides quantum boni sit adhibere simplicitatem in benefaciendo; nec nimis curiosè in eum inquirere, qui beneficium sit accepturus? profecto si omnia uoluisset

Luc. 14.

Matt. 25.

3. re. 17.

Matt. 19.

Mar. 12.

In danda e-
leemosyna
nimis accu-
ratur dele-
tum non ad-
hibendum.

luisset nimia quadam diligentia expendere; multa illius animi diuerse traxissent; nec fidem habuisset. Ita & Abraam si curiose agere uoluisset; angelos non suscepisset. Fieri enim minimè potest; fieri inquam non potest, ut qui tam tenuem singulis quibusque rebus examinandis diligentiam adhibet, sancto homini aliquando benigne faciat; sed omnium maximè incidit in impostores. Et quo modo istud? ego dicam. Vir pius non hoc affectat, ut pius uideatur; neque hanc sibi personam uult imponere; etiam si futurum uideat, ut despiciatui habeatur. Impostor autem, quippe qui rem hanc artis loco habet, eximie cuiusdam pietatis speciem artificio ad deprehendendum difficillimo pre se fert. Quamobrem fit, ut ille quidem, qui etiam iis, qui non uidentur pii, benigne facit, in pios incidat: qui autem eos solos quaerit, qui pii existimantur; incidat persepe in impios. Obsecro igitur ego uos, omnia in simplicitate faciamus: Esto enim: qui ad nos accedit, sit impostor: non tamen iustus es hęc curiosè scrutari, [omni enim, inquit, a te petenti tribue.] & [qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses] quamuis multi eorum, qui necantur, in criminibus deprehensi ea poena multati fuerint; sed [ne cesses] inquit. Ita enim similes Deo, ita admirabiles erimus; & immortalia bona consequemur; quibus utinam digni efficiamur gratia, & benignitate &c.

Luc. 6.
Prover. 24

TESTIS est mihi Deus; quomodo uos omnes cupiam in uisceribus Iesu Christi, & hoc oro, ut charitas uestra ad huc magis, ac magis abundet in scientia, & omni sensu; ut probetis potiora, ut sitis sinceri, & sine offensa in diem Christi repleti fructibus iustitiae per Iesum Christum in gloriam, & laudem Dei. Non idcirco quod sibi fides non habeatur; testem citat Deum: sed ex animi affectu id facit; utq; illis hoc sit persuasissimum. Nam quoniam dixerat, eos sibi communicasse; ne ob hanc causam, id est ob ea, quae mirabantur, putarent se ab ipso desiderari, minimè verò, quod

C ipsi

ipsi per se amarentur; idcirco subiunxit *in uisceribus Christi*. Quid hoc sibi vult? Idem ac si dixisset, secundum Christum, quoniam fideles estis; quoniam amatis Christum; propter dilectionem, quæ secundum Christum est: neque dixit dilectionem, sed, quod ardentius est, viscera Christi; perinde atque ita diceret, viscera eius, qui veluti pater vester effectus est per eam cognationem, quæ est secundum Christum. Hæc enim est, quæ nobis dat viscera, viscera calentia, & inflammata. Germanis enim seruis suis viscera largitur. In illis, inquit, visceribus amo vos; ac si dicat, visceribus non naturalibus, sed iis, quæ ardentiora sunt, nimirum, quæ Christi sunt. *Quomodo, inquit, uos omnes cupiam*: omnes desidero; quoniam & omnes tales estis: modum desiderii non possum consequi oratione: quando igitur uerbis exprimi non potest; propterea Deo cognoscendum relinquo penetranti corda. Quod si illis assentaretur; minime Deum citasset testem. Non enim id tutum est. *Et hoc, inquit, oro, ut charitas uestra magis, ac magis abundet*: recte: infatiabile enim est bonum hoc. Vide, quomodo; cum adeo amaretur; adhuc magis amari cupiebat. Qui enim hoc modo amat; eum, quem amat, ita sibi respondere vult; ut nullo in amoris gradu consistere patiatur. Nullus enim est huius boni modus, idcircoque Paulus semper debere vult. [Nemini inquit, quicquam debeatis, nisi ut inuicem diligatis] Modus, & mensura charitatis est nusquam consistere. *Vt charitas uestra, inquit, adhuc magis, ac magis. Attende verborum dispositionem. Vt adhuc magis, inquit, ac magis abundet in scientia, et omni sensu. Nō vniuerse quamuis amicitiam, quamuis charitatem admiratur; sed eam, quæ ex scientia proficiscitur, id est ut nō erga omnes eandem charitatem adhibeatis. Id enim minime charitatis est, sed infultitatis. Quid est in scientia? adhibito iudicio, cogitata ratione, delectu quodam, ac sensu. Non enim desunt; qui inconsulto, ac temerè ament: ex quo etiam fit, ut huiusmodi amicitia parum roboris habeant. In scientia, inquit, et omni sensu, ut probetis potiora, διαφέροτα. 1. συμφέροτα. 1. quæ utilia sunt; non mea, inquit, sed uestra ipsorum causa hæc*

Ro. 13.

sa hæc dico. Periculum enim est; ne quis ab hæreticorum amore corrumpatur. Hoc enim totum significat; dum ita loquitur. Vide autem, quomodo istud iniicit. non mea, inquit, causa isthæc dico, sed *ut sitis sinceri*, id est ne spurium aliquod dogma prætextu charitatis admittatis. Quæres, quomodo igitur alibi dixit? [si fieri potest, cum omnibus hominibus pacem habete] non sanè hoc docens, ita vobis amandum esse, ut ex amicitia damnum reportetis, (Nam si oculus tuus dexter scandalizat te, inquit, erue eum, & proiice abste) sed illud faciendum esse; ut sitis, quod quidem ad Deum pertinet *sinceri*, quod verò ad homines, *sine offensa*. Multis enim sæpè amicitia nocent. Nam etsi tibi nihil nocet, inquit; attamen alius interea offenditur. *in diem Christi*, id est, ut tunc reperiamini puri; quippe qui nemini scandalo fueritis *repleti fructibus iustitiæ, per Iesum Christum, in gloriam, & laudem Dei* id est vnà cum dogmatis vitam quoque rectam habentes: nec quomodocunque rectam esse satis est, & confertam fructibus iustitiæ (est enim quædam iustitia, quæ non secundum Christum est, ut vita illa, quæ virtutē quoquomodo colit) sed *per Iesum Christum in gloriam, & laudem Dei*. Vides non me gloriam meam curare, sed gloriam Dei. Sæpè autem eleemosynam iustitiæ nomine appellat. Ne, inquit, officiat vobis charitas, quominus cognoscatis, quæ in rem vestram sunt; nec quoniam hunc, vel illum amas, propterea collabaris. Cupio quidem vestram crescere charitatem: sed non ad eò, ut inde damnum feratis: nec quavis præcepta semel opinione vos moueri velim; sed cum perpenderitis, vtrum quæ dicimus, rectè se habeant; neque dixit, ut mea præponatis, sed *ut probetis*; neque perspicuè dixit; ne cum isto vel illo familiariter versemini; sed velim charitas vobis ad utilitatem proficiat; minime verò perinde affecti sitis, ac si sensu careatis. Res enim stultitiæ plenissima est, iustitiam operari aliam ob causam, quàm propter Christum, & per ipsum. Ecce rursus illam loquendi formulam, per ipsum. Num igitur vsus est Deo, tanquam famulo, qui inferiorem in operando locum teneat?

Rom. 12.

Matt. 5.

Vide notiones. 176.

Vide notiones. 176.

C 2 abfit.

abfit. Inquit igitur, non ut ego lauder, ita loquutus sum; sed ut glorificetur Deus. Scire autem uos uolo fratres, quia, quæ circa me sunt, magis ad profectum uenerunt Euangelij; ita ut uincula mea manifesta fierent in Christo in omni prætorio, & in cæteris omnibus. Verisimile erat illos, cum eum in uinculis esse audissent, dolere; putareque obstructam esse uiam prædicationi. Quid igitur facit? statim hanc suspicionem tollit; atque ita inquit. Ea, quæ mihi euenerunt, in Euangelij progressum redundarunt. Est autem & hoc amatis, suas illis res patefacere; ut pote quibus curæ sint. Quid ais? in uinculis es; impeditus es: ecquo igitur modo euangelium ipsum progressus facit? ita ut uincula mea, inquit, manifesta fierent, quæ sunt in Christo, in omni prætorio; idque non modò aliis silentium non imposuit, neque timorem incussit; sed etiam hoc ipso fidentiores sunt facti. Quod si illi, qui in medijs periculis versantur, non solum nihil damni tulerunt, sed etiam plus animi, ac fidentia sumpserunt; multo magis vos fidatis oportet. Nam si ille quidem, qui uinctus est, id miseriae loco tulisset, ac tacuisset; consentaneum erat, illos quoque eodem modo affici. Nunc uero cum is, qui est in uinculis, liberius, & fidentius agit; longè magis animum illis addit, quàm si uinctus non esset. Sed quomodo uincula ad progressum Euangelij fecerunt? Hoc, inquit, gubernauit Deus; ut ne laterent mea uincula; uincula, inquam, quæ in Christo, quæ per Christum, in omni prætorio. Tunc enim hoc nomine regias appellabant: neque uero solum, inquit, in prætorio, sed etiam in uniuersa ciuitate. Et plures è fratribus in Domino confidentes in uinculis meis abundantius audent sine timore uerbum loqui. His uerbis ostendit & antea fidenter illos egisse, ac liberè differuisse, sed nunc multo magis. Ergo si alij propter mea uincula fidenter agunt; multo magis ego. Si alijs fidentia causa sum; multo magis mihi ipsi; & plures è fratribus in domino. Quoniam magnum dictu erat, mea illis uincula animum addidisse; propterea occupans dixit, in domino. Vides necessitate etiam ipsi imposita magnificè de se loquendi, quàm tamen modestia non obliuiscatur? abundantius audent, inquit, sine timore uerbum loqui, dum inquit, abundantius; satis indicat, illos iam pri-

iam pridem cepisse: quidam quidem propter inuidiam, & contentionem, quidam uero & propter bonam uoluntatem Christum prædicant. Operæ præcium fuerit cognoscere, quid hoc sit. Cum in uinculis detineretur Paulus; multi ex infidelibus cupientes acerbè bellum ab Imperatore aduersus illum excitare; ipsi quoque Christum prædicabant; ut Imperatoris ira uehementior fieret, disseminari Euangelium animaduertentis; & in Pauli caput, quicquid ille furoris concepisset, recideret. Itaque duæ agendi rationes ex uinculis meis, tanquam ex causa extiterunt. Alijs enim illa multum animi addiderunt; alios uero in spem perniciæ meæ adducendo ad prædicandum Christum inuitarunt. quidam quidem propter inuidiam: id est meam inuidentes gloriae, & præclaris initijs, meque perditum cupientes, mecumque pugnautes, adiuuant, ac prouehunt actiones meas; uel ipsi quoque honoris cupiditate ducti, ac putantes fore, ut aliquid de mea gloria decerpant. quidam uero, & propter bonam uoluntatem: id est sine simulatione, penitusque ex animo: quidam quidem ex contentione Christum annunciant non syncerè. id est non purè, atque integrè, non propter rem ipsam; sed cur? existimantes pressuram suscitare uinculis meis: existimantes enim ita mihi maius periculum creari, dolorem dolore cumulant. ò crudelitatem, ò diabolicum impetum. Uinctum cernebant, coniectumque in carcerem; & adhuc inuidebant; augere ipsius calamitates, uehementiorque iræ obnoxium reddere cupiebant. Ac rectè dixit, Existimantes: non enim id illis ex sententia successit. Nam illi quidem hac re putabant dolorem mihi afferre; ego uero Euangelij progressu lætabar. Ita interdum est, cum opus bonum non ex bono proposito fit; nec modo nulla illi merces est proposita; sed supplicium manet. Nam quoniam ideo Christum prædicabant, quòd Christi prædicatorem in maiora pericula coniectum uellent; non modò nullam capient mercedem, sed etiam supplicio erunt obnoxij, ac poenas dabunt. quidam uero ex charitate, scientes, quoniam in defensionem Euangelij positus sum, id est hoc præstantes, ut ne mihi in rationibus Deo reddendis valdè laborandum sit, & quiddam mihi subsidij ad defensionem afferentes. Horum uerborum hæc

Vide notations

277.

22
 hæc sententia est. Iussus sum prædicare; rationes mihi reddendæ sunt, ac defensio comparanda pro imposito mihi officio; igitur, ut mea defensio sit facilior, adiumento mihi sunt. Etenim si multi inuenti fuerint, qui catechesim acciperint, & crediderint, facilis mihi defensio erit. *Quid enim? dum omni modo siue per occasionem, siue per ueritatem Christus adnuntiatur.* Videte viri philosophiã. Non in illos vehementer inuectus est; sed factum ipsum narrauit. Quid enim mea, inquit, interest; utrum hoc, an illo modo? dum nihilominus, siue occasione, siue ueritate Christus interea annuncietur? Non dixit, adnunciator, quasi legem ferens; sed primum quidem euentum ipsum narrauit: Deinde etiam si legem ferens hoc dixisset; non propterea heresibus aditum patefecisset. Rem enim ipsam, si libet, expendamus. Intellegimus profecto, etiam si ad eum modum prædicare iussisset, quemadmodum illi prædicabant; non tamen hac ratione hæresi locum dari. quomodo? quoniam illi sanam quidem doctrinam prædicabant; propositum uero, ac mens, qua id faciebant, ita corrupta erat, ut non tamen doctrina prædicata variaretur: Sed ut eodem modo prædicarent, magna illis imposita necessitas erat. Quapropter? quoniam, si aliter prædicassent, ac Paulus; si aliter docuissent, atque ille; profecto Imperatoris iram non auxissent. Nunc uero hoc ipso, quod illius prædicationem dilatabant, atque eadem docebant, & similes sibi, atque ille, discipulos comparabant; Imperatorem ad bellum suscipiendum irritare potuerant, tanta discipulorum multitudine prodeunte in conspectum. Sed importunus quispiam, & stolidus hunc locum reprehendens ita dicit: imo uero illi contrariam rationem sequuti essent, si Paulum sedere uoluissent: non enim fidelium numerum auxissent; sed eos potius, qui iam crediderunt, abegissent. Quid igitur nos respondebimus? Hoc unum illos spectasse, ut Paulum præsentibus periculis circumcingeret, ut ne illum dimitti sinerent: atque hac ratione putabant maiorem se illi dolore allaturos, atque Euangelium extincturos, quam si illos abegissent; aliter enim faciẽdo & Imperatoris iram sedassent, & Paulum

Non esse
 aditum dan-
 dum hære-
 sum disse-
 minationi.

Paulum exire, ac rursus prædicare siuissent. Hoc autem modo totam se rem euertere existimabant; cum ipsum, inquam, de medio substulissent. Neque uero multi huc penetrabant, sed amari quidam homines, & improbi. Deinde *in hoc, inquit, gaudeo, sed et gaudebo.* Quid hoc est *sed et gaudebo?* etiam si, inquit, magis, ac magis id agant. Nam uel inuiti actiones meas adiuuant; & laborum, quos in hac re impendunt, ipsi quidem poenam, ego uero, qui eò nihil confero, mercedem feram. Est ne quicquam diabolo scelestius hoc agente, ut Euangelii suscepcio iis, quibus suscipere persuaferit, supplicium conciliet? Vide enim quantis malis undique suos perfodiat. Poenam istis, & supplicium ex ipsamet prædicatione, & laboribus in ea susceptis fabricatur. Ecquis nam alius inimicus, atque hostis, quicquid ad illorum salutem faceret, ad eò contaminasset? Intelligis nihil eum posse, qui aduersus ueritatem bellum gerit; sed potius seipsum vulnerare, quemadmodum qui aduersus stimulum calcitrat. *Scio enim, inquit, quia hoc mihi proueniet ad salutem per uestram orationem, & subministrationem spiritus Iesu Christi.*

Vide notaciones
 277.

MORALIS DIGRESSIO.

Nihil diabolo scelestius. Ita ubiq; infructuosis laboribus suos obruit, ac dilaniat; nec solum premiorum compotes esse minime finit, sed etiam supplicio nouit obnoxios facere. non enim solum prædicationem, sed etiam eiusmodi ieiunia, ac uirginitatem ipsis iniungit, quæ non modo premiis sit illos priuatura, uerum etiam magnam calamitatem iis, qui ipsam amplexi fuerint, inuectura. De quibus & alibi inquit [cauteriatã habentes suam conscientiam.] Quamobrem hortor, pro omnibus gratias agamus Deo, qui nobis & labores leues fecit, & mercedes auxit. Quas enim mercedes apud nos ii consequuntur, qui caste utuntur matrimonio; eas apud istos ne illi quidem, qui uirginitatem

Imperia
 Diaboli durissima esse; præcepta Christi facilia.

1. Tim. 4.

24
 tatem seruant, assequi possunt. Sed qui apud hereticos virginitatem colunt; eandem, ac fornicatores, poenam subeunt. Vnde? quod nihil bono consilio, ac proposito faciunt; sed vt creaturas Dei, immensamque illius sapientiam criminantur. Igitur ne torpeamus negligentia: moderata nobis certamina Deus iniunxit, nullius ferè laboris plena. Nec tamen propterea despiciamus. Nam si hæretici inutilibus laboribus seipsum miserè affligant; quæ nobis excusatio reliqua erit; si neque tanto minores, quibusque maxima est proposita merces, subire voluerimus? Ecquod enim Christi præceptorum graue? ecquod valde molestum est? non potes in virginitate degere? licet tibi matrimonio iungi: non potes tuis rebus omnibus priuare: licet tibi ex bonis tuis alteri suppeditare [vestra, inquit, abundantia illorum inopiam suppleat.] Nam ista quidem valde graua videri possint, pecunias pro nihilo habere, & corporea cupiditate superiorem esse. Alia verò, vt præstes; nullo sumptu, nulla violentia opus est. Quam enim tibi vim afferas oportet; vt ne maledicas, nec crimineris temere? ne cæterorum bonis inuideas? ne ambitione capiaris? Tormentis subiici, nec de gradu deiici patientiæ est; in exercitatione philosophica se continere, patientiæ est; paupertatem ferre; cum fame, ac siti luctari patientiæ est. At vbi nihil horum præstare cogaris; sed licet tibi bonis tuis, quatenus Christianum decet, fruentem, alienis non inuidere; quam adhibeas violentiam oportet? Certe inuidia aliunde non existit; quam quod ex præsentibus rebus pendemus; imò verò neque aliunde omnia mala. Nam si pecuniam, & gloriam mundi huius pro nihilo putes; nequiquam iis, quibus suppetunt, inuidebis. Sed quoniam istis inhias, ista admiraris, ac stupes; idcirco inuidiæ, idcirco inanis gloriæ stimulis agitaris; ac denique omnia hinc proficiscuntur; ex admiratione, inquam, vitæ præsentis, rerumque ad illam pertinentium. Inuides illi; quem vides ditescere? At ille misericordia potius, ac lachrymis dignus est. Sed continuo cum risu inquis; ego lachrymis dignus, non ille. Profecto lachrymis dignus & tu; non idcirco quod pauper es; sed quoniam

2. Cor. 8.

Ex amore rerum præsentium omnia mala existunt.

Dives non inuidia, sed misericordia dignus est.

quoniam te ipsum miserum ducis. Eos enim, quibus nihil mali adest, ac tamen ægro animo sunt, lachrymis prosequimur; non quod malè habent; sed quod, cum minime malè habeant, habere se putant. Etenim dic mihi, si quis à febre liber mereat, valensque decumbat, atque in lectulo circumferatur; non ne iste lachrymis dignior, quam febris laborantes? Tu quoque lachrymis dignus; propterea quod te ipsum miserabilem ducis; minime verò propter paupertatem: nam paupertas ipsa vel beatissimum te faceret. Quid est, quod inuideas diuiti? quod seipsum pluribus curis subiecit? quod difficiliori seruituti? quod sexcentis catenis, veluti canis quispiam, suis pecuniis illigatus est? Aduenit vesper; successit nox; huic verò solatii, ac quietis tempus fit tumultus, tristitiæ, moeroris, solitudinis tempus. Increpuit quid? continuo proripit se. A latronibus spoliatus est quispiam? qui nullum damnum fecit; maiore torquetur solitudine, quam ille, qui fecit. Nam ille quidem semel perdidit, ac dolorem accepit; deinde verò curam deposuit; hic vero perpetuo secum illam gerit. Aduenit nox, portus malorum nostrorum, nostrarum calamitatum solatium, vulnerum medicamentum. Nam & illi, qui in luctu aliquo sunt, amicis quidem, & cognatis, & familiaribus, ac sæpe etiam patribus consolationem afferentibus non obtemperarunt, neque morem gesserunt; sed illo ipso sermone ad iracundiam sunt provocati; somno autem quietem indicente, ne oculos quidem contra attollere valuerunt. Nullus enim estus est; qui æquè atque acerbitas doloris, animas nostras cruciet. Quemadmodum igitur corpus valde estuans, & sub feruentioribus radiis fatiscens, diuersorio quasi cuidam multis irriguo fontibus, & ex leui aura solatium afferenti commendare solemus; ita nox somno commendat animam nostram; vel potius neque nox, neque somnus hoc præstat; sed omnia hæc à Deo profecta sunt; qui miseram humani generis conditionem nouit. Verum nos nulla nostri misericordia tangimur; sed perinde, ac nobis ipsis inimicissimus, tyrannidem naturali necessitate, & solatio superio-

D rem

26
rem nobis comparauimus; vigilias, inquam; quæ ex diuitiis existunt. [Diuitiarum enim, inquit, cura aufert somnum.] Ac vide quanta sit Dei prouidentia. Solatium, & requierem hanc non proposito consilioque commisit; non somni usum electionis nostræ esse voluit; sed naturalis necessitatis vinculis adstrinxit; ut vel inuiti beneficium accipiamus. Dormire enim naturæ est. Nos autem quasi nos ipsos valde oderimus, quasi non nos, sed alienos bello persequamur, ac vexemus; hac ipsa naturali necessitate maiorem nobis tyrannidem imposuimus, illam nimium, quæ ex pecuniis est. Dies illuxit; atque hic sibi metuit à sycophantis: nox successit; timet latrones: imminet mors: non tantum ex ipsa morte doloris capit; quàm quòd sua in aliorum manus deuenient: puerulum habet? tunc verò tanto maior cupiditas; tunc se pauperem putat: non habet? egritudine conficitur. Hunc igitur beatum iudicas; ad quem nullo ex loco affluere potest voluptas? huic fluctibus iactato inuides; cum tu in tranquillo portu, paupertate, inquam, conquiescas? Verè & hæc infirmitas est naturæ humanæ, bona generosè non ferre, sed ea, vnde nobis benè est, contumeliis incessere. Atque hæc quidem in hoc mundo. Verum cum illuc abierimus; audi, quid dicat diues ille innumerabilium bonorum dominus, quemadmodum quidem tu dicis: neque enim ego equidem bona dixerim, sed indifferentia. Hic igitur innumerabilium bonorum dominus, audi quid dicat, & cuius rei necessitate laboret [pater, inquit, Abraham mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam; quoniam crucior in hac flamma.] Nam tametsi diues iste nihil eorum malorum, quæ supra commemorabam, perpeffus esset; tametsi omnem vitam sollicitudine, & cura liber placidissimè egisset; quamquam, quid dico, omnem vitam egisset? vnicum illud momentum (momentum enim est; ut vnicum, inquit, momentum est omnis nostra vita, si cum illo infinito seculo conferatur) tametsi igitur omnia illi ex sententia fluxissent; nonne ex his ipsis verbis, vel potius ex his ipsis rebus miserabilis est? An non vino tua vndique mensa redun-

Eccl. 31.
ubi vulgata habet, in
gilia honestatis
faciet carnes, & cogitatus illius aufert somnum.

Diuitiæ nō sunt bona, sed indifferentia.
Lu. 6.

bat? nunc verò ne guttam quidem aquæ in potestate habes, nunc cum maxime eges. An non pauperem illum viceribus deformatum despiciebas? nunc verò postulas; ut ipsum possis aspicere; ac nemo permittit. Ad fores tuas iacebat; nunc verò in sinu Abrahæ conquiescit. Tu sub amplis laquearibus cubabas; nunc verò in igne geennæ. Audiant hæc diuites, vel potius non diuites sed inhumani, & qui nullo misericordiæ sensu tanguntur. Non enim idcirco ille puniebatur; quoniam diues erat: sed quoniam misertus non est. Licet enim diuiti, dummodo misericordia se duci sinat, cuiusuis boni esse compoti. Ac sanè ob hanc causam neminem iste alium vidit, quàm illum pauloante ipsius egentem; ut hinc in memoriam rediens factorum suorum, intelligeret iustè se huiusmodi poenis affici. An fortasse deerant sexcenti alii pauperes iusti? sed, qui ad fores ipsius iacebat, is illi se spectandum præbet, vna erudiens ipsum, ac nos; quantum boni sit pecuniis non confidere. Nihil illi paupertas obfuit ad regnum consequendum; nihil huic diuitiæ profuerunt ad vitandam geennam. Quousque pauperes? quousque mendici? Non est, non est pauper ille; qui nihil habet; sed qui multa cupit: non est diues, qui multa possidet; sed qui nullius eget rei. Quid enim prodest vniuersum quidem terrarum orbem possidere, nihilo verò iucundius iis viuere, qui nihil habent? Electiones ipsæ & vitæ instituta sunt; quæ diuites, & pauperes faciunt; non pecuniarum abundantia, aut inopia. Vis tuò pauper ditescere? si velis; licet tibi: nemo est, qui prohibeat: contemne mundi pecunias: pro nihilo illas habe; quemadmodum reuera nihil sunt; abiice diuitiarum cupiditatem: & factus es diues. Qui ditari non vult; hic est, qui ditatur. Qui minime vult in paupertatem incidere, is incidit. Nam quemadmodum is verè egrotat, qui etiam in sanitate languet, seque afficiat, non ille, qui morbum nihilo difficilius fert, quàm integram sanitatem; ita etiam pauper est, qui paupertatem ferre non potest, atque vndique affluentibus diuitiis se præ omni-

Eccl. 2.
ubi vulgata
[respici-
te filij na-
tionis ho-
minū etc.]
Matt. 6.

bus pauperibus pauperem putat; non ille, qui paupertatem facillime ferens hilarius viuit, quàm diuites. Hic enim longè ditior est. Dic enim mihi, cur paupertatem times? cur tremis? nonne propter famis periculum, nonne propter periculum sitis, & frigoris? nonne ob alias huiusmodi causas? At nemo, nemo, inquam, est; cui his de causis desperandum aliquando fuerit. [Respiciite enim antiquas generationes, & videte. Quis credidit Deo, & derelictus est; vel quis sperauit in ipso, & confusus est?] & rursus. [Respiciite volatilia coeli, quæ non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea; & pater vester coelestis pascit illa]. Non cito quisquam nobis quempiam protulerit; qui fame aut frigore perierit: Quid igitur causæ est, quamobrem paupertatem timeas? nihil habes, quod respondeas. Nam si necessaria tibi suppetunt; cur denique illam times? quòd non tibi adest famulorum multitudo? id verò nihil aliud est, quàm à dominis esse liberum; quàm perpetua quædam beatitudo; quàm curarum vacuitas, & libertas. An quòd vasa, lectos, suppellectilem non habes ex argento fabrefacta? Ecquid plus habet, quàm tu, quod ad fruendum pertinet, is, cui ista suppetunt? nihil. Vfus enim idem est, siue ex hac, siue ex illa materia constent. An quòd multis non es terrori? Absit, vt id tibi vnquam in mentem veniat? Quæ enim voluptas, esse, qui te metuant, ac formident? An quòd alios formidas? at licet non formidare [Vis enim inquit, non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa]. At enim dicis; facile contemnimur, facile malis afficimur: quinimo id potissimum facit improbitas, non paupertas. Etenim cum multi pauperes vitã agant sine molestia; non defuerunt principes abundantes diuitiis, ac dynastæ; qui quouis facinoroso, & latrone, & sacrilego deterius multati discesserunt. Quod enim in te paupertas; id in illo diuitiæ faciunt. Nam qui malefacere volunt; quemadmodum tibi ex contemptu; ita diuiti ex inuidia, & liuore malefaciunt; atque hi magis, quàm illi: Hi enim validiore impetu ad malefaciendum impelluntur. Etenim qui inuidet; omnem animi vim

& fa-

Ro. 13.

& facultatem in agendo adhibet. At qui contemnit; sæpè etiam illius, quem contemnit, misereatur; atque hoc ipsum causa illi salutis fuit, pauperem, inquam, esse; nihil habere virium. Ita enim aduersus eum, qui pauperi imminet, dicere soliti sumus; magnum verò quiddam effeceris; si hunc sustuleris; si pauperem vnum interfeceris; en quanta, & quàm ampla consequeris præmia; atque his verbis furorem illius cohibemus. At aduersus diuites inuidia ita insurgit; vt non ante desinat, quàm quod vult, effecerit, suumque venenum euomuerit. Vides non in paupertate, aut diuitiis sitam esse boni naturam, sed in nostra electione. Hanc igitur componamus; doceamusque philosophari. Si hæc bene se habuerit; neque diuitiæ nos excludere à regno poterūt; nec quicquam nobis adimet paupertas; sed æquo ipsam feremus animo, nullum ex ea detrimentum aut ad futura bona consequenda, aut in hac vita reportantes: quinimo & his fruemur, & coelestibus illis potiemur bonis; quibus vtinam digni efficiamur gratia, & benignitate domini nostri Iesu Christi, cum quo Patri &c.

SERMO TERTIVS.

In hoc gaudeo, sed & gaudebo. Scio enim, quia hoc mihi proueniet ad salutem per uestram orationem, & subministrationem Spiritus Iesu Christi secundum expectationem, & spem meam; quia in nullo confundar, sed in omni fiducia, sicut semper, & nunc magnificabitur Christus in corpore meo siue per uitam, siue per mortem. Magnam & philosophicam animam nihil, quod in hac vita molestè accadat, lædere potest; non inimicitia, non accusationes, non calumnie, non pericula, non insidia. Nam, perinde atque in excelsum quoddam montis cacumen se receperit; nihil ad illam ex iis, quæ de inferiore loco, de terra, inquam, iaciuntur, peruenire potest. Talis erat Pauli anima: quouis fastigio altiozem locum prehenderat, locum philoso-

Ethnici nō
habent ue-
ram philo-
sophiam.

30

IN EPIST. AD PHILIP. Cap. I.

philosophiæ spiritualis, veræ philosophiæ. Nam ea, in quibus ethnici versantur, verba tantummodo sunt, & puerosum lusus. Verum de his nunc nobis sermo non est; sed de Pauli rebus verba facimus. Beatus quidem ille & Imperatorem hostiliter sibi aduersantem habebat, & alios præterea inimicos; qui variis, & acerbissimæ calumniæ plenis modis ipsum vexabant. Et quid ait? non modo propterea non doleo, neque animo concido; sed etiam gaudeo, & gaudebo: non ad tempus, inquit, sed semper de his gaudebo. *Scio enim, quia hoc mihi proueniet ad salutem, nimirum eam, quæ futura est. Et quomodo non proueniat; quando & inimicitie, & Zelus aduersum me susceptus Euangelicæ prædicationi adiumento est? Per uestram orationem, inquit, & subministrationem spiritus Iesu Christi secundum expectationem & spem meam. Vide beati huius humilitatem: in certaminibus laborarat: innumerabilia erant ipsius benefacta; iam iamque coronam ipsam tenebat: Paulus enim erat: Nam quid maius dici potest? ac tamen Philippensibus ad hunc modum scribit, per uestram orationem possum salutem consequi: ille inquam, cui sexcenta benefacta salutem comparant. Et subministrationem, inquit, spiritus Iesu Christi idest si per uestras preces dignatus fuero gratia. Vox enim ista subministrationem hoc significat, si subministretur, si mihi plus spiritus tributum fuerit. Illa autem ad salutem hoc valet, ad hoc, ut liberer, & ex præsentis periculo perinde, atque ex primo eripiar. De primo enim dixit [in prima mea defensione nemo mihi adfuit; non illis imputetur: Dominus autem mihi adstitit, & confortauit me] Hoc igitur & nunc propheticè prædicat: per uestram orationem, & subministrationem spiritus Iesu Christi secundum expectationem, & spem meam. Ita enim, inquit, spero; Nam, ut nos doceat, non ita totum committere precibus, quæ pro nobis funduntur, ut nihil ipsi afferamus; Vide quomodo exponat, quid ipse attulerit; nimirum spem omnium bonorum causam; quemadmodum propheta inquit [Fiat misericordia tua domine super nos, quemadmodum sperauimus in te] quem-*

2. Tim. 4.

Pf. 32.

admo-

SERMO TERTIVS.

31

admodum & alibi alius [respicite in antiquas generationes, & videte: quis sperauit in domino, & confusus est?] & rursus beatus hic inquit [spes autem non confundit] *secundum expectationem, inquit, & spem meam, quia in nullo confundar* Hæc est Pauli spes; sperare nusquam se confusum iri. Vides quantum valeat sperare in Deo. Quicquid, inquit, eueniat; non confundar; idest non hi me superabunt. *Sed in omni fiducia sicut semper, & nunc magnificabitur Christus in corpore meo.* Sperabant illi dolo suo veluti laqueo quodam hoc se efficere posse; ut Paulum quidem e medio tollerent, prædicationem verò extinguerent. Id igitur nunc futurum negat; non nunc, inquit, moriar, *sed sicut semper, & nunc magnificabitur Christus in corpore meo.* Quomodo? sæpè in pericula incidi; in quibus de nobis non modo alii, sed nos ipsi desperabamus ([ipsi enim, inquit, in nobismetipsis responsum mortis habuimus]) ac tamen ex omnibus nos eripuit Deus; ita & nunc magnificabitur in corpore meo. Verum ne quis ita cogitet, ac dicat: quid si tu obieris; non magnificabitur? probe, inquit, noui; atque ideo non dixi, per solam vitam magnificari dominum; sed addidi etiam, per mortem. Sed interea inquit; per vitam. non enim me tollent; quòd si tollant; nihilominus ita etiam magnificabitur Christus. Quomodo? per vitam quidem; quoniam me eripuit; per mortem verò; quoniam neque mors, ut illum negarem, mihi persuasit; quoniam ille tantum mihi alacritatis largitus est, meque morte superiorem fecit: ibi quidem, quoniam me à periculis liberauit; hinc verò, quoniam mihi me à mortis tyrannide metuere non finit. Ita per vitam, & mortem magnificabitur. Hæc verò, inquit, non quòd mortem esset obiturus; sed ne illi, ubi mortem obierit, humana quadam perturbatione tententur. Etenim ne putarent tanquam obiturum hæc dixisse, quod magna illos egritudine affecisset; vide quomodo adhibeat consolationem, talibus propè verbis vsus.

Eccl. 2.

Ro. 5.

2. Cor. 1.

Hæc

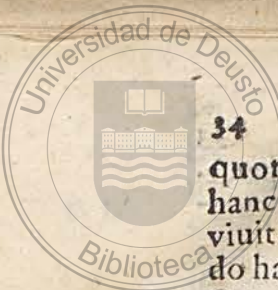

32
Hęc autem loquor, non quasi mihi moriendum sit: propterea & in progressu illa adiungit [& hoc confidens scio, quia manebo, & permanebo omnibus vobis] *quia in nullo, inquit, confundar, id est nullam mihi ignominiam, sed magnum lucrum afferet mors. perinde ac si diceret; immortalis quidem minimè sum; sed clarior ero, quàm si immortalis etiam essem. Non enim par laus est; si immortalis mortem contemnat, ac si mortalis. Quamobrem etsi moriendum nunc mihi esset; nullum hinc subirem dedecus, verūtamen non moriar: in nullo confundar, neque si viuam, neque si moriar: vtrumque enim generosè feram: siue viuendum, siue moriendum sit, honestatem tueri hoc christianę anime est. Sed in omni, inquit, fiducia: vides quomodo non confundar? Nam si quidem mortis timor meam mihi ademisset fidentiam; pudendum sanè fuisset mori. Nunc verò, cum illa impendens me nihil terruit; nullum profecto in ea dedecus esset. Sed siue viuam, ex vita non confundar (Prædico enim Euangelii prædicationem) siue moriar, ex morte non confundar: non enim coerces me timor: eandem enim fidentiam, atque animi libertatem præ me fero. Neque enim, quòd vinculorum mentionem feci; rem istam turpem putetis. Tantorum mihi bonorum efficientia fuerunt; vt cæteris etiam animum addiderint, quo confidant. Non enim vincitum esse pro Christo, sed vinculorum metu prodere quippiam eorum, quæ ad Christum pertinent, id turpe est. Quandiu istud minimè accidet; firmiorem potius, atque audentio rem animum vincula faciunt. Non, quoniam sæpe ex periculis euasi (atque inde est, cur aduersus infideles glorier;) si quid simile accidat; iam vos confundi, atque ignominia notari existimetis. Nam & hoc etiam non minus vobis libertatis, ac fidentię præbet, quàm illud. Vide, quomodo sub persona sua hanc rem pertractet: quod & sæpe alibi facit: quemadmodum erga Romanos. [Non enim erubescio Euangelium] quemadmodum erga Corinthios [hęc autem transfigurauit in me, & Apollo] siue per uitam, siue per mortem. Non hoc veluti ignorans dicit: nouerat enim minimè tunc sibi moriendum esse, sed in sequenti*

C. I.

1. Cor. 4.

quenti tempore. Attamen iam ipsorum animam preparat. *Mihi enim, inquit, uiuere Christus, & mori lucrum. Nam & moriendo, inquit, non moriar, vitam habens in me ipso. Tunc me sustulissent; si per metum potuissent ex anima mea fidem exturbare. Quandiu vero Christus mecum fuerit; etiam si mors ingruerit, viuam. Atque in hac etiam vita, non hoc mihi viuere est, sed Christus. Quòd si dum hęc uiuo; non hoc mihi viuere; quid in altero seculo futurum est? [Quod verò nunc, inquit, in carne uiuo, in fide uiuo.] Gal. 2.
Hoc & ibi dicit. [Viuo autem iam non ego, uiuit verò in me Christus] Talem oportet Christianum esse: non uiuo, inquit, communem vitam. Quomodo igitur uiuis beate Paule? non solem aspicias? non communem aerem respirando ducis? non iisdem, atque omnes, alimentis nutris? non terram, quemadmodum nos facimus, calcas? non somni es? non vestium? non calceorum? Quid inquis, non uiuo? Quomodo non uiuis? quid sibi vult iste verborum tumor? Non sunt hęc tumoris, & ostentationis. Etenim, nisi res ipsæ testimonium darent, merito illa quispiam tumori, ac vanitati adscriberet. Nunc verò cum res ipsæ testimonium dant; quam ostentationis speciem habebunt? Discamus igitur, quomodo non uiuat. Nam & alibi, inquit, [ego crucifixus sum mundo,] & mihi mundus Gal. 6.
Quomodo igitur dicit [non iam ego uiuo] & quomodo rursum *mihi uiuere Christus?* Audiatis. Vitę nomen multiplex est, dilecti; id est multa significat: quemadmodum mortis etiam nomen. Est vita hęc corporis; est etiam vita quędam ipsius peccati: quemadmodum Paulus alibi dicit [si enim mortui sumus peccato; quomodo adhuc uiuemus in illo?] Est igitur viuere peccati vitam: attendite obsecro diligenter, ne frustra laboremus. Est vita eterna & immortalis; quę etiam coelestis est [nostra enim, inquit, conuersatio in coelis est] Est etiam vita corporis, de qua dicit [per ipsum uiuimus, & mouemur, & sumus] Act. 17.
Non igitur negat naturalem se vitam viuere; sed eam, quę peccatorum est, quam viuunt omnes homines. Et merito quidem negat. Nam qui præsentis vitę cupidus non est;
E quomo-*

quomodo hanc viuit? qui ad alteram festinat; quomodo hanc viuit? qui mortem contemnit; quomodo hanc viuit? qui nihil ex iis quæ in mundo sunt, amat; quomodo hanc viuit? Nam quemadmodum qui ex adamante constat; ne si millies quidem percutiatur, quicquam commouebitur; ita etiam Paulus: [viuo autem, inquit, non iam ego] idest non iam vetus homo: & rursus alibi [Miser ego homo, quis me liberabit ex corpore mortis huius:] Ita qui nihil alimenti, nihil vestium, nihil vllius rei præsentis causa facit; quomodo hinc viuit? Hic profecto ne naturalem quidem vitam viuere dicendus est. Qui nihil eorum, quæ ad vitam faciunt, curat; is nec viuit. Nos hanc vitam viuimus; qui pro hac omnia facimus: ille verò non vivebat, neque in rebus vllis inferioribus versabatur. Quomodo igitur vivebat? Ira etiam de quibusdam dicimus; ille mihi non adest; vbi nihil agat, quod ad me pertineat. Ita etiam rursus, ille mihi non viuit. Quòd enim naturalem hanc vitam non reiiciat; alibi his verbis ostendit. [Quod autem nunc viuo in carne, in fide viuo filii Dei, qui dilexit me, & tradidit se ipsum pro me] idest nouam quandam vitam viuo, atque ab vltata longe diuersam. Hæc sane omnia ad Philippensium consolationem dicit. Ne putetis, inquit, fore, vt hac vita spoliet: quandoquidem ne viuens quidem hanc vivebam vitam. Dic enim mihi, qui pecunias contemnit, qui cibum, qui famem, & sitim, qui pericula, qui sanitatem, qui salutem; is hanc vitam viuit? qui nihil in terris habet, qui sæpè profundere ipsam cupit, si opus sit, neque reluctatur; is hanc viuit vitam? neutiquam. Sed istud vobis quasi exemplo quodam perspicuum faciendum est. Esto quispiam diuitiis multis, famulis, auro abundans; nulla autem harum rerum vtatur: num is diuitiis istis diues erit? minime. Sed videat præterea bona à filiis dissipari temere circumcurfantibus, nec quicquam curet; adde etiam si vis; percussus non doleat; an hunc dicemus in diuitiis esse? nequaquam; tamen si ipsius sunt diuitiæ. Ad hunc etiam modum se habebat Paulus. *Mihi, inquit, uiuere Christus: si meam vestigas vitam, ille est*

Gal. 2.
Ro. 7.

Gal. 2.

est & mori lucrum: cur? quoniam maior mihi illius notitia erit; & familiarius cum ipso uersabor. Quare hoc nihil aliud est, quàm moriendo ad vitam peruenire; Nihil mihi durius facient, qui interfecerint, ad meam me emittentes vitam, & ab hac quæ mihi apta non est, liberantes. Quid igitur? dum hinc es, Christi non eris? & valde quidem. *Viuere autem in carne, hoc mihi fructus operis est, & quid eligam ignoro.* Ne quis dicat; si igitur illud est vita; cur Christus hinc te manere finit? *fructus, inquit, operis est: quomobrem licet præsentem etiam vitam eò, quò oportet, vti: quomodo? si ipsam minimè viuamus eo modo, quo vulgus viuit.* Hoc ideo inquit, ne putes vitam ipsam crimini dari; neque dicas, si igitur hinc nulla nobis comparatur utilitas, quid est, cur nos non è medio tollamus, & occidamus? neutiquam, inquit: Licet ex hac etiam mansione lucrum reportare, si hanc uitam minimè viuamus, sed alteram. Ergo, si quispiam fortè Paulum interroget; hoc ne tibi fructum affert? certe, inquit; Vbi nunc hæretici? *Audis nunc, uiuere in carne hoc fructus operis: operis enim inquit: quomodo fructus operis? [quòd autem nunc viuo in carne, in fide viuo] hinc fructus operis. Et quid eligam ignoro.* Papè quanta est philosophia? Quomodo præsentis vitæ cupiditatem abiecerat; nec tamen illam criminabatur? nam his quidem verbis, *mori lucrum: cupiditatem abiiciebat; illis vero, uiuere in carne fructus operis, ostendit præsentem quoque vitam esse necessariam; si ipsa, quo oportet, vtamur; si fructum feramus.* Etenim si infructuosa sit; neque uita amplius est. Nam & arbores quæ fructum non ferunt; itidem, atque aridas auersamur, & in ignem conuicimus. Rursus enim uita est ex earum rerum numero; quæ mediæ sunt, & indifferentes: bene autem, uel malè viuere in nobis est situm. Igitur ne displiceat uita. Nam licet etiam honestè uiuere; ut si malè uita utamur, non etiam propterea ipsam accusare debeamus. quapropter? quoniam non ipsa causa fuit; sed electio eorum, qui malè ipsa sunt usi: Nam Deus quidem ideo te fecit viuere; vt ipsi uiuas. Tu verò propter vitiositatem peccasti

Gal. 2.

Vita est ex numero rerum indifferentium.

to viuens, omnem in te hærere culpam voluisti. Quid ais quæso Paule? ignoras, quid eligas? Hoc loco magnum patefecit mysterium. His enim verbis ostendit, factam sibi esse potestatem decedendi. Quodcumque enim hoc elegerimus; potestatem habemus. *Quid eligam, inquit ignoro. Ergo in te situm est? cerre, inquit si à Deo hæc postulare gratiam voluero. coarctor è duobus, desiderium habens. Attende beati huius paternum affectum. Hac etiam ratione ipsos consolatur. Vbi enim intellexerint, id in ipsius voluntate situm esse, neque ab hominum improbitate, sed à Dei cuncta disponentis prouidentia proficisci; non leue hoc erit ad consolationem accipiendam momentum. Cur ergo, inquit, mors vobis moerorem affert? multò satius erat iampridem decessisse dissolui enim, inquit, & esse cum Christo multo melius, manere autem in carne magis necessarium propter uos. Hæc preparabant ad futuram ipsius mortem generosè ferendam: hæc philosophiam docebant. Bonum, inquit, est dissolui, & esse cum Christo. Nam & ipsa mors in numero rerum indifferentium est.*

Mors est in numero rerum indifferentium. Quæ post mortem ea bona, uel mala.

Non mors malum est; sed post mortem poenas dare hoc malum est; neque verò bonum est mors; sed postquam decesseris, cum Christo esse, id bonum est; ita planè; ut quæ post mortem, ea demum sint vel bona vel mala.

MORALIS DIGRESSIO.

Qui nam & uiui & mortui sint digni lachrymis.

IGITUR non generatim eos, qui moriuntur, lugeamus, neque de uiuentibus generatim gaudeamus: sed quid? lugeamus peccatores non solum morientes, sed etiam uiuentes. De iustis gaudeamus non solum dum uiuunt, uerum etiam postquam mortui fuerint. Nam illi quidem etiam dum uiuunt; mortui sunt; hi uero etiam cum mortui fuerint; uiuunt. Illi etiam dum hæc sunt, omnium elicere misericordiam debent; quoniam Deum offendunt: hi uero

hi uerò illuc etiam translati beati sunt; quoniam ad Christum sunt profecti. Peccatores, ubi ubi sunt; procul à rege sunt: propterea lachrymis digni. Iusti autem siue hic, siue ibi; cum Rege sunt; atque ibi quidem multo magis, ac propius, non quasi quodam interiecto vestibulo, non per fidem, sed faciem, inquit, ad faciẽ. Non igitur uniuersè ploremus mortuos; sed eos, qui in peccatis: hi lamentis digni, hi eiulatu, hi lachrymis. Quæ enim dic mihi, spes est vnà cum peccatis eò discedere; ubi peccata exuere non licet? Donec enim hæc erant; magna forsitan erat spes, fore, ut conuerterentur; ut meliores euaderent: at si in infernum abierint, ubi nihil lucri ex poenitentia reportari potest, (Nam [in inferno, inquit, quis confitebitur tibi?]) quomodo non lamentis digni? lugeamus eos, qui hoc modo decedunt, non ueto; lugeamus; sed non præter decorum, non uellentes capillos, non brachia nudantes, non lacerantes faciem, non pullas vestes induentes; sed solum in anima lachrymas amaras quiete fundamus. Etenim sine hac etiam pompa est amare flere, & non tantum ludere. Nam quæ à nonnullis fiunt; à puerorum lusibus nihil differunt. Quoniam enim flētus illi forenses non ex dolore, quem quidam naturæ consensus attulerit, proficiscuntur, sed ex ostentatione, & ambitione, & uanæ gloriæ studio; ideo multæ inueniuntur mulieres; quæ huius rei artem exercent. Amare fleas; domi plores, nemine uidente. Id misericordiæ fuerit; id tibi etiam profuerit. Nam qui illum hoc modo lugeat; multo magis ipse studium adhibebit; ne in eadem incidat mala, Terrorem tibi posthac peccatum incutiet: luge infideles; luge eos; qui nihil ab infidelibus differunt, qui sine illuminatione, sine signaculo decesserunt. Hi uerò lamentis digni, hi lachrymis. Extra regiam sunt vnà cum iis, qui poenæ sunt obnoxii, vnà cum damnatis. [Amen dico uobis, nisi quis natus fuerit ex aqua & spiritu Sancto, non introibit in regnum coelorum] luge eos, qui in diuitiis sunt mortui; cum ex diuitiis nullum animabus suis solatium comparassent; eos, quibus abluendi peccata sua potestas facta erat, & noluerunt. Hoc quidem

1. Cor. 13.

Pf. 6.

De ijs, qui sine baptismo decedunt. Io. 3.

nos;

nos omnes, & publicè, & priuatim lugeamus; sed ita, ut à decoro ne recedatur; ut grauitatem tueamur; ut ne nos ipsos ludibrio exponamus. Hos lugeamus non unum, aut alterum diem, sed per omne uitæ nostræ tempus. Lachrymæ hæc non sunt amentis perturbationis, sed ueri, ac germani amoris: illæ uerò amentis planè affectionis; propterea etiam citò arefcunt. Quæ enim ex Dei timore proficiscuntur; semper durant. Hos igitur lugeamus; opem pro uiribus feramus; aliquod ipsis auxilium comparemus, exiguum illud quidem, sed quod tamen auxiliari queat. Quomodo, qua uè ratione? cum ipsi preces fundentes, tum alios, ut pro ipsis fundant, obsecrantes, ac pro ipsis perpetuo dantes eleemosynas pauperibus. Affert hæc res aliquid solatii. Audi enim Deum ita dicentem. [Protegam urbem hanc propter me, & propter David seruum meum] Si sola iusti memoria tantum ualuit; ubi opera præterea pro mortuo fiant; quid non poterunt? Non frustra hæc ab Apostolis sunt legibus constituta; ut in uenerandis, inquam, atque horrificis mysteriis memoria eorum fiat; qui decesserunt. Nouerant hinc multum ad illos lucrifacere, multum utilitatis. Eo enim tempore, quo uniuersus populus stat manibus passis, ac ægus sacerdotalis, & illud horrorem uenerationis plenum inuentiens sacrificium; quomodo Deum non placabimus pro istis orantes? Atque id quidem de iis, qui in fide decesserunt. Catechumeni uero neque hac dignantur consolatione; sed omni auxilio sunt destituti, uno quodam excepto. Quale uerò hoc? licet pauperibus pro ipsis dare, atque hinc aliquid percipiunt refrigerationis. Vult enim Deus, nos nobis mutuam auxilium afferamus. Ecquid enim aliud causæ sit; quam obrem pro pace, & bono mundi statu precari iusserit? quam obrem pro omnibus hominibus? nam hæc quidem inter omnes sunt etiam latrones, sacrilegi, fures, atque alii sexcentis scatentes malis; ac tamen pro omnibus precamur: erit enim fortasse quædam ipsorum conuersio. Quemadmodum igitur pro uiuentibus istis precamur, qui nihil a cadaueribus differunt; ita pro illis etiam precari

4. Re. 19.
Opera pro
mortuis.
Traditiones
Apostolorum.

Traditiones
Apostolorum
sunt iussæ à
Deo.

precari licet. Iob pro filiis sacrificia faciebat; & ipsos à peccatis liberabat [ne quid forte, inquit, cogitauerint in cordibus suis.] Hoc modo consulitur liberis. Non dicebat; quod plerique homines solent; opes illis relinquam; non dicebat, gloriam illis comparabo; non dicebat, mercabor principatum; non dicebat, agros emam; sed quid? [ne quid cogitauerint in cordibus suis.] Quæ enim ex rebus illis utilitas, cum hæc restent? nulla. Illum, inquit, omnium Regem propitium ipsis reddam; & nihil ipsis posthac deerit. Inquit enim, [Dominus pascit me, & nihil mihi deerit.] Hæc est magna opulentia; hic thesaurus est: si Dei timorem habeamus; nullius rei egemus; sin minus; tamen regnum obtineamus; omnibus hominibus magis pauperes sumus. Nihil ei par inueniri potest; qui Deum timet. Nam [timor, inquit Domini super omnia se superposuit]: hunc nobis comparemus; pro hoc omnia faciamus; etiam si reddenda anima sit, etiam si corpus trucidationi exponendum; non ideo refugiamus, omniaque faciamus, ut hunc timorem consequamur: hoc enim modo & omnibus erimus opulenciores, & futura consequemur bona in Christo Iesu Domino nostro, cum quo Patri, simul sancto Spiritui gloria, Imperium, honos nunc & semper & in secula seculorum. Amen.

Iob. 1.

Psal. 22.

Eccl. 25.

SERMO QVARTVS.

NT quid eligam ignoro, coarctor autem è duobus, desiderium habens dissolui & esse cum Christo, multo magis melius; permanere autem in carne magis necessarium propter uos: & hoc confidens scio, quia manebo, & commanebo omnibus uobis ad profectum uestrum, & gaudium fidei; ut gloriatio uestra abundet in Christo Iesu in me per meum aduentum iterum ad uos. Nihil Pauli anima

40
 li anima beatus; quoniam nihil etiam magis generosum.
 Nunc verò contra de omnibus dici potest. Nihil nobis infirmius; nihil miserius. Propterea omnes horremus mortem, partim quidem peccatorum multitudine grauati, quorum ego quoque vnus sum, partim vero vitę cupidi, & mori miserum ducentes; quibus ego vtinam nunquam adnumerer. Animales enim sunt, qui hunc timorem timent. Ergo hoc quod omnes horremus; ille optabat; eòque incumbebat; ita dicens, *Dissolui multo magis melius, & quid eligam ignoro.* Quid ais? Cum hinc abiens ad cælum sis migraturus, & cum Christo futurus; ignoras quid eligas? sed longe nos absumus à Pauli anima. Quis enim fuerit, cui si hæc verè feratur conditio; non illam quamprimum arripiat? Certè, inquit, ignoro. Sed quemadmodum minimè nostrum est posse illud dicere, cupio dissolui, & esse cum Christo; ita cum id assequi liceat, minimè nostrum est, hinc manere velle. Sed vtrumque Pauli est, & beatæ illius animę. Quid est, quod dicis? nosti, ac pro comperto habes futurum te esse cum Christo; & hæsitas, ac dicis, quid eligam nescio? neque hoc tantum, sed etiam hinc manere eligis? manere, inquam, in carne? Quid ita? non ne acerbam vitam ducebas? in vigiliis, in naufragiis, in fame, & siti, & nuditate, in curis, & sollicitudinibus; cum iis, qui infirmabantur, infirmabaris; propter eos, qui in scandalum incidebant, vrebarris. [in multa, inquit, patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in ieiuniis, in castitate; quinque quadragenas vna minus accepi; ter uirgis cęsus sum; semel lapidatus sum; nocte, & die in profundo maris fui; periculis fluminum, periculis latronum, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in falsis fratribus] Nonne cum tota Galatarum gens ad legis obseruationem reuersa esset, clamabas dicens [qui in lege iustificamini, à gratia excidistis?] Quem tunc luctum non haussisti? atque adhuc moribundam hanc vitam desideras? Nam tametsi nihil horum tibi accidisset; & omnia quęcunque rectè fungebarris, quietè, & cum voluptate functus esses; non ne tamen

2. Cor. 11

2. Cor. 6.

Gal. 5.

tamen oportebat incerta futuri temporis pertimescentem ad portum aliquem contendere? Ecquis mercator nauis uetus innumerabilium thesaurorum plena, si liceat subire portum, ac requiescere; mari adhuc iactari malit? Ecquis athleta, cum liceat corona potiri, adhuc certare postulet? Ecquis pugil, cum coronam possit induere, malit rursus in certamen descendere, & suum ipsius caput concidendum præbere? Ecquis dux, qui à bello cum gloria, & trophæis liberari queat, & cum Rege in Regia quietus degeret, seque oblectare; adhuc & sudare præoptet, & in aciem prodire? Quomodo igitur adeo acerbam vitam viuens adhuc vis in terris manere? an non tua sunt ista verba? [timeo, ne fortè cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar:] si nihil aliud præterea causę fuisset; hæc satis erat, quo liberatio desideraretur: si innumerabilibus bonis præfens vita abundasset; ab hac tamen liberari optandum erat, ob Christum, quem desiderabas. O Pauli animam: nihil illi par aut fait, aut futurum est. Times, si in hac vita permanes, quid futurum sit; innumeris malis implicatus es; ac tamen recusas apud Christum esse? Recuso, inquit, idque propter Christum; vt quos illi paraui seruos, firmiter in illius amore stabiliam; vt ex agro, quem plantauimus, fructus extare faciam. Non audisti, me non quęre, quod mihi utile est, sed quod proximis? Non audisti, mihi in optatis fuisse anathema fieri à Christo; quod multi ad illum venirent. Qui illud elegi; non multo magis hoc eligam? ut damnatum ipse ex hac mora, & dilatione faciam; quo illis aliqua ad salutem accessio fiat? Quis loquetur potentias tuas Domine; qui Paulum minimè latere siueris; qui talem virum orbi ostenderit; laudant scilicet te omnes angeli vno animo; cum astra fabricatus es, & solem; sed non perinde, atque eo tempore; quo nobis, totique orbi Paulum ostendisti. Hinc terra facta est splendidior cœlo. Pulchrior hic solis lumine, splendidiore emisit fulgore; letos effudit radios. Quantum hic nobis peperit fructum, non spicas pinguefaciens, aut arbores nutriens, sed ipsum pietatis fructum & procreans, & ad vigorem adducens,

1. Cor. 9.

1. Cor. 10.
Ro. 9.

Psal. 15.

Tob. 38.
uulgata autem paulo aliter habet.

Paulus pulchrior sole.

F cens,

42
cens, & eos, qui concidebant, assidue recreans? Nam hic quidem sol, quod semel in arborum fructibus computruerit, restituere nequaquam poterit: Paulus autem eos etiam, qui sexcenta viscera ex peccatis habebant, ad vitam reuocauit. Atque hic quidem nocti decedit: ille vero Diabolo superior fuit. Nihil illum euerit; nihil superauit. Hic de sublimi loco dum fertur, radios deorsum emittit; Paulus vero de infero loco exoriens non coeli, ac terrae dimidium lumine compleuit; sed simulatque os aperuit, angelos etiam ipsos magna referfit voluptate. Nam si de vno homine poenitentiam agente gaudium existit in caelis; cum Paulus à prima concione multos venatus fuerit; quomodo fieri potuit; vt superas potestates gaudio non impleret? Ecquid dico quomodo? satis erat Paulum loqui; & hoc ipso coeli exultabant, & lætabantur. Etenim si Israelitis ex Aegypto exeuntibus, montes exultarunt, vt arietes; quando homines ex terra in coelum transferebantur; quantum gaudii putas fuisse? Propterea igitur *permanere in carne magis necessarium propter uos.* Et quæ nobis posthac relicta est excusatio? Fit enim persæpè; vt quispiam paruam, ac pauperem ciuitatem nactus, abire tamen aliò nolit, cetera omnia præ sua quiete postputans. Paulo abeundum ad Christum erat; & non voluit Christum, (Christum illum, quem ita desiderabat, vt pro ipso Geennam etiam eligeret); sed adhuc voluit manere, ac laborare in pugna pro hominibus. Ecquæ nobis erit excusatio? Verum est ne vniuersè tantum mentio facienda Pauli? Attende quid egerit. Dixit melius esse abire; ne illi de ipsius morte dolerent: ostendit etiam, si maneat, idcirco manere; vt illis profit: non enim id ex mala insidiantium mente succedere. Igitur vt illi facilius ad hoc credendum adducantur; causam apposuit. Nam si id necessarium est; omnino adhuc manebo; nec tantum manebo, sed etiam vobiscum manebo. Hoc enim sibi volunt verba illa *& commanebo*; id est videbo vos. Quam ob causam? *ad profectum uestrum, & gaudium fidei.* Hoc loco ipsos excitat; vt sibi attendant. Nam si propter vos, inquit manebo; videte ne mansio-

Lu. 15.

Psal. 13.

mansionem meam dedecoretis. Cum iam Christus mihi videndus esset; elegi propter vestrum profectum manere. Mea enim præsentia, & ad fidem vobis facit, & ad gaudium: propterea elegi manere. Quid igitur? Philippen- sium ne tantum gratiã mansit? non sane illorum tantum gratiã mansit; Sed his verbis quandam illis adhibet lenem medicinam. Quomodo autem erant illi profecturi in fide? vt magis magisque vos confirmem; perinde ac pullos quosdam matris cura egentes; donec ipsis solidiores succrescant aë. Magnum hoc charitatis indicium. Ad hunc modum à nobis etiam quidam excitari solent; atque ita dicimus; tua causa mansi; vt te bonum redderem. *Vt gratulatio uestra, inquit, abundet in Christo Iesu in me per meum aduentum iterum ad uos.* Vides ista voce, *commanebo*, hoc, quod dicebam, significatum esse? Atqui considera humilitatem. Quoniam dixit *ad profectum uestrum*; ostendit id sibi quoque vtilitatem afferre; quod etiam facit ad Romanos scribens his verbis [id est simul consolari in vobis] antea enim dixerat [vt aliquid impertiar vobis gratiæ spiritualis.] Quid autem hoc est *ut gloriatio uestra abundet?* id est, vt crescat id, quod erat causa gloriandi; hoc autem est corroborari in fide; hæc enim est gloriatio in Christo, rectè viuere. Ergo *gloriatio uestra in me per meum aduentum iterum ad uos?* maxime, inquit; quæ enim est spes nostra, aut quæ corona gloriationis? Nonne & vos? Vos enim estis gloriatio nostra, quemadmodum & nos uestra; id est, vt habeam; quò in vobis maiorem in modum glorier. Quomodo? *Vt gloriatio inquit, uestra abundet:* maiorem enim habeo gloriationis materiam; cum vos proficitis: *per meum aduentum iterum ad uos.* Quid igitur? num ad ipsos rediit? hoc vobis inquirendum relinquo, vtrum redierit. *Tantum dignè, inquit, Euangelio Christi conuersamini.* Vides omnia quæcumque dixit, huc spectasse; vt ipsos exhortetur ad maiores in virtute progressus faciendos? *Tantum dignè Euangelio Christi conuersamini:* quod inquit, *Tantum*, idem valet, ac si diceret; Hoc solum est, quod requiritur; præterea nihil. Si hoc adsit; nihil vobis molesti obtinget. *Vt siue cum uenero, &*

Ro. I.

uidero uos, siue absens audiam de rebus uestris. Non hec dicit; quasi mutarit sententiam, neque ad ipsos redire amplius velit; sed etiam si hoc acciderat, inquit, absens. quoque legari possum. *Si audiero, quia statis in uno spiritu, & una anima.* Hoc est, quod maxime fideles coniungit, & charitatem ipsam continet. Hinc illa Domini uerba [ut sint unum.] Nam [& si regnum, inquit, in se diuidatur; non poterit stare] Propterea & Paulus multus ubique est in concordia suadenda; & Christus inquit [in hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem.] Ne igitur, inquit Paulus, mei aduentus expectatione pendentes interea obdormite; ut cum quod expectabatis, successerit, meque uideritis, deinceps diligentiam remittatis, ac dissoluamini. Nam etiam ex auditu eandem capere uoluptatem possum. Quid istuc est, *In uno spiritu?* id est eadem illa gratia concordiae, alacritatis. Unus enim est spiritus. Atque id ex eo ostenditur; quod sepe hoc modo dictum est; ita enim est & in una stare anima, cum omnes unum spiritum habemus. Vides uoce illa *una* *una*, & unanimes concordiam esse significatam? Vides multas animas unam dici? Ita se habebat antiquitus [Omnium, inquit, erat cor, & anima una] *collaborantes fidei Euangelij.* Ergo tanquam fide laborante in certamine, mutuo, inquit, collaborantes. Non enim inter se pugnant; sed quod uult Paulus, hoc est; mutuum, inquit, uobis auxilium affertedum fides Euangelij in certamine versatur: *& in nullo territi ab aduersarijs, quod quidem ipsis est argumentum perditionis, uobis autem salutis.* optime dixit territi: Talia enim sunt, quae ab aduersarijs proficiscuntur: Terrent tantummodo. Inquit igitur, *in nullo.* Quicquid euenerit, etiam si pericula proposita sint, etiam si insidiae; hoc enim est recte stantium. Illi enim terrere duntaxat possunt; praeterea nihil. Verisimile enim erat illos valde perturbari; cum animaduertent Paulum innumerabiles subire calamitates. Ergo non illud tantum, inquit, a uobis postulo; ut ne fluctuetis; sed etiam ut ne terreamini; quod quidem, valde contemnendum est. Nam si hoc modo animati sitis; hinc iam & ipso-

Io. 17.
Mar. 3.
Io. 13.

Act. 4.

rum perditionem, & uestram salutem perspicuam facietis. Etenim cum uiderint sexcenta se artificia comminisci, ac ne terrere quidem uos posse; certa sui ipsorum interitus argumenta capient. Quotiescunque enim vexatores iis, quos vexant, superiores non euadunt, non insidiatores iis, quibus insidiantur, non potentes iis, quos in potestate habent; nonne ex hoc ipso perspicue intelligent, se ad interitum ruere; nihil posse; sua esse inania, & infirma? *Et hoc a Deo, inquit, quia uobis donatum est pro Christo non solum, ut in eum credatis; sed etiam ut pro illo patiamini.* Rursus illos componit; ut de se modeste sentiant, totum Deo ascribens, & gratiam, & charisma, & donum esse dicens pati pro Christo. Itaque ne uos pudeat. Charisma enim & donum uere est longe admirabilius, quam cadauer ad vitam reuocare, ac caetera miracula facere. Nam ibi quidem ego sum debitor; hic uero debitorem habeo Christum: quare tantum abest, ut probri loco id habendum sit, ut potius sit exultandum, ac gaudendum; quippe qui charisma habemus. Virtutes uocat Charismata, & dona, non tamen eodem modo, atque alia. Illa enim tota Dei sunt; haec uero etiam nostra. Verumtamen quoniam & hic maior, ac potior pars Dei est propterea totum ipsius esse; inquit, non uoluntatis libertatem euertens, sed ipsos apparans, ut moderati, & grati sint. *idem certamen habentes, quale uidistis in me: id est exemplum etiam habetis.* Rursus hoc loco ipsos extollit. Vbi que enim eos ostendit in iisdem ac se, certaminibus versari, eisdem impetus ferre, priuatim etiam, atque apud se ipsos; eod quod eandem, atque ipse, tolerant tentationes. Non dixit, audistis, sed *uidistis.* Nam & illic, id est in Philipensium urbe certauerat. Hoc igitur magne uirtutis est. Quamobrem & ad Galatas scribens dicebat. [Tanta passi estis sine causa? si tamen sine causa.] & Hebraeis rursus scribens dicebat [rememoramini autem pristinos dies, in quibus illuminati magnum certamen sustinistis passionum, & in altero quidem opprobriis, & tribulationibus spectaculum facti, in altero autem socii taliter conuersantium effecti] Et rursus Macedonibus, id est Thessalonicensibus scribens

Cur totum Deo acceptum referatur.

Gal. 3.
Heb. 10.

1. Theß. scribens dicebat [Ipsi enim de nobis adnunciant, qualem
c. 1. & 2. introitum habuerimus ad vos.] & rursus [nam & ipsi scitis
fratres introitum nostrum ad vos, quia non inanis fuit] om-
ninoque de omnibus id ipsum similiter testatur, certamina
& pugnæ. At minime hoc nunc apud nos inuenietur. Nunc
enim satis bene agitur; si quis vel in pecuniis quippiam detri-
menti ferat: Ac sanè in pecuniis quoque præclarum de illis
testimoniū dat Paulus. Nam de aliis quidē ita dicit [rapinā
bonorū vestrōrū cum gaudio suscepistis] de aliis verò. [pro-
bauerunt Macedonia, & Achaia collationē aliquā facere in
pauperes] & iterū, [vestra emulatio prouocauit plurimos.]

Heb. 10.

Ro. 15.
2. Cor. 9.

MORALIS DIGRESSIO.

De mise-
ricordia.

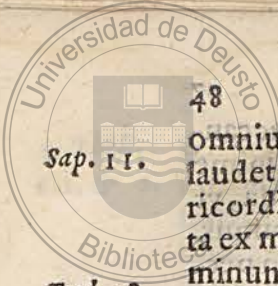
IDES illius temporis virorum encomia: nos
verò ne ad alapas quidem, & plagas vsque pa-
tientiam adhibemus; non contumeliam, non
pecuniarum iacturam ferimus. Illi iam omnes
æmulatores erant, & martyres in certamen de-
scendentes: nos vero charitatem in Christum refrigerau-
imus. Rursus cogor præsentem rerum statum accusare. Et
qualem putatis esse animi mei sensum? nollem quidem, sed
planè cogor. Nam si fieri posset, vt tacendo, nec quic-
quam ex iis quæ gesta fuissent, commemorando, silentio
ipso, ea quæ geruntur, è medio tollerentur; tacendū certe
erat. Sin autem contra fit; & nobis tacentibus non modo
non tolluntur, sed grauiora etiam fiunt; dicendum necessa-
riò est. Nam qui peccata accusat; vt nihil aliud præstet; cer-
te longius illa progredi non finit. Nulla enim est tam impu-
dens anima, ac temeraria; quæ si assidue se reprehendi au-
diat; non suffundatur pudore; non remittat aliquid de sum-
ma illa improbitate. Inest enim, inest etiam in impudenti-
bus paululū quid verecundiæ. Naturæ enim nostræ Deus ip-
se pudorem iniecit. Etenim quando non satis poterat ti-
mor ad nos componendos; multas alias non peccandi ra-
tiones apparuit; quemadmodum reprehensiones homi-
num, metum humanarum legum, amorem gloriæ, amicitia-
rum

rum studium. Omnia enim hæc eò nos adducunt; vt peccan-
dum non putemus. Sæpè enim quæ propter Deum minime
fiebant; propter pudorem sunt facta; & quæ Dei causa, vt
velimus, non adducimur; ea timore hominum suscipimus.
Quod enim petitur, hoc est; primum, vt discamus non pec-
care: deinde vero illud etiam, vt Dei causa hoc agamus,
consequemur: alioqui quid causæ fuisset, cur Paulus eos,
quibus superandi aduersarii per patientiā erant, non à ti-
more Dei cohortatur, sed inde, quòd supplicium de illis
sumpturi essent [hoc enim faciens, inquit, carbones ignis
congeres super caput eius]. Interea enim hanc progressio-
nem fieri vult ad virtutem. Inest igitur, quod antea dice-
bam, in nobis nescio quid verecundi; multaque naturalia
habemus bona ad virtutē; velut ad misericordiam omnes à
natura ipsa mouemur; nec quicquam aliud in natura nostra
æquè bonum est, atque hoc. Quamobrè merito etiam qui-
spiam quæsierit; quam ob causam id potissimum nostræ na-
turæ sit insitum, vt frangamur lachrymis, flectamur, omni-
noque ad misericordiam propensi, ac parati simus. Nemo
naturà strenuus est: nemo naturà ab inanis gloriæ cupidita-
te liber; nemo naturà superior emulatione. Sed misereri om-
nibus à natura inditum est; quantumuis crudelis sit quis &
sæuus. Et quid mirū, si erga homines hanc animi inductio-
nē ostendamus? ferarum etiam miseremur: adeo nobis re-
dundanter indita est misericordia; vel leonis catulū aspici-
entes, non nihil comouemur. Quanto igitur magis erga id,
quod eiusdem nobiscū generis est? Hem quot cæci, & cor-
poribus mutilatis; sæpè dicimus; non ignorantes id satis
aptū esse; quod nos ad misericordiam adducat. Nihil æque
Deū delectat, ac misericordia. Quamobrè sacerdotes, Re-
ges, Prophetæ oleo ungebantur. Oleum enim pro simbolo
Dei misericordiæ habebant. Præterea discebant in Principe
plus misericordiæ requirere; ostendebatur, spiritū pro-
pter misericordiā venturū esse in hominem. Deus. n. homi-
nū miseretur; humaneq; & benignè cū ipsis agit. propterea
oleo inungebantur. Nā & sacerdotiū ipsum ex misericordia
instituit. Verū Reges etiā oleo inungebātur [Misereris enim
omnium,

Etiam ti-
mor homi-
num utilis
est.

Ro. 12.

Nihil in
natura no-
stra æquè
bonum, ac
misericor-
dia.

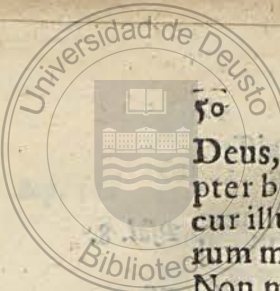
omnium, inquit, quia omnia potes] Et si quis Principem laudet; nihil, quod æque ipsum deceat, afferet, ac misericordiam. Principatus enim proprium est misereri. Cogita ex misericordia esse conditum mundum, & imitare dominum. [Miseratio inquit, hominis circa proximum suum misericordia autem Dei super omnem carnem] siue peccatores, siue iustos protuleris; omnes egemus misericordia Dei; omnes ipsa fruimur; siue ipse sit Paulus, siue Petrus, siue Ioannes. Atque audi ipsorum verba; quid enim nostris opus est? Quid igitur inquit beatus hic? [Sed misericordiam consequutus sum, quia ignorans feci.] Quid? postea igitur non eguit misericordiæ? Audi quid dicat.] abundantius illis omnibus laboravi, non ego autem, sed gratia Dei mecum] ac rursus de Epaphrodito inquit. [nam & infirmatus est vsque ad mortem, sed Deus misertus est eius, non solum autem eius, verumetiam & mei; ne tristitiam super tristitiam haberem] & rursus [grauati, inquit, sumus super virtutem, ita vt tæderet nos etiam viuere. Sed ipsi in nobis metipsis responsum mortis habuimus, vt non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui de tantis mortibus eripuit nos, & eripiet] & rursus [liberatus sum de ore leonis, & liberabit me dominus] Atque ubique ipsum inueniemus id gloriantem; quod misericordiâ salutem sit consequutus. Atqui Petrus etiam, eò quod in ipsum misericordia fuisset adhibita, talis erat. Audis enim Christum hoc ipsum Petro verbis illis significantem. [Ecce Satanus expetiuit vos vt cribraret, sicut triticum; ego autem rogavi pro te, vt non deficiat fides tua] Et Ioannes misericordiâ talis erat, atque omnes omnino Apostoli. Audi enim quid Christus dicat [non vos me elegistis; sed ego elegi vos] omnes enim egemus misericordia Dei [misericordia enim Dei inquit, super omnem carnem] Quod si isti quoque egebant misericordia Dei; quid tandem de ceteris dicendum erit? Ecquid enim aliud, dic mihi, causæ est; cur solem exoriri faciat super malos, & bonos? Quid? si vnum dumtaxat annum pluuiam cohibuisset; non ne omnes peremisset? Quid verò si imbres densasset? quid si pluisset ignem? quid si muscas

immi-

immisisset? sed quid hoc affero? Si tenebras induxisset, quod aliquando fecit; non ne omnes perdidisset? si terram concussisset; non ne periissent omnes? Opportune nunc dixerò [quid est homo, quod memor es eius?] Si vel terræ minitetur tantum; omnes vnum sepulchrum fient. [quasi stilla aquæ de situla, inquit: ita gentes coram ipso: quasi spuma reputabuntur, quasi momenta stateræ] Quemadmodum nobis facile est trutinam mouere: ita ipsi omnia perdere, ac de integro facere. Qui igitur tam nos in sua potestate habet, ac videt quotidie peccantes, nec tamen punit; non ne fert ex misericordia? sed vide etiam iumenta per misericordiam esse & seruari [homines enim, inquit, & iumenta saluabis domine] respexit terram, & ipsam impleuit animalibus: quamobrem? propter te. te verò cur fecit? propter bonitatem. Nihil misericordia melius ò dilecte. Lucis causa est, & ibi, & hic [Tunc enim, inquit Propheeta, exorietur mane lumen tuum] si misericordiam erga proximum præstiteris: ac merito quidem: quemadmodum oleum hoc lucem præbet nauigantibus; ita & eleemosyna magnum illic, & admirabile largitur lumen. Talis olei magnam habebat rationem Paulus. Audio enim interdum quidem dicentem [tantum vt pauperum memores essemus.] interdum verò [si dignum fuerit, vt ego eam] omninoque ipsum vides vbique omnibus modis hanc rem sollicitè curare. Et rursus [discant autem & nostri bonis operibus præesse.] & rursus. [Hæc enim sunt bona, & vtilia hominibus.] Audi verò & alium quendam ita dicentem. [eleemosyna à morte liberat] & alium [si misericordiam remoueris domine; domine quis sustinebit?] & rursus. [ne intres, inquit, in iudicium cum seruo tuo] & alius [magnum quiddam homo, & præclarum vir misericors.] hoc enim est hominem esse, vel potius hoc est Deum esse. Vides quanta diuinæ misericordiæ sit potentia. Hæc omnia fecit; hæc mundum condidit; hæc angelos perfecit; sola, inquam, bonitas. Propterea etiam geennam minatus est; vt regnum assequamur: nec verò aliunde consequimur regnum; quam ex misericordia. Cur enim cum solus esset

G Deus,

Psal. 8.
Esa. 40.
Psal. 35.
Alludit ad Psal. 103.
Esa. 3.
Gal. 2.
1. Cor. ultimo.
Ti. 3.
Tob. 4.
Psal. 129.
Psal. 142.
Proverb. 2
ubi vulgata [multi homines misericordes uocantur.]

Deus, tot Deos fecit? non ne propter bonitatem? non ne propter benignitatem, atque humanitatem? si qua fieris; cur hoc, cur illud fecerit; ubique inuenies bonitatem. Itaque proximorum misereamur; ut etiam in nos misericordia adhibeatur. Non magis illis, quam nobis ipsis colligimus oleum hoc in diem illum. Vbi vehemens fuerit flamma ignis; oleum hoc ignem quidem restinguit; lucis autem nobis causa est. Ita huius opera à Geennæ igni liberabimur: cæteroquin vnde sua nobis viscera aperiet Deus? vnde miserebitur? ex charitate misericordia exoritur. Nihil adeo irritat Deum; atque immisericordem esse. Oblatus est ei quispiam, qui mille talenta debebat; & misericordia motus debitum remisit. At cum hic idem conseruum ob debitos sibi centum denarios respirare non sineret; tunc tradidit eum dominus tormentibus; quousque redderet debitum. Hæc audiētes misericordes simus erga debitores in pecuniis, in peccatis; nemo iniuriarum sit memor; nisi in se ipsum velit esse iniurius. Non enim tantum molestiæ illi afferet non remittens; quātam sibi ipsi inferet iniuriam. Nam te quidem illum iudicio persequente, non persequitur Deus: te vero dimittente, aut persequitur Deus, aut tua tibi dimittit peccata. Quomodo autem nisi tu remittas proximo, ad regnum aspiras? Quo quidem damno ne afficiamur, remittamus omnibus; nobis enim ipsis remittimus: condonemus; ut nobis condonet Deus peccata nostra; atque ita futuris potiamur bonis gratia, & benignitate domini Nostri Iesu Christi cum quo Patri &c.

Matth. 18.

SERMO V. AC TOTVS EST MORALIS.

I qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera, & miserationes; implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eandem charitatem habentes, unanimes, id ipsum sapientes, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humanitate superiores sibi inuicem arbitrantes, non quæ sua sunt, singuli consi-

Cap. II.

li considerate, sed & ea, quæ aliorum, unusquisque: Nihil melius, nihil in amore tenerius doctore spirituali: quouis naturali patre maiorem benevolentiam præstat. Attende obsecro quàm suppliciter petat à Philippensibus ea, quæ è re ipsorum erant. Quid enim dicit ad concordiam omnium bonorum causam cohortans? & vide quàm copiosè, quàm vehementer, quanto cum animi illorum vicem solliciti sensu. Si qua ergo consolatio in Christo, inquit: id est si quid habetis consolationis in Christo; perinde, ac si quispiam diceret; si quam mei rationem habes; si qua tibi mei cura; si quid bene unquam de te merui; hoc facito. Hac vero orationis figura in mouendo affectu vtimur; si quid postulandum sit; quod cæteris omnibus rebus præponamus. Nam nisi omnibus præponeremus; non eo vno impetrato omnium nobis exhaustam esse mercedem vellemus; nec per illud diceremus, quicquid nobis debebatur, esse repræsentatum. Sed nos quidem carnalia beneficia commemoramus; ut si pater erga filium diceret, si quid tibi reuerentiæ erga patrem, si qua educationis, si qua pietatis erga me, si qua honoris, quem ex me esse consequutus, si qua benevolentia memoria; rogo te, ne sis inimicus fratri; hoc dictum est; pro omnibus illis hanc exigo mercedem. Sed non ita Paulus: nihil enim, quod ad carnem pertineat, redigit ad memoriam; sed omnia spiritualia. Quod igitur, inquit, tale est: si quid mihi solatii vultis in tentationibus afferre, meque recreare in Christo; si quam consolationem charitatis, si quicquam eius communionis, quæ in spiritu est, vultis ostendere; si qua habetis viscera, & misericordiae sensum; implete meum gaudium, si qua viscera, & miserationes. Miserationem sibi exhibitam vocat Paulus discipulorum concordiam, ostendens summum imminere periculum; nisi concordēs fuerint. Si quid mihi, inquit, solatii à vobis expectandum est, si quid consolationis ex vestra charitate reportare licet; si pote est vobiscum communicare in spiritu; si communicare vobiscum in Christo; si qua mihi à vobis misericordia,

dia, & commiseratio præstanda est; omnium harum rerum mercedem in charitate ipsa tuenda repræsentate. Satis mihi a vobis factum esse, omniaque consequutum putabo; si inter vos amaueritis. *implete gaudium meum*. Ne, quæ dicit, admonitionis vim habere viderentur, quasi illi iam ab officio decessissent; vide ipsum non ita dicere, facite mihi, sed *implete*; id est cepistis iam in me ferere; iam mihi dedistis, ut satis quietus sim; sed ad finem peruenire desidero. Quid desideras, dic mihi? ut te à periculis liberemus? ut tibi quippiam suppeditemus? nihil huiusmodi, inquit; sed ut vos *idem sapiatis eandem habentes charitatem*, in qua cœpistis; *Vnanimis unum sapientes*. Hem quoties idem repetit ex magno quodam affectu. *Vt idem sapiatis inquit*; imo verò ut vnum sapiatis. Hoc enim progrediens ostendit verbis illis. *Vnum sapientes*, quod maius quiddam est, quàm idem sapere; *eandem charitatem habentes*, id est non tantum in nuda fide, sed in cæteris etiam omnibus rebus. Pote enim est & idem sapere, & charitatem non habere; *eandem charitatem habentes* id est æquè & amare & amari. Noli, cum magna aliorum in te charitate fruaris, minorem ipsis præstare; quasi hac etiam in re plus æquo tibi appetas; ac si nonnulli sunt, qui faciant; tu id in te cadere nullo pacto feras; *unanimis inquit*, id est vni animæ omnium corpora quasi propria accommodantes, non quidem substantia ipsa, nam id fieri non potest, sed electione, & sententia; ut quasi ex vna anima omnia, inquit, proficiscantur. Quid est *unanimis*? hoc declarauit addens, *unum sapientes*: vnicum enim vult esse omnium sensum; perinde ac si ex vna anima penderent: *nihil per contentionem*: non grauatür præterea modum exponere; quo id fiat: *nihil per contentionem uel inanem gloriam inquit*; quod quidem ipsum semper dico malorum omnium esse causam; hinc pugne & lites; hinc inuidia, & vincendi studium, hinc charitatis refrigeratio. Cum hominum gloriam amamus, cum honori, qui à multis exhibetur, seruiamus; tunc omnia hæc accidunt: minimè enim fas est gloriæ seruientem Dei etiam germanum esse seruum. Qua igitur ratione hoc inanis gloriæ studium fugerimus? nondum enim illam exposuisti,

posuisti. Audi sequentia: *sed in humilitate, inquit, superiores sibi inuicem arbitrantur*. Hem quomodo plenum philosophiæ dogma, & ad nostram salutem mirabiliter conducens exposuit: si existimaris, inquit, illum te maiorem esse; idque tibi ipsi persuaseris; aut potius si non solum dixeris; sed etiam persuasionis istius plenus, honore quoque illum fueris prosequutus. Quod si tu ipse honorem tribuas; minimè succensebis; si ipsi ab alio tributum videas. Igitur non tantum existima illum te maiorem esse; sed etiam *superiorem* (voce enim ista *ὑπεριχεν* Paulus magnam quandam præstantiam voluit indicare) & non admiraberis, neque dolebis; si illum in honore esse videas; & si contumeliam intulerit; generosè feres; ipsum enim maiorem te existimasti; & si conuiciis appetierit; non exandesces; & si malefecerit, tacitus feres; quando enim semel hoc sibi anima penitus persuaserit, illum esse maiorem; non impellitur ad iram; si ab ipso malè accipiat; non ad inuidiam; iis enim qui valde præstant, nemo inuiderit. Hæc enim omnia præstantiæ illius esse putat consequentia. His igitur verbis te docet talem animum suscipere; quod si vicissim ille tanto abste honore affectus, inquit, eundem erga te animum susceperit; faciliè iam est intelligere duplici quasi muro sultam esse æquanimitatem & lenitatem. Quandiu enim utrèque vtrumque honore dignos putatis; nihil vnquam accidere molesti potest. Nam si hoc vel ab altero dumtaxat præstitum satis est ad omnem contentionem tollendam; quando cunque ab vtrisque præstetur; quis hanc munitionem perumpet? ne ipse quidem diabolus. triplici enim & quadruplici muro, atque eo amplius sulta est arx. Omnium enim honorum causa est humilitas. Quod ut ita esse discas; audi Prophetam dicentem [Quoniam si sacrificium voluisses, dedissem utique; holocaustis non delectaberis: sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non despicias] non absolute quamuis humilitatem, sed intentionem quamdam humilitatis ob oculos posuit. Nam quemadmodum in corporibus quod contritum est, numquam solido corpori relucet;

*Omnium
honorum
causa est
humilitas.
Psal. 50.*

stabitur; sed quot quot graua patiat; prius ipsum interibit, quam in alterum irruat; ita & in anima eliget enim potius perpetuo male accepta mortem etiam obire; quam irrumperere, & vlscisci. Quousque spirabimus spiritus istos ridiculos? nam quemadmodum pueros si videamus se se efferre, & superbire; ridemus; quod si etiam lapides capere, & proiicere; rursus ridemus; ita humana arrogantia puerilis mentis, infirmi animi proles est [Quid superbit terra, & cinis?] magnos spiritus fumis homo? quapropter? quae utilitas, dic mihi? unde vero magnos spiritus fumis in eos etiam, qui eiusdem sunt ordinis? non eiusdem particeps est naturae? non eiusdem animae? non eundem a Deo honorem accepisti? at sapiens es? Ergo gratias agere, non intumescere debebas. Prima ingratitude superbia est; aufert enim beneficentiae donum: qui enim se se effert, is, quasi ipse id quod recte factum est, confecerit, se effert. Qui autem omnia a se profecta putat; ingratus est aduersus eum, qui honorem dedit. quippiam boni habes? gratias age ei, qui dedit. Audi quid dicat Ioseph, quid Daniel. Nam cum Aegypti Rex illum e carcere accersisset, & in conspectu totius exercitus de eo negotio interrogasset, in quo defecerant Aegyptii, qui in huiusmodi rebus maxime pollebant; cum ipse iam se se illis omnibus superiorem ostensurus esset, longeque sapientior esset habendus astrologis, vaticis, praestigiatoribus, magis, philosophis eius temporis omnibus, puer ipse ex captiuitate, & seruitute (tunc enim maior existit gloria; neque enim idem est hominem iam clarum lucere, atque praeter expectationem; quare quod praeter spem id euenerit, admirabiliorem ipsum fecit) quid igitur iste? accedens ne ad Pharaonem ita dixit, profecto moui? nihil minus; sed quid? nemine ipsum arguente, pro sua magna humilitate, & grati animi virtute, quid ait? [numquid non per Deum interpretatio horum est?] continuo gloriam Deo tribuit; propterea ipse quoque gloriam accepit. Nam & hoc ad gloriae rationem non leue momen-

Eccl. 10.

Prima ingratitude superbia est

ambrosio
augustinus
de spiritu
ambrosius
107. 107

Gen. 40.
quamuis ad
Chryf. sen-

momentum habet; multo enim maius est ipsi a Deo esse reuelatum; quam ipsum per se hoc confecisse; praeterquam quod hinc etiam verbis suis fidem conciliabat; idque firmissimum est familiaritatis cum Deo argumentum. Nihil enim aequum bonum est, ac familiarem fieri Deo. [si enim ex operibus iustificatus est; habet gloriam, inquit, sed non apud Deum.] Nam, & qui criminibus obnoxius gratiam est consequutus; gloriatur in Deo; nimirum, quod ab illo amatur, sibi que peccata remissa sunt; & ille qui operatur; habet gloriam, sed non apud Deum, ut ille. Nam hoc quidem magnae infirmitatis nostrae est argumentum; at qui sapientiam a Deo accepit; quanto erit admirabilior? gloriam Deo tribuit, & vicissim ab illo gloriam accepit. [glorificantes enim me, inquit, glorifico] Rursus pronepos huius, quo quidem nemo fuit sapientior [scriptum est enim (nunquid tu sapientior es Daniele?)] Hic igitur Daniel, cum omnes, qui erant in Babilone sapientes, atque ipsi rursus astrologi, vates, magi, praestigiatores, atque vniuersa philosophia, non modo conuicta iam esset, sed etiam e medio sublata (capitalis enim a Rege in sapientes lata sententia satis indicabat antea quoque se ab illis deceptum fuisse) accedens ergo ad Regem, ipsius peritioni iam satisfactorius, neque ipse se magnifice circumspicit; sed primum omnia Deo refert accepta, & inquit [Mihi vero non in sapientia quae sit in me, plusquam in cunctis hominibus, reuelatum est a Rege:] tunc vero adorauit ipsum Rex, ac dixit, adoleantur thura. Vides humilitatem? vides gratum animum? vides mores a superbia remotos? Audi vero & Apostolorum uerba, interdum quidem dicentium [quid nos intuemini, quasi nostra uirtute, aut pietate fecerimus huc ambulare?] interdum vero [& nos mortales sumus, similes vobis homines.] Quod si illi delatos sibi honores adeo repudiabant, homines, qui per eam humilitatem, quae secundum Christum est, ipsiusque potentiam maiora, quam Christus ipse, opera ediderant (Nam [qui credit in me, inquit, maiora horum faciet, quae ego facio])

tentiam magis uideantur facere uerba c. 41

Rom. 4.

1. Reg. 2.

Eze. 28.

Dan. 2.

Act. 3.

Act. 14.

Ioan. 14.

facio) quomodo nos non miseri, atque infelices sumus; qui ne culices quidem expellere possumus, ne dum demonas; qui ne vni quidem homini prodesse valeamus, ne dum vniuerso orbi; ac tamen tantos nobis spiritus sumimus; quantos ne ipse quidem Diabolus? Nihil æque alienum ab anima Christiana est, ac superbia, superbiam dico, non fidentiam, non virilis animi fortitudinem. Nam ista quidem conuenientia sunt; longè enim ab illa differunt. Quã obrem aliud quidem est humilitas, aliud verò illiberalitas, & assentatio, & molles blanditiæ. Ac si vultis; horum omnium ego vobis exempla afferam. Videntur enim, quæ contraria sunt inter se, prope quodammodo esse posita, vt frumento Zizania, & rosas spinæ: sed pueri quidem facile fallantur; qui autem verè sunt viri, spiritualis agriculturæ periti; norunt vera bona à malis distinguere. Age igitur exempla vobis ex ipsismet scripturis proponamus. Quid tandem est assentatio, & illiberalitas, & mollis blanditia? Siba intempestiuè Dauidi est assentatus, suumque Dominum criminatus est: multò autem magis Architophel Absaloni. At non talis Dauid, sed humilis. Qui enim subdoli sunt; assentatores sunt: quemadmodum cum Magi dicunt [viue Rex in secula]. Rursus Magi, quàm sunt assentatores. † Ac de Paulo multà huiusmodi inueniemus in actis, cum Iudæis ita diferente, vt non assentetur, sed humiliter agat. Nouit enim & liberè, ac fidenter agere, vt cum inquit [Viri fratres nihil aduersus plebem faciens, aut mores paternos, vincus ab Ierosolymis traditus sum]. Vt enim intelligas humilitatis fuisse hæc verba; audi, quàm ipsos obiurget in sequentibus, ita dicens [bene spiritus Sanctus loquutus est; aure audietis, & non intelligetis, & videntes videbitis; & non perspicietis]. Vides fortitudinem Sed Ioannis etiam Baptiste fortitudinem considera, qua erga Herodem vsus est dicens. [Non licet tibi habere uxorem Philippi fratris tui] Hoc fidentia est, hoc fortitudinis: at non verba illa semel [Egredere vir sanguinum]: quamquam & ille fidenter agebat. At non hoc fortitudo est, sed audacia, & contumelia, & linguæ intemperantia. Tezabel etiam

Quomodo humilitas distinguitur ab assentatione.

2. Re. 16.

Dan. 2.

† Videtur deesse exemplum, & fortasse ex eodem lib. cap. 3. Act. 28. Ibidem.

Mar. 6.

2. Re. 16.

etiam conuicium fecit Iehu dicens [qui interfecit dominum suum] sed hoc audacia erat; non fidentia. Conuicium & Helias fecit; sed fidentia, ac fortitudo erat [non ego turbo populum, sed tu, & domus patris tui]: rursus erga uniuersum populū fidenter agebat Helias dicens; [vsquequo claudicatis vtrisque vestris poplitibus?] Hoc igitur modo tangere fidentia erat, & fortitudo; idque prophetæ faciebant: Illo autem audacia. Vis præterea humilitatis, ac libertatis audire verba? audi Paulum dicentem [Mihi autem pro minimo est, ut à vobis iudicer, aut ab humano die; sed neque me ipsum iudico: nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum.] Huiusmodi spiritus Christianum decent: ac rursus. [audet aliquis vestrum habens negotium aduersus alterum iudicari apud iniquos, & non apud sanctos?] Vis amentium Iudæorum assentationem cognoscere? Audi ipsos dicentes [Nos non habemus regem, nisi Cæsarem] vis cognoscere humilitatem? audi rursus Paulum dicentem [non enim nosmet ipsos prædicamus, sed Iesum Christum dominum, nos autem seruos vestros per Iesum] Vis & assentationem, & audaciam videre? considera audaciam quidem Nabal, assentationem verò Ziphæorum; quomodo ille quidem maledicta iaciebat; isti verò, quantum ad ipsorum voluntatem, & consilium pertinet, Dauidem prodiderunt. Vis non assentationem, sed Philosophiam cognoscere? considera Dauidem intercapto Sauli parentem. Vis assentationem cognoscere? considera eos, qui Memphibosthe interfecerunt; quos ideo etiam Dauid è medio sustulit: omnino autem, vt summatim describamus, audacia quidem est; si quis irascatur, & conuicium faciat nullam ob iustam, grauemque causam, sed aut seipsum vlciscens, aut alio quouis modo iniuste efferuescens; fidentia autem, & fortitudo; cum quis aduersus pericula, & mortem audet, amicitias, & inimicitias despicit pro iis rebus, quæ Deo probantur. Rursus assentatio quidem, & illiberalitas est, cuius infertire non ob eas res, quæ opus sunt, sed aliquid, quod ad hanc vitam faciat, captantem; humilitas

oblatione
4. Re. 9.
3. Re. 18.
Ibidem.
1. Cor. 4.
1. Cor. 6.
Io. 19.
2. Cor. 4.
1. Re. 25.
Et 23.
2. Re. 4. ubi vulgata habet Miphiboseht sed puto legendum potius Iebothe; qui quidem in vulgata est, Ibo-seth.

H vero;

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quomodo
distingua-
tur audacia
a fortitudi-
ne.
Ro. 2.
Cognitio
condemnat
si benefactis
careant.

58
vero; si quis ob causas, quæ Deo probantur, id faciat; ideo-
que à gradu dignitatis suæ descendat; ut magnū quippiam,
atque admirabile opus perficiat. Si hæc sciamus, ac præ-
terea factis exprimamus; beati erimus. Non enim satis
est scire [non enim auditores legis], inquit, sed factores
legis iustificabuntur.] Quin etiam cognitio ipsa condem-
nat; si factis, virtutisque officiis caruerit. Itaque ut con-
demnationem vitemus; actiones ipsas obeamus; ut pro-
missa consequamur bona in Christo Iesu domino nostro;
quoniam ipsi gloria in secula. Amen.

S E R M O S E X T V S.

HOC enim sentiatur in uobis; quod & in Christo Iesu;
qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est,
esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinanivit, for-
mam serui accipiens in similitudine hominum factus, &
habitu inuentus, ut homo. Humiliauit semetipsum fa-

ctus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: Dominus
noster Iesus Christus discipulos suos ad magna cohortans,
seipsum, & patrem, & prophetas pro exemplo proposuit:
veluti cum dicit [ita enim se gesserunt aduersus prophe-
tas; qui fuerunt ante vos] & rursus [si me persequuti sunt,
& vos persequentur.] & [discite à me, quia sum mitis] &
rursus [estote misericordes, sicut pater vester, qui in cœ-
lis est] Id Beatus etiam Paulus facit. [scitis enim gratiam
Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egen-
nus factus est, cum esset diues] nihil enim excelsum, ac
philosophum animum æquè ad bona opera obeunda ex-
citatur; ac si intelligat, hac re Deo se similem fieri. Quid e-
nim æquè, atque hoc, ad cohortationem valeat? nihil.
Quod sane & Paulus sciens, istos ad humilitatem exhor-
tans, primum quidem obsecrauit, supplicauit: deinde
quasi confundens, & pudorem eliciens, dixit, [quia sta-
tis in vno spiritu] dixit [quod illis est argumentum perdi-
tionis, vobis autem salutis] Nunc vero tandem & hoc assert.

Hoc enim sentiatur in uobis; quod & in Christo Iesu; qui cum in fer-
ma Dei

Matt. 5. li-
cet paulò
aliter.
Io. 15.
Matt. 11.
Lu. 6.
2. Cor. 8.
Supra. c. 1.

ma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; sed semet-
ipsum exinanivit, formam serui accipiens: Attendite, obsecro, atq;
exurgite. Etenim quemadmodum machæra quædã vtrinq;
acuta, quocunq; acciderit, etiam si in sexcentas phalan-
gas; facile ipsas perrumpit, ac delet; eò quòd vndiq; acuta
est, nihilq; illius aciem ferre potest; ita planè & spiritus ver-
ba. Nam his ipsis verbis, & Arrii Alexandrini sectatores, &
Pauli Samosatei, & Marcelli Galatæ, & Sabellii lybici &
Marcionis Pontici, & Valentini, & Manetis, & Laodicensis
Apollinarii, & Photini, & Sophronii, omnesq; omnino hæ-
reses prostrauit. Ut ad huiusmodi spectaculum inuitati, ut
vna plaga tot phalangum ruinam visuri, excitamini; ne
spectaculi iucunditas vos præteruolet. Nam si in curruum,
atq; equorum certaminibus nihil equè spectatu iucundū
est; ac cum quis totos currus vnà cum aurigis impulsu ip-
so prostrauerit, multiq; quadrigis resupinatis vnà cum in-
sistentibus aurigis, solus ad metam, calcemq; agonis con-
tenderit; magnusq; vndiq; plausus, & clamor ascenderit; il-
le vero ex letitia illa, & plausibus quasi volueris factus totū
stadium equis confecerit; quanto maior hinc existet volu-
ptas; cum omnium hæresum cuneos, & diabolica machina-
menta vnà cum aurigis ipsis, Dei gratia, omnia simul, con-
fertim prostrauerimus? Ac si libet; primum hæreses ipsas
ex ordine collocemus. Vultis igitur impietatis, an tempo-
rum ordinē? sed temporum sanè sequamur: etenim quæ
nã impietate prior, vel posterior sit; difficile est iudicatu.
Primus igitur prodeat sabellius lybicus. Quid iste inquit?
patrē, filium, & spiritū sanctū nuda esse nomina vni perso-
næ imposita. Marcion autē Ponticus negat Deum, qui om-
nia condidit, esse bonum, ac patrē Christi boni; sed alium
quendã esse fingit, qui iustus sit; filiūq; pro nobis sumpsisse
carnē negat. Marcellus, & Photinus, & Sophronius verbū ip-
sum inquit energiã, & efficaciam operationis esse; atq; hanc
energiã inhabitare in illo, qui ex seminibus Dauid, minimè
verò substantiã hypostaticã. Arius filium quidē fatetur; sed
tātū nomine. Creaturã. n. esse inquit, & patre lōge minorē.
Ceteri verò negat habere animã. Vides stantes currus? con-

sidera igitur & illorum ruinas; quomodo omnes simul propellens sternit, omnes inquam, vna plaga, atque impetu. Quomodo igitur sternit? *Hoc enim sentiatur in nobis, inquit, quod & in Christo Iesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo.* Hinc & Paulus Samolareus corruit, & Marcellus, & Sabellius. Inquit enim, *qui cum in forma Dei esset: si in forma, quomodo ais tu ò scelette à Maria initium habuisse; atque antea non fuisse? quomodo verò tu rursus dicis energiam fuisse? Inquit enim in forma Dei, & formam serui accepit: forma serui, dic mihi, est ne energia serui, an natura serui? omnino natura serui, respondebis.* Ergo & forma Dei, natura Dei est; non igitur energia. En & Marcellus Galata, & Sophronius, & Photinus corruerunt. Sed nihilominus etiam Sabellius. *Non rapinam, inquit, arbitratus est esse se æqualem Deo.* Aequale verò non in vna dicitur persona. Aequale enim alicui est æquale. Vides duarum personarum hypostasim; non autem nuda nomina, quibus nullæ res subiectæ sint? Audisti existentiam vnigeniti ante secula. Verum hæc quidem aduersus illos. Sed quid iam aduersus Arium dicemus; qui alterius essentia filium facit? Dic mihi, quid hoc est, formam serui accepit? homo factus est, inquit. Ergo & in forma Dei existens Deus erat: nam & hic, & illic nomen formæ ponitur. Si hoc verum; certe & illud: forma serui, est natura homo: Ergo forma etiam Dei, natura est Deus. Neque hoc solum; sed etiam perinde ac Ioannes, de ipsius equalitate testimonium dat; ostenditque nihilo ipsum patre minorem esse. *non rapinam, inquit, arbitratus est esse se æqualem Deo;* sed argutam illorum orationem audiamus. Atenim contrarium potius istis verbis ostenditur, inquit. Dixit enim, cum in forma Dei esset, non hoc rapuisse, vt esset æqualis Deo? Atqui si Deus erat; quomodo poterat rapere? & quomodo hoc non inconsiderate dictum fuerit? Quis enim vnquam dixerit, illum cum homo esset, non hoc rapuisse, vt esset homo? Qui enim fieri potest, ut quisquam rapiat id, quod est? Hoc igitur, inquit, sibi volebat Apostolus; filium, cum

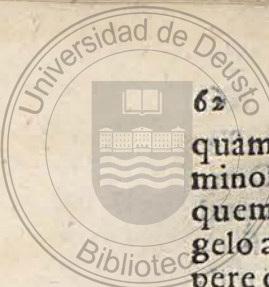
cum Deus minor esset, non hoc rapuisse; vt æqualis esset Deo magno, & maiori. Ergo paruus & magnus Deus est? & Græca in Ecclesiæ dogmata inducitis? Nam apud Græcos quidem est magnus Deus, & paruus: quod si etiam apud vos; non audio. Nam in scripturis quidem nullibi inuenies; sed magnum quidem vbique; paruum verò nullibi. Etenim si paruus; quomodo etiam Deus? si non est paruus homo, & magnus nisi in eadem natura; & si quicquid in vna illa natura non conuenit, homo non est; quomodo fuerit paruus & magnus Deus; vbi eadem illa natura non est? Qui paruus est; Deus non est. Vbique enim in scriptura magnus dicitur [Magnus Dominus, & laudabilis nimis] Ecce etiam de filio. Vbique enim eum vocat dominum. [Magnus es tu, & faciens mirabilia. tu es Deus solus.] & rursus. [Magnus dominus noster, & magna virtus eius, & magnificentia eius non est terminus.] Sed hæc de Patre, inquit; filius verò paruus est. Cæterum tu es, qui hoc dicis. Scriptura verò contra quod de patre, id etiam de filio dicit. Audi enim Paulum dicentem [expectantes beatam spem, & perspicuum aduentum magni Dei.] Nunquid autem de patre perspicuum aduentum dixit? Verum vt magis adhuc vos argueret; non illi satis fuit dicere, perspicuum aduentum, sed addidit magni Dei. Num igitur de patre id dictum est? neutiquam. Non enim id admittit additio illa [& perspicuum aduentum magni Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi] En igitur & filius magnus est. Quomodo igitur dicis paruus, & magnum? Audi etiam prophetam; qui ipsum vocat magni consilii angelum. Qui est magni consilii Angelus, an non magnus est? qui est Deus fortis; an non est magnus, sed paruus? Quid igitur impudentes isti, & nefarii verba ista usurpant [cum esset paruus Deus?] sæpe illorum verba affero, ut magis ab illis refugiatis. Cum paruus, inquit, esset Deus; non hoc rapuit, vt eundem gradum cum magno obtineret. Quid enim, dic mihi (verum ne putetis hæc nostra esse uerba) si de illorum sententia paruus erat, & paterna potentia longe inferior; qui hoc vnquam

Psal. 144.

Psal. 146.

Ad Ti. 2.

Esa. 9.

quàm rapere potuisset, ut Deo æqualis esset? Naturã enim minor nequaquam hoc rapere queat; ut euadat in magnã; quemadmodum homo nunquam hoc rapere queat; ut angelo æqualis sit secundum naturam; neque equus hoc rapere queat, etiam si velit; vt homini æqualis sit secundum naturam. Sed hoc omisso, illud etiam dicam. Quid hoc exemplo struit, ac molitur Paulus? omnino, respondebis, Philippenses ad humilitatem adducere. Cur igitur, dic mihi, hoc in medium protulit? Nemo enim, qui ad humilitatẽ cohortari velit; ita loquitur: Esto humilis, ac minus magnificẽ de te sentias; quàm de æqualibus tuis: Nam & Sofia cum seruus esset, non incubuit, neque seditionem mouit aduersus dominum; illum igitur imitare. At quis non videt minime isthuc humilitatis esse? neque enim aliter facere potuit, nisi demens, ac vecors fuisset. Discite quid sit animi humilitas vos, qui tumorem habetis diabolicum. Quid igitur animi humilitas est? humilia sentire: humilia autem sentit; non qui ex necessitate est humilis; sed qui se ipsum humiliat. Planius id exponam, vos autem attendite. Qui cum magnos spiritus sumere, ac sublimia sentire posset, humiliter tamen sentit; hic animo humilis est. Quicumq; verò idcirco humiliter sentit; quoniã magnificẽ nõ potest; is profecto humilis animo non est. Imperator, exempli causa, si legato se subiiciat; humilis animo est; quoniam de sublimi illo gradu descendit: quòd si idem legatus faciat; non ideo humilis animi officio fungetur. Quomodo enim fungatur; cum non seipse de sublimiori gradu demiserit? Omnino humili isti sensui locus non est; vbi potestas nõ adest. Nam si quis etiam inuitus necessario humiliatur; iam hoc rectum factum non interni ipsius sensus, ac voluntatis est; sed necessitatis. ταπεινοφροσύνη autem inde dicitur; quòd est τὸ φρονήματος ταπεινότης, id est animi, atque interni sensus humiliatio, ac demissio. Dic mihi; si quis, cui potestas desit rapiendi aliena, se se intra suarum rerum possessionẽ contineat; hũc iustitiæ nomine laudabimus? minime: quid ita? quoniam necessitas, ne laudari volũtas queat, impedimento est. Dic mihi; si quis, cum tyrannide, ac regno potiri nequeat,

quid sit animi humilitas.

queat, priuatus manserit; hunc ne tanquam ocii studiosum laudabimus? minime: Ergo neque hoc etiam loco. Laus enim, ò homines hominũ indoctissimi, non in eo versatur; quòd ab istis rebus absteatur; sed in bonis officiis obeũdis. Nam illud quidem vituperationis expers est; sed non eò peruenit; vt laudem assequatur; hoc autem encomiis, & laudationibus dignum est. Atqui considera Christũ hoc modo laudantem, cum ira dicit. [Venite benedicti patris mei; possidere paratũ vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim & dedistis mihi māducare; sitiui, & dedistis mihi bibere.] Non dixit, quoniam alieni appetentes non fuistis, neque quoniam non rapuistis (leuia enim hæc.) sed quoniam esurientem me vidistis, & aluistis. Ac sanẽ quis vnquam hoc modo vel amicos, vel inimicos laudauit? neq; ipsum Paulum (quid dico Paulum?) ne vulgarem quidem hominem quisquam ita laudauit; quemadmodum tu Christum laudas? quòd nimirum sibi non conuenientem principatum non vsurpauerit. Talia enim admirari nihil aliud est, quàm magnæ improbitatis testimoniũ dare. Quomodo? quoniam in improbis hominibus id laudi solet dari; quale illud est [Qui furabatur, iam non furetur] secus autem in bonis viris. Non enim qui principatum ad se minime pertinentem nõ rapuit, is laudandus est. Atq; omnino cuius hæc dementiæ sunt? Attendite obsecro; longa enim est oratio. Alia est ratione intelligetis, neminẽ ex huiusmodi loco ad animi humilitatẽ solitũ esse quempiã cohortari. Exempla enim longe maiora atq; illustriora sint oportet; quã res proposita, ad quã cohortamur: nemo. n. sit; qui ex alienis, quæq; ad rem parũ faciunt, cohortetur. Exempli causã Christus homines cohortatus est; vt benigne facerẽt inimicis; magnũ exemplũ attulit, nimirũ patris [qui solem oriri facit super malos, & bonos, & pluit super iustos, & iniustos] cohortatus est ad lenitatem, ac malorum tolerantiam; seipsum ad exemplum proposuit, [discite à me quia mitis sum, & humilis corde] ac rursus [si ego dominus, & magister hæc facio; multo magis vos? Vides quàm nõ sint inferiora ipsa exempla? non enim adeo inferiora esse oportet.

Matt. 25.

Eph. 4.

Matt. 5.

Matt. 11.

Io. 13.

-sidul

64
 ret. Nam & nos ipsi id obseruamus. At in re nostra exem-
 plum ipsum ne propè quidem accedit. quomodo? quoniã
 si seruus est; minor etiam est, & maiori subiectus. Hæc
 autem minimè est animi humilitas. Contra enim potius fa-
 ciendum erat; ut maior quispiã minori obtemperans pro-
 ferretur. Verum quoniam id in Deo non inueniebat, maio-
 rem, inquam, & minorè; æqualitatem igitur statuit. Quod
 si minor fuisset filius; non aptum erat exemplum; vnde Pau-
 lus ad animi humilitatem cohortaretur. Quapropter? quo-
 niam non hoc animi humilitas est, non impetum facere
 aduersus maiorem, non rapere principatum, obedire vs-
 que ad mortem. Cæterum & illud præterea considera;
 quid allato exemplo subiungat, *humilitate superiores sibi inui-
 cem arbitantes*: arbitantes, inquit. Nam, quando & secun-
 dum substantiam unum estis, & secundum honorem à Deo
 acceptum; reliquum est, ut ipsa tantum existimatio locū
 ibi habere possit. At in maioribus & minoribus, nō ita dixit,
 arbitantes, sed [Honorate eos, qui uobis præstatiōnes sunt]
 quemadmodū & alibi inquit [Obedite prepositis uestris, &
 subiacete eis] Illh̄c enim ipsa rei natura postulat subiectio-
 nem: hic verò ex vestro iudicio proficiscatur oportet. *hu-
 militate, inquit, superiores sibi inuicem arbitantes*: quemadmodum
 & Christus fecit. Et heretica quidem hoc modo euerſa
 sunt. Deinceps verò nostra afferenda sunt; si antea ad sum-
 mam quandam ea, quæ aduersus illos faciunt, redegeri-
 mus. Hæc autem sunt. Cum Paulus ad animi humilitatem
 inuitaret; non eum, qui minor sit, ac maiori obediat, pro-
 tulisset. Nam si seruis, ut dominis obedirent, suassisset; recte
 id quidem. Sed si, ut liberi liberis; quid ad hanc rem facit
 serui erga dominum subiectio? quid minoris erga maio-
 rem? non enim dixit, minores maioribus obediant; sed
 qui æqualem dignitatem obtinetis, vicissim vobis obedite.
Superiores, inquit, sibi inuicem arbitantes: Ecquid verò causæ
 fuit, quamobrem muliebrem obedientiam non adduxerit,
 neque ita dixerit; quemadmodum mulier viro obedit, ita
 & vos obedite? Quod si illud, in quo inerat æqualitas, &
 libertas, non attulit; quoniam nonnulla tamen in eo inerat
 subie-

72. 1111

Heb. 13.

7. 1111

11. 1111

13. 1111

subiectio; multò minus seruilem obtemperationem protu-
 lisset. Verum & illud initio dixi, neminem ideo solere lau-
 dari, ac ne commemorari quidem; quòd crimina non ad-
 mittat; neque enim si quis aliquem temperantiæ nomine
 laudare velit, ita dicet, minime illum esse mœchatum; sed
 hoc afferet, à propria etiam vxore se continuisse: omnino
 enim abstinere se tantum à prauis actionibus nunquam in
 laudatione ponimus; nisi ridiculi haberi velimus. Illud ad-
 didi, veram esse serui formam, nihilque minus habere;
 quare & formam Dei perfectam esse, nihilque minus ha-
 bere. Cur non dixit, in forma Dei factus, sed, *qui cum in forma
 Dei esset?* Tantumdem ualet hic loquendi modus, atque
 ille [Ego sum, qui sum] forma, quatenus forma est, ean-
 dem adesse naturam demonstrat: nec fieri potest; ut quod
 alterius essentia est, eandem cum eo, à quo diuersum est,
 formam habeat; quemadmodum nemo hominum est, qui
 angeli formam habeat; nec brutum animal hominis ha-
 bet formam. Quomodo igitur filius? Deinde in nobis qui-
 dem, quoniam ex pluribus naturis compositi sumus, for-
 ma ad ipsum corpus pertinet: At in eo, quod omnino sim-
 plex, nulloque modo coagmentatum est, ad ipsam sine du-
 bio essentiam. Quòd si ex eo, quod sine articulo dictum
 est *in uerbo deo* contendis non indicari patrem; multis aliis
 ego locis ostendam tibi sine articulo dictum esse: Et quid
 dico multis aliis locis? In hoc ipso statim loco, *non rapi-
 nam arbitratus est esse se æqualem deo*: non enim dixit *et deo*;
 cum tamē de patre loqueretur. Vellem nostra etiam adiun-
 gere; sed vereor, ne mentes uestras obruamus. Interea ve-
 rò, quæ dicta sunt ad illos euertendos, memoria tenete.
 Interea spinas euellamus. Tunc verò cum euulſe fuerint
 spinæ, ac paululum quietis concessum terræ; bonam se-
 mentem faciemus, ut omni quod inde contraxit, vitio de-
 posito, magna cum habilitate suscipiat diuina semina.

De miferi-
bilis inu-
cia potest
tibus

Exo. 3.

Jan. 7. 1111
1111
1111
1111

MORALIS DIGRESSIO.

GRATIAS agamus pro iis, quæ dicta sunt, Deo: postulemus ad ipso; det nobis ea custodire, ac retinere; ut & nobis, & vobis gaudium obtingat; heretici vero dedecore notati abeant. illum obsecremus; ut ad ea etiam, quæ sequuntur, os nobis aperiat; ut nostra etiam pari diligentia statuamus. Ab eo precemur, ut vitam quoque ipsa fide dignam nobis præbeat; quò ad ipsius gloriam vivamus; ne ipsius nomen nostrâ causâ blasphemis appetatur. [Veh vobis enim, inquit, propter quos nomen Dei blasphematur] Etenim si nos filium habentes (quamquam quid filio nobiscum coniunctius?) si filium, inquam, habentes, atque illius causâ blasphemis appetiti, ipsum repudiamus, auersamur, nec nostrum dici volumus; quanto magis Deus seruos, quos ingratos viderit, & a quibus se blasphemis, & contumeliis affici cognouerit, auersabitur, atque odio prosequetur? Quem verò Deus oderit, atque auersatus fuerit; quis suscipiet, ac complectetur? nemo præter Diabolum, ac dæmones. Quem verò dæmones caperint; quam salutis spem habebit? quod vitæ solatium? quamdiu in manu Dei sumus; nemo rapere nos potest. Robusta enim & valens est; eum primum verò de manu illa deciderimus, atque auxilium illud amiserimus; perimus; omnibus expositi ad rapinam sumus, omnibus ad conculcandum, tanquam murus inclinat, & sepes cõcidens. Etenim cū murus est inbecillus, facile cuius patet ad irrumpendum. Neque enim quod dicturus sum, ad solam Hierusalē puteris pertinere, sed etiam ad singulos quoque homines. Quid verò de Hierusalem dictum est? [Cantabo dilecto canticum dilecti mei, vineæ meæ. Vineam factam est dilecto in cornu, in loco pingui. Et sepiui eam, ac vallo circumdedi, & plantaui vitem Sorech, & ædificavi turrim in medio eius, & torcular extruxi in ea, & expectaui, ut faceret vnam, & fecit spinas. Nunc igitur viri Iuda, & habitatores Hierusalē iudicate inter

De vincendis inimicis potestatibus.

Esa. 52. & Ro. 2.

Esa. 5. uulgata autem paulo aliter

ter me, & vineam meam. Quid est, quod ultra debui facere vineæ meæ, & non feci ei? ideo expectaui, ut faceret vnam; fecit autem spinas. Et nunc ostendam vobis, quid ego faciam vineæ meæ. Auferam sepem eius, & erit in direptionem; & diruam maceriam eius, & erit in conculcationem; & derelinquam vineam meam; & non putabitur, & non fodietur, ascendent in eam perinde atque in terram incultam spinæ, & nubibus mandabo, ne pluant super eam imbrem. Vineam enim domini exercituum domus Israel est, & uir Iuda germen dilectum. Expectaui ut faceret iudicium; fecit autem iniquitatem; & non iustitiam, sed clamorem] Id etiam de singula quaque anima dicitur. Nam cum omnia, quæ oportuerat, impleuerit benignus Deus; illa verò pro vna spinas fecerit; sepem auferet, & murum diruet, ac patebimus direptioni; Audi verò, & quanto cum fletu alius propheta hæc dicat. [Ut quid destruxisti maceriam eius; & vindemiant eam omnes, qui prætergrediuntur viam? Exterminauit eam aper de silua, & singularis feras depastus est eam?] Ibi quidem de Medo, ac de Babilonio loquitur; hic verò nihil est, quod de illo dicatur; sed aper, & singularis ipse diabolus est, totaque illius manus. Singularem uero illum appellauit; ut ipsius ferociam, atque impuritatem ob oculos poneret. Nam scriptura, cum illius rapacitatem demonstrare vult; ita inquit [tanquam leo rugiens circuit, quærens, quem deuoret]; cum virus illud perniciosum, ac lethale; serpentem vocat, & scorpionem [calcate inquit super serpentes, & scorpiones, & super omnem virtutem inimici; cum simul venenum, & robur; draconem nominat; quemadmodum eo loco [Draco iste, quem formasti ad illudendum ei, & Draconem & serpentem tortuosum, & aspidem ubiq; ipsum vocat: tortuosa enim, ac varia bestia, & magnis pollet viribus, omnia mouet, omnia turbat, omnia furtum, ac deorsum agit. Verum ne timeatis; ne animu despondeatis. Tantum vigilate, & erit, ut passerulus.] calcate enim, inquit, supra serpentes, & scorpiones.] illum, si uoluerimus, eo fecit Deus; ut nostris pedibus conculcetur.

Psal. 79.

1. Pe. 3. Lu. 10.

Psal. 103

68
 Vide igitur, quàm ridiculum, vel potius, quàm miserum sit eum, qui nobis datus est ad calcandum, intueri statem supra caput nostrum. Quomodo verò hoc fit? à nobis, si nos velimus; magnus est; si nos velimus; parvus fit: si nostri ipsorum curam geramus, stemusque vnà cum Rege nostro; contrahit se, ac nihilo plus paruo infante in pugna aduersus nos potest; sin à Rege descuerimus, valde rurget, fremit, dentes acuit; quippe qui nos magno illo auxilio destitutos nactus fuerit. non enim aggreditur; nisi permiserit Deus. Nam si in porcorum gregem inuadere ausus non est Deo non permittente; multo minus in animas hominum. permittit autem Deus, vel erudiens, vel poenam exigens, vel clariore faciens. Vides illum non aggredi Iob, neque audere accedere, sed metuere, atq; tremere. Et quid dico de Iob? Nam in Iudam inuadens non ante totum apprehendere, atq; in ipsum ingredi ausus est; quàm illum Christus à sacro choro secreuisset. Extrinsecus quidem tētabat; sed intus irrupere non audebat. Postquam verò à sacro illo grege abscissum vidit; quouis lupo vehementius impetum fecit; neque ante destitit, quàm illum duplici morte mactaret. Hæc ad nostram eruditionem sunt scripta. Nam si quæras; ecquid lucri sit nouisse Christum ab vno ex duodecim esse proditum, ecquid emolumentum, ecquæ utilitas; magnam respondebo. Etenim cum didicerimus; quæ ille causa impulsus, hoc exitiale consilium cæperit; cauebimus ipsi, ne ab eadem nos quoque auferamur. Vnde igitur ille huc descendit? ex auaritia; fur erat; ideo triginta argenteis Dominum prodidit. Ita illum morbus iste ebrium reddiderat; vt orbis dominum triginta argenteis proderet. Quid hac infania deterius? nihil par ei, quem tradidit; nihil tanti. Cui gentes si conferantur [quasi nihilum reputatæ sunt ei]; hunc triginta argenteis prodidit. Grauis enim est auaritiæ Tyrannis; quæque animam de suo statu derurbare queat. Non perinde quis ex ebrietate demens redditur; atque ex auaritia; Non æquæ ex infania, ac stupore; atque ex argenti cupiditate. Ecquid enim aliud causæ fuit, dic mihi, cur proderes? te obscurum atque ignotum hominem vocauit,

Lu. 8.
 Cur Deus permittat nos tētari à Diabolo.

De auaritia & Iuda.

Esa. 40.

vocauit, vnumque ex duodecim fecit; doctrina impartit; innumerabilia bona promisit; miracula faciendi potestatem dedit; mensæ, itinerum, consuetudinis, contubernii, rerum omnium æquæ ac ceteri particeps eras; Hęc tunc facis nō fuerunt; quæ te cohiberent? quam igitur ob causam prodidisti? quid habebas; quod quereris scelerest? vel potius quo nam beneficio affectus non fueras? nouerat mentem tuam; nō destitit, quæ ab ipso erant expectanda, præstare. Sæpè dixit [quia vnus ex vobis tradet me] Ioh. 13. sæpè notauit, ac tibi tamen pepercit; & cum talem te esse sciret, ex choro non eiecit; adhuc ferebat; adhuc ut legitimum, atque vnum ex duodecim, ita honorabat, ita diligebat. Denique, o scelus, linteo etiam sumpto, parus illis manibus impuros pedes tuos lauit; neque id etiam te cohibuit; furabaris ea, quæ pauperum erant; atque istud etiam, ne ad maius aliquod malū progredere, ferebat; sed nihil animum tuum mutauit. Nam etiam si fera esses, etiam si lapis; non ne beneficiis in te collatis, non ne miraculis, non ne illo docendi officio flecti te oportebat? Verum usque adeo efferatum adhuc uocabat; & mirandis operibus alliciebat; quamuis lapides ipsos uacuitate sensu exuperares: sed nihil horum fuit, quod te meliorem redderet. Forsitan miramini tantam proditoris amentiam. Metum igitur vobis incutiat illius vulnus. Argenti cupiditas, pecuniarum amortalem reddidit. Euelle hunc affectum; tales enim morbos parit; impios facit; atque eò nos adducit; vt etiam si sexcentis beneficiis afficiamur, Deum ignoremus. Euelle, obsecro; non est leuis morbus, sexcetas acerbissimas mortes afferre nouit. Vidimus Iudæ morbum; metuamus; ne ipsi quoque in eadem incidamus; ideo scripta sunt, ne iidem nos quoque malis afficiamur: propterea ab omnibus Euangelistis id narratum est; vt nos temperantiam docerent: procul fuge: non hoc solum auaritia est, multas pecunias cupere, sed etiam pecunias omnino cupere. Grauis auaritia est plus poscere, quàm opus sit. Non enim talenta auri fuerunt; quæ proditorem in hanc mentem impellerent; sed triginta argentei. Triginta argen-

argenteis ipsum prodidit dominum. Ergo memoria tene-
 re; quod antea dicebam; immoderatam habendi cupidi-
 ratem non in eo solum se ostendere; quod magna accipia-
 tur; sed etiam; quod parua. En quantum scelus iste com-
 misit pauculo auro adductus, vel potius non auro, sed ar-
 genteis. Nefas, nefas plane est hominem avarum vnquam
 intueri faciem Christi. Hoc est vnum ex iis, quæ fieri mi-
 nime possunt. Radix malorum auaritia est. Quod si qui
 vel vni malo obnoxius est, gloriam illam amittit; qui ra-
 dicem ipsam secum affert; vbi collocabitur nefas est pe-
 cuniarum seruum, germanum esse Christi seruum. Chri-
 stus ipse pronunciauit rem esse huiusmodi; quæ constare
 nullo pacto queat [Non potestis, inquit, Deo seruire,
 & Mammonæ] Et [Nemo potest duobus dominis seruire]
 contraria enim præcipiunt. Christus inquit; parce
 pauperibus; Mammona inquit; exue illos etiam ius,
 quæ habent; Christus inquit; effunde quæcunque ha-
 bes; Mammona inquit; Ea etiam cape, quæ non habes.
 Vides pugnam? vides bellum? Vultis ne ostendamus; quo-
 modo vtrique nemo obtemperare potest; sed alterum
 contemnat oportet? an res ita clara est, vt minimè egeat
 oratione? cum id in rebus, & factis ipsis cernere liceat?
 An non hoc cernimus, Christum quidem contemni, Mam-
 monam verò colere? sentitis, quàm vel ipsa verba aspera sint?
 Quod si verba; multò magis res ipse. Verùm in rebus, ac
 factis non equè apparet ipsa asperitas; quoniam nos mor-
 bus occupat. Nam nunc quidem, & si non nimis valde ab
 hoc morbo se purgauerit anima; tamen dum in hoc ipso
 statu manet, potest rectè iudicare. At cum febrì corre-
 pta est, & in ipsa rei voluptate versatur; facultatem iu-
 dicandi minimè puram habet, non incorruptum tribu-
 nal. Christus inquit [qui non renunciat omnibus, quæ
 possidet, non est meus discipulus] Mammona inquit;
 Eripe esurienti panem. Christus inquit; Vesti nudum;
 hic verò; nudum etiam exue. Christus inquit, [Do-
 mesticos feminis tui ne despexeris] Mammona inquit, do-
 mesticorum feminis tui ne miserearis; etiam si matrem
 videris,

Matt. 6.

Luc. 14.

Esa. 58. se-
cundum 70
Hier. pau-
lo aliter.

-noctis

videris, etiam si patrem; sperne. Et quid dico patrem,
 & matrem? tuam quoque ipsius, inquit, animam perde-
 attamen auditur. Hei mihi; ei qui adeo sæua, & immitia, &
 fera mandata imponit, dicto audientes potius sumus; quàm
 illi; cuius leuia, nobisque salutaria iussa sunt? Hinc
 geenna; hinc ignis; hinc fluuius ignis; hinc vermis
 finem nesciens. Scio multos esse, qui nos hæc dicen-
 tes non incunde audiant. Nam neque mihi sunt iu-
 cunda dicta. quid enim his dicendis consequor? Vel-
 lem vobis perpetuò ea, quæ regni propria sunt, narrare,
 requiem illam, aquam plene reficientem, viridia, ac
 læta pascua. Inquit enim. [Super aquam refectionis
 educauit me, & in loco pascuæ ibi me collocauit] Vel-
 lem de loco illo dicere; vnde dolor, egritudo, luctus
 abest. Vellem narrare voluptatem; quæ Christo fruendo
 capitur; quamquam omnem orationem, omnem co-
 gitationem superat. Verumtamen pro viribus in isto ar-
 gumento versare vellem; sed quid agam? non licet ad
 eum, qui febrì laborans male habet, de regno verba fa-
 cere. Etenim dum ita habet; de sanitate differendum
 est; dum pœnæ est obnoxius, non ei rectè de honore dif-
 feritur. Tunc enim hoc vnum queritur, à pœna, & sup-
 plicio liberari; nisi hoc consequatur; quomodo illud
 consequetur? propterea de his assidue loquor; ut ad illa
 citius veniamus. Nam & Deus ipse ideo Geennam mi-
 natus est; vt nemo in geennam decidat; ut omnes re-
 gnum assequamur. Et nos idcirco geennæ perpetuò men-
 tionem facimus; vt ad regnum vos incitemus; vt men-
 tes vestras timore mollientes ad ea, quæ regno digna sunt,
 facienda apparemus. Ne igitur succenseatis verborum
 grauitati. Horum enim verborum grauitas leues reddit
 animas vestras à peccatorum pondere. Nam & ferrum
 graue est, & mallens grauis; ac tamen faciunt vasa
 aurea & argentea; & quæ distorta sunt, dirigunt; quod
 nisi grauia essent, distortam materiam dirigere neuti-
 quam possent. Ita etiam grauis sermo nos ter compo-
 nere animam potest. Verborum igitur grauitatem pla-
 galque

Psal. 22.

Asperitati
orationis
non succen-
sendum.

gasque ab illis factas ne fugiamus. Non enim ideo infertur plaga; ut animam frangat, ac laceret; sed ut corrigat. Scimus enim Dei munere, quis sit verberandi modus; & quam altè indigamus plagam; ut ne comminuat vas; sed ut polliatur; ut dirigatur; ut aptum reddatur, quo utatur Dominus; ut ex sanitate splendidum offeratur, beneque sculptum in illa die, in qua existet flumen ignis; ut offeratur pyra illius, quæ ibi futura est, minimè indigum. Nam nisi dum hic estis, vos inflammauerimus, illi c omnino inflammemini necesse est; nec fieri aliter potest. [Dies enim Domini in igne reuelatur.] Satius est ad breue tempus nostris formonibus vraminis quàm perpetuò flamma illa. Id enim futurum omnino esse, perspicuum est; ac sepe vobis rationes attuli; quibus cōtradici non potest: ac solas quidem scripturas plenam vobis fidem facere oportebat; sed quoniam nonnulli procliuēs ad contentionem sunt; multa etiam ratiocinationibus mouimus. Nihil verò impedit; quo minus & nunc easdem afferamus. Quæ nam verò illæ erant? Iustus est Deus; omnes fatemur, & Græci, & Iudæi, & Hæretici, & Christiani. At hinc multi, qui peccarant, abierunt impune; multi qui ex virtute vixerant; tum demum abierunt; cum sexcentas subiissent calamitates. Ergo si iustus Deus; vbi nam his quidem præmia, illis verò supplicia tribuet, si non est geenna, si non est altera vita? Hanc igitur rationem & illis, & vobis ipsis semper canite; nec sinet vos de resurrectione dubitare. Qui verò de resurrectione non dubitat; is sedulo, atque attentè vitam suam curabit; ut sempiterna bona consequatur. Quæ utinam nos omnes consequamur, gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi &c.

1. Cor. 3.

Ratio ad probandam resurrectionem.

SERMO SEPTIMVS.

HOC sentiatur in nobis, quod & in Christo Iesu; qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinaniuit formam serui, accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inuenius ut homo; humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem

tem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen; ut in nomine Iesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium, & infernorum; & omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloriam Dei Patris. Exposita à nobis illa sunt; quæ ad hæreticos pertinebant. Iam verò oportunum est nostra etiam afferre. Illi ita dicunt verba ista, Non rapinam arbitratus est, idem valere, ac si dixisset, non rapuit. Nos verò ostendimus inæptum id, atque absurdum futurum fuisse; Neminem enim esse, qui aut ex huiusmodi loco ad animi humilitatem cohortetur; aut Deum, hominem vè hac ratione celebret. Quid igitur est o dilecti? Attendite ea, quæ nunc dicuntur. Quoniam magnam partem homines arbitrantur; si humiliter se gesserint; fore ut propriam amittant dignitatem, & minoris habeantur, atque ad humiliorem locum descendant; hunc metum adimens Apostolus, quid inquit? ostendens non ita nobis sentiendum esse; de ipso Deo inquit, Deum illum vnigenitum, qui in forma Dei est, qui nihil minus Patre habet, qui ei æqualis est, non rapinam esse arbitratum esse æqualem Deo. Quid verò istud est? Percipe. Quod quisque rapuit, & præter æquum accepit; id deponere nequaquam audeat, veritus, ne amittatur, atque ex manibus elabatur; sed perpetuò apud se retinet: at qui naturalem quampiam dignitatem habet; is minimè metuit ab illa etiam dignitate descendere; certè enim scit nullum sibi illius amittendæ periculum imminere. Afferam exemplum. Absalon rapuerat tyrannidem; idcirco eam deponere non audebat. Sed aliud etiam exemplum proponemus. Quod si exempla rem totam representare nequeunt; ne moleste feratis. Exempla enim sunt huiusmodi; maiorem partem menti cogitandam relinquunt. In Regem quispiam inuasit, regnumque eripuit. Hic deponere, aut dissimulare auctoritatem suam minimè audeat. Nam si semel dissimularit; statim illa amittitur; Quod exemplum aliis etiam ex rebus peti potest. Quicquid enim quisque rapuit; id perpetuo retinet. Nam cum primum illud depofuerit; amittet; omninoque quod quisque ex rapina

K habet;

74
 habet; timet deponere, atque à se remouere, & non perpetuo illud retinere, quod occupauit. Abest verò hic timor ab iis; qui minimè ex rapina habent; quemadmodum homo dignitatem istam, vt rationis compos sit, ex rapina non habet: sed non inuenio satis aptum exemplum. Non enim est apud nos principatus naturalis. Bonorum enim nullum nobis naturale est; quandoquidem omnia simul cum natura Dei coniuncta, illiusque propria sunt. Quid igitur Paulus ait? Dei filium veritum non esse de gradu dignitatis suę descendere; quoniam non est arbitratus rapinam ipsam deitatem; quoniam non timuit; ne quis ipsi naturalem suam dignitatem eriperet. Quamobrem illam etiam deposuit, non dubitans se recepturum; atque abscondit; non ideo se minorem fieri arbitratus: propterea minimè dixit, non rapuit; sed, *non rapinam arbitratus est*: Non ex rapina habuit principatum, neque etiam ab alio sibi traditum, sed naturalem, stabilem, ac tutum. Ideo neque etiam satellitum cunctatur habitum sumere. Tyrannus metuit in bello purpuram deponere; Rex verò id fidenter ac tuto facit; cur? quia non ex rapina principatum habet. Non ergo veluti, qui rapuisset, non deposuit; sed vt qui naturalem haberet, eumque qui amitti nunquam posset; occultauit. Hoc inquam, esse æqualem Deo, non ex rapina habuit, sed à natura; quamobrem se ipsum exinaniuit. Vbi sunt, qui dicunt, illum subiisse necessitatem, ac subiectum fuisse? *Se ipsum, inquit, exinaniuit, se ipsum humiliavit, obediens factus usque ad mortem: Quomodo exinaniuit? formam serui accipiens, in similitudine hominum factus, & habitu inuentus ut homo: hoc loco spectans ad illud, quod antea dixerat, I superiores sibi inuicem arbitrantes] hæc verba protulit seipsum exinaniuit: Etenim si subiectus fuisset, ac non sponte, atque ex seipso hoc suscepisset; minimè res ista humilitatis nomine erat commendanda. Nam si id faciendum sibi omnino esse ignorauit; nondum suam perfectionem, atque absolutionem erit assequutus; sin autem cum mandati tempus nesciret, illud expectauit; igitur tempus ignorasse fatendum erit. Quòd si & faciendum esse; &*

quo

quo tempore faciendum, sciuit; quæ nam causa est; cur illum subiectionem sustinuisse dicendum sit? Vt patris, inquit, præstantiam indicet. Istud uero minimè est patris præstantiam indicare, sed suam uilitatem. Patris enim nomen nonne satis est ad indicandum patris priorem in origine gradum? Hoc autem uno excepto, quòd pater non est, omnia eadem habet filius. Ac sane neque aptus est hic honor, qui à patre perueniat in filium. Hoc autem excepto, quęcunque patris sunt, filio etiam sunt communia. Hoc loco Marcionistæ, quod dictum est, arripientes; ecce, inquit, non est factus homo. Non enim dixit Paulus, factus est homo, sed *in similitudine hominũ factus*. Quomodo uero potest quis in similitudine hominum fieri? umbram indutus? Igitur idolum istud est, ac tenuis imago; minimè verò hominis similitudo. Hominis enim similitudo alter homo est. Quid autem respondebis Ioanni ita dicenti, [Verbum caro factum est:] Verum & hic ipse beatus alibi inquit [In similitudine carnis peccati]: *& habitu inuentus ut homo*. Ecce inquit, & habitu, & ut homo. At esse ut hominem, & esse habitu hominem, hoc nequaquam est uerè hominem esse. Habitu enim hominem esse, aliud est, ac natura esse hominẽ. Videte quàm ego ingenuè, & æquo animo ea, quæ ab aduersariis dicuntur, afferam. Tunc enim demum splendida, ac redundans uictoria parta erit; cum illorum argumenta, quæ aliquid roboris videntur habere, minimè absconderimus. Abscondere enim, potius dolus est, quàm uictoria. Quid igitur inquit? rursus enim eadem reperamus. Aliud est habitu hominem esse, ac natura; atque esse vt hominem, & in similitudine hominis esse longe aliud est, atque hominem esse. Ergo & formam serui accipere aliud est, ac formam serui accipere. Secum igitur hoc ipsum pugnat; & quare tu non prior istud dissoluis? Nam quemadmodum hæc nobis aduersari existimas; ita & nos illud tibi aduersari ostendimus. Non enim dixit, ut forma serui, neq; in similitudine formæ serui; neque in habitu formæ serui; sed, *formam serui accipit*. Quid igitur hoc est? subest ne aliqua in uerbis pugna? nulla pu-

Cap. 1.
Rom. 8.

gnarabit: sed operę precium est frigidam & ridiculam illorum interpretationem animaduertere. formam, inquit, serui accepit; cum linteo circumcinctus discipulorum pedes lauit. Hocine forma serui est? neutiquam forma serui est; sed opus serui. Aliud verò est opus serui esse; ac formam serui accipere. Cur enim non ita dixit, opus serui fecit; quod multò manifestius erat? Nusquam omnino in scriptura nomen formę pro opere est usurpatum. Magna enim inter hæc differentia intercedit. Nam alterum quidem naturę est; alterum verò functionis muneris, atque operationis. Nec verò vnquam in ipso etiam vsu loquendi formam pro opere dicimus. Quamquam apud istos ne opus quidem fecit, neque succinxit se. Etenim, si quod gerebatur, in visione ac spectro duntaxat consistebat; nulla suberat veritas. Si manus non habebat; quomodo lauit? si renes non habuit; quomodo se linteo succinxit. Ecquę verò etiam vestimenta sumpsit? Nam [accēpit, inquit, vestimenta sua]. Quemadmodum igitur nullum hęc opus, quod vere factum fuerit, reperitur; sed mera illusio; ita neque discipulorum pedes lauit. Nam si incorporea illa natura in carne non apparuit, neque in corpore fuit; quis igitur discipulos lauit? Ceterum quid rursus aduersus Paulum famosateum afferemus? Quid nam ille dicit? plane idem. Nos autem istud tenemus. Non hoc esse inanitionem, eum qui naturam habeat humanam, purusque homo sit, lauare conseruos. Quę enim aduersus Arianos diximus; valent etiam aduersus istos. Nihil enim inter eos interest, nisi breue quoddam temporis interuallū: vtrique enim creaturā statuunt Dei filiū. Quid igitur aduersus ipsos dicemus? si homo homines lauit; non inaniuit, non humiliavit se ipsum. Si cum homo esset, non hoc rapuit, nimirum esse se æqualem Deo; profecto non est, cur lauderetur. Nam eum quidem, qui Deus sit, hominē fieri, magna humiliatio est; quāque nulla oratio consequi narrando queat. Eum verò, qui homo sit, humana facere; quę tandem humiliatio? Vbi verò, quod opus Dei est, appellatur forma Dei? Etenim si purus homo erat, atque ex operibus

Ioan. 13.

ribus appellatur forma Dei; cur non & in Petro id facimus? qui maiora etiam opera edidit? Cur non & Paulum inquis Dei formam habuisse? cur non & seipsum ad exemplum proposuit Paulus; qui sexcenta ministeria seruilia obiuerat, ac nullum recusauerat? Inquit enim, [non enim nosmetipsos prædicamus, sed Iesum Christum dominum; nos autem seruos vestros per Iesum]. Deridicula, ac nugę sunt, quę ab istis afferuntur? humiliavit seipsum, inquit, Quomodo seipsum humiliavit, dic mihi. Ecquę hæc inanitio? An quoniam miracula edidit? At hoc & Paulus & Petrus præstiterunt; quamobrem minimè hoc proprium, ac peculiare filii fuerit. Quid igitur sibi volunt verba illa *in similitudine hominum factus*? Multa ille quidem nostra habuit; multa verò non habuit; huiusmodi sunt, non esse natum ex commistione corporum; peccatum non admisisse. Hęc ipse erant propria, nullique hominum communia. Non hoc solum erat quod apparebat; sed etiam Deus. Etenim apparebat quidem homo; in multis verò non erat similis; tametsi carne similis erat. Hoc igitur ista verba indicant, non fuisse purum hominem: propterea inquit, *in similitudine hominum*. Etenim nos quidem anima, & corpus sumus: ille vero Deus, & anima & corpus. propterea inquit, *in similitudine*. Etenim ne audiens voces illas, *exaniuit semetipsum*, mutationem aliquam suspiceres, ac degenerationem, & interitum; manens, inquit, quod erat, assumpsit, quod non erat; & caro factus perseveravit esse Deus verbum. Hac igitur ratione Paulus dixit, similem esse homini; atque illud præterea addidit, *ut habitu*: non enim natura degeneravit; neque confusio vlla facta est; sed habitu factus est. Nam cum dixisset formam serui accepisse; fidenter postea istud etiam protulit; nimirum eum illud nemini non os obstruxisset. Etenim & cum ita dicit, [in similitudine carnis peccati] non hoc dicit, carnem non habuisse; sed carnem illam non peccasse; similem tamen fuisse peccatrici: Quatenus similis? secundum naturam, non secundum vitiositatem: Propterea similis animę peccatricis. Quemadmodū igitur ibi similitudinis nomine vsus est

2. Cor. 4.

Rom. 8.

est; quoniam non omnia æqualiter se habebant; ita & hoc loco utitur; eò quòd non omnia sunt æqualia; ut pote, quòd non ex commissione corporum; quòd sine peccato; quòd minimè nudus homo: ac pulchrè dixit. *Vt homo*. Non enim erat unus ex multis, sed ut unus ex multis. Non enim Deus verbum in hominem degeneravit; neque substantia est mutata; sed tanquam homo apparuit; non simulacris ac visis nos decipiens; sed erudiens ad animi humilitatem. Cum igitur ita inquit, *Vt homo*, hoc sibi vult: cæteroquin & hominem alibi ipsum uocat; ut cum dicit [Vnus Deus, & vnus mediator homo Christus Iesus.] Ea etiam diximus; quæ aduersus istos dicenda erant. Deinceps uerò aduersus eos, qui negant assumpsisse animam, necessariò dicendum. Si forma Dei perfectus Deus est; certe & forma serui perfectus est seruus. Iterum contra Arianos ratio suppetit. *Cum in forma Dei esset; inquit, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo*: hìc de diuinitate loquens nusquam istis verbis utitur, factus est, aut accepit: *semetipsum exinaniiuit formam serui accipiens, in similitudine hominum factus*: hìc de humanitate: quare audis ista uerba, accepit, & factus est. Hoc factus est; hoc accepit: illud uerò erat, ac subsistebat. Igitur nec confundamus, nec diuellamus. Vnus Deus; vnus Christus, qui filius Dei. Verum, cum vtor ista uoce, vnus; vnionem dico, non confusionem: non enim natura hæc in illam uersa degeneravit, sed unita est. *Humiliauit semetipsum factus obediens usque ad mortem; mortem autem crucis*. En, inquit, sponte factus est obediens, cum ei minimè equalis esset, cui obediuit. O stolidi, ac dementes; hoc de illo nihil detrahit; quandoquidem nos etiam amicis obedimus, neque id tamen nos minores facit. Sponte filius patri obediuit; non quasi in seruilem conditionem decidisset; sed hoc ipso maximè seruans suspiciendam illam germani filii dignitatem; magnū, inquam, patri honorem exhibendo. Honorauit patrem; non ut ipsum propterea tu honore spoliare; sed ut magis

1. Tim. 2.

gis suspiceres, ac uenerareris; ut uel hinc germanum filium agnosceres, ac suspiceres; quòd omnium maximè patrem honorauit. Nemo Deum ita honorauit. Quantum habuit celsitatis; tantundem uicissim humilitatis subiit. Quemadmodum omnibus maior est, ac nemo illi æqualis; ita in patre etiam honorando omnes uicit, non coactus, neque inuitus; sed hoc etiam uirtutis ipsius fuit: aut potius desunt mihi uerba, quibus vtar. Magnum omnino illud est; atque inexplicabile, seruum fieri: sed mortem præterea subire, longe adhuc maius. Verumtamen, & aliud quiddam est hoc factò maius, magisque opinionem omnem exuperans. Quomodo? non cuiusque mortis eadem conditio est. Hæc uerò, quam dominus pertulit, omnium turpissima habebatur: hæc plenissima ignominia: hæc, quam homines execrentur. [Maledictus enim inquit, omnis, qui pendet in ligno]. Propterea etiam Iudæi hac ipsum morte afficere studuerunt; quòd infamem præterea redderent; ut nisi quis ab eo idcirco deficeret, quòd è medio sublatus esset; saltem ob hanc causam deficeret; quòd hoc modo sublatus. Propterea etiam inter duos latrones Cruci affixus est, ut eadem de ipso, ac de illis existimatio esset; atque impleretur, quòd dictum est. [Et cum iniquis reputatus est]: sed tanto magis elucet ueritas; tanto illius prior redditur. Longe enim pulchrius, atque admiratione dignius spectaculum apparet; cum tot ab hostibus aduersus ipsius gloriam artificijs, ac machinis adhibitis, splendet tamen illa, & fulget. Illi enim non solum, quòd interfecerant, sed etiam, quòd hoc modo interfecerant, talem se reddidisse putabant; quem homines detestarentur, ac maximè quidem detestarentur; nec tamen quicquam profecerunt. Erant uerò ambo illi latrones adeo impuri, (nam postea quidem alter ipsorum in bonam partem mutatus est) ut etiam dum in Cruce essent, in ipsum probra iacerent; illorumque furorem non conscientia suo-

Deuter. 21
et Gal. 2.Esa. 53. et
Mar. 10.

suorum peccatorum, non supplicium, non eiusdem poenae permissio coerceret; quod etiam vnus ipsorum vidit, atque alterum his verbis compescuit. [Neque tu times Deum; quod in eadem damnatione sumus?] tanta erat illorum improbitas; sed nihil hinc quicquam detrimenti proprię ipsius glorię allatum est: quamobrem inquit. & *Deus exaltauit illum; & donauit illi nomen, quod est super omne nomen.* Postquam Paulus carnis mentionem induxit: fidenter deinceps omnia illa commemorat; quę humilitatem indicant. Quoad enim minimę dixerat, formam serui sumpsisse, sed de diuinitate differebat; vide quā excelsę: excelsę, inquam, pro virium modo: nam illius quidem dignitatem non assequitur: minimę enim potest. *Cum in forma Dei esset, inquit, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo.* At postquā dixit hominem esse factum; fidenter deinde, quę humilia sunt, profert; hoc fretus, nullum diuinitati damnum propterea importari; quod humilia de ipsius carne commemorantur istas suscipiente humilitates. *Propter quod & Deus exaltauit illum; & donauit illi nomen; quod est super omne nomen; ut in nomine Iesu omne genu flectatur, celestium, & terrestrium, & infernorum; & omnis lingua confiteatur; quia dominus Christus Iesus in gloriam Dei patris: Dicamus aduersus hereticos.* Si hæc de non incarnato afferuntur, si de Deo verbo; quomodo ipsum exaltauit? & hoc modo exaltauit; quasi plus aliquid ei dederit? Ergo hac quidem ex parte imperfectus erat; & per nos obtinuit perfectionem. Etenim nisi nobis benefecisset: neuiquam honorem istum esset consequutus, & donauit, inquit, nomen: Hem ne nomen quidem, quantum vestra fert opinio, habebat. Quomodo verò, si id, quod sibi debebatur, accepit; ex dono, & gratia accepisse tuebimur? *Et donauit nomen, quod est super omne nomen.* Verum, & quale sit istud nomen, videamus. *Vt in nomine Iesu Christi, inquit, omne genu flectatur:* Nomen isti glorię interpretantur. Hęc igitur gloria omnem glorię superat. Gloria autem omnino hæc apud vos est, flecti genua ac se ad illum prouoluere. Longe abestis à Dei magnitudine ò vos, qui vobis cognitum esse Deum putatis, quem admodum

admodum ipse seipsum nouit. Atqui uel istud satis indicat, quantum à bona mente, restaq; de Deo sententia abstitis. Ceterum hoc etiam indicabit; Hęc, dic mihi gloria est? Ergo antequam homines facti essent, antequam Angeli, antequam Archangeli; minime erat in gloria. Etenim si hæc ea gloria est, quę superat omnem glorię (hoc enim significant illa uerba, quod est super omne nomen); certę tamen in gloria erat, at saltem in minore, quā nunc sit. Huc igitur spectans, & ob hanc causam, ut glorię assequeretur, res ipsas condidit, minimę verò bonitate adductus, sed indigus glorię, quę à nobis proficisceretur? Videte amentiam; uidete impietatem. Itaq; si hæc de incarnato dicantur; optima sane ratione dicentur: finit enim Deus uerbum de carne hæc dici: Non enim diuinam naturam tangunt; sed omnia in œconomia, id est in assumpta humanitate herent, atque insistant. Nunc verò ad Deitatem ista malitiosę accommodantibus nulla superest uenia. Quamobrem, si quando dixerimus, hominem Deus fecit immortalem; etiam si de toto homine dicam: quid dicā, scio. Quid uerò illa sibi uerba uolunt? *Coelestium; & terrestrium, & infernorum:* id est omnis mūdus, & angeli, & homines, & demones; vel hoc significat, & iusti, & peccatores. *Et omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloriam Dei patris, id est, ut omnes hoc dicant.* Id uerò gloria patris est. Vides ubiq; cum filius glorificatur, glorificari patrem? itidem uerò dedecorato filio dedecoratur etiam pater. Nā si apud nos hoc fit, ubi inter patrem, & filios multum interest; multo magis in Deo, ubi nihil discriminis, in ipsum & honor, & dedecus redundabit. Nam si orbis, inquit, fuerit subiectus filio; id gloria patris est. Ergo, & cum dicimus esse perfectū, non indigentem, nihilo minorem patre; hoc gloria patris est. Hoc & potentię ipsius magnum indicium, & bonitatis, & sapientię, quod filium talem genuit; quod nihilo minorem, neque quod ad bonitatem, neque quod ad sapientiam attinet: Cum sapientem esse dico item ut patrem, & nihilo minorem; hoc magnę patris sapientię indicium est: cum dico potentem eque esse, ac patrem; hoc potentię

*Videtur in-
nuere locū
Pauli 1.
Cor. 15. et
Heb. 2.*

L patris

patris indicium est: cum dico bonum esse item vt patrem; hoc bonitatis argumentum maximum; talem, inquam, genuisse, qui nequaquam ipso sit inferior, nequaquam minor, atque indigus. Cum dico non esse minorem secundū essentiam, sed æqualem, neq; alterius esse substantiæ; hinc etiam rursus Deum suspicio, & potentiam ipsius, & bonitatem, & sapientiam; qui alium ex se nobis eiusdemmodi prompserit, hoc excepto, quod pater non est. Quamobrem, quæcunq; tandem de filio magna dixerō, omnia hæc in patrem redūdabunt. Nam si exiguum istud, ac leue (exiguum enim ad Dei gloriam est, à mundo filium adorari) ad gloriam Dei pertinet; multò magis reliqua omnia.

MORALIS DIGRESSIO.

Non sufficit sola fides.

REDAMVS igitur ad ipsius gloriam; & uiuamus ad ipsius gloriam. Alterius enim sine altero nulla utilitas. Nam, cum illum rectè quidem glorificamus, sed non rectè uiuimus; tunc maximè in ipsum contumeliosi sumus; quippe qui illum dominum, ac magistrum in inscriptione ipsa præ nobis ferentes, nihilominus eum contemnimus; nec terribile illud tribunal pertimescimus. Etenim Græcos quidè impure uiuere, neque mirandum est, neque tanto dignum supplicio. At Christianos tantorum mysteriorum participes, tantæque gloriæ compotes adeò impuram vitam uiuere, hoc nimirum est, quod omnem exuperat improbitatem; nulloque pacto ferendum est: id adeo mecum recognosce. Christus vsque ad vltima obedientiæ officia descendit; propterea ad excelsum illum honoris gradum peruenit; seruus factus est; propterea omnium factus est dominus, & Angelorum, & cæterorum omnium. Quamobrem nos etiam minimè de statu dignitatis nostræ deiici existimemus; cum nos ipsos humiliauerimus. Tunc enim potius vere in sublime ferimur: tunc maximè digni sumus, qui

qui suspiciamur. Quòd enim sublimis sit humilis; humilis verò sublimis; sufficit ad fidem faciendam vel vna Christi sententia hoc pronuncians. Verumtamen ipsam quoq; rei naturam perpendamus: quid est humiliari? an non vituperari? an non accusari, & calumniis peti? quid verò exaltari? non ne honorari? laudari? in magna gloria esse? Videamus igitur, quomodo ad hæc perueniatur. Angelus erat Satan; seipsum exaltauit: quid igitur? non ne omnium maximè est humiliatus? non ne sedes ipsius terra est? non ne ab omnibus accusatur? omniumque criminationi patet? Homo erat Paulus; humiliauit seipsum: quid igitur? an non suspicitur? an non laudibus, atque encomiis celebratur; an non Christi amicus est? an non maiora illis edidit; quæ Christus fecerat? an non sepe diabolo tantquam mancipio imperauit? an non veluti licentem circumduxit? an non ludibrio habuit? an non contritum illius caput suis subiecit pedibus? an non aliis etiam hoc idem magna cum fidentia à Deo precatus est? Quid hæc affero? extulit seipsum Absalon; deiecit seipsum Dauid: vter tandem positus in excelso est? vter gloria circumfluxit? Quid enim verbis hisce humilius; quibus beatus hic Propheta erga Semei vsus est? cum ita diceret [dimittite eum; vt maledicat mihi: Dominus enim præcepit ei.] humiliauit seipsum publicanus (quanquam ne animi quidè humilitas erat) sed tamen quàm modeste, & verecundè dicebat, quæ dicebat? Extulit seipsum Phariseus: sed, si libet, omissis personis res ipsas examinemus. Statuantur duo aliqui, ambo & diuitiis, & honoribus abundantes; ac tum sapientiæ, tum potentiæ, & cuiusuis alius in mundanis bonis præstantiæ nomine de se ipsis magnificè sentientes. deinde alter quidem honores ab omnibus petat, & nisi accipiat, irascatur, & plusquam opus est, exigat, ac seipsum extollat; alter vero totam rem despiciat; nemini hac de causa succenseat; delatumque sibi honorem repudiet. Vter, dic mihi, maior est, an qui honorem non accipit, quamuis petat; an qui delatos etiam despicit? perspicue hic, qui contemnit: & iure quidem. Gloriæ enim consequendæ

Humilitatē esse quæ nos in aliū euebat.

Ro. 16.

2. Re. 16.

Gloriā consequimur su- giendo.

84
alia ratio non est, quam gloriam fugere. Quandiu enim ipsam persequimur; fugit nos; cum uero eam fugimus; ipsa nos persequitur. Si uis in gloria esse; gloriam ne concupiscas: si uis celsus esse; ne te ipse in sublime efferas. Atque alia etiam causa est; quamobrem homines colant honorem non appetentem; conseruantem uero auersentur. Insitum enim hoc quodammodo est hominum generi contentio- nis esse cupidum, & cum aliorum desideriis luctari. Itaque despiciamus gloriam: ita enim poterimus humiles fieri, uel potius celsi. Ne te ipsum extollas; ut ab alio extollaris. Qui a se ipse extollitur; is ab aliis non extollitur: qui se ipsum deicit; is ab aliis non deicitur. Magnum arrogantia malum est. Satius est stolidum esse, quam arrogatem: nam ibi quidem stultitia sola meritis infirmitas, atque inopia est; hic uero stultitia deterior est, & stultitia quidem cum furore coniuncta. Stolidus sibi ipsi nocet; arrogans uero aliorum etiam pernities est. A dementia hic morbus procreatur: fieri minimè potest; ut quis de se magnos spiritus sumat; nisi stultus sit: qui uero ualde stultus est; is arrogans quoque est. Audi sapientem quendam ita dicentem [Vidi hominem sapientem sibi uideri: magis uero illo spem habet insipiens]. Vides non me temere dixisse grauius esse hoc malum stoliditate? [magis enim, inquit, illo spem habet insipiens]. Propterea Paulus etiam dicebat [Nolite esse prudentes apud uos metipfos]. In corporibus, dic mihi, quæ nam ualere dicimus? utrum ualde tumida, ac multo intus referta flatu, & aqua? an depressa, & contractam habentia superficiem? sine dubio hæc. Ergo & in anima idem euenit: quæ tumet; grauiorem hydrope morbum habet: quæ uero depressa est; omni caret perturbatione. Quot igitur bona parit nobis animi humilitas? Quid quæris? non ne hinc ista existunt, malarum rerum esse toleratem, iracundiæ expertem, humanum, sobrium, attentum, atque alacrem? Hæc, inquam, omnia bona ab humilitate proficiuntur; contraria uero ab arrogantia. Nam, qui arrogans est; hunc & contumeliosum esse necesse est, & percussorem, & iracundum, & amarum, & tristem, omninoque fe-
ram

Prou. 26.

Rom. 12.

ram potius, quam hominem? Robustus es, ac superbis? Quin inde potius deprimi debueras? cur enim ex re, quæ nullius ponderis est, magnos tibi spiritus sumis? Etenim & leo te audacior est, & ius robustior; ac præ illis ne culex quidem es. Et latrones uero, & sacrilegi, & gladiatores, & famuli tui, fortasse uero, & qui inter ipsos hebetiores sunt; te robore, & uiribus excellunt. Hoccine igitur laudè dignum? ac non te ipsum præ pudore abdis; qui ideo superbias? At pulcher es, & in ætatis uigore. Cornicum hæc gloriatio est; nõ es pauone pulchrior, siue nitorem, siue pen- nas spectes: Penne auis longe te vincunt, ipsa coma, ipso nitore. At qui olor etiam ualde pulcher est, aliæque aues multæ: quibuscum si te contuleris; despicias plane te ipsum. Sæpe uero, & uiles pueruli, & uirgines innuptæ, & famose mulieres, & molles homines hanc habent gloriatio- nem. Hoccine igitur arrogantia dignum? Atenim diuitiis abundas? unde? quibus rebus abundans? auro, argen- to, lapillis pretiosis? Hæc & latronum gloriatio est, & se- ctorum, & eorum, qui metalla effodiunt. Ergo quod dam- natis labor est; id tibi gloriandi causa erit? At ornatu nites? equos etiam licet cernere pulchrè ornatos. Apud Persas uero camelos etiam uideas mirificè comptos; inter homi- nes autem eos omnes, qui ex scæna. Non pudet te has ob- res magnos spiritus sumere, in quibus tecum communi- cant bruta animantia, & serui, & homicidæ, & molles, & latrones, & sepulchrorum perfossores? At ædes extruis splen- didas: Et quanti hoc? multi graculi splendidius habitant; & magnificentiora habent domicilia. An non uides ab his ipsis, qui diuitiis ita immoriuntur, ut insaniant, in agris, ac solitudine extructas domos, graculorum esse domicilia? At uocis gratia superbis? Olore & lusciniæ nunquam pote- ris canere suauius? at artium multitudine? Ecquid in his ape sapientius? Ecquis uarietandi artifex, ecquis pictor, ecquis architectus itius imitari opera poterit? At subtili- tate uestis? Cæterum hic te araneæ vincunt. At uelocitate pedum? rursus primæ bruæ animantibus deferendæ, le- pori, damæ: & quot uicinia uelocitate pedum minimè vin-
cuntur?

cuntur? At mutas sedes? uerum nihilo plus auibus; hæ enim facilius peregrinantur, ac sedes mutant; non uatico, non iumentis egent: sed ad omnia illis ala satis est. hæc nauis est; hæc iumentum; hæc uehiculum, hæc uentus; & quidquid aliud postulari queat; at acutè cernis? uerum non æque, atque caprea, aut aquila: at acutè audis? uerum tamen asinus acutius. At bene olfacis? uerum canis minime se abs te uinci patitur: at parandi uictus artificium tenes? uerum formicæ cedis: at aurum gestas? uerum non item atque indicæ formicæ. At fanitas te effert? multò melius brutis animantibus est; siue bonitatem habitus, siue parandarum rerum, quæ ad uitam faciunt, facultatem spectes: non illa paupertatem timent [Respicite enim inquit, uolatilia cœli, quæ non ferunt, neque metunt, neque congregant in horrea.] Ergo, inquit, bruta ipsa nobis præstantiora Deus condidit. Vides quanta sit inconsiderantia? uides, quàm negligenter res examinentur? uides, quantum illud sit, quod rerum ipsarum pondus examinatum nobis largitur? Ille qui præ omnibus hominibus magnos sibi spiritus sumebat; uel brutis ipsis uilior esse conuictus est. Sed nos ei parcamus; neque ipsum imitemur. Non enim, quoniam supra nostræ naturæ conditionem de se magnificè sentit; deiectum illum infra brutorum ordinem iacere patiamur; sed inde ipsum extrahamus, atque euehamus, non quidem ipsius gratia (nam ille quidem qui huiusmodi conditionem subeat, dignus est) sed ut Dei humanitas, honosque ab eo nobis tributus demonstretur. Sunt enim, sunt omnino quædam; in quibus quidem nihil brutis animantibus nobiscum commune est. quæ nam hæc? pietas, & uita uirtuti congruens. Hic non potes in medium adducere scortatores, non molles, non homicidas. Longe enim ab illis distamus. Quid uerò hoc est? Deum nouimus; ipsius prouidentiam agnoscimus; de immortalitate philosophamur. Hic cedunt bruta: de huiusmodi rebus non hesitantes sobriè sentimus: Hic nihil brutis commune nobiscum est. Nam cum omnibus illis inferiores sumus; iis tamen imperamus: nam in hoc extat imperii magnitudo

Mat. 6.

gnitudo; quòd ipsis inferiores regnum tamen in ipsa obtinemus; ut intelligas non te harum rerum esse causam; sed Deum; qui te condidit, & rationem largitus est: retia, & laqueos illis tendimus; in quos ipsa impellimus, & capimus: moderatio. in nobis adest, æquitas, lenitas, pecuniarum deficientia. Sed quoniã tu unus ex arrogatibus es; nihilq; horum habes; merito uel præ omnibus hominibus magnificè de te sentis; uel præ omnibus brutis humiliter. Talis enim est arrogantia, & audacia: uel præter æquū sese effert; uel itidem se deiecit, nusquã modum seruans. Hac quidem re æquales sumus Angelis; regnum nobis promissum est, & chorea cū Christo. Qui uerè homo est; uapulat, & non succumbit; mortem despicit; non tremit; non metuit; non appetit plura. Quamobrè qui tales non sunt; brutis sunt deteriores. Quando enim rebus quidè ad corpus pertinentibus alios homines uincis, eximiis uerò, atq; excellentibus animi ornamenti careres; quomodo brutis non es deterior? Age enim in medium adducamus eorū aliquem; qui cum uicio, qui minimè congruenter rationi, qui in deliriis, & immoderata rerum abundantia uiuunt. Isto equus est pugnacior, sus robustior, lepus uelocior, pavo formosior, olor uocis suauitate præstantior, elephas maior, aquila facultate cernendi acutior, omnes aues ditiores. Vnde igitur dignus es; qui brutis domineris? ex ratione? minimè id quidem. Quãdo enim illa, quò oportebat, non uteris; rursus illis es deterior. Quando enim ratione præditus minus quàm illa, congruenter rationi uiuis; fatius tibi erat neque initio factū esse rationis cōpotem. Non enim idem est, cum principatum acceperis, illum prodere; atq; initio non accepisse. Regi satellitibus suis deteriori fatius erat neq; purpura se induisse. Idè hac in re euenit: Intelligètes igitur uel brutis ipsis nos esse deteriores, nisi uirtutè habeamus; huic exercendæ operã demus, ut homines fiamus, uel potius angeli; promissiq; bonis fruamur, quæ utinã nobis omnibus consequi liceat gratia, & humanitate Domini nostri Iesu Christi; cum quo patri, simulq; sancto spiritui gloria, imperium, honos nunc, & semper, & in secula seculorū. Amen.

S E R

SERMO OCTAVVS.

ITA QVE charissimi mei, sicut semper obedistis, non in presentia mei tantum, sed & multo magis nunc in absentia mea cum timore, & tremore uestram salutem operamini. Deus est enim, qui operatur in uobis, & uelle, & operari pro bona uoluntate: omnia autem facite sine murmurationibus, & hesitationibus, ut sitis sine querela, & simplices; filij Dei sine reprehensione in medio nationis praua, & peruersa, inter quos lucetis, sicut luminaria in mundo, uerbum uitae continentes ad gloriam meam in diem Christi. Admonitiones laudationibus temperandae sunt. Nam hoc modo in bonam partem accipiuntur; cum eos, quos monemus, ad suam ipsorum imitationem prouocamus; quod nunc etiam Paulus fecit. Attende autem, qua ratione, & quam prudenter. Itaque charissimi mei, inquit: non hoc nudè, atque absolutè dixit, obedite; sed postquam illos laudauit, atque ea uerba praemisit, sicut semper obedistis, id est hortor, atque obsecro uos; ut imitemini non alios, sed uos ipsos. Non in presentia mei tantum, sed multo magis in absentia mea: cur multo magis in absentia mea? cur tunc quidem fortasse uidebamini omnia facere pro uestra in me reuerentia, quòdque mihi honorè haberetis: nunc uerò non ita. Quòd si nunc maiorem etiam animi contentionem, ac diligentiam ostenderitis; illud simul constabit, tunc quoque Dei causa, non mea uos adductos esse. Dic rogo Paule quid tibi uis? non ut me audiatis; sed ut cum timore, & tremore uestram ipsorum salutem operemini. Nefas enim est eum, qui sine timore uiuit, praclarum quippiam, & admirandum edere. Neque tantum dixit, timore, sed addidit, & tremore, qui maior quidam, & uehementior timor est; nimirum id studens, ut illos attentiores reddat. Hunc habebat timorem Paulus; propterea etiam dicebat. [Timeo, ne quomodo cum alijs praedicauero, ipse reprobus efficiar]. Nam si quae ad uitam hanc pertinent, sine timore rectè acquiri non possunt; multo minus spiritualia. Cedò

1. Cor. 9.
De utilitate
timoris.

Cedò enim, quis literas sine timore didicit? quis artem tenuit sine timore? quòd si ubi non imminet Diabolus, sed sola negligentia impedimento est; tanto opus est labore, ut solam illam naturalem negligentiam uincamus; ubi tantum impendet bellum, tanta impedimenta: qui fieri unquam poterit; ut sine timore salutem consequamur? sed qua ratione hic in nobis excitabitur timor? si illud in animo habuerimus, ubique adesse Deum, omnia audire, omnia uidere non ea solum, quae fiunt, aut dicuntur, sed etiam quae cunque in cordibus, & recessu mentis latent [Discretor enim est cogitationum & intentionum cordis.] Si ita nos ipsos preparauerimus; nihil cum improbitate coniunctum faciemus, nihil dicemus, nihil cogitabimus. Dic enim mihi, si tibi perpetuò in conspectu Principis standum esset; non ne cum timore stares? Et qui sit; ut cum Deo adstes; rideas, & osciteris; nec timeas, neque contremiscas? Tolerantione illius per contemptum ne abutitor: Ideo enim cunctatur; ut te ad poenitentiam adducat; neque cum quid vis tibi faciendum est, sine hac cogitatione facere adducaris, omnibus factis interesse Deum. Interest enim omnino. Ergo siue comedas, siue dormitum eas, siue irasceris, siue rapias, siue in delitijs agas, siue quid uis aliud facias; crede interesse Deum; ac nunquam in risum incides, nunquam ira accenderis. Si hanc perpetuo retinueris cogitationem; perpetuo in timore, ac tremore eris; quippe qui in conspectu regis adstes. Aedificator, etiam si bene peritus sit, ac bonus artifex, cum timore tamè, ac tremore stat, metuens, ne ab aedificio decidat. Ergo & tu, qui credidisti, multa uirtutis officia functus es, ad excelsum quendam gradum peruenisti: te ipsum in tuto contine, & cum timore sta, atque oculos aperi, ne inde decidas. Multa .n. sunt spiritualia illa nequitiae; quae id student, ut te deiiciant. [Seruite, inquit, domino in timore, & exultate ei cum tremore.] Et quae nam esse potest exultatio cum tremore? quin haec ipsa sola est exultatio. Nam cum aliquod uirtutis officium, ac tale omnino quippiam praestiterimus, quale consentaneum est eos praestare, qui tremorem in faciendo adhibent; tunc solum
M gaude-

Heb. 4.

Eph. 6.
Psal. 2.

gaudemus. *Cum timore, & tremore uestram salutem operamini.* Non dixit tantum, *ἐπὶ δέσει, sed κατ' ἐπὶ δέσει*: id est non quouis modo operamini, sed accurate, magnoque cum studio operamini. Quoniam uero dixit, *Cum timore, & tremore*, ac sollicitudinem iniecit; uide, quomodo illam mitiget. Quid enim inquit? *Deus est, qui operatur in uobis.* Ne illud tibi metū incutiat, quod dixi, *Cum timore, & tremore*: non .n. ideo dixi, ut desperes; ut uirtutem rem huiusmodi esse putes; quam cōsequi nullo pacto queas; sed ut mentē adhibeas; ac ne te ipsum remittas, ac quasi fatiscas. Si hoc attuleris; Deus omnia operabitur. tu confidito. *Deus enim est, qui operatur in uobis.* Ergo si ipse operatur; nos uoluntatem ipsam penitus obsecundantem, non remissam, sed contentā, atq; in sese collectam exhibeamus oportet. *Deus enim est, qui operatur in uobis & uelle, & operari.* Si Deus est, qui in nobis hoc operatur, ut uelimus; cur nos cohortaris? Nam si ipse est, qui ut uelimus, facit, frustra nobis dicis, *obedistis*: non enim nos sumus; qui obediunt: frustra dicis, *in timore, et tremore.* Totum enim Dei est. Minimè uerò huc spectans, inquit, ista uerba protuli, *Deus est, qui operatur & uelle, & operari*, sed eò; ut uestram sollicitudinem sedarem. Si uolueris; tunc operabitur, ut uelis: nō te iste metus angat. Et propensionem uoluntatis ipse nobis dat, & operationē. Etenim ubi uoluerimus; de cetero augebit propensionem uoluntatis: ueluti, uolo boni quippiā operari: hoc ipsum bonum ille operatur; & per hanc boni operationē operatur etiā uelle. Aut ex abundantia pietatis hoc inquit; quemadmodū cū nostra rectē facta, charismata, ac dona appellat. Quemadmodum igitur illa nominans charismata nō propterea nos deiicit de liberi arbitrii possessione; sed hanc ipsam liberam, ac sui iuris potestatem nobis permittit; ita cum inquit Deum esse, qui operatur in nobis uelle; minime nos libero arbitrio priuat; sed ostendit recte faciendo magnam nos acquirere propensionem ad uolendum. Nam quemadmodum faciendo illud consequimur, ut faciamus; ita non faciendo hoc comparatur, ut non faciamus: dedisti eleemosynam? te ipsum magis incitasti ad dandum. non dedisti?

Quomodo
Deus operatur
uolle.

magis

magis te ad cessationem cōparasti. Temperasti tibi unum diem? habes incitamentum, ut & alterum temperes. temperare neglexisti? auxisti negligentiam. [Impius enim, inquit, cum in profundum uenerit peccatorum, cōtemnit.] Quemadmodum igitur, qui in malorum profundum descendit; contemnit, ac negligit; ita qui in profundum bonorum uenit; studiosè agit. Nam ut ille desperatione negligentior fit; ita hic bonorum copiam secum cogitās, diligentior fit, ne totum perdat, *pro bona uoluntate inquit*: id est propter charitatem; ut Deo placeatis; ut quæ illi probantur, quæque illius uoluntati consentanea sunt, fiant. Hoc loco ostendit, & fidere nos facit, fore omnino, ut Deus operetur. Vult enim nostram nos ad illius uoluntatem aggregare, atque ita ut uult, uiuere. Quod si Deus uult; illud autem quod uult, ipse operatur; certe hoc quoque operabitur, ac præstabit; ut rectē uiuamus. Hoc enim uult. *Vides à Paulo minimè tolli arbitrii libertatem? hæc omnia, inquit, facite sine murmurationibus, & hæitationibus.* Diabolus ubi nos abducere minimè potuerit; quin rectē faciamus; alia quadam ratione molitur inanem reddere mercedem nostram. Nam uel uanæ gloriæ amorem, uel arrogantiam induxit, uel si nihil horum, murmurationem, uel saltem hæitationem. Ac uide; quomodo hæc purget Paulus. Dixit de animi humilitate, quæcunque iam audiuiſtis, arrogantiam abigens; dixit de inanis gloriæ studio, comprimens tumorem, *Non in presentia, inquit, mei tantum*: nunc uerò nonnulla addit de murmuratione, & hæitatione. *Ecquid uerò causæ est; quamobrem, cū Corinthiis adimeret hunc morbum, Israelitarum etiam mentionem fecit; hoc autem loco nihil huiusmodi attulit, sed simpliciter præcepit? nimirū quoniam illi ab hoc morbo iam fuerant occupati: quamobrè altius inferre uulnus necesse habebat, ac uehementius obiurgare: Hic uerò, ne se occupari sinant, monet. Igitur erga eos, qui nondum peccarant, superuacuum erat durioribus uerbis uti; quò sibi cauerent. Nā & ad animi humilitatē adducens non attulit exemplū illud ex*

Prou. 18.

1. Cor. 10.

M 2 Euan-

Euangelio; ubi superbiorum supplicium narratur; sed ab exemplo Dei admonitionem duxit: ipsiſque omnino, ut ingenuis loquitur, ut legitimis filiis, non ut famulis. Etenim ad uirtutem ſequēdam is, qui bona & generoſa mente præditus eſt, exemplo eorum, qui rectè ſe geſſerunt, adducitur; is uerò, cui mala mens, ac malus animus; eorum exemplo, qui uirtutis munera non obiuerunt; ille honore, hic ſupplicio. Propterea ad Hebræos etiam ſcribens Eſau in medium adduxit [qui propter unam eſcam uēdidit primitiua] & rursus, [ſi ſubtraxerit ſe, nō placebit animę meę] At qui inter Corinthios quidē multi erant; qui ſcortati fuerant. Propterea dicebat [Ne iterum cū uenero ad uos; humiliet me Deus meus; & lugeam multos ex iis, qui antea peccauerunt; & non egerunt pœnitentiam ſuper immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam geſſerunt]: ut ſitis, inquit, ſine quærela, et ſimplices: id eſt nulli reprehentioni obnoxii, puri, atque integri. Non enim leuem maculam imponit murmuratio. Quid autē ſignificat, ſine hæſitationibus? Vtrum bonū eſt, an minimē? ne in diſputationem, inquit, rem adducatis; etiam ſi labor, etiam ſi moleſtia ſit, quod proponitur. Non dixit, ut ne puniamini; quamquam iſti etiam rei ſupplicium eſt propoſitum, quod in Epistoſa ad Corinthios indicauit: ſed hic nihil eiufmodi dixit, ſed ut ſitis, inquit, ſine quærela, & ſimplices, filij Dei ſine reprehentione, in medio nationis præuæ, & peruerſæ, inter quos lucetis, ſicut luminaria in mundo uerbum uitæ continentis ad gloriam meam in diem Chriſti.

MORALIS DIGRESSIO.

IDES hos a Paulo inſtitui, ne obmurmurent: Eſt enim iniqui, ac ſtupidi ſerui obmurmurare. Ecquis enim dic mihi filius eſt; qui in bonis paternis, ac ſibi ipſe laborem capiens obmurmuret? Cogita, inquit, te tibi ipſi laborare, tibi ipſi colligere. Illorum uerò proprium eſt obmurmurare; qui aliis laborant, aliis ſudant: Qui autem ſibi ipſe colligit,

Heb. 12.

Heb. 10.

ex Abac. 2.

ubi uulgata

habet [qui

incredulus

eſt, non erit

recta anima.

eius in ſe-

metipſo.]

2. Cor. 12.

Aduerſus
murmura-
tores.

ligit; cur obmurmurat? quod ipſius diuitiæ non creſcunt? minimē id quidem. Qui ſponte nulla impoſita neceſſitate facit; cur obmurmurat? ſatius eſt nihil agere, quàm murmurando agere. Nam & hoc ipſum, quod ſit, perit. An nō uides in ipſis met domibus noſtris hæc nobis ſemper in ore eſſe; ſatius eſt iſthæc minimē fieri, quàm obmurmurando fieri? Ac ſepè malum miniſterio, quod nobis exhibetur, carere, quàm murmurantem ferre. Grauis enim res, grauis eſt murmuratio; ac prope ad blaſphemiã accedit: alioqui cur tantum de illis ſupplicii ſumptum fuiſſet? uirtutum crimen ingrati animi eſt. Qui murmurat; ingratus eſt erga Deum: qui uerò erga Deū ingratus eſt; profectò blaſphemus etiam eſt. Ac ſanè eo maximē tempore cōtinentes tentationes erant, & contexta pericula: nulla dabatur requies, nulla ceſſatio: undique innumerabilia ingruiebant mala: nunc uerò ſumma pax, ac tranquillitas. Cur igitur murmurat? quod pauper eſ? Iob illum cogita: morbo laboras? Quid igitur faceres, ſi tantorum tibi bonorum, ac ſanctus ille, rectorumq; factorum conſcius in morbum incidiſſes? Rurſus illum cogita. Ille quidē per diu erat, cum vermes ſcaturire, in ſtercore ſedere, ſcabiem fricare perfeueraret. [Nam cum multum, inquit, temporis præceſſiſſet, dixit ad eum mulier: quouſque uteris patientia iſta, ac perges dicere; adhuc paulum quiddam temporis expecto? Dic uerbū aliquod ad dominum, ac morere.] At filius tibi obiit? quid igitur, ſi omnes amiſiſſes, & acerba quidē morte; quemadmodum ille? Noſtis enim, noſtis, aſſidere egrotanti, os ori conferre, oculos claudere, contrectare genas, ſuprema audire uerba, quātum ſolatii afferat: quorum nullo dignatus eſt iuſtus ille; ſed omnes ſimul obruti occubuerūt. Et quid hæc dico? ſi ipſe iuſtus eſſes filium tuum interimere, & immolare, & ardētē ſpectare, quemadmodum beatus ille Patriarcha; quid feciſſes? Ille uerò & altare ædificabat; & ligna imponebat; & filium ligabat. At nonnulli ſunt, qui te conuiciis conſectentur? quid igitur tibi animi eſſet; ſi hæc eadem ab amicis, qui conſolationis cauſa adueniſſent, audires? Nam nunc quidē multa habemus pecca-

peccata; iureq; probris afficimur. Tunc uero ille uerax, iustus, pius, qui se se ab omni crimine abstinebat; secus omnia ab amicis audiebat. Quid uero, dic mihi, si mulierem exprobrantem audires, ac dicentem, [Ego quasi erratica quaedam mulier, & famula locum ex loco, domum ex domo circumerrans, Solis aliquando occasum expectas; ut à doloribus me undique prementibus requiescam]: cur ista inquis o stolidus? Non enim harum rerum tibi causa est uir, sed diabolus. [Dic, inquit, uerbum aliquod aduersus dominum, & morere.] Ita ne? si decumbens hoc diceret; ac moreretur; tibi ne melius esset? Nō est morbus illo grauior; etiam si sexcentos afferas. Talis, ac tantus erat; ut ne domi quidem, ac sub tecto manere posset; talis erat; ut omnes ab eo deficerent. Non enim, si ullam admisisset medicinam; extra urbem sedisset; deteriori conditione, quam illi, qui elephantias laborat. Nam isti quidē & domos subeunt & inter se congregantur. Ille uero sub dio in stercore nudus pernoctabat; ac ne uestē quidē induere poterat: quomodo enim? quin etiam fortasse creuisset dolor. [Macerō, inquit, glebas terrę faniem scalpens]: carnes ipsius faniem, ac vermes seaturiebant; idq; assidue? Sentis, quā quisque nostrum hęc audiens horrescat? Quōd si ea sunt auditu intolerabilia; quanto magis perpessu? Ac tamen perpessus est iustus ille non unum, aut alterum diem, sed per diu; nec peccauit quicquā in labiis suis. Ecquem huiusmodi morbum potes mihi afferre? tot refertum doloribus? an nō iste cęcitate, ac membrorū mutilatione deterior erat? [Fętidōs enim sentio cibos meos]: neq; hoc solū, sed neq; etiā, quę aliis solet recreationi esse, nox & somnus, huic quicquam solatii afferebat; sed quouis tormento grauior erat: idq; ex ipsius uerbis cognosce. [Cur terres me per somnia, & per visiones errore concutis? cum aduenit diluculum, dico, quando adueniet uespera?] ac tot, tantisque malis affectus non obmurmurauit. Neque uero id solum molesti inerat: sed etiam mala, quam multi de ipso conceperant, opinio. Nam ex calamitatibus, quę illi acciderāt, sexcentorū iam criminum reum existimabant; quod & ei dicebant amici, [mino-

Ibidē, licet paulo aliter

Iob 7. ubi uulg. [fordibus pulueris, etc.]

Iob. 1. ubi uulg. [fordibus pulueris, etc.]

Ibidem c. 6 ubi uulgata [que prius uolebat tan gere, etc.]

Ibidem. 7. licet paulo aliter.

[minora peccatis tuis flagella passus es]: quomobrem & ipse dicebat [& monent me infimi homines; quos caribus pastorum meorum minimē dignos existimassem.] Quot mortibus non erat istud grauius? Verumtamen tantis undique fluctibus pressus, ac tam seua undiq; ingruente tempestate in medijs nubibus, procellis, fulminibus, turbini- bus, ac vorticibus mansit ipse immotus, tanta, tam quę gra- ni in tēpestate, perinde atq; in placido quodā portu quie- tus sedens; neq; obmurmurauit. Atq; hęc ante gratię tem- pus; antequā de resurrectione, de geēna, de pœna, de sup- plicio quicquam dictum esset. Nos uero, qui & Prophetas, & Apostolos, & Euangelistas audimus, & sexcenta cerni- mus exempla; atq; ea, quę resurrectionē nobis exploratissi- mām faciunt, didicimus; adhuc egrē ferimus; quāuis nemo sit, qui tot ac tāta sibi mala accidisse queat dicere. Nam ta- met si quis pecunias amisit; at nō tot filios, filiasq;: ac si ami- sit; fortasse propterea, quōd culpā admisit: Ille uero repen- te in medijs sacrificiis, illo ipso tēpore, dū deseruaret, & cul- tum tribueret Deo: quōd si filios, ac diuitias simul tantas quod vix fieri potest; at non per totū corpus ulceribus sca- tet, ac sanie effundit. Quōd si hoc quoque; at nō insultates nactus est, atq; exprobrates; quod quidē omnium maximē nos pūgere cōsueuit; magisq; adeo, quā calamitates ipse. Etenim, si ubi in malis adsunt, qui nos cōsolentur, ac dolo- rem leniant, bonasq; nobis spēs iniiciant; tamē adeo fran- gimur, atq; animū despōdemus; cogita quantū illud fuerit, exprobrantes habere. Si illud, quod propheta cōquereba- tur, [substinui, qui simul cōtristaretur, & nō fuit: et qui cō- solaretur, & nō inueni], graue, atq; intolerabile erat; quan- tum tandem mali erit pro cōsolantibus incidere in expro- brantes? [Consolutores, inquit, malorum omnes]. Si hęc assidue uerfasset; si hęc effemus ratiocinati; nulla sanē presentium rerum dolore nos affecisset, in illum intuentes athletam, in adamantinam illam animam, in mentem il- lam æneam, & quę frangi minimē posset: perinde quasi ac æreo, uel lapideo corpore circumdatus esset, ita om- nia generosē, ac patienter ferebat. Hęc cogitantes, omnia

Cap. 11. li- cet paulo a- liter.

Ca. 30. ubi uulg. [que non digna- bar, etc.]

Psal. 68.

Iob 16. ubi uulg. [con- solutores onerosi om- nes.]

sine

sine murmurationibus, atque haſitationibus faciamus. Boni quippiam facis, ac murmuras? cur? num forte im-
poſita tibi neceſſitas eſt? Noui, inquit Paulus, multos, qui
circum vos ſunt, uos penè cogere, ut murmuretis. Hoc
enim ſignificat illis uerbis, *in medio nationis praua & peruerſa.*
At hoc demum admirabile eſt, neq; etiam cum pungaris,
atque impellaris, eò adduci. Nam & Sydera in nocte ful-
gent, in tenebris emicant; tantumq; abeſt, ut ullam pul-
chritudinis ſue iacturam faciant; ut ſplendidiora etiam ap-
pareant: ubi enim lux aduenerit; non æquè apparent. Ita
etiam tu, ſi inter peruerſos homines, rectus manſeris; lu-
cebis magis; longeque admirabilius erit, ſine reprehenſio-
ne eſſe. Ergo ne hoc afferant; occupans ipſe id attulit.
Quid eſt *uerbum uitæ continentis*? iſteſt, qui ad uitam uenturi
eſtis; qui ex numero eorum eſtis, qui ſalutem conſequun-
tur. Vide, quàm continuo ſubiecerit premia: luminaria, in-
quit, λόγον, iſteſt rationem, ac facultatem lucis continent:
vos λόγον, iſteſt uerbum uitæ in uobis habetis: hoc uocat
uerbum uitæ. Ergo cæteri omnes mortui. Id enim uerbis
iſtis indicauit: alioquin & alii uerbum uitæ continuiffent.
ad gloriam inquit meam. Quid hoc eſt? Et ego uerò, inquit, par-
ticeps ſum ueſtrorum bonorum. Tanta eſt ueſtra uirtus;
ut non ſolum ſalutem det uobis; ſed me etiam clarum fa-
ciat. Quæ nam gloria beate Paule? flagellis cæderis, ex-
pelleris, contumeliis afficeris noſtra cauſa: propterea in-
quit, *in diem Chriſti quia non in uacuum cucurri; neque in uacuum la-
borau;* ſed ſemper eſt; unde gloriæ me non non fruſtra cu-
curriſſe: ſed et ſi immolor: non dixit, etiam ſi moriar; quemad-
modum neq; ad Timotheum ſcribens. Nam & ibi eadem
eloquutione utitur, ita dicens, *Ego enim iam immolor,* partim
coniolans illos de ſua ipſius morte, partim cōdoceſciens
mortem pro Chriſto moderatè ferre. Victima inquit quæ-
dam, & hoſtia euado: ò beatam animam. Hoſtiam uocat in-
troductionem illorum. Multò ſatius immolare animam,
quàm bouem immolare. Qua propter ſi in hoc ſacrificio
me ipſum tradidero, inquit, quaſi uictimam; gaudeo, in-
quit, mea morte. Hoc enim iſta uerba ſignificant, *ſupra ſacri-
ficium,*

2. Tim. 4.

1. Tim. 4. 1. cor.

1. cor. 13. 1. cor.

1. cor. 13. 1. cor.

1. cor. 13. 1. cor.

1. cor. 13. 1. cor.

1. cor. 13. 1. cor.

1. cor. 13. 1. cor.

1. cor. 13. 1. cor.

ficium, & obſequium fidei ueſtræ; gaudeo, & congratulor omnibus uo-
bis. Id ipſum autem, & uos gaudete; & congratulamini mihi. Quid
congratularis? uides quomodo oſtendat gaudendum illis
eſſe. Gaudeo igitur, inquit, me uictimam fieri; congratulor
autem me ita uictimam fieri; ut ſimul quoque ſacrificium
offeram. Id ipſum autem & uos gaudete, & congratulamini mihi,
quòd oblatus ſum. Cōgratulamini, inquit, mihi in ea ipſius
morte gaudenti. Nō igitur lachrymis dignus eſt iuſtorum
obitus, ſed lætitia. Si ipſi gaudent; gaudendum cum ipſis
eſt. Abſurdum enim fuerit gaudentibus illis nos lugere:
ſed conſuetudinem requirimus, inquit. Commenta iſthęc
ſunt, & prætextus. Vide, quid Paulus admoneat Philippen-
ſes, *gaudete, & congratulamini mihi:* conſuetudinem requiris?
ſi tibi quidem ipſi hęc manendum ſit; rectè dicis: ſin autem
paulo poſt ad illam qui abiit, peruerturus es; quam requi-
ris conſuetudinem? Ille enim merito requirat; qui ita ab
aliquo diuellitur; ut perpetuo ſit abſuturus. Sed ſi idem
tibi iter conſiciendum eſt; quam cōſuetudinem requiris?
Eos, qui peregrè abſunt, cur non lugemus? non ne paucis
emiſſis lachrymis conſeſſim poſt unum, aut alterum diem à
fletu ceſſamus? ſi conſuetudinem requiris; tantum dum-
taxat fletu; quātum ſatis ſit ad oſtendendum, te naturā ho-
minem eſſe: deinde uerò gaude; quemadmodum Paulus;
qui ita dicebat: nihil mihi moleſti accidit; ſed etiā gaudeo
ad Chriſtum abiens, & uos gaudete, inquit, et congratulamini mihi.
Gaudeamus igitur & nos cum iuſtum uiderimus interiſſe;
vel potius quando aliquem etiam ex desperatis. Nam ille
quidem diſcedit, laborum ſuorum mercedē accepturus;
hic uerò quippiam de peccatorum ſuorum numero detra-
xit. Sed fortalſe, inquit, uiuens uitam mutalſſet ſuam. At
non illum rapuiſſet Deus; ſi uitam ille mutaturus fuiſſet.
Etenim qui omnia pro ſalute noſtra facit, ac diſponit; cur
non eum fuiſſet uiuere, qui aliquando talis futurus eſſet,
ut placeret? ſi finit eos, qui non conuertuntur; multo ma-
gis eos, qui conuertuntur. Undiq; igitur fletus nobis am-
putatus ſit; undique lamenta ſublata. Quęcunq; eueniant;
de omnibus gratias agamus Deo; omnia ſine murmura-
tionibus

Non eſt la-
chrymis di-
gnus iuſto-
rum obitus.

Nec deſpe-
ratorū mors
lugenda.

tionibus faciamus: letemur, atque in omnibus illi placeamus; ut futura etiam consequamur bona in Christo domino nostro; cum quo patri, simulq; sancto spiritui gloria &c.

S E R M O N O N V S.

SPERO autem in domino Iesu Timotheum me citò mittere ad uos; ut & ego bono animo sim cognitis, quæ circa uos sunt. Neminem enim habeo tam unanimum, qui sincera affectione pro uobis sollicitus futurus sit: omnes enim quæ sua sunt querunt, non quæ sunt Iesu Christi. Dixit quæ sibi euenerant, ad Euangelii progressum conduxisse [ita ut uincula mea manifesta fierent in omni prætorio.] Addidit illa, [sed etsi immolor supra sacrificium, & obsequium fidei uestre;] ipsosque per hæc confirmauit. Sed forte suspicari poterant priora ista consolationis causa esse dicta. Quid igitur facit? & quomodo suspicionem adimit? Timotheum, inquit, mitto ad uos. Auebant enim de Paulo omnia cognoscere: cur uerò nõ dixit, ut mea cognoscatis, sed, ut ego cognoscam uestra? quoniam Pauli res Epaphroditus ante Timoth. nunciaturus erat: quamobrè progrediens inquit, [necessarium autè existimaui Epaphroditum fratrem mittere ad uos,] sed uestra, inquit, cognoscere cupio. Verisimile enim est diu illum mansisse apud Paulum ob corporis imbecillitatem. Quamobrem necessariò, inquit, uestra cupio cognoscere. Vide autè, quàm omnia ad Christum referat, & ipsam quoque Timothei missionem, ita dicens, spero autè in Domino Iesu, id est confido, ut hoc mihi Deus gratificetur, idque mihi ex sententia succedat. *Vt, & ego bono animo sim, cognitis, quæ circa uos sunt.* Quemadmodum, inquit, recreaui uos; dum ea audiuißis, quæ de me precati estis; nimirum Euangelium progressus fecisse, dedecus in illos recidisse; unde mihi nocere putabant, inde lætitiã attulisse; ita cupio de rerum uestrarum statu cognoscere. *Vt & ego bono animo sim, cognitis, quæ circa uos sunt.* His uerbis ostendit gaudere illos debuisse de uinculis, eaque subsequi:

Multum

Multum enim sibi voluptatis attulisse. Nam illud. *Vt & ego bono animo sim*, hoc significat, quemadmodum uos. En quanto Macedoniam amore complectebatur. Idem uero Thessalonicensibus quoque dicit: ut eo loco. Nos autem desolati à uobis ad tempus horę]: hinc, spero, inquit, Timotheum mittere, ut de rerum uestrarum statu cognoscam; quod quidem maximam indicabat curam. Quando enim ipse adesse non poterat; discipulos mittebat: ita res illorum sibi ignotas esse ne ad breue quidè tempus ferre poterat. Non enim spiritu omnia cognoscebat; idq; iure fiebat. Etenim si hoc sibi discipuli persuasissent; impudentes facti essent: nunc uerò cum sperarent latere; facilius corrigebatur. Hoc ipso uerò illos potissimum attentos reddit; quod inquit. *Vt & ego bono animo sim*, illorumque studium, ac diligentiam acuit; perinde ac tametsi Timotheus minimè uenerit, alium tamen inuenturus sit, qui ipsi renunciaret. Hac autem ipse etiam ratione perspicue usus est; suumque aduentum distulit; ut Corinthii conuerterentur. Propterea etiam scribebat [parcens uobis nondum ueni Corinthum.] Non enim hoc solo ostenditur charitas; quod sua nunciat; sed etiam, quod de illorum statu cupit cognoscere. Hoc enim animus est ualde curantis, & satagentis, & in perpetua quadam sollicitudine uersantis. Simul uerò, & honore illos afficit Timotheum mittens. Quid ais? Timotheum mittis? quapropter? sanè inquit, *neminem enim habeo unanimum*, id est, qui eque atque ego uestra curet, *qui sincera affectione pro uobis sollicitus futurus sit*: neminem ergo secum habebat, qui eundem, atque ipse animum gereret; id est, qui æque, atque ego uos curet, uobisque consulat. Non facile, inquit, quispiam inueniatur, qui hac de causa tantum itineris uelit conficere: Qui æque, atque ego, uos amat, Timotheus est. Erant autem & alii, quos mitterem; sed nemo talis est. Ergo hoc est, unanimum esse; discipulos item, atque ipse, amare. *Qui sincera, inquit, affectione pro uobis sollicitus futurus sit*, id est paterna. *Omnes enim, quæ sua sunt, querunt, non quæ IESU CHRISTI*, id est iucunditatem suam, ac securitatem: quod etiam ad Timotheum scribebat. Sed

1. Theff. 2.

1. Cor. 2.

N 2 cur

100
cur isthęc conqueritur? nos cōdocefaciens, dum hęc au-
dimus, ne eōdem prolabamur; condocefaciens auditores,
ne oblectationem, ac quietem quærant. Nam qui re-
quietem quærūt; nō quę Christi sunt, sed sua quęrit: oportet enim paratos nos esse ad quemuis laborē, ad quamuis miseriam subeundam: *experimentum autem, inquit, eius cognoscite; quia sicut patri filius mecum seruiuit in Euangelium.* Ne id à me temere dici putetis; uos quoque, inquit, hoc scitis; illum mihi item, ut patri filium, in Euangelium seruisse. Meritō hęc Timotheum commendat; ut apud illos magno in honore habeatur. Hoc etiam ad Corinthios scribēs facit istis uerbis, [ne quis illum spernat: opus enim Domini operatur; sicut & ego.] non tam illi prospiciens; quàm iis, qui ipsum recipiunt; ut magnam reportent mercedem. *Hunc igitur, inquit, spero mittere; mox ut uidero, quę circa me sunt: id est ubi uidero; quis sit status rerum mearum, quemque sint exitum habiturę. Confido autem in domino, quoniam et ipse ueniam ad uos citō.* Non propterea illum mitto; quōd ipse uenturus non sim; sed, *ut hono animo sim cognitis, quę circa uos; ut ne interea etiam uerfer in uestrarum rerum ignorance. Confido autem, inquit, in domino, id est, si Deus uoluerit.* Vide, quàm ille omnibus in rebus de Deo pendeat. Nihil ex sua sentētia pronunciat. *Necessarium autem existimaui Epaphroditū fratrem, & commilitonem meum.* Et hunc rursus iisdem, ac Timotheum encomiis ornatum mittit. Illum enim duobus his nominibus commendauit; quōd & eos amat, (*dixit enim, qui sincera affectione pro uobis futurus sit*), & quōd in Euāgelio ualdē se probauit: hęc igitur & iisdem nominibus laudat: quomodo? quoniam appellare fratrem, & cooperatorem, neque hoc contentum addere etiam commilitonem, ostendentis est illi quoque secum communia fuisse pericula, atque eadem de illo, ac de se ipso testificantis. Quod inquit *Commilitonem*, plus est, quàm *cooperatorem*. Non nemo enim fortasse fuerit; qui in leuib; quidem negotiis socium se agendi præbeat; in bello autem, ac periculis nō item. Dum uerō dixit, *commilitonem*, hoc quoque significauit: *uestrum autem, inquit, Apostolum, & ministrum necessitatis meę mittere ad uos, id est uestra*

uestra uobis donamus; dum uel uestrum hominem ad uos mittimus; uel eum qui uos docet. Rursus multa de illius charitate subiicit dicens, *quoniam quidem omnes uos desiderabat, & moestus erat; propterea quōd audieratis illum infirmatum. Nam & infirmatus est usque ad mortem; sed Deus misertus est eius; non solum autem eius, uerū etiam et mei; ne tristitiam super tristitiam haberem.* Hoc loco, & aliud quiddam agit: ostendens, Epaphrodito etiam ualdē exploratum esse, amari à uobis: Hoc uerō non parum ad amādum solet allicere: quomodo? egrotauit inquit, & conualuit, & uos mœrore liberauit, quem ex ipso inualetudine capiebatis: nec tamē propterea ipse mœrore defuit; sed dolebat nō se, cum conualuisset, uos uidisse. Hęc & aliud agit, ad sui defensionem causam afferens; quamobrem ferius ad illos mittat: Non enim id ex negligentia fieri; sed Timotheum quidē à se retineri; quoniam neminem habeat: (*Neminem enim, inquit, habeo unanimum*) Epaphroditum uerō ob inualetudinem. Deinde ostēdens longam, ac diurnam fuisse; addidit. *Nam & infirmatus est usque ad mortem.* Vides quantum studii adhibeat Paulus; ne discipulis suis quicquam loci se ullius negligentię, ac sordidię insimulandi relinquat; neq; suspicandi, ideo, quōd ipsos contemneret, non profectū esse? Nulla enim re eque allici discipulus potest; ac persuasionē hac, curę se esse præceptori, suaque causa illum mœrore; quod exuberātis charitatis est. *Audieratis, inquit, illum infirmatum: nam et infirmatus est usque ad mortem.* Ac ne putes ista mihi per simulationem dici, audi sequentia. *Sed Deus misertus est eius.* Quid ais heretice? Hoc loco misericordiam Dei uocat, retinere illum, qui abiturus erat & ad uitam reuocare. Quōd si mundus esset in malis; nō hęc misericordia esset relinquere in malo. Ceterum aduersus hęceticum quidem facile est dicere; erga Christianū autem quid dicimus? Nam hęc fortasse hesitabit, ac dicet; Quid? si dissolui, & esse cū Christo multo præstabilius; cur inquit ipsum misericordiam esse consequutum? Ego uerō dicam; Quid est, quod ipse inquit, magis necessarium esse manere propter uos? Nam quem admodum Paulo hoc necessarium erat; ita & Epaphrodito; quippe

quippe qui amplioribus cum diuitiis, maioreq; fidentia, ac securitate ad Deum abiturus esset. Etenim illud quidem etiã si paululum differetur; futurũ tamen omnino erat: lucrari verò animas, postquam illhuc abiisset, non poterat. Huc accedit, Paulum multa ex communi audientium sensu proferre; neque ubique philosophari. Ad mundanos enim homines sermo ipsi erat institutus, mortem adhuc timentes. Præterea ostendit, quanti Epaphroditum faceret: hincq; illi reuerentiam quamdã conciliat; ut pote cuius salutem adeo sibi utilem esse testetur; ut secum quoq; ex illius incolumitate misericorditer actum putet. Præterea uerò, ut hoc mittamus, bonum est præfens uita. Nam nisi bonum esset; cur loco suppliciorum numeraret immaturas mortes? quemadmodum ubi inquit, [ideo inter uos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi] Futura enim uita non prestat bonitate ei, quæ mala est (cæteroqui bona minimè esset) sed ei, quæ bona: itaque excellit melior bonam. *Ne tristitiam, inquit, super tristitiam haberem, ne ad mœrorem, quem ex ipsius inualetudine capiebam, accederet mœror ex morte. Ita quanti Epaphroditum faciat, ostendit. Festinantius ergo misi illum, quid est σπουδαίως? idest festinantius, sine cunctatione, nulla interposita mota, iubens omnia, quæcunque obstant, uincens quàm citissimè ad uos uenire; ut mœrore liberet. Non enim si eos, quos amamus, ualere audiamus; æquè lætamur, ac si videamus: maximèque si id præter spem eueniat; quemadmodum tunc in Epaphrodito euenerat, Festinantius ergo, inquit, misi illum: ut uiso eo gaudeatis; & ego magis sine tristitia sim.* Quomodo magis sine tristitia? quoniam si uos gaudetis; & ego gaudebo; hic ipse de nostra uoluptate gaudebit; & ego à mœrore liberior ero. Neque dixit, sine tristitia, sed magis sine tristitia, ut ostendat nunquam animam in mœrore uacuam esse. Qui enim ita dicit, [Quis infirmatur; & ego non infirmor? quis scandalizatur & ego non uror?] quomodo sine mœrore & tristitia sit? Ergo mœrorem, inquit, istum deponam. *Excipite itaque illum in domino cum omni gaudio [in domino, quod idem est ac spiritaliter; idest magno*

Paulus auditorum captui se accommodat.

I. Cor. II.

2. Cor. II.

gno cum studio; uel potius hoc significat, tamquam à domino missum, id est Deo uolente; itaque illum excipite pro sanctorum dignitate, ut sanctos excipi par est. *Cum omni, inquit, gaudio. Hæc omnia pro iis facit; ad quos mittit: Maius enim facit lucrum, qui beneficium dat, quàm qui accipit. Et eiusmodi homines cum honore habetote, idest excipite illum pro eo, ac merentur sancti. Quoniam propter opus Christi usque ad mortem accessit, tradens animam suam: ut impleret id, quod ex uobis deerat erga meum obsequium. Hic communiter à Philippensium ciuitate missus fuerat; qui Paulo ministraret; aut fortasse etiam ideo uenerat, ut quippiam afferret. Allatas enim ab illo esse pecunias, in extrema Epistola ostendit his uerbis, [acceptus ab Epaphrodito, quæ misistis.] Verisimile igitur est illum cum Romam peruenisset, Paulum in magno hoc, grauique periculo reperisse; ut qui adire illum uellent, ipsi quoque minimè tuto id possent facere; sed suo periculo accederent; quod euenire maximè consuevit magna commota tempestate, atque ubi Regum ira maiorem in modum efferuescit. Etenim cum quis, quòd in Regis offensionem incurrerit, in carcerem detruditur, arctæque custodiæ traditur; tunc vel famuli ipsi aditu prohibentur; quod quidem Paulo tunc accidisse uerisimile est; Epaphroditum uero magno, atque excelfo animo uirum omnia contempsisse pericula, ut Paulum adiret, eique ministraret; atque omnia, quæ opus erant, faceret. Duo igitur affert Paulus, ex quibus illi auctoritatem, ac reuerentiam conciliat; Vnum quidem, ubi dicit, ad mortem usque mea causa periclitatum esse; alterum uerò, quòd personam ciuitatis gerens hæc perpeffus fuerit; ut in periculo illo iis, qui miserant, merces deberetur; perinde ac si ciuitas legatum misisset. Ergo excipere illum cum quodam obsequio, eique gratias agere de officiis suis, ratio quædam erit; qua pericula, & facta nostra magis adhuc communia uobis facietis. Neque dixit, mea causa; sed orationi addens auctoritatem, ac fidem, inquit, propter opus Dei. Non enim*

mea

mea causa facit; sed propter Deum, usque ad mortem accessit. Quid enim? tametsi minimè obiit, Deo id gubernante; p- se tamen nullam uitæ suę rationē habuit; ac tradidit se ipsum; ut quicquid subeundum fuisset; non ideo tamen à præstando mihi ministerio fuerit cessaturus. Quòd si ut Paulo ministraret, se ipsum morti exposuit; multò magis pro Euangelio id subiisset: imò verò pro Paulo mori, idem erat, ac pro Euangelio. Licet enim, non tantum ne idolis sacrifices, martyrii coronā consequi; sed huiusmodi etiam occasiones martyrium faciunt; ac si admirabile quiddam dicendum est, magis hæ, quàm illæ. Nam qui minore de causa mortem subire audet; multò magis audebit; ubi res maior agatur. Quamobrè & nos, cum sanctos in periculis uersari viderimus; uitę ne parcamus. Nefas enim est eum, qui nihil cum periculo experiri audet, præclari quippiam facere; sed necesse est præsentis uitę securitati cõsulentem amittere futuram: ut impleteret, inquit, id, quod ex uobis deerat erga meum obsequiũ. Quid hoc est? non aderat ciuitas; sed per illum omni erga me officio, ac ministerio functa est; nimirum quòd illum misit. Quicquid igitur uestri ministerii mihi deerat; id ipse expleuit; ut hac etiam ratione dignissimus sit; qui multum honoris reportet: quoniam, quod omnes facere oportebat, hoc ipse pro uobis præstitit: atq; ostēdit Paulus priora quoq; officia ab ipsis, qui in tuto erant, exhibita periclitatibus, esse λειτουργίαν idest obsequiũ, & ministeriũ quasi pro publico munere debitum. Nam hæc uerba, id quod ex uobis deerat erga obsequium, indicat respectum quendam ad prius illud obsequium, & ministerium. Vides sensum animi, ac spiritum Apostolicum? is uerò non ex arrogantia proficiscebatur, sed ex magna, quã illorum gerebat, cura. Etenim ne efferat; sed modestiam tueantur, neque magnum quiddam se præbuisse existiment; sed ad humilitatem adducantur; officium illud his uocibus appellat λειτουργίαν, & δέριμα, idest debitum ministerium, & id quod deerat.

Multæ occasiones martyrij.

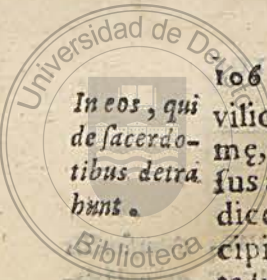
MORAL

MORALIS DIGRESSIO.

RGO neque nos magnos spiritus sumamus, cum sanctis aliquid præbemus; neque hac re nos illis beneficium putemus dare. A nobis enim id debetur; nec quicquã illis donamus. Nam quemadmodũ iis, qui in exercitu sunt, ac bellum gerunt, ab iis, qui domi in pace uiuunt, debentur cibaria, & quicquid illis necessarium est in sumptum (illi enim pro his in acie stant); ita hac in causa. Quis enim Paulum, nisi docendi munus obiisset, coniecisset in carcerem? quamobrem ministrare sanctis oportet. Quĩ enim non absurdum sit, ei, qui terreno Imperatori militat, omnia suppeditare, & uestimenta & cibaria non solum quantum necessitas postulat, sed etiam plusquã satis est; ei uerò, qui militat cœlesti Imperatori, atque in acie stat aduersus hostes longe grauiores (quoniam non est colluctatio nobis, inquit, aduersus sanguinem, & carnem) neque necessaria etiã suppeditare? cuius hoc iniquitatis est? quantum hoc ingrati animi uitium, & minuti, atque angusti? Ceterum, quãtum uideo, plus apud nos hominum metus potest, quàm geennę, & futurorum suppliciorum. Propterea sanè omnia contra quam deceat, se habent: ut ciuilia quidem negocia singulo quoque die diligentissimè administrantur; neque illa unquam omitti uideas; spiritualium uerò nulla nobis ratio habeatur. Ita, quę necessitate nobis imposita, ac tormentis propositis, omninoquę tanquam à seruis, & inuitis exiguntur; magna præstantur cum alacritate: quę uerò à libetibus, atque ut à liberis; omnia omituntur. Non hæc in omnes dico; sed in eos, qui huiusmodi sumptus facere recusant. An non poterat Deus necessitatem faciendi imponere? at nō uult: nobis enim magis consulit, quàm iis, qui aluntur. Ideo nō uult isthęc nos ex necessitate facere; quoniã nulla nos maneret merces. Ac tamen multi eorum, qui hęc sunt, Iudeis sunt inferiores, ac viliores.

Cum sanctis quippiã damus, debitũ reddi, non donari.

Eph. 6.

viliores. Cogita, quot erant, quæ à Iudæis dabantur; decimæ, primitiæ; rursus decimæ, & rursus aliæ decimæ, & rursus aliæ decimatertiæ, & siclum: nec quisquam erat, qui diceret, sacerdos multa deuorare. Quanto illi plura accipiunt; tãto etiam tibi amplior merces: nō dicebant; multa lumunt; uentri indulgent: quæ nunc quosdam dicentes audio. Atque isti quidem, qui domos ædificant, atq; agros emunt; nihil putant se habere: quòd si sacerdos quispiam paulò splendidore ueste indurus fuerit, aut necessario alimento non egeat, aut famulum ideo habeat, ne ipse cogatur à decoro discedere; statim hoc illi diuitias nominat. Verè diuitiis abundamus; idque isti uel inuiti fatètur. Nos enim etiam si pauca habeamus; abūdamus diuitiis: illi uerò etiam si omnia colligant, sibiq; comparent; inopia laborant. Quousque dementes erimus? Non satis uobis uidetur ad supplicium uobis comparandum, quòd nullum opus editis; nisi damnum præterea illud uobis contrahatis, quòd de aliis detrahendo fit? Etenim si tu etiam esses, qui ea quæ habet, sacerdoti dedisses; tamen eo ipso mercedem perdidisses; quòd ea in crimē uocares, quæ tu ipse dedisses: Omninoque, si tu dedisti, quid criminaris? Atq; antea quidem pauperem illum fuisse testaris; dum ita inquis; quæ habet, ego dedi. Quid ergo criminaris? dandum minimè fuerat; si eras in crimen uocaturus. At cum alter dedit; ista dicis. Grauius sanè delictū; cum tu minimè dederis; alterius benefacta criminari. Quantam illos mercedem manere putas; qui isthæc æquo animo audiunt? Dei enim causa hæc patiuntur. Quid ita? Poterant, si uoluissent, caupones fieri; tamen si nihil illis à maioribus relictū esset. Nā & hæc multos impudèter dicentes audio; si quādo nos ita dicimus; hic, uel ille pauper est. Poterat, inquit, si uoluisset, ad diuitias peruenire: deinde contumelias addunt; pater istius, auus, abauus tales fuerunt; hic uerò nunc tali ueste indutus est. Sed quid? dic mihi: nudum ne illū circumire oportuit? Ergo ista quidē tu subtiliter, atq; exiliter ad calculos reuocas: sed uide, ne cōtra te ipsum hæc dicas; atque audi illam Christi admonitionem [nolite iudicare, &

Matt. 7.

non

non iudicabimini.] Poterat igitur, si uoluisset; cauponariam, ac mercaturam exercere; omninoque non eguisset; sed noluit. Quid igitur, inquis, hęc rem quærit? dic mihi, num sericis induitur uestibus? num sedatorum multitudinem per forum incedens circumducit? num equo uehitur? num ædes extruit, habens, ubi habitet? si hæc facit; ego etiam reprēhēdo, neq; illi parco, sed sacerdotio indignum esse affirmo. Nam quomodo monere alios poterit, ne rebus istis inutilibus vacēt; qui se ipsum monere nō potest? Sin autem rebus tantum ad uitam necessariis non eget; hoc ipso crimen iniustitiæ in ipsum intendis? At ipsum circumire oportebat, & poscere? Nec quicquam te ò discipule puderet? ac si carnalis pater id faciat; dedecus magnum putes; sin spiritualis eò descendere cogatur; non erubescas, neque te in tenebras abdendum putes? [dedecus enim, inquit, filiorum pater sine honore.] Quid ergo? pereundum illi fame fuerat? uerum neque hoc pii hominis est, neque enim probatur Deo. Cæterum quando hæc aduersus istos afferimus; quid subito philosophatur? scriptum est, inquit, [Nolite possidere aurum, neque argentum, neque duas tunicas, neque æs in zonis uestris, neque uirgam.] Hi uerò terna, & quaterna habent uestimenta, & lectos constratos. Hei mihi cogor ego nunc suspirare; ac nisi mihi decorum tuendum esset, multas etiam profunderem lachrymas: cur? quoniam in aliorum quidem festucas adeò diligenter, ac subtiliter inquirimus; nostras uerò trabes, quas in oculis habemus, ne sentimus quidem. Dic mihi; cur isthæc tibi ipsi non dicis? quoniam hoc, inquit, magistris duntaxat præceptum est. Ergo cum Paulus, inquit, [Habentes alimenta, & quibus tegamur; his contenti simus,] ad solos magistros uerba facit? minimè; sed ad omnes homines: idquæ factis constabit; si à capite locum illum inspexerimus. Nam cum dixisset, [est autem quæstus magnus pietas cum sufficientia,] ac deinde addidisset, [nihil enim inferre quid possumus,] continuò tunc ista subiunxit.

Eccl. 3. et uidetur textus Chrysi. magis concordare cū latina quàm cum græca uulgata. Matt. 10.

1. Tim. 6.

O 2 [haben-

[habentes autem alimenta, & quibus tegamur; his cōtenti simus. Qui autem uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum, & desideria multa stulta, & nociua.] Vides ad omnes orationem haberi? Quid uerò, cum rursus inquit, [carnis curam ne feceritis in desideriis], nō ne omnibus generatim loquitur? Quid uerò, cum inquit? [Esca ventri, & uenter escis; Deus autem & hūc, & has destruet.] Quid uerò, ubi inquit? [quæ in deliciis est, uiuens mortua est] de uidua loquens? num fortasse & uidua magister est? An non ipse fuit, qui ita dixit? [docere autem mulieri non permitto, neque dominari in uirum.] Quod si uidua, ubi & ætas senilis (senectus enim magno eget obsequio) & natura ipsa (muliebre enim genus maiore eget solatio, quippe quod infirmum est): igitur, si ubi ætas, & natura obstabat; minimè tamen illam finit delicatè, & molliter uiuere, sed etiam mortuam esse inquit (nō enim tantum dixit; ne delicate uiuat; sed [quæ in deliciis est, uiuens mortua est]) eamq; e medio remouit (nam quæ mortua est, e medio sublata est); quam ueniam habebit homo ea faciēs, quorum causa mulier uetula punitur? Verum hæc nemo ne cogitare quidem aggreditur: hæc nemo examinat. Ego uerò ista dicere coactus sum; non sane id agēs, ut sacerdotes criminibus liberem; sed ut uobis cōsulam. Nam illi quidem, si cum pecuniæ operam dent, iure ac merito ista audiunt; nullum à uobis detrimentum reportant: sed siue dixeritis, siue tacueritis; rationem illhīc iudici reddent: quamobrem nihil illis uestra nocent uerba. Sin autem falso à uobis dicuntur; illi quidem lucrum etiam reportant, sine causa contumeliis affecti: uos uerò uobis ipsis hinc damnum inferis. De uobis uerò non ita res habet: sed siue uera, siue falsa sint, quæ aduersus illos; hoc ipso, quod illis maledicitis, uos ipsos leditis: quid ita? quoniam si uera quidem fuerint; uobis nihilominus nocetis iudicium de magistris ferentes, & ordinem disturbantes: nam si de fratre iudicare nō oportet; multo minus de magistro. Sin autem falsa; intolerabile omnino supplicium, ac pœna. De omni enim uerbo otioso rationem reddetis. Quamobrem

Rom. 13.
1. Cor. 6.

1. Tim. 5.

1. Tim. 2.

2. Tim. 5.

uestra

uestra causa omnia facimus, ac laboramus. Ceterum, quod dicebam, nemo hæc examinat: nemo in his curiosè satagit: nemo quicquam horum sibi ipsi dicit. Vultis & alia addā? [Omnis ex uobis, qui nō renunciat, inquit Christus, omnibus, quæ possidet, non est me dignus.] Quid uerò, ubi inquit? [difficile est diuitem intrare in regnum cęlorum.] Quid uerò cum inquit? [uæ uobis diuitibus, quia habetis consolationem uestram]. Nemo hoc perpendit, nemo cogitat, nemo secum ipse rationes subducit; sed tantū in res alienas uehemētes sumus. At hoc nihil aliud est; quàm participes criminū fieri. Verum, ut præterea uestra causa, quibus criminibus affines esse sacerdotes dicitis, ea diluā, audite. Hanc enim de illis opinionem induisse, nimirum illos violare legem Dei, non leue habet ad improbitatē momentum. Age igitur, & illa expendamus. Dixit Christus [nolite possidere aurum, neque argentum, neque duas tunicas, neque calceamenta, non zonam, non uirgam.] Quid igitur? dic mihi. Nū Petrus contra præceptū faciebat? quomodo enim non; cum & zonam haberet, & calceamenta? Audi enim Angeli ad ipsum uerba [præcingere, & calceate caligas tuas]: quamquàm huiusmodi calceorum ne magna tunc quidem aderat necessitas: nam illo quidem tempore uel nudis ire pedibus licet: hieme tantū necessarium habent usum. ac tamen caligas habuit. Quid uerò Paulus? cum ad Timotheū scribens dixisset, [Festina ante hiemem venire]; deinde mandata dat, atq; inquit, [penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, ueniēs affer tecum, & libros; maximè autem mēbranas.] En penulam memorauit; nec cuiquam hoc in mentem uenerit, aliā illi non fuisse, quam gestaret. Etenim si omnino solitus erat non gestare, superuacaneum planè erat, ut hæc afferretur, iubere. Sin autem fieri nequit, quin gestarit; aliam quoque illi fuisse manifestum est. Quid uerò, quod integrum biennium in sua se arte, ac mercenario labore cōtinuit? Ergo repugnauit Christo uas illud electionis? ille qui dicebat, [uiuo autem iam non ego, uiuit uerò in me Christus] & ille de quo testificatus est Christus, ita dicens [quoniam uas electionis est mihi iste.]

Luc. 14.

Matt. 19.

Luc. 6.

Matt. 10.

Num sacerdoti possidendum aurum.

Act. 12.

2. Tim. 4.

Gal. 2.

Act. 9.

hi iste.] Oportebat uos in hac dubitatione relinquere, nul-
lamque afferre questionis explicationem; sed hanc à uobis
penam exigere pro ea, qua in scripturis utimini, negligenti-
a. Inde enim omnia hæc existūt. Propterea & in aliorum
peccatis accerbi inquisitores sumus, de nostris autem ne
cogitamus quidem, quoniā scripturas nō tenemus; quo-
niam in diuinis legibus nō erudimur. Erat igitur hæc a uo-
bis pœna repetēda. Sed quid agā? Pater sum. Multa etiam
ultra, quā oportet, filiis gratificantur patres; dū paterna
ipforum incalescunt uiscera: & si filiū tristem, ac tabescen-
tem uideant, ipsos quoq; plus illo pungit dolor; nec quie-
scunt, donec mœroris causam sustulerint. Ergo & in nobis
idem fit; licet paulisper uos merere siuerim ex eo quod nō
acciperetis; nimirū, ut bene nunc accipiatis. Quid igitur
dicendū est? nō pugnant, absit, sed ualde cōsentiunt cum
præceptis Christi. Præcepta enim illa ad tēpus erant & non
perpetua. Neq; id ex cōiectura, sed ex diuinis scripturis di-
co, quō? Narrat Lucas dixisse Christū discipulis [quando
misi uos sine sacco, & pera, & zona, & calceamētis; num-
quid aliquid defuit uobis? at illi dixerūt: nihil: ergo post-
hac uobis comparete]. Sed quid facto opus fuit? dic mihi,
unam habere tunicam? Quid ergo? cum lauanda hæc erat;
domi nudum sedere oportuit? uel nudum circumire ne-
cessitate inuitante; nullāque decori habere rationē? Cogi-
ta, cuiusmodi id fuisset Paulū, qui orbē terrarū ideo pera-
grabat, ut tot præclara opera ederet, inopia uestis coactum
domi sedere, ac tātis rebus impedimētū afferri. Quid uerò,
si uehemens ingruisset hiems, ac pluisset, aut etiam cōgla-
ciasset; quomodo eam siccare licuisset? num rursus nu-
dum sedere oportuit? Quid uerò, si frigoris ui corpus col-
laberetur; num tabescendū fuit, atque obmutescendū? Ne
enim putes adamantina illis cōstructa fuisse corpora; audi
quid de Timoth. dicat. [modico uino utere propter stoma-
chum tuū, & frequentes tuas infirmitates,] ac rursus de al-
tero [necessariū existimaui mittere ad uos uestrū Aposto-
lum, & ministrum necessitatis meę: nam & infirmatus est
usque ad mortem; sed Deus misertus est eius: non solum
autem

Luc. 22.

1. Tim. 5.

Phil. 1.

autem eius, uerū etiam & meū. Quamobrem cuius mor-
bo, atque inualitudini erant expositi: quid igitur? pereun-
dum ne illis erat? nequaquam. Quid igitur causæ tunc fuit
cur id Christus præciperet? potētiam suam uolebat osten-
dere; idque in posterum etiam præstari a se posse; sed non
præstitit. quapropter? multo erāt hi admirabiliores Israe-
litis; quorum tamen neque calcei, neque uestes usu con-
sumebantur; quanquā solitudinem illam peragrarent; ubi
ardentiores incidebant solis radii, & qui uel lapides ipsos
possent in cinerem uertere. Qua igitur de causa hoc fecit?
tua causa. Nam quoniā futurum erat, ut non perpetuo ua-
leres; sed vulnera acciperes; propterea facultatem tibi me-
dicamento: um parandorum præbuit: quod hinc satis con-
stare potest. Dic enim mihi; an non ipse poterat illos nu-
trire? quomodo? qui tibi uoluntatem suam offendēti de-
dit; Paulo non daret? qui Israelitis dedit murmuratoribus,
scortatoribus, idolatris; nō ne multo magis Petro permit-
teret, qui omnia propter ipsum reliquerat? Qui sceleratis
hominibus potestatem habendi fecit; non multo magis
Ioanni gratificaretur; qui eius causa patrem quoq; ipsum
reliquerat? Attamē noluit; sed per te ipsos nutrit; ut tu san-
ctificeris: & animaduerte mihi benignitatis exuperātiā.
Voluit discipulos suos uiliores esse; ut tu aliquātulū respi-
rares. Etenim si illos nullius indigos præstitisset; multo sanē
admirabiliores futuri erāt, multo clariores: sed salutē tuā
subsidiū detractū esset. Noluit igitur illos fieri admirabiles;
sed maluit uiles fieri; ut tu salutem consequeris: & uiles
illos esse passus est; ut tu salutem consequi posses. Non
enim eque se uenerandū præbet doctor, qui accipit; sed ille
potissimū honore afficitur, qui nō accipit: uerum interea
non iuuatur discipulus; sed fructum amittit. Vides sapien-
tiam benigni, atq; hominū amanti Dei? Nā quemadmo-
dum ipse propriā gloriā nō quæsiuit, nec sua spectauit; sed
cum in gloria esset, uoluit tua causa uilis fieri; idē etiā in do-
ctorib. seruauit; ut cū eos uenerādos præstare posset; malue-
rit abiectos esse tua causa; ut tu haberes unde lucrū ferres;
ut tu haberes, unde ditesceres; ut abūdāres in spiritualibus:
propte-

propterea ille eget in iis, quæ ad hanc vitam pertinent. Potuisse igitur Deum illos nullius indigos præstare, multis argumentis docui: tua tamen causa in egestate relictos esse similiter ostensum est. Hæc igitur cognoscentes, non ad accusationes, sed ad beneficia conferenda nos conuertamus; non aliorum mala curiosè scrutemur; sed nostra met recogitemus: aliorum benefacta cogitemus; de nostris autem peccatis recogitemus; atque ita placebimus Deo. Nã qui aliorum quidem peccata uidet, & sua recta facta; duplex damnũ reportat: quatenus enim hæc; in arrogantiam tollitur; quatenus illa; in negligentiam incidit. Dum enim cogitabit illum, atque illum peccasse; facile & ipse peccabit: dum cogitabit se bene officio functum; facile superbia efferetur. At qui sua quidem recta facta obliuioni mandat, sola autem peccata aspectat; aliorum uerò nõ peccata, sed virtuti consentaneas actiones studiosè scrutatur; multis modis lucrum facit: quomodo? audi. Nam cum illum vel illum recte se gessisse uiderit; emulatione ad imitandum, se que illis æquandum prouocabitur: cum se peccasse animaduernerit; demittet animum, ac modestiam tuebitur. Hanc rationem si teneamus; atque hoc modo nostra disponamus; promissa poterimus cõsequi bona; quibus utinam nos omnes digni reddamur gratia, & humanitate &c.

SERMO DECIMVS.

Cap. III.

De cætero fratres mei gaudete in Domino. Eadem uobis scribere mihi quidem non pigrum; uobis autem tutum. Videte canes; uidete malos operarios: uidete concisionem. Nos enim sumus circumcisio, qui spiritui Dei seruiamus, & gloriamur in Christo Iesu, & non in carne fiduciam habentes. Mœrores, & solitudines, cum præter modum animam distrahunt, suo robore illam priuāt. Propterea Paulus etiam, cum Philippenses in magno mœrore essent, eos excitat, & releuat. Mœrebant autem; quòd quomodo se res Pauli haberent, ignorabant; mœrebāt; quòd ipsum

ipsum obiisse existimabant: mœrebant ob Euangelium, ob Epaphroditum. Igitur de omnibus his rebus animum illis explens subiungit. *De cætero fratres mei gaudete.* Nõ habetis, inquit, posthac; cur mœreatis. Habetis Epaphroditum, ob quem dolebatis: habetis Timotheum: ego etiam aduenio: Euangelium procedit. Quid iam uos amplius angat? gaudete. Ac Galatas quidem filios uocat; hos autem fratres. Nam quotiescumque quidem uel corrigere aliquid uult, uel uehementem amoris affectum ostendere; filios uocat: at cum plus honoris iis, quibuscum uerba facit, habendum est, fratres. *De cætero fratres mei, inquit, gaudete in domino,* recte dixit, *in domino,* non mundi modo. nam hoc non est gaudere: ærumnæ inquit, quæ secundum Christum, ipse gaudium habent, *eadem uobis scribere mihi quidem non pigrum; uobis autem tutum. Videte canes.* Vides non in ipso exordio inductam esse admonitionem; sed postquam illos multis nominibus laudauit; postquam suspexit: tunc hoc facit, ac rursus etiam laudans. Videbatur enim hoc orationis genus esse molestius; quamobrem undique tenit; neque aculeos exstare patitur. Quos autem dicit canes? Hic erant aliqui: quos in omnibus Epistolis significat, iudæi, impuri, execrandi, turpis lucri, & principatus cupidi; qui cum multos ex fidelibus ad se allicere uellent; & christianismum, & Iudaismum prædicabant, corrumpentes Euangelium. Quoniam igitur difficiles ad deprehendendum erant; propterea inquit, *uidete canes.* Iam non Iudæi sunt filii: olim isto canum nomine ethnici uocabantur; nunc autem illi: cur? quoniam quemadmodum Ethnici & a Deo, & a Christo alieni erant; ita Iudæi nunc se abalienauerunt: atque hinc illorum impudentiam, & improbitatem, magnamq; a filiis disunctionem, ac dissidium ob oculos ponit. Nam olim quidem ethnicos uocatos esse canes; audi quid chanaña dicat. [Etiam domine: nam & carelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum.] Cæterum, ut neque hoc isti assequantur; ut canes putentur huiusmodi, qui ad mēsam admitti queant; addit hæc, quibus ipsos omnino abigat. *Videte malos operarios.*

Matt. 15.
Mar. 7.

P Ac

Ac mirifice dixit. *Videte malos operarios*: nam operantur quidem, inquit; sed malam in partem; opusque cessatione longe deterius est; dum, quæ recte sunt constituta, disticiunt. *Videte, inquit, concisionem*. Magnum quiddam, & maiestatis plenum erat apud Iudæos circumcisio: quando quidem & lex ei decedebat; & sabbatum circumcisione vilius erat. Etenim ut circumcisio fieret; soluebatur sabbatum: nunquam verò ut sabbatum seruaretur; soluebatur circumcisio. Atque considera mihi Dei aptam gubernationem; maiorem quam sabbatum, habebat venerationem circumcisio; quippe cum ipsa nullo tempore omitteretur. Cum igitur ipsa soluta sit; multo magis sabbatum. Propterea Paulus ipsius nomen resecat; & inquit, *Videte concisionem*. Neque dixit; malum est circumcisio; superuacua est circumcisio; ne viros istos pungeret; sed sapientius idem molitur, ac struit; à re quidem ipsa abducens; nomen autem illis gratificatus: uel potius rem quoque ipsam studiosius: Verum non ita erga Galatas, sed longe secus. Nam quoniam ibi magnus erat morbus; aperta iam fronte magna cum autoritate scalpellum adhibet, ac secat. Hic uerò, quoniam nihil eiusmodi admiserant; ipsis eam, quæ ex uocabulo, uoluptatem gratificatur; canes interea illos abigens; & inquit. *Videte concisionem*, cauete uobis à concisione, nam nos sumus circumcisio, quomodo? *Quis spiritu Deo seruiamus, & non in carne fiduciã habentes*, nõ dixit: examinemus circumcisionem illam, & hanc; utra sit melior; sed nec nomine quidem ipsam impartit: & quid inquit? circumcisio illa, concisio est, quapropter? nihil enim aliud faciunt; quam quòd carnem concidunt. Quando enim quod sit, legitimum non est; nihil aliud, quam carnis sectio est; & concisio. Vel igitur ob hanc causam ita illam appellauit; uel quòd Ecclesiam concidere aggrediebantur. Nam, & nos concisionis nomine utimur in iis, qui temere, & sine arte hoc faciunt. Nam si circumcisio querenda est, inquit; apud nos eam inuenietis, qui spiritu Deo seruiamus, id est, qui spiritualiter seruiamus. Dic enim mihi, utrum melius; anima, an corpus? euidenter anima, igitur

Vide notatienes. 177.

ma: igitur & hæc circumcisio illa melior: quin imo hæc nunc sola circumcisio est. Etenim quandiu quidem typus manebat; merito comparationi locus erat, [circumcidite, inquit, præputium cordis uestri] ita, & in Epistola ad Romanos ipsam tollit his uerbis. [Non enim qui in manifesto, Iudæus est, neque quæ in manifesto in carne, circumcisio; sed qui in abscondito Iudæus; & circumcisio cordis in spiritu, non litera.] Nunc uerò & nomine iam illam priuat: negatque circumcisionem esse. Nam typus quidem donec uentura est ueritas, ueræ rei nomine uocatur: postquam uerò aduenit ueritas; non amplius. Simile quiddam euenit in adumbrata pictura. descripsit quispiam regem adumbrans. Lineamenta illa adumbrata, quandiu pigmentorum flos & color uerus se in conspectum non dat; regem uocamus. at ubi iste color accessit; obscuratur ueritate typus, neque apparet: tuncque dicimus; imo nunc est Rex: antea non erat. Minimè autem dixit, in nobis enim est circumcisio; sed nos sumus, ac merito quidem. Hoc enim est homo: circumcisio uirtuti congruens, hoc est uerè homo: neque dixit, in illis enim est concisio; sed uidete concisionem. Ipsi enim posthac uersantur in interitu, ac uiciositate. Deinde ostendens non amplius in corpore fieri circumcisionem; sed in corde; inquit. *Et non in carne fiduciam habentes; quamquam & ego habeam confidentiam in carne: quid dicit hoc loco, confidentiam? & in carne? nempe gloriationem; plenam fidentiam, & granditatis orationem: ac scite istud addidit. Nam si, cum esset ethnicus, accusaret circumcisionem, neque circumcisionem solum, sed eos, qui intempestiue ipsam reciperent; uideretur sanè ideo in illam irruere; quòd nobilitatis, quæ iudaismi erat propria, expers esset; quòd præclara illa, & maiestatis plena ignoraret; neque ipsorum esset particeps. Nunc uero, qui particeps est, & repræhendit; certè non ita repræhendit, tanquam is, qui non sit particeps; sed tanquam qui condemnauerit; non ex ignoratione: sed maxime ex cognitione.* Vide igitur; P 2 quid

Hier. 4.

Rom. 2.

quid dicat; Et in Epistola ad Galatas, cum incidisset in necessitatem magna de se ipso dicendi, quam nihilominus animi humilitatem præferat, [audiuistis enim inquit, conuersationem meam aliquando in iudaismo,] & rursus hinc si quis alius uideatur confidere in carne: ego magis, ac statim adiunxit. *Hebræus ex hebræis*. Non hoc tanquam id quod sibi per se propositum esset, initio dixit; sed postquam dixerat, si quis alius, ostendens necessitatem; illorumque causa hæc à se dici. Si cōfeditis inquit, ego magis. Hoc nunc necessario dico; alioqui tacuissim. Attende uerò; quomodo in arguendo uitet odium, orationemque suam minime moleste admitti faciat; dum non nominari arguit. Id & illis locum se recipiendi dabat. Si quis uideatur confidere. Et recte dixit, uideatur, uel quod tantum fidentia non haberent; uel quod uera fidentia non esset: omnino enim hoc necessitatis est, non electionis, *circumcisus octauo die*: primum ponit; quod maxime optabant, id est circumcisionem; deinde illud, *ex genere Israel*. Vtraque hæc ostendit, neque profelytum se esse, neque ex profelytis oriundum. Nam ex eo, quod octauo die circumcisus sit, ostenditur non esse profelytum; ex eo autem, quod ex genere Israel, ostenditur, neque ex parentibus profelytis esse ortum. Deinde, ne putes, *ex genere Israel*, hoc significare esse ipsum ex decem tribubus; inquit, *de tribu Benjamin*, perinde ac si diceret, ex probatiore parte. Nam quæ Sacerdotum erant; in sorte erant huius tribus, *hebræus ex hebræis*, hinc ostendit non se esse profelytum, sed antiquitus ex bene claris Iudeis. Poterat. n. quis Israelita esse; nec tamē hebræus ex hebræis. Multi enim iam & rem ipsam corruerant; & linguam non tenebant, alijs admixti generibus. Vel hoc igitur, uel magnam nobilitatem hinc demonstrat. *secundum legem Pharisæus*, Accedit deinde ad ea, quæ ad suam sectam, & institutum pertinebant: superiora enim omnia minime erant consilii, atq; electionis. Neque enim suum opus erat, circumcisum esse, aut ex genere Israel, aut ex Tribu Benjamin, itaq; neque his rebus excellere; quamuis, & in his potissimum non multos socios haberet: ubi igitur consistebat illud *magis*? certè quidem & in hoc

in hoc excellere; quod non erat profelytus; quod erat ex probatissima tribu; quodque antiquitus id haberet à maioribus; quæ quidem non multi habebant: sed quoniam hæc omnia ab electione sua minime profecta fuerant; accedit ad ea, quæ ipsius sectæ sunt; ubi elucet illud, *magis* [secundum legem Pharisæus; secundum emulationem persequens Ecclesiam]. Addit hoc; quoniam illud solum non satis erat ad probandum illud, *magis*. Nam licet pharisæum etiam esse; nec tamen uehementi zelo affici. Cæterum & hoc addit, *secundum iustitiam*. Ecce, ubi situm est illud, *magis*. Est enim uel ex periculis contemptu, proiectaq; audacia, uel ex principatus cupiditate id facere; quod sanè principes sacerdotum faciebant. Ostendens igitur non se talem fuisse, *secundum iustitiam*, inquit, *quæ in lege est, conuersatus sine quærela*. Ergo si & nobilitatis ergo, & studii, alacritatisque, & morum, & uitæ, omnes antecellebam; quid causæ fuit; quamobrem præclara illa dimiserim, inquit; nisi quod ea, quæ Christi sunt, repererim maiora, ac longè quidē maiora? quamobrem addidit. *Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenda*.

MORALIS DIGRESSIO.

AVLVS quidem hanc uitæ rationem adeo exquisitam, & ab ineunte ætate susceptam, tantam nobilitatem, tanta pericula, tantos conatus, labores, studia proiecit; ac damna putauit (cum antea lucra essent) ut Christum lucraretur; nos uerò neque pecuniam cōtemnimus; ut Christum lucremur; sed malumus futuræ uitæ iacturam facere, quam presentium rerum: quamquam hæc nihil aliud sunt, quam damnum. Cedo enim sigillatim expendamus ea, quæ in diuitiis insunt. An non damnum censeretur illud debet, quod laborem quidem habet, lucrū uerò nullum? Quid enim, dic mihi, utilitatis ex multis, ac præciosis uestibus? atque istis induti quid lucri facimus? nihil planè; sed damnum duntaxat

De cōtemnendis diuitijs.

taxat reportamus: quomodo? quoniam & pauper uilem, tritamque uestem ferens in maximis caloribus nihilo deterius fert æstum, quàm tu: quinimo ille facilius: trita enim, & unica facilius finit respirare, ac recreari corpora: quæ autem nouè confecta est, etiam si aranearum telis tenuior; non item. Ac tu quidem nimio elatus fastu, & binas, ternasq; tunicas, sæpe uerò, & amiculum, & zonom, & subligacula habes: Illi uerò nemo crimini dat; quòd unica tegatur tunica; hincque facilius fert æstum. Et diuites quidem uidemus manantes sudore; pauperes uerò minimè. Quando igitur homini eundem uel etiam potiorum usum præbent uestimenta uilia, & nullo propè præcio empta; illa uerò, in quibus necessariò multum auri effundendum fuit, nihil plus efficiunt; nonne damnum est nimium illud, ac superuacaneum? Nihil enim plus afferunt, quod ad usum, & commodum pertinet; sed plus auri effusum tibi est. Eundem uerò usum, & comoditatem tu quidem diues centum, aut forte etiam pluribus aureis emisti; pauper uerò pauculo argento. Vides damnum? sed fastus videre non finit. Vis ne auri etiam, quod & equis & mulieribus circundant, rationem subducamus? Ad alia enim diuitiarum mala hoc etiam accedit; quòd amentes faciunt. Eodem enim honore & mulieres, & equos dignantur: unus est utrorumq; ornatus; atque ex hisdem rebus uolunt mulieres splendidiore apparere; ex quibus & uehicularum, ex quibus & pelles cortynarum, in quibus uehuntur. Dic mihi, quid lucri est, mulum uel equum auro ornare? Mulier uerò tanta auri, lapidumque mole circundata; quid amplius habet? Atenim aurea, inquit, non consumuntur: quinimo & hoc illis accidere affirmant, qui ista callent; atq; in balneis, & alibi sæpe, & lapides, & aurea multum de precio perdunt. Verum sit ita sanè, ut uis; nihilq; lædantur: cedo quid lucri? Quid? cum exciderint; ac perierint; an non damnū est? quid uerò, cum inuidiam, atq; insidias in se cōcitarint; nōne damnum? Nam quando quidē nihil profunt circundatæ mulieri; inflāmant uerò inuidorum oculos, & latrones magis excitant; nōne damnum afferunt? Quid uerò dic mihi, cum

cum liceret viro his uti ad negociū magno cū emolumento gerendum; nec tamen pōt ob sumptuosæ mulieris luxū; cogiturq; ipse cum fame cōflictari, & in summas adduci angustias, illam uerò spectare auro onustam; nōne hoc damnum est? Propterea enim pecuniæ dictæ sunt χρήματα, idest utilia, non ut ipsis sic nos utamur, quemadmodū uruntur aurificū prothecæ; sed ut ex illis honesti quippiā agamus. Quando igitur auri cupiditas id minimè permittit; an non res tota damnum est? Nam qui ipsis uti nō audet; perinde ac si aliena essent, ita nō utitur: sublato autem usu iam non sunt, χρήματα, idest utilia. Quid uerò, cum eedes splendidas, ac laxas ædificamus, ipsasq; & columnis, & marmoribus & porticibus, & ambulationibus, modisq; omnibus exornamus, idola ubique & statuas collocantes? multi quidem ex his etiam demonas inuocant: sed omittamus nunc istud. Quid sibi uult & rectum aureum? nōne eundem usum sua illi domus præbet; qui sibi aptā, ac modicam habet? at habet, inquit, magnam delectationem. sane unum; aut alterū diem; exinde uerò minimè. Nam si solem ipsum non ualde admiramur, quòd ei uidendo assueuimus; certè multo minus opera artis; sed nihilo magis, quàm si lutea essent, attendimus. Quid enim, dic mihi, ad ædificationis commoditatem multitudo columnarum, & signorū pulchritudo, & aurum muris inspersum confert? nihil: sed omnia luxus, insolentiæ, elationis nimix, ac dementiæ sunt. Vbi que enim rebus necessariis, quibusque utamur, danda opera est, non inutilibus. Vides rem istam damnum esse? uides superuacaneam, & inutilem? nam si neque maiorem usum, neque delectationem affert (procedente enim tempore satietatem parit) nihil aliud est, nisi damnum. Sed obstans inanis gloriæ studium facit, ne uideamus. Ita Paulus quidem quæ lucra esse arbitrabatur; ea reliquit; nos uerò neque ea, quæ damna sunt, præ C H R I S T O relinquemus? Quousque tandem humi defixi hærebimus? quousque ad coelum non spectabimus? non uidebitis fenēs; quàm nullum rerum præteritarum sensum habeant? non uidebitis morientes, cum senes, tum iuuenes?

non

non uideris eos, qui in uita ipsa suis rebus spoliati sunt? cur de rebus instabilibus p̄demus? cur infirmis illigamur? quousque non persequemur manentes, ac stabiles? Quid non darent senes; quo liceret deponere senectutem? Ita ne? quæ isthæc dementia est, ad pristinam uelle iuuentutem redire, atque huius rei consequendæ causa facile omnia dare; cum uerò liceat consequi iuuentutem, cui non succedat senectus, iuuentutem multis cum diuitiis coniunctam, multoque uiuaciorem; nec paulum quiddam uelle dare; sed ea retinere, quæ etiã in præsentī nihil profunt? Ex morte eximere te non possunt; non morbum propulsare, non propulsare senectutem, aut quicquam aliud eorum, quæ necessariò, & secundum naturæ legem accidunt; atq; adhuc ad illa adhærescis? Ecquid lucrī dic mihi: hinc ebrietas, edacitas, obscenæ ac multiplices uoluptates; quæ quidem magis, quam amari domini nos excruciant. Hæc solum ex diuitiis lucrari pote est; aliud uerò nihil; quando quidem ita uolumus. Nam si liberet; cœlum sane ipsum diuitiis consequeremur. Ergo bonum, inquit, diuitiæ. Non hoc diuitiæ præstāt; sed possessoris consilium, atque electio. Electionem enim esse, quæ hoc faciat, vel hinc licet animaduertere; quòd etiã pauper cœli adire hæreditatem potest. Etenim, quod sæpè dixi, nō mensuram rerum, quæ dantur, Deus spectat, sed animum dantium: licet & pauperi, & pauca danti totum consequi. Exigit enim Deus pro cuiusque facultate: neque diuitiæ regnum conciliant, neque paupertas geennam, sed utraque bonus, & malus animus. Hunc igitur corrigamus, hunc componamus, hunc talem, qualem esse decet, præstemus; atque omnia erunt nobis facilia. Nam quemadmodum artifex siue ferream, siue auream securim habeat; æque ligna cædit, ac dolat, atque adeo facilius etiam in ferro; ita & hinc longe facilius per paupertatem paratur uirtus. Nam de diuitiis quidem inquit [facilius est camelum per foramen acus transire: quàm diuitem in regnū cœlorum] de paupertate nihil huiusmodi pronūciauit; sed potius contra [vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & ueni, & sequere

Facilius
paupertate
quàm diuitiis
paratur
regnum.
Matt. 19.
Ibidem, &
Mar. 10.

sequere me.] perinde ac si ex uenditione futurum esset; ut sequeretur dominum. Ergo paupertatem minimè fugiamus, tanquam malum: est enim conciliatrix regni: neque item persequamur diuitias: ut bonum: Incautos enim perdunt: sed ubique oculos ad Deum intendentes, utamur, quò conuenit, iis, quæ ab illo nobis tributa sunt, & corporis robore, & abundantia diuitiarum, ceterisque rebus omnibus. Absurdum enim planè est, cum ab ipso facti simus, non ei, qui nos fecit, sed aliis isthæc utenda præbere. Fecit tibi oculum? hunc ipsi præsta; præbe utendum; non autem diabolo, quomodo autem Deo præbebis? opera ipsius considerans; & ipsum glorificans, abducens uerò à mulieris aspectu. Fecit tibi manus? Has ipsi possideto, nō diabolo; nō eas ad rapinas, ac prædas, sed ad mandata faciendā, ad beneficia conferendā, atque ad preces assiduas extendens; ad eos, qui ceciderunt, erigendos. Fecit tibi aures? has ipsi præbe; non infractis, ac mollibus cantilenis; non turpium sermonum auditioni [omnis enim enarratio tua, inquit, in lege altissimi] & rursus [in multitudine, inquit, presbyterorum sta, & si quis sapiens fuerit, ei te adiunge.] Fecit tibi os? Ex hoc nihil prodeat; quòd Deo non probeatur; sed psalmodias, hymnos, odas canat; spiritales [ut det gratiam, inquit, audientibus] ad fulciendum, nō ad evertendum, ad benedicendū, non ad maledicendū; non ad struendas insidias; sed cōtra omnino. Fecit tibi pedes? non ut properes ad uiciositatē, sed ad bona. Fecit tibi ventrem; non ut ipsum rumpas; sed ut philosophicam exerceas sobrietatem. Indidit cupiditatem ad liberorum procreationem; sed nō ad scortationē, & adulterium: Dedit tibi mentem, non ut blasphemiam in ipsum iacias; non ut sis conuiciator; sed ut benè dicas: Dedit & pecunias; ut quò oportet, ipsis utamur; eademque de causa uires dedit. Fecit artes; ut uita sustentetur; non ut à rebus ad spiritum pertinentibus nos ipsos auocemus; nō ut sordidis artibus operam demus, sed necessariis; ut nobis mutuam opem feramus; non ut insidiamur. Dedit testum, eò duntaxat; ut arceat pluuiam; non ut ipsum quidē ornatur auro; pauper

Eccl. 9.
Eccl. 6.

Q uerò

verò pereat fame. Dedit uestes, ut tégamur, non ut ostentemus; non ut illæ quidem multo auro rigeant; Christus verò nudus pereat. Domum dedit; non ut solus habeas; sed ut aliis etiam præbeas. Terram dedit; nō ut maiore illius parte ad te abstracta, in scorta, & psaltrias, & mimos, & tibicines, & citharædos infumas Dei bona; sed in esurientes, atq; egenos. Dedit tibi mare; ut nauiges, ne itinere faciēdo labores; non ut curiosè illius fundum scruteris; & lapides, & alia huiusmodi inde extrahas; nō ut hoc tibi studio habeas. Atenim, quamobrem ergo, inquit, sunt lapides? Quinimo dic tu mihi: Quam ob causam lapides illi in tanto precio sunt? nū facultate aliqua? num usu? at certè qui è mari nō sunt, utiliores sunt. Etenim hi saltem ad ædificationem cōferunt; illi uerò nusquam. At illi, inquit, pulchritudinem afferunt: quomodo? totum id opinionis est: sunt candidiores? at non certè marmore ualde candido? quin etiam neque ad illius candorem accedunt: at solidiores? ne id quidem: at utiliores? at maiores? neutiquam. Vnde igitur suspiciuntur? nō aliunde, quàm ex sola existimatione. Nam si neque pulchriores sunt (multos enim inuenimus illis lucidiores, & candidiores) neque utiles, neque solidiores; unde, inquam, adeo suspiciuntur? an nō ex sola existimatione? Quam igitur ob causam illos dedit? non ipse dedit: sed tu magnū esse quippiam putasti. Quid igitur est, inquit, quòd scriptura etiam eos celebrat? nimirum accomodatè ad tuam opinionem loquitur. Nam & præceptor ad puerulum uerba faciens, eadem, atque ille, sæpe suspicit; ut illum sibi conciliet, ac paulatim subuehat. Quid pulchritudinem expetis uestium? Vestem tibi circunda, & calceos: his te orna: hæc tibi satis sint. [Desiderabilia, inquit David, super aurum, & super lapidē pretiosum multum,] sed [iudicia Dei] Terrena uero hæc pro nihilo sunt habenda: non sunt hæc, o dilecte, utilia. Si utilia essent; nō iussisset contemnere: sed diuina scriptura ad existimationem nostram loquitur. Atque hoc etiam diuinæ benignitatis est. Quam igitur ob causam inquit, purpuram, & cætera huiusmodi? diuinæ magnificentia hæc sunt opera.

Psal. 13.

Cur Deus dederit purpuram, & alia huiusmodi.

opera. Nam aliis quoq; ex rebus suas uoluit diuitias ostendere: alioquin & frumentum ipse dedit solum; tu uerò ex hoc multa paras, placentas, bellaria uaria, ac multa, magnā afferentia uoluptatem. Voluptas, & inanis gloriæ amor hæc omnia inuexit. Videbantur enim hæc tibi omnibus rebus præferenda. Cætero qui, si peregrinus quispiam, aut agricola harum rerum imperitus te interroget, teq; illa suspicientem uidens dicat; cur ista suspicis, atque admiraris; quid habebis, quod respondeas? Pulchra esse aspectu? sed non ita est. Deponamus igitur hanc opinionem; uerisque reapse bonis inhæreamus. Hæc enim minime sunt; sed temere accedunt tantum, instar fluminis dilabentia. Quamobrem obsecro uos, caueamus, ne facile circumferamur; sed super petram nos ipsos sistamus; ut futura consequamur bona gratia, & benignitate Domini nostri Iesu Christi, cum quo patri simul, & sancto spiritui, gloria, imperium, honos &c.

SERMO VNDECIMVS.

SED quæ mihi fuerunt lucra; hæc arbitratus sum propter Christum detrimentum. Veruntamen & existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Iesu Christi domini mei; propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror quisquillas esse, ut Christum lucrifaciam; et inueniar in illo non habens meam iustitiam, quæ ex lege est; sed illam, quæ ex fide est Iesu Christi, quæ ex Deo est, iustitiam in fide ad cognoscendum illum, et uirtutē resurrectionis eius. In certaminibus, quæ aduersus hæreticos suscipiuntur; uegetā adhibere mentem oportet, atq; assidue in ea cogitatione defixā. Ita. n. disturbare illorū ordines poterimus, & plenissimā reportare uictoriam, nullum illis respirandi spacium dantes. Propterea cum uelim uos ex scripturis ad huiusmodi certamina instruere, ut hinc etiam eos, qui cōtradunt, obmutescere faciatis: huius, quæ nūc in manibus est, disputationis initium sumam à fini superioris. Quis autem erat ille finis?

Q 2 Cum

Cum collegisset iudaica omnia, quæ gloriandi causam dabant, ea quæ à natura, ea, quæ à consilio, & electione: addiderat. *Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc existimo detrimentum esse propter eminentem scientiam Iesu Christi domini mei; propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror quisquiliæ esse, ut Christum lucrificiam.* Insultant hoc loco heretici. Nam & hoc sapientiæ est spiritus, spes illis uictoriæ submittere; ut pugnam capessant. Etenim si aperte loquutus esset; fecissent & in istis, quod in aliis fecerunt: deleuerunt enim literas; repudiarent scripturam, cum aduersos illius radios ferre non possent. Sed quod in piscibus fit, ut illud, unde sunt capiendi, non manifestò illis obiciatur, sed occultetur; ut accurrere non vereantur; id & hoc loco accidit: ubi à Paulo lex damnata dicitur. Sane, quod Paulus inquit, huiusmodi est: non licebat Christum lucrari; nisi hæc damnum putassem. Hæc omnia alliciunt hæreticos; ut locum recipiant, existimantes pro se facere. Quando uerò receperunt; tunc illos digitis undique cōstringit. Quid igitur isti dicunt insultantes? En lex est damnum, en *ὀνύβαλα*, id est quisquiliæ: quomodo igitur ipsam Dei esse dicitis? Verumenim uerò hæc omnia pro lege sunt: quomodo autem; hinc perspicuum fiet. Attendamus autem diligenter, quæ dicuntur. non dixit, lex est detrimentum; sed ipsam, *arbitratus sum detrimentum*; & de lucro quidē loquens, non dixit *arbitratus sum*, sed, *fuerunt lucra*; de damno autem dixit; *arbitratus sum*; merito. Illud enim natura erat; hoc uero iam ex opinione nostra profectum est. Quid igitur? non est, inquit, damnum lex; sed propter Christum putatur damnum. Cur autē non dixit, putari lucrum, sed esse? Cogita quantum fuerit, homines efferatos iam natura, ad humanam uitæ rationē adducere. Nisi lex fuisset; neque etiam gratia data esset: quapropter? quoniam pontis instar fuit. Etenim quoniam minimè fas erat de infimo loco in excelsum ascendere; facta est scala. Et quāuis, qui illuc peruenit, non amplius scalæ egeat; non propterea tamen illam spernit; sed potius ei gratias habet. Ipsa enim fuit, quæ illum eò adduxerit; ut sui post hac non egeat; ac tamen pro hoc ipso, quod illius non

Mos hereticorum: delendi literas: repudiandi scripturam.

Utilitas legis.

non eget, beneficium se illi debere merito fatetur: sine illa enim non ascendisset. Idem de lege dicendum est. Euegit nos in sublime: ergo lucrum erat: sed iam ipsam putamus damnum: quomodo? non quoniam damnū est: sed quoniam longe potior gratia. Nam quemadmodum fame laborans pauper, quandiu quidem solum argētum habet, eo arcet famem; postquā uerò aurum inuenerit, si utrumque retinere nō liceat, damnū putat retinere argentum, atque illo dimisso aurum capit; dimittit autem, non quod damnū sit argentum (nō enim est) sed quoniam utrumque simul habere non licet; sed necessario alterutrum est relinquendum: ita & hic. Non igitur lex est detrimentum, sed legi inhærentem deficere à Christo: quamobrem cum nos abducit à Christo; tunc damnū est: quod si adducat: non item. Propterea inquit, *propter Christum detrimentum*. Si propter Christum; ergo natura non est detrimentum. Cur autem non finit lex ad Christum accedere? ac sanè eo, inquit data fuerat [plenitudo enim legis Christus, & finis legis Christus.] Sinit; si dicto audientes esse uelimus: finit, si ipsum legi obediamus; si attendamus: quod si minimè attendamus; non finit: *ueruntamen & existimo omnia detrimentum esse*. Quid hoc, inquit, de lege dico? non ne bonum est mundus? non ne bonum est præsens uita? ueruntamen si abducant à Christo; pro damnis habeo: cur? *propter eminentem scientiam Iesu Christi domini mei*. Vbi enim sol illuxit; lychno inhæreere damnū est. Itaque ex collatione damnū fit; nimirum ob alterius præstantiam. Vides Paulum comparationem facere? *propter eminentem*, inquit; non quod alterum alienum sit. Nam quod eminent, & excellit; rem, quæ eiusdem sit generis, excellit. Vnde igitur per comparationem, præstantiam alterius constituit; inde alterius etiam cognitionem, & similitudinem cognitionis demonstrat: *Propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror quisquiliæ esse, ut Christum lucrificiam*. Nondum quidem manifestum est quisquiliarum nomen de lege dici: uerisimile enim est Paulum de mundanis rebus dicere. Nam cum dixisset, *quæ mihi fuerunt lucra; hæc arbitratus sum propter Christum detrimentum*, addit,

Rom. 10.

ueruntamen

ueruntamen et existimo omnia detrimentū esse: dum dicit omnia; significat, & præterita, & præsentia. Quod si uelis legem significari; neque ideo tamen cōtumelia afficitur. Quisquiliæ enim ex frumento existunt; & quod in frumento quasi robustius est, id *κυβλλον*, idest quisquilia, & palea est: idem enim est, atque *αχυρον*: quamobrem antequam frumentum existeret; utilis erat illa palarum seges; & unā cū frumento ipsam colligimus: quod si illa non fuisset; neque hoc exortum esset. Vides ubique non rem ipsam uocari damnum; sed præ Christo, *ueruntamen et omnia existimo detrimentum esse, quam ob causam? rursus, propter eminentem scientiam [propter quem omnia detrimentum feci, quamobrem adiungit, omnia existimo detrimentum esse, ut Christum lucrifaciam].* Vides ubique inhærentem firmamento Christi? nec usquam patitur nudari legem, ac plagam accipere; sed undiq; ipsam munit: & inueniar in illo non habens meam iustitiam, quæ ex lege est: si is, qui iustitiam habebat; quod ea præ hac iustitia nihil esset; ad hanc accurrit; qui nullam habent; quomodo non multo magis accurrere debebunt? Et recte dixit, *non habens meam iustitiam*, idest non illam, quam mihi meis laboribus, ac sudoribus comparaueram; sed quam ex gratia inueni. Si igitur ille, qui uirtutis officia obiuerat; ex gratia salutem est adeptus; multo magis uos. Quoniam enim uerisimile erat illos dicere, maiorem esse iustitiam, quæ ex laboribus; ostendit hanc præ illa paleam esse. Secus enim, non cum ad ipsam peruenissem, ea proiecta ad hanc alteram accurrissem: quæ nam uerò hæc est? quæ ex fide Dei; idest hæc ipsa etiam à Deo data est: Dei est hæc ipsa iustitia: Donum penitus Dei est. Dei autem dona longo interuallo antecedunt uilitatem rectorum factorum, quæ ex nostro studio profecta sunt. Quid autem est, *in fide ad cognoscendum illum?* Ergo per fidem cognitio: nec sine fide illum cognoscere fas est: quomodo? per ipsam enim cognoscenda est uirtus resurrectionis eius. Etenim quæ unquam ratiocinatio resurrectionem nobis demonstrabit? sed sola fides. Quod si Christi secundum carnem resurrectio fide cognoscitur; quomodo generatio Dei uerbi com-

præhendetur ratiocinationibus? generatione enim minor est resurrectio: cur? quoniam illius quidem multa exempla extiterunt; generationis nullum. Mortui enim multi resurrexerunt ante Christum (quamuis post resurrectionem rursus obierint) nemo autem unquam fuit; quem virgo pareret. Ergo si illud etiam, quod ortu secundum carnem uilius est, fide comprehendendum est; quod multo maius est, & infinite maius, ac ne comparabile quidem est, hoc quomodo ratiocinatione comprehendemus? Hæc faciunt iustitiam. Hoc enim oportet credere, fieri potuisse: quomodo uerò potuerit; non iam potest ostendere. Ex fide enim fit; ut rerum molestarum coire societatem uelimus. Nisi enim credamus; neque etiam incommoda libebit subire: nisi credamus fore; ut unā subeuntes, simul etiam regnemus; nullo pacto ad subeunda incommoda adducemur. Ergo fide, & natiuitas, & resurrectio comprehenditur. Vides non nudam requiri fidem, sed cum operibus coniunctam? Is enim potissimum credit resurrexisse Christum; qui similiter se periculis exponit; qui ei se in perpeffionibus socium præbet. Fit enim socius ei, qui resurrexit, ei qui uiuit. Propterea dicebat, & inueniar in illo non habens meam iustitiam, quæ ex lege est, sed illam quæ ex fide est Christi, quæ ex Deo est, iustitiam in fide ad cognoscendum illum, & uirtutem resurrectionis, & societatem passionum illius, configuratus morti eius; si quo modo occurram ad resurrectionem quæ est ex mortuis, [configuratus, inquit, morti eius, idest particeps. Etenim quemadmodum ille ab hominibus malè acceptus est; ita & ego; propterea dixit, *configuratus*, & rursus alibi. [Et adimpleo ea, quæ defunt passionum CHRISTI in carne mea:] idest uexationes, & calamitates huiusmodi, reddunt imaginem quandam illius mortis. Non enim quod suum est quærebat; sed quod multis prodesset. Quamobrem & uexationes, & incommoda, & angustia tantum abest, ut nos perturbare debeant; ut potius inde lætandum sit; quod per hæc conformes reddimur morti eius: perinde ac si diceret ad illius similitudinem

Non sufficit nuda fides.

Col. 1.

dinem fingimur; quod & alibi inquit, ita scribens [mortificationem domini Iesu in corpore circumferentes.] Et id verò ex magna fide fit. Non enim solum resurrexisse credimus; sed etiam post resurrectionem habere magnam potentiam. Propterea eadem uia iter facimus, qua ille; id est hac etiam ex parte fratres illius efficimur; perinde ac si diceret. Ex hac re efficimur Christi quidam. En quanta est erumnarum dignitas. Credimus conformes nos fieri morti eius per ærumnas. Nam quemadmodum in baptismo, [confepulti sumus similitudini mortis eius;] ita hic eidem morti conformes reddimur. Ibi merito dixit [similitudini mortis eius,] non enim totam mortē obiuimus; non enim corpore, & carne mortui sumus, sed peccato. Quoniam igitur mors utrobique dicitur; sed ille quidē corpore mortuus est, nos autem peccato; & illic homo mortuus est, quem ipse assumpserat, qui in corpore nostro spectari uoluit; hic uerò homo peccati; propterea ibi quidem inquit [similitudini mortis eius]; hic uerò non iam similitudini mortis, sed ipsimet morti. Paulus enim in uexationibus non iam peccato mortuus est; sed ipso corpore: quomobrem eandem subiit mortem, *si quo modo occurram inquit, ad resurrectionē, quæ est ex mortuis.* Quid ais? omnes enim ad istam perueniunt. Nam [nō omnes quidem dormiemus, inquit, sed omnes immutabimur] neque resurrectionis solum omnes participes erimus, sed etiam immortalitatis, hi quidem ad honorem, hi uerò ad occasionem supplicii. Ergo si omnes ad resurrectionem perueniunt, neque ad resurrectionem solum, sed etiam ad immortalitatem; quomodo tanquam qui præcipuum quippiam adepturus esset, dicebat, *si quo modo occurram?* Propterea inquit, hæc subeo, *si quo modo occurram ad resurrectionem, quæ est ex mortuis;* nisi enim mortuus fueris; non resurges. Quid igitur hoc est, quod inquit? magnum quiddam hoc loco significat. Adeo enim magnum erat; ut neque asseuerare ausus fuerit; sed tantum inquit: *si quo modo;* credidi in ipsum, & ipsius resurrectionem; præterea propter ipsum patior: nec tamen adhuc possumus omnino confidere fore, ut resurgamus. **Quam hoc**

Rom. 6.

1. Cor. 15. Apud grecos.

Contra inane hæreticorum fiduciam.

hoc loco resurrectionē dicit? nimirū eam, quæ ad ipsum dicit Christū. Dixi me credere in eum, & uirtuti resurrectionis eius, & socium me esse passionum suarum, configuratumque me esse morti eius: ueruntamen post hæc omnia nondū penitus confido: quod alibi dixit, [qui se existimat stare, uideat ne cadat,] & rursus [timeo, ne forte cū aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar.] *Non quodd iam acceperim, aut iam perfectus sim; sequor autem, si quo modo comprehendam; in quo & comprehensus sum à Christo Iesu [non quodd iam acceperim.]* Quid est, iam acceperim? brabium inquit; Quod, si qui tanta perpeffus fuerat, qui uexabatur, qui mortificationem habebat; nondum de resurrectione illa fidenti, & securo animo erat; quid tandem dicemus nos? quid est, *si comprehendam?* quod antea dixerat, *si occurram in resurrectionem, quæ est ex mortuis;* si comprehendam, inquit, ac teneam ipsius resurrectionem; id est si tanta pati potuero; si ipsum imitari potuero; si conformis ipsi fieri, quemadmodū multa passus est Christus; sputis fœdatus est, uirgis cæsus; ac demum mortem subiit. Hoc stadiū est: per hæc omnia opus est ad illius resurrectionem vos peruenire, omnia certamina perferentes. Vel igitur hoc sibi uult; vel istud: si dignus factus fuero, qui assequar probatam illam resurrectionem, ac fidentia plenam; qui ad ipsius resurrectionem perueniam. Nam si certamina, ac labores omnes perferre poterō; illius quoque resurrectionem assequi poterō, & cum gloria resurgere: non dum enim inquit dignus sum, *sequor autem si quomodo comprehendam.* Adhuc mihi uita in certamine uersatur: adhuc à meta longe absom: adhuc à brabiis disto: adhuc curro; adhuc sequor; & non dixit, curro, sed *sequor;* ac merito. Nam qui apud Græcos dicitur *δίονος,* id est qui sectatur; nostis, quantam cōtentionem in sectando adhibeat; neminem intuetur; omnes quicumque cursum illius interrumpunt, magno impetu propellit: & mentem, & oculos, & uires, & animam, & corpus contrahit, solum brabium spectans, præterea nihil. Quod si Paulus tantus sectator, ac tanta passus adhuc inquit, *si quo modo comprehendam,* quid dicemus nos? Deinde ostendens debitum

1. Cor. 10. Ibidem 9.

R hoc

hoc esse, inquit, *In quo et comprehensus sum à Iesu Christo.* Erat inquit ex perditorum numero; demergebar; pereundum mihi omnino erat: comprehendit me, ac tenuit Deus. Nam & ipse nos sectatus est fugientes ipsum magno cum studio; propterea omnia hæc illi accepta refert: His enim verbis, *comprehensus sum*, & studium Dei demonstravit nos comprehendere uolentis, & nostrum longinquum recessum; atque errationem, nosque omnino ab illo refugisse ostendit.

MORALIS DIGRESSIO.

*Nō fugien-
dū à Deo.*

QVAMOBREM cum illud lachrymis dignum est, omnes ad pristinum statum relabi; tum uero hoc etiam, cum magno simus debito obnoxii, neminem tamen lugere, neminem lachrymari, neminem suspirare. Ac ne putes ironice isthæc à me dici. Nam quemadmodum ante Christi aduentum à Deo fugiebamur; ita nunc ab ipso fugimus. Pote enim est fugere à Deo, non quidem loco (nam ubique est) sed operibus. Etenim loco quidem ab eo discedi non potest, audi prophetam dicentem [quod ibo à spiritu tuo; & quod à facie tua fugiam?] quomodo igitur pote est à Deo fugere? eodem modo, quemadmodum pote est procul à Deo proficisci, ac longe abesse [qui se elongant inquit, à te, peribunt] & rursus [non ne iniquitates uestre diuiserunt inter me & uos?] quomodo igitur fit iste longinquus discessus? & quomodo intercedit interuallum? electione, & animo. Loco enim pote non est. Quomodo enim quis ab eo, qui ubique adest, fugiat? Peccator igitur fugit. Hoc est, quod scriptura inquit [fugit impius nemine persequente]. Valde fugimus Deum; tamen si semper ille sectatur nos. Apostolus cursum suum eò intendebat, ut prope ad illum accederet; nos eò intendimus; ut procul discedamus. Ergo non hæc digna lamentis? Quod fugis infelix, & miser? quo fugis à uita, & salute tua? si à Deo fugias; ad quem confugies? si à luce fugias; quod respicies? si à uita fugias; unde posthæc uiues? Fugiamus hostem salutis nostræ. Cum peccamus, à Deo

Psal. 138.

*Psal. 72.
Esa. 59. li-
cet paulo
aliter.*

Prou. 28.

Deo fugimus; fugitiuorum more erramus; ad alienam abscedimus terram; quemadmodum ille, qui comederat paterna bona, & abierat in alienam terram; qui totum patrimonium consumpserat, atque in fame uiuebat. Habemus uero patrimonium & nos; cuiusmodi uero hoc? liberauit nos a peccatis: donauit nobis uires ad uirtutis officia obeunda donauit nobis alacritatem, patientiam in baptismo: donauit nobis spiritum sanctum. Si hæc absumperimus; fame post hæc laborabimus. Nam quemadmodum egroti, quando quidem febribus agitantur, & succorum uiciositate laborant; neque exurgere, neque suis muneribus fungi, neque agere quicquid possunt; quod si quis eos à morbo liberet, & ad sanitatem adducat; nec tamen adhuc quicquid agant; iam id ex propria socordia fit; ita sanè & in nobis. Vexabat enim nos morbus grauis, ac febris uehemens; decubebamusque non in lecto, sed in ipsamet uiciositate, perinde atque in stercore: in improbitate uolutabamur, scatentes ulceribus, fetore spirantes, squalidi, incurui, umbræ potius, quam homines. Circumstabant nos improbi demones, princeps mundi huius ridens, insultans. Venit Dei unigenitus: emisit radios presentie sue; & caliginem confestim depulit. Venit ad nos ipse rex, qui erat in throno paterno, thronum relinquens paternum (quando autem reliquisse dico, ne id significare rursus putes, mutationem, ac transitum, celum enim, terramque ipse implet; sed ob economiam id dico) venit ad hostem, qui ipsum odio prosequeretur, auersabatur, neque ut ad eum oculos conuerteret, adduci poterat, blasphemis quotidie appetebat. Vidit in stercore iacentem, à uermibus exulceratum, à febre, & fame oppressum, nullo non morbi genere laborantem. Nam & febris vexabat (hoc enim est improba cupiditas) & inflammationes urgebant (hoc enim arrogantia) & quedam insatiabilis fames occupabat (hoc enim auaritia) & sanies undique; (hoc enim scortatio) & cecitas oculorum (hoc enim idolatria) & surditas, & stupor (hoc enim erat lapides, & ligna adorare, & cum illis colloqui) & multa deformitas: hoc enim uiciositas; triste nimirum quiddam, & morbus grauissimus. Vidit absurdius quam insanientes

Luc. 15.

*Seruari à
nobis posse
mandata.*

*Beneficium
aduentus
Christi.*

soleant loquentes, & lignum & lapidem Deum vocantes. Vidit in tanta uiciofitate; nec tamen abominatus est, non amarior factus, non auersatus est, non odio prosequutus. Dominus enim erat; & opus suum non oderat. Deinde quid facit? Optimi medici more parat pretiosam pharmaca, eaque primus gustat. Virtutem enim ipse primus obiuit; ac deinceps nobis tradidit. Ac primum pharmacum, quasi antidotum quoddam, lauacrum dedit. Ita omnem euomimus uiciofitem. Ita omnia simul in fugam se dederunt; inflammatio cessit; febris extincta est; & sanies exicata. Omnia enim & quae ab auaritia, & quae ab ira, & caetera omnia mala per spiritum euauerunt: aperti sunt oculi; aperta aures: apta uocem loquuta est lingua; uires acquisiuit anima; acquisiuit corpus pulchritudinem, & flore huiusmodi; qualem par est habere pulchritudine Dei filium ex spiritus gratia procreatum; qualem par est habere gloriam filium nuper Regi natum, & in purpura eductum. Hei mihi quam nobis donauit nobilitatem: nos uero erga eum, qui adeo nos amauit, ingrati esse perseueramus: peperit nos, nutriuit, beneficiis affecit; quid rursus fugimus ab eo, qui tanta tribuit beneficia? Ergo qui haec omnia fecit; robur etiam dat: non enim dum morbus nos occupabat, ferendo oneri eramus; nisi ipse uires nobis dedisset, & peccata remisisset. Irritum fecimus donum: dedit nobis diuitias; eas dilapidauimus; omnia comedimus, atque exorbuius: dedit nobis uires; eas consumpsimus: dedit nobis gratiam: ipsam extinximus; quomodo? consumpsimus nulla in re quae nobis prodesset, atque utilitate afferret. Haec nos perdidit; atque illud praeterea, quod omnium grauissimum est; quod in aliena degentes terra, & comedentes siliquas, non tamen dicimus; redibimus ad patrem, & dicemus; peccauimus in coelum & in te: idque, cum patrem adeo amantem, nostrique reditus ualde cupidum habeamus. Dummodo ad ipsum redeamus, dummodo a uiciofitate discedamus; neque ut de praeteritis nos obiuret, adduci potest. Satis enim apud illum excusationis est, rediisse. Ecquid dico, ut obiuret, adduci non potest? non solum

Optimus
medicus no-
ster parauit
pharmaca,
& primus
gustauit.
In baptis-
mo omnem
euomimus
uiciofitem.

Deus et pec-
cata remit-
tit, & uires
dat.

Luc. 15.

solum ipse non obiuret; uerum etiam si alius obiuret, silentium imponit; etiam si ille, qui obiuret, apprimere sibi acceptus sit. Redeamus: quousque recedimus? setiamus de decus; sentiamus uilitatem. Viciofitas nos porcos facit; uiciofitas famem affert animae. Recuperemus nos ipsos, & resipiscamus; eoque incumbamus; ut in pristinam restituamur nobilitatem; ut assequamur futura bona in Christo Iesu Domino nostro, cum quo patri, simulque sancto spiritui gloria, imperium, honos &c.

RATRES ego me non arbitror comprehendisse. Vnum autem: quae quidem retro sunt, obliuiscens, ad ea uero quae sunt priora, extendens me ipsum, ad destinatum persequor, ad brabium supernae uocationis Dei in Christo Iesu. Nihil eoque inania reddit benefacta, disperditque, atque eorum, quae nos recte fecimus, memoria. Duo enim parit mala; negligentiores facit, & in arrogantiam tollit. Quamobrem Paulus, quoniam nouerat naturam nostram ad socordiam ualde esse procliuem, multis autem laudibus Philippenses affecerat; uide quomodo eorum spiritus comprimatur, multis quidem aliis adhuc modis; precipue autem his nunc uerbis; quid enim dicit? Fratres ego me non arbitror comprehendisse: quod si Paulus adhuc non comprehendit, neque fidenti animo de resurrectione, ac futuris rebus est. multo igitur minus illis, qui nec minimam illius benefactorum partem assequuti fuerant, id faciendum erat. Quod autem inquit, hoc est: nondum omnem me apprehendisse uirtutem puto: ita de cursore dici solet; nondum apprehendit. Nondum inquit Paulus rotum confeci. Quod si alibi inquit, [Bonum certamen certavi.] hic uero, nondum arbitror me comprehendisse; qui utrumque locum accurate leget; probe causam illorum, & horum uerborum cognoscet. Non enim assidue oportet eadem uersare; nosque omnia docere, admonereque, haec multo antea dicta esse; illa uero sub ipsum obitum: nondum arbitror, inquit, me com-

2. Tim. 4.

pra-

præbendisse: sed in hoc uno totus sum; ut ad anteriora me extendam. Hoc enim sibi vult, dum inquit, quæ quidem retro sunt, obliuiscens, ad ea uero, quæ priora sunt, extendens me ipsum, ad destinatum persequor, ad brabium supernæ uocationis Dei in Christo Iesu. Vide his uerbis ostendere; quid illud sit, quod ipsum faciebat ad anteriora se extendere. Ergo qui iam se perfectum putat, nihilquæ sibi deesse ad uirtutis absolutionem; is à cursu cessabit, quasi qui totum iam teneat. At qui se adhuc à meta abesse cogitat; is nunquam à cursu cessat. Hoc igitur & nos existimare semper debemus; etiam si sexcenta obierimus uirtutis officia. Etenim, si Paulus post sexcentas mortes, post tanta pericula hoc secum putabat; multo magis nos; nondum, inquit, animo concidi; quamuis post tantum cursum nondum peruenerim; non ideo tamen desperaui: sed adhuc curro: adhuc certo: hoc unum specto, ut assidue proficiam. Id nobis etiam faciendum est: obliuioni mandanda sunt benefacta; & omittenda, quæ retro sunt. Nam & cursor, non quot spacia confecerit, cogitat, sed quot adhuc restent. Ita & nos, non quantum in uirtute progressi simus, cogitemus; sed quantum adhuc progrediendum restet. Quid enim nobis proderit, quod progressi sumus; nisi etiam quod restat, confecerimus? Neque dixit, non cogito, aut non memini, sed *obliuiscens*, ita nos attentiores reddens. Tunc enim ualde uehementes sumus; cum omnem animi impetum in id, quod restat, coniecimus cum præterita obliuioni mandauimus, *extendens, inquit, me ipsum*: nos autem antequam accedamus; capere uolumus. Is enim extendere se dicitur; qui pedes licet currentes reliquo corpore anteuertere studet; seque inclinat in anteriora; manusque protendit, ut aliquanto etiam plus spatii faciat. Id uero ex multo animi impetu, & magno ardore fit. Qui currit; hoc modo currat oportet, tanto cum studio, tanto cum impetu; non autem remisse. Quantum autem inter hunc, qui hoc modo currit, & inter eum, qui iacet supinus, interest; tantum inter Paulum & nos. Quotidie ille moriebatur; quotidie bene merebatur; nulla erat occasio, nullum tempus; in quo non aliqua illi ad cursum accessio

cessio fieret: non uolebat capere, sed rapere. Ita enim fas est capere. Qui dat brabium; sursum stat; sursum positum est brabium. Vide quantum spatii sit propositum ad percurrentum: uide quam celsus sit locus; quod uolandum est alis spiritus: aliter enim altitudo illa obtineri nequit. Cū corpore illhuc ambulandum est; licet enim: [nostra enim inquit, conuersatio in cœlis est]. Ibi palma est. Vides eos, qui currunt, quam ex lege uiuant? quam nihil eorum, quæ vires eneruant, attingant? quam quotidie certent in palastra sub magistro, & lege? Hos fac imiteris; ac potius maiorem prome imperium. Longe enim potior est palma; & multi sunt, qui impediunt: ex lege uiue: multa enim sunt, quæ robur dissoluunt: bonum crus fac pedi tuo: non enim nature est; sed voluntatis; leuem hanc reddamus; ne celeritati pedum reliquum pondus officiat. Doce pedes esse cautos: solum enim multis locis est lubricum; ac si cadas; multa perdidisti: attamen, & si cecideris, exurge: licet enim & hoc pacto uincere. Nunquam lubricis rebus te committas; & non cades: super solidas, ac stabiles curre. Sursum caput habeas; sursum oculos: id & currentibus magistri præcipiunt. Ita consolidantur uires. Sin deorsum uersum nutabis; cõcides, ac fatisces. Sursum specta; ubi palma est: hic palmæ aspectus auget studium voluntatis: spes adimit laborum, & molestiarum sensum. Longinquitas facit, ut brabium appareat exiguum. Quod nam illud est? non ramus palmæ; sed quid? regnum cœlorum, requies sempiterna, gloria cum Christo, hæreditas, fraternitas, innumera bona; quæ uerbis exponi non possunt. Palmæ illius pulchritudinem explicare nefas est: solus ille nouit, qui obtinet; & qui accepturus est: non est aureum, non ex lapidibus cõstat: multo istis est preciosius. Aurum præ illo lutum est: lapides preciosi præ illa pulchritudine lateres sũt. Si ea potius in cælum iueris; magno illic cum honore poteris incedere; Angeli te reuerbuntur palmam illam ferentem: Fidenter ad omnes accedes: *In Christo Iesu*: Vides gratum animum: in Christo Iesu hoc, inquit, facio. Non enim sine illius impulsu tantum spatii conficere fas est:

Phil. 3.

magno

magno subsidio opus est; seq; ille nobis in pugna socium præbeat, oportet. Deorsum quidem te certare uoluit; sursum uerò coronat: non hic ubi certamen, est etiam corona illa; sed in splendido loco. Nō uidetis hic etiā ex athletis, & aurigis, quos maximo afficiunt honore, non deorsum in stadio coronari? sed sursum eos uocans Rex illi coronat. Ita etiam & tu hinc in cælū specta; ubi capies palmam, quicumq; ergo perfecti sumus, inquit, hoc sentiamus; & si quid aliter sapitis; et hoc uobis Deus reuelabit. Quid hoc est? nimirum quæ retro sunt, obliuiscenda esse; ita ut perfecti hominis sit, non se existimare perfectum esse. Quomodo igitur dicis? quicumq; perfecti. Dic enim mihi, hoc cine uis sapiamus, quod tu sapis? Nam si non assequutus es, si non es perfectus; quomodo iubes perfectos hoc sapere, quod & tu sapis, qui nondū perfectus? Hoc enim, inquit, perfectio est: & si quid aliter sapitis; & hoc uobis Deus reuelabit: idest, si quis autem putat se totum rectè esse assequutum: cauet nimirum illis; at non ita dixit; sed quid? & si quid aliter sapitis, & hoc uobis Deus reuelabit. Vides, quā uerecunde: Hoc, inquit, vos Deus docebit; idest Deus uobis persuadebit; nō tantum docebit. Nam docebat quidem Paulus; Deus autem inducebat. Et nō dixit, inducet; sed reuelabit; ut ignorantia uideatur potius, quā improbitas. Non hæc de dogmatis dicta sunt, sed de perfectione uitæ; ut nemo se ipse existimet perfectum esse. Etenim qui omnia se putat consequutum; nihil habet. Veruntamen ad quod peruenimus, in eadem permaneamus regula: idem sapiamus, [ueruntamen ad quod peruenimus, quid hoc est? interea inquit, quod boni cōsequuti sumus, teneamus, charitatem, concordiam, pacem: hoc nobis rectè confectum est; ad quod peruenimus, in eadem permaneamus regula, idem sapiamus, [ad quod peruenimus, idest hoc nobis iam rectè confectum est. Vides Paulum hoc uelle, præcepta esse regulam? regula neque additionem, neque de tractionem capit: cetero qui iam non est regula, in eadem regula; idest in eadem fide, in eadem constitutione, imitatores mei estote fratres: & obseruate eos, qui ita ambulant; sicut habetis nos formā. Dixit superius, [uidete canes] hos ab illis abducēs: propo-

proponit nunc eos, qui sunt imitandi. Si quis, inquit, nos imitari uult, si quis eandem insiltere uiam; huic operā date: quamuis ego non adsum, nostis tamen incessus mei rationem, & modum, idest rationem uitæ, & morum. Non enim uerbis solum docebat, sed etiam factis; quemadmodum in choro, & exercitu, choragum & ducem reliqui imitentur oportet; itaque ordinate incedant. Nam fieri potest, ut ex illo etiam statu, qui in choro *scilicet* dicitur, ordo dissoluatur.

MORALIS DIGRESSIO.

RG O Apostoli erant forma, & typus; speciem eam retinentes, quæ archetypi, & primarii cuiusdam exemplaris instar esset. Cogitate, quā accurata esset illis uerborum ratio; ut ipsi propositi essent, quasi archetypus, & exemplar, & leges animata. Quæ enim literæ dicebāt; hæc ipsi factis peripicua omnibus faciebant. Hæc optima est docendū ratio: ita discipulū impellere doctor poterit. Sin dicat quidem, ac uerbis philosophetur; factis uerò cōtraria repræsentet; nondum doctor est. Nam uel discipulo hoc facile est, uerbis philosophari. Sed illa admonitio, & persuasio accedat oportet, quæ per opera fit. Nā hæc & doctori reuerentiam conciliat, & discipulo propensionem ad parendum; quomodo? quoniam, ubi uerbis quidem uiderit philosophantem; secum dicet, ea quæ fieri non possint, magister iste præcepit; idque ipse primus ostendit, qui ea non facit. Sin autem uiderit uirtutem factis ipsis expressam; non habebit amplius, cur ista dicat. Veruntamen etiam si doctoris uita fœcordiæ plena sit; nobis ipsi attēdamus, & audiamus prophetam dicentem erunt omnes docibiles Dei] & [nō docebit ultra uir fratrem suū dicens; cognosce Dominum: omnes enim cognoscent me à minimo eorum usq; ad maximum.] Non habes doctorem uirtute præditum: sed habes eum, qui uerè doctor est: quem etiam solū doctorem

Virtutē omnibus rebus bene uti.

Officiū boni doctoris.

Esa. 54. Hier. 31.

Matt. 11.

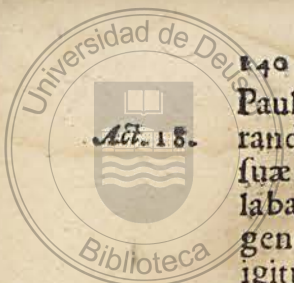
S appel-

appellare oportet. Ab illo disce. Ille dixit, [discite à me, quia sum mitis:] nō obserues magistrum istum, sed illum, illiusque disciplinas. Inde typum cape: habes effigiem optimam; ad quam te ipse componas: sexcentæ sunt propositæ in scripturis uitarum cum uirtute astarum imagines. Accede, si libet, post magistrum ad discipulos; inter quos hic quidem ex paupertate luxit, atque eminuit, ille uerò ex diuitiis: exempli causa, Helias ex paupertate, Abraam ex diuitiis: utram putas leuiorem, tibi que aptiorem; hanc tene. Rursus hic quidem ex matrimonio, ille uero ex uirginitate. Abraam ex matrimonio, Helias ex uirginitate: utram libet, insiste: utraque enim ad cœlum ducit. Et Ioannes quidem per ieiunium; Iob uerò sine ieiuniis. Rursus hic ipse, cum mulieris, & filiorum & filiarum, & domus cura ipsi gerenda esset; multisque abundaret diuitiis; Ioannes uerò nihil possidebat præter uestimentum ex pilis confectum. Et quid dico domum, & diuitias, & pecunias; quando uel eum, qui regnū obrinet, fas est uirtutem consequi? Nulla enim non priuata domo longè occupatior reperietur regia: ac tamen David fuit in regno; neque illum dissoluit purpura, aut diadema: itemque alter, cui integri populi gubernacula commissa fuerant, Moyses inquam: quod sanè difficilior etiam erat. Hic enim plus licentiæ erat, ideoque plus difficultatis, & molestiarum. Vidisti probatos in diuitiis; uidisti & in paupertate. Vidisti in matrimonio; uidisti & in uirginitate. Contra uerò considera, & in matrimonio, & in uirginitate, & in diuitiis, & in paupertate non defuisse, qui perirent. Nam in matrimonio quidem multi homines perierunt; ut Sampson, non tamen ex ipso matrimonio; sed ex animo, electioneque sua: in uirginitate item; ut quinque uirgines; in diuitiis, diues ille, qui Lazarum despiciebat: in paupertate, nunc quoque sexcenti pauperes pereunt. In regno, & in populi gubernatione multos possum ostendere, qui perierint. Vis autem & in militari ordine uidere, qui salutem sint consequuti? intuere Cornelium: uis & in rei familiaris administratione? intuere Eunuchum Aethio-

Aethiopiisq; Ita undique perspicuum fit, si quò oportet, diuitiis utamur, nihil esse, quod nos perdat: sin minus; omnia: perdit nos regnum, perdit paupertas, perdunt diuitiæ. Attento quidem homini nihil nocere poterit. Vis & quos nihil seruitus, & captiuitas læserit, uidere? Cogita ipsum Ioseph seruum quidem factum, sed nihilominus uirtutis retinentem. Cogita mihi Danielelem, & tres illos pueros, cum captiui esset, multo magis fulsisse. Vbiq; enim uirtus lucet, neq; expugnari, neq; impediri ulla ratione pot. Quid dico paupertatem, & seruitutem? nec fames quidem, nec morbus quantumuis grauis nocere pot. Morbus enim seruitute est grauior. Talis erat Lazarus: talis Iob. Talis erat & Timoth. crebro pressus infirmitate. Vides nihil esse, à quo superari uirtus queat? nō diuitias, nō paupertatem, non imperium, non seruitutem, non rerū administrationem, nō morbum, non ignomiā, non exilium? sed hæc omnia deorsum, atq; humi relinquēs uirtus ad cœlum peruenit. Tantum generosa sit anima; tunc prohibere nihil poterit, quin uirtutis sit cōpos. Vbi enim ualet is, à quo actio promenda est; nullum externæ res impedimentū afferunt. Nam & in artibus, ubi artifex bene peritus fuerit, & tolerans, yniuersamq; artem tenuerit; etiā si morbus adueniat, ipsam retinet; etiā si in paupertate incidat, ipsam retinet: siue instrumentū in manu habeat, siue nō habeat, siue suo fungatur munere, siue non fungatur: nihil illi ex arte detrahitur. In ipso .n. inest scientia. Ita & qui uirtute præditus est, atq; ex Deo pendet; siue illum in diuitias conicias; ostendit uirtutem suam: siue in paupertatem; nihilominus: siue in morbum, siue in sanitatem, siue in gloriā, siue in infamiam: an non per ista omnia transferunt Apostoli? [per gloriā inquit, & ignobilitatem, per infamiam, & bonam famam.] Hoc est athletam esse, nepe ad omnia esse accommodatum. Talis enim est uirtutis etiam natura. Quòd si dicas: præesse aliis non possum; solitaria mihi uita agenda est; iniuriam fecisti uirtuti. Ea enim omnibus rebus uti potest, & ubique splendet, dummodo insit in anima. Fames adest? adest annonæ copia? uirtus suam præ se fert robur; quemadmodum

2. Cor. 6.

Paulus inquit, [scio & abundare, & penuriam pati:] operandum erat? nō erubescerat: sed duos annos operam artis suæ dedit. Erat ferenda fames? non concidebat, nec uacillabat. Moriendum erat? non deiciebat animum: undique generosum illum animum, atque artem ostendebat. Hunc igitur emulemur; nec quicquā causæ erit; cur mereamus. Quid enim, dic mihi, tali uiro mœrorem asserre poterit? nihil planè: quandiu hanc nobis nemo eripuerit; omnibus hominibus erimus beatiore, & hic, & ibi. Sit enim quis uirtutis compos: tunc & uxorem habeat, & filios, & pecunias, & circumfluat gloria; in his omnibus similiter uirtutem retinebit. Aufer hæc; nihilominus similiter uirtutem retinebit, non à calamitatibus obrutus, non ex prosperitate tumescens; sed perinde ac petra quædam maritima, siue turgeat mare, siue malacia existat, æque manet immobilis; neq; à fluctibus fracta, neq; à malacia quicquā damni passa: ita etiā solidus animus æque stabilis præstat in fluctibus, & in malacia. Et quemadmodū pueruli nauigio uenti turbantur; gubernator autem sedet ridens, & immotus; & ex illorum trepidatione voluptatē capit; ita animus philosophicus, dū ceteri omnes turbantur, aut uicissim rident intempestiue in rerū mutationibus, ipse quasi ad clauum quendam pietatis sedes perstat immotus. Quid enim, dic mihi, animam piam perturbare potest? num mors? at hoc melioris uitæ initium: an paupertas? at hoc ipsam prouehit in uirtutis uia; an morbus? sed pro nihilo habet hanc uitam: & quid dico morbum? pro nihilo æque habet delectationes, atque ærumnas: Anticipauit enim; ac se ipsa iam affixit: an ignobilitas? sed mundus ipsi crucifixus est: an amissio liberorum? sed non metuit: futuram enim sibi persuasit resurrectionem. Quid ergo euertere illam poterit? prorsus nihil quicquam: at diuitiæ extollunt? minimè: nouit enim pecunias nihil esse: at gloria? sed iam in hac disciplina eruditus est, omnē hominis gloriam esse ueluti florem foeni: at delitig? sed audiuit Paulum dicentem, [quæ in deliciis est, uiuens mortua est.] Ergo cum neque tumescat, neque deprimatur: quid huic sanitati par inueniri poterit? Verum

Esa. 40.

1. Tim. 5.

Verum non tales sunt cæteræ animæ; sed crebrius, quàm mare, & chamæleon, mutantur. Quamobrem ualde ridicula est illarum conditio. Qui enim non rideas; cum uideas eundem nunc ridentem, nunc flentem, nunc sollicitum, nunc præter modum remissum, ac torpentem? Propterea Paulus inquit [nolite conformari huic seculo.] In cælo enim degimus, & quasi ciues uersamur; ubi nulla mutatio. Promissa sunt nobis premia immutabilia: talem & nos uitæ rationem exhibeamus: inde iam capiamus bona. Ecquid igitur nos ipsi in Euripū proiicimus? & in medios fluctus, & in procellas, & turbines? amabò amplectamur malaciā, & tranquillitatem. Ea non ex diuitiis pendet, non ex paupertate, non ex gloria, non ex ignobilitate, non ex morbo, non ex sanitate; nō ex infirmitate; sed ex nostro cuiusque animo. Si hic solidus fuerit, ac recte in uirtutis disciplina eruditus; omnia illi facilia erunt; atq; hinc iam quietem cernet, portumque tranquillum; & illuc profectus innumerabilia bona cōsequetur; quibus utinam digni reddamur gratia domini nostri Iesu Christi, cū quo Patri, simulq; sancto spiritui gloria, imperium, honos nunc, & semper, & in secula seculorum. Amen.

Rom. 12.

S E R M O XIII.

VLTI enim ambulant, quos saepe dicebam uobis; nunc autem & flens dico, inimicos crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus uenter est, & gloria in confusione ipsorum; qui terrena sapiunt. Nostra enim conuersatio in coelis est; unde etiam Saluatorem expectamus dominum Iesum Christum, qui transfigurabit corpus humilitatis nostræ, ut conforme fiat corpori claritatis suæ, secundum operationem uirtutis suæ, quæ etiam possit subicere sibi omnia. Nihil æque dissentaneum est, alienumquæ à Christiano; ac quietem, & ocium quærere; Nihil æque à professione nostra, & militia, cui nomen dedimus, alienum; ac præfenti uitæ defixum esse. Dominus tuus in crucem actus est; & tu quietem quær-
ris?

ris? Dominus tuus clavis confixus est; & tu deliciaris? Hæcine militis generosi? Propterea etiam Paulus inquit; multi ambulant, quos sæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico; inimicos Crucis Christi. Quoniam erant nonnulli; qui Christianissimum quidem simulabant, sed in ocio, ac deliciis vivebant; id vero aduersatur Crucis; ideo ista dicebat. Crux propria animæ est in acie stantis, mori cupientis, nullam sibi oblectationem postulantis. Illi uero contrariam vitæ rationem sequuntur. Quamobrem tamen dicant se Christi esse; inimici tamen sunt Crucis: alioqui, si crucem amarent; id quoque studerent; ut crucifixam vitam uiuerent. Nonne in Crucem actus est dominus tuus propter te? si illius modum non potes; imitare alia ratione dominum tuum. Ipse te crucifige; etiam si nemo te figat. Cruci, inquam, te ipse fige; non ut ipse te interimas, absit (impium enim est), sed prout Paulus dicebat, [Mibi enim inquit, mundus crucifixus est, & ego mundo.] Si dominum tuum amas; mortem illius morere: discere quanta sit Crucis potentia; quot bona fecit; quot faciat; quam in tuto vitam collocet. Per hæc omnia perficiuntur: baptisma per crucem [oportet enim, inquit, accipere signaculum] manuum impositio per crucem: omninoque, siue in uia simus, siue domi, siue ubi, vbi uis; magnū bonum est crux, salutaris armatura, clypeus minime peruius, sed reluctans diabolo. Cum hoc igitur si bellum geras; tunc gestas crucem: non tantum accepto signaculo, sed etiam, quæ Crucis propria sunt, subiens, ac patiens. Cōsueuit enim Christus passionem nomine Crucis appellare: ut cum inquit [nisi quis tollat Crucem suam, & sequatur me] id est nisi quis recte se comparauerit ad mortem. Isti uero degeneres, uitæ, & corporis amantes, profecto Crucis sunt inimici: & quisquis deliciarum, mundanæque tranquillitatis amator est; inimicus est Crucis: in qua Paulus gloriatur; quam completitur; cui ninitur inferi; quod illa uerba indicant, [Ego crucifixus sum mundo, & mundus mihi:] Nunc uero inquit, nunc autem & flens dico; cur? quoniam malum creuerat; quoniam tales qui sunt, hi lachrymis digni sunt. Vere lachrymis

Gal. 6.

De Crucis potentia.

Matt. 16. sed paulo aliter.

Gal. 6.

chrymis digni sunt; qui in deliciis degunt; & indumentum quidem, id est corpus pinguefaciunt; futuri uero, quod ipsos manet, supplicii nullam rationem habent. Esto: delicate uiuis; esto: uino mades; hodie, cras, decem annos, & uiginti, & triginta, & quinquaginta, & centum: quod quidem nefas est: Verum, si uis, demus ira esse: quod nam extremum, quæ utilitas? nulla. Talem igitur uitam uiuere, non ne lachrymis, & lamentis dignum est? Adduxit nos Deus in hoc stadium, ut coronet; & nos abimus nullo præclaro edito facinore? Flet igitur Paulus, quibus de rebus alii rident, seque oblectant: tanto alienarum calamitatum sensu tangitur: adeo omnes homines curat. Quorum, inquit, Deus uenter est. Propter hoc est Deus ipsis. Hoc illud est [comedamus, & bibamus] Vides quantum malum sint delicia? Aliis quidem pecunia, aliis uero uenter Deus est. Nonne hi etiam sunt idololatræ; & illis etiam deteriores, ac nequiores? & gloria, inquit, in confusione ipsorum: quidam circumcisionem his uerbis significari uolunt. Ego autem ira interpretor; ac si dictum esset, in quibus oportebat eos pudore suffundi, seque occultare; in his se efferunt. Hoc illud est, quod alibi inquit, [quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis?] Graue enim malum est turpia facere; sed si te, cum facias, pudeat; quasi dimidium malum est: sin etiam inde te efferas, ac magnifice circumspicias; summus iam est animi stupor. Ergo de illis tantum hæc dicta sunt, & nemo eorum, qui hic adsunt, ob iurgationi locum reliquit? nemo illi crimini est affinis? neque Deum uentrem habet? neque gloriam in confusione? Cupio, & uehementer cupio nihil eiusmodi ad nos pertinere. Vellem neminē nosse; cui ea, quæ dicta sunt, crimini dari possent. Sed ualde metuo; ne in nos magis, quam in illos cōueniant. Etenim si quis omnē uitam in potationibus, & commestationibus insumat; & in pauperes quidem aliquot obolos impendat, maiorem uero opū partem in uentrem effundat; nonne iure in istum etiam dicentur? Nihil

Esa. 22. et 1. Cor. 15.

Rom. 6.

quidam

Nihil his uerbis ad pudorem eliciendum aptius, nihil ad obiurgandum uehementius, quorum inquit, Deus uenter est, & gloria in confusione ipsorum, qui nam isti sunt? qui terrena sapiunt; qui dicunt; ædificemus domos: ubi? in terra inquit: emamus agros; in terra rursus; adipiscamur imperium; rursus in terra: assequamur gloriam; rursus in terra: diuitias comparemus; in terra: omnia denique in terra. Hi sunt, quorum Deus ueter est. Qui enim nihil spiritale cum animo suo cogitant, sed omnia sua hinc habent, atque hæc sola curant; merito uentrẽ Deum habent, dicentes [comedamus, & bibamus; cras enim moriemur.] Et corpus quidem doles tibi terrenum esse; quamuis illud tibi, quod ad uirtutem pertinet, nihil noceat; animam uerò in terram deprimis; cum contra corpus quoque spiritale reddere deberes? licet enim, si uelis. Rides, dic mihi, atque animo es omissio? & qualem consequeris ueniam, cum tanto te stupore affeceris? Ventrẽ accepisti, ut nutrias, non ut distendas; ut illi domineris, non ut dominum habeas; ut tibi inferuiat ad cæteras partes alendas, non ut tu illi inferuias, non ut fines transilias. Non tot malorum causa est mare fines supergressum; quot uenter corpori, animæque nostræ. Omnem illud terram, in quam se effuderit, obruit; uenter uerò uniuersum corpus. Pone illi terminum, quod naturæ satis est; quemadmodum mari Deus posuit littus. Ac si æstuauerit, atque excanduerit; increpa illum potestate, quæ in te sita est. Vide quanto honore te affecerit Deus, ut ipsum imiteris? Tu uerò minimè uis; sed uides illum erumpere, totamque naturam corrumpere, atque obruere; nec tamen audes cohibere, ac moderari, quorum Deus, inquit, uenter est. Videamus quomodo Paulus seruiert Deo: videamus quomodo, & edaces isti seruiant ventri: non ne isti sexcentas perferunt mortes? non ne, quæcunque ille iusserit, detrectare formidant? an non etiam in iis, quæ minimè fieri possunt, obediunt, eique ministrant? non ne mancipiis nequiores sunt? At non Paulus talis: quamobrem dicebat, [nostra conuersatio in cœlis est.] Non igitur hic quæramus quietem; sed ibi uelimus clari esse; ubi &

Philip. 3.

ubi & uitam colimus. Unde etiam Saluatorem, inquit, expectamus dominum Iesum Christum, qui transfigurabit corpus humilitatis nostræ, ut conforme fiat corpori claritatis suæ: paulatim nos euexit. De cælo, inquit, Saluator noster; à loco, à persona maiestatem demonstrans, qui transfigurabit, inquit, corpus humilitatis nostræ. Multis modis nunc malè accipitur corpus nostrum; vincitur, uapulat, sexcentis malis afficitur. Verù & Christi corpus hæc eadem passum est: Hoc ergo significauit dicens, ut conforme fiat corpori claritatis suæ: ergo idem quidem corpus est; sed induitur immortalitate, transfigurabit inquit. Ergo & figura alia: aut ita mutationem minus propriè uocauit: dixit autem: corpus humilitatis nostræ, quoniam nunc iacet in humilitate; quoniam interitui, ac dolori obnoxium est; quoniam uile uidetur esse, nihilque amplius cæteris habere, ut conforme ipsum, inquit, fiat corpori claritatis suæ: Illi ne, quod sedet in dextera patris? Hoc ipsum corpus conforme illi fit, quod adoratur ab Angelis, illi, cui assistunt incorporeæ potestates, illi, quod est supra omnem principatum, & uirtutem, & potestatem, illi ipsi conforme fit. Ergo si uniuersus orbis sumptis lachrymis, eos, qui de hac spe deciderunt, fleat; non ne meritò flebit? quòd hoc promisso nobis proposito, fore, ut corpus nostrum illi conforme fiat, cum demõnibus tamen abeant? Iam mitto geennam. Tantum mihi malum uidetur de tanta gloria decidisse; ut geennam pro nihilo habeam præ hoc damno, ac ruina. Quid ais Paulus? illi conforme fit? nã inquit. Deinde, ne diffidas; argumentum quoque adiunxit, secundum operationem, inquit, uirtutis suæ, qua etiam possit subiicere sibi omnia. Potestatem inquit, habet omnia sibi subiiciendi; ergo & interitum & mortem: potius autem ex eadem ipsa potestate, hoc etiam facit. Quod enim, dic mihi, potentia maius opus est Angelos, & Archangelos, & Cherubim & Seraphim subiicere, ac demonas; an corpus facere immortale, & corruptelæ nõ obnoxium? illud sanè multò maius. Ostendit maiora opera potentia suæ; ut hæc etiam credas. Quamobrem tametsi mundanos istos uideritis exultates lætitia, & gloria circumfluentes; uos nihilominus stete. Non id uos de statu dei-

Maiores est poena damni, quã sensus.

T ciat,

ciat, nō turbet: spes huiusmodi quæ nobis proponuntur, apte sunt; quæ ualde etiam fœcundem, atq; oſcitantem excitent, atque erigant. *Itaque fratres mei, inquit, charissimi, & desideratissimi gaudium meum, & corona mea sic ſtate in domino charissimi sic, quomodo? quemadmodum ſtetistis; immoti: vide poſt admonitionem encomia, gaudium et corona mea: nō tantum gaudium, ſed etiam gloria; non tantum gloria, ſed etiam corona. Quid huic uirtuti par inueniatur? quippe cum Pauli corona ſint? sic ſtate in domino charissimi, id eſt in ipe Dei. Euodiam rogo, & Simychem rogo id ipſum ſapere in domino. Etiam rogo, & te germane compar, adiua illas. Quidam dicunt Paulum his uerbis, [germane compar] uxorem ſuam rogare; quod minime uerum eſt: ſed quandam aliam mulierem, uel etiam uirum alterius iſtarum hoc uocat nomine, adiua illas, inquit, quæ mecum laborauerunt in Euangelio cum Clemente, & cæteris adiutoribus meis; quorum nomina ſunt in libro uitæ. Vides quantæ uirtutis teſtimonium illis dat? quod quidem Apoſtoli dicebat Chriſtus, [in hoc nolite gaudere, quia dæmonia uobis ſubiiciuntur; ſed quod nomina ueſtra ſunt ſcripta in libro uitæ. Hoc Paulus etiam de iſtis teſtificatur dicens, quorum nomina ſunt in libro uitæ. Videntur autem mihi hæc mulieres caput fuiſſe Eccleſiæ, quæ ibi erat; eaſque commēdat uiro fortasſe admirabili; quem compar etiam uocat; cui fortasſe commendare ſolitus erat, ut auxiliario, & commilitoni, & participi, & fratri: Id uero & in Epist. ad Romanos facit. [commendo, inquit, uobis Phœbem ſororem noſtram, quæ eſt in miniſterio Eccleſiæ, quæ eſt in Cenchrus.] Compar, uel fratrem aliquem iſtarum, uel etiam uirum alterius ipſarum ita uocat; perinde ac ſi diceret; nunc frater eſ germanus; nunc uir legitimus; quippe qui membrum factus eſ, quæ mecum laborauerunt in Euangelio. Hinc ſollicitudo, & cura erga illas; non ob amicitiam, ſed ob benefacta, mecum laborauerunt, quid ais? mulieres tecum laborarunt? nā, inquit. Non parum, & illæ contulerunt: quamuis enim multi eſſent, qui Paulo auxiliarentur; tamen inter multos, & iſtæ ſuas in agen-*

Al. gloria.

Luc. 10.

Rom. 16.

in agendo partes præſtabant. Non parum igitur utilitatis tunc Eccleſiis afferebatur. Nam ex eo, quod ii, qui probati erant cum uiri, tum mulieres, tanto à cæteris honore afficerentur; multa exiſtebant bona. Etenim primum quidem cæteri ad parem zelum adducebantur; deinde in eo etiam, quod honorem deferebant, quæſtum faciebant: tertio & illos ipſos alacriores atque ardentiores faciebant. Propterea ubique uides id curantem Paulum; ac tales homines commendantem: quod etiam in Epistola ad Corinthios inquit [qui ſunt primitiæ Achaïæ.] Quidā inquit nomen proprium illi fuiſſe, οὐζυος, id eſt compar. Sed parum intereſt, ſiue hoc, ſiue illud ſit: non hæc minuta diligentia adhibenda eſt: ſed hoc admirandum eſt, magnum illis deferri honorem iuſſiſſe.

1. Cor. 16.

MORALIS DIGRESSIO.

MANIA, inquit, nobis in coelis ſunt, & Saluator, & ciuitas; & quicquid aliud quis dixerit. [Vnde inquit, & Saluatorem expectamus dominum Ieſum Chriſtum]. Atque hoc etiam eſt benignitatis ſuæ. Non illuc nos trahit, & cum nos receperit, diſcedit: ſed rurfus ipſe ad nos uenit; atque in hoc magnum nobis honorem habet. Nam ſi ad nos cum inimici eramus, uenit; multo magis nunc, cum amici facti ſumus. Non hoc Angelis committit, neque ſeruis. Sed ipſe in nubibus ueniet uocans nos in regiam ſuam. Fortasſe autem, & eos, qui ipſum coluerint, ipſe ad ſe in nubibus tollet. [Nam & nos, inquit in nubibus rapiemur; & ſic ſemper cum domino erimus.] Ecquis ergo inuentus fuerit fidelis ſeruus, & prudens? quinam igitur tantis bonis dignabuntur? quàm miſerabiles, qui inde cadunt? Nam ſi per omne tempus illos, qui regnum amiſerunt, lugeamus; tantæ miſeriæ minimè luctus reſpondere poterit. Etenim ſi ſexcentas geennas attuleris;

Cap. 3. Quanta ſit pena damni.

1. Theſſ. 4.

nihil par afferes dolori illi; quo tunc angitur anima; cum vniuersus quatitur orbis, tubę sonāt, primus accurrit Angelorū ordo, deinde secundus, deinde tertius; deinde sexcenti ordines in terrā se effundunt; tum Cherubim, & Seraphim (multa autem, atque adeo infinita ista sunt); postremo ipsemet aduenit gloria illa circumfluens, quæ nullis verbis exprimi potest; omnes uerò festinant adducere in medium electos; & ii, qui Paulum sectati sunt, quique ita probati sunt, ut ad illum propè accederent, coronantur, prædicantur, à rege in conspectu totius cœlestis exercitus honore afficiuntur. Nam tamen si geenna non esset; quantum tamen illud est, hos quidem honorem, illos uerò ignominiam reportare? Intolerabilis res est geenna, fateor, & ualde quidem intolerabilis: attamen intolerabilius mihi uidetur de regno decidisse. Cedò, enim, si quis rex, vel regis filius domo profectus multis bellis egregie cōfectis, magnaq; sui admiratione commota, uniuerso comitatus exercitu in ciuitatem aliquam ingrederetur cū uehiculo, cum trophæis, cum sexcentis militum ordinibus auro onustorum, cum satellitibus, & apparitoribus omnibus aureos clypeos gestātibus; uniuersa autem ciuitas coronata esset, omnesque orbis principes cum ipso; à tergo autem ipsum sequeretur omnis quoque ætas exterarum nationum captiua; tum uerò coram legatis, consulibus, Dynastis, principibus omnibus, in præclara illa pompa obuiam sibi prodeuntes ciues amplexetur, osculetur, manum porrigat, omniaque de se illos sibi polliceri uelit, atque in omnium conspectu cum ipsis, ut cum amicis colloquatur, totumq; illud iter ipsorum sibi causa susceptum dicat; atq; hos quidem in regiam suā perducatur, alios uerò quosdam derelinquat; quantum id omni supplicio maius est; etiam si illi supplicio nō afficiantur? Quòd si apud hominem adeo amarum est de gloria illa decidisse; multò magis apud Deū; cū superæ potestates unā cum Rege adsunt; cum dæmones uincti, atque incurui; diabolus ipse manibus reuinctis agitur, omneque aduersariorum robur; cum virtutes cœlorum, cum ipse in nubibus aduenit? Credite mihi;

mihi; præ dolore, qui animum meum ex hac narratione occupauit, orationem ad exitum perducere non possum. Cogitemus, quanta priuemur gloria; cum in nobis situm sit non priuari. Hoc enim est, quod maxime angit, hæc pati, cum in nostra potestate sit non pati. Nam cum hos quidem amplectitur, & mittit in cœlos ad patrem; illos uerò omittit; Angeli uerò quidam illos præhidentes in genne ignem inuitos, flentes, incuruos traxerint, ac tum demum, cum uniuerso orbi spectaculo fuerint; quantum putas doloris hauriri? Studium igitur adhibeamus, quandiu tempus est, nostramq; ipsorum salutem sollicitè curemus: ne posthac huiusmodi quædam dicenda nobis sint, qualia diues ille dicebat: Si quis nunc nos sinat: statueremus ea, quæ in rem nostram essent; sed nullus finit. Taliaque nos dicturos non solum ex illo, sed etiam ex multis aliis manifestum est: nam, ut hinc etiam discas, quot fuerunt, qui cum febris laborarent, ita dixerunt, si pristinā ualitudinem recuperemus, nunquam posthac in hæc eadem mala decidemus? Multa huiusmodi tunc dicemus: sed audiemus, quæ diues ille, magnum hiatū intercedere; hinc nos nostra bona accepisse. Obsecro igitur, amare fleamus; aut potius non tantum fleamus; sed etiam fungamur uirtute. Lugeamus nunc ad salutem; ne ibi tunc frustra lugeamus: ploramus nunc; & tunc non plorabimus ex improbitate. Flerus hic uirtutis est; ille uerò inutilis pœnitentiæ. Afflictemus nunc nos ipsos; ne tunc afflictemur. Multum interest hinc afflictori, & ibi. Nam hinc quidem ad breue afflictionis tempus: potius autem ne sensum quidem afflictionis capis, exploratum habens, afflictori te, ut bene tibi sit. Ibi uerò longe durior afflictio: nulla enim spe recreatur; neque exitum inuenit, sed infinita ac perpetua est. Utinam uerò hinc liberati quietem illam consequamur. Sed quoniam, ut ne peccemus, cum assiduo studio, tum assiduis precibus opus est, precemur, & studeamus quietem illam consequi. Studeamus obsecro: nam si studeamus, & precemur, consequemur. Si assidue precabimur, dabit Deus. Sin autem neq; ab ipso petamus; nec quicquam eiusmodi

Luc. 6.

Ne peccemus, et precibus. & studio opus est.

præ-

Cap. 3.

prestemus, omninoq; nihil agamus; qui fieri unquam potest; ut dormientes consequamur? plane non potest. Satis enim bene nobiscum agatur; si currentes, nosque ipsos extendentes, & conformes facti morti eius; ut Paulus dicebat, cōsequi potuerimus? tantum abest, ut dormientes. [Si quo modo, inquit, occurrat.] Quod si Paulus dicebat [si quo modo occurrat] quid nobis dicendum erit? Dormientibus enim neq; mundana unquam negocia cōficiuntur. Dormientes ne ab amicis quidem quicquam accipiunt, ne dum à Deo. Dormientibus ne patres quidem honorem habent, ne dum Deus. Paululum laboremus; ut in omne ævū requiescamus. Omnino ærumnis angamur necesse est; quòd si hìc minimè angamur; id nos ibi manet. Cur non malimus hìc uexari; ut ibi requiescamus? Vtinam uerò nos omnes digne Christo uitam degentes, & cōformes facti ipsius morti, bona illa, quæ oratio assequi nō potest, consequamur in Christo Iesu Domino nostro, cum quo patri, simulque sancto spiritui gloria, imperium, honos nunc & semper in secula seculorum, Amen.

S E R M O X I I I I .

AVDETE in domino semper: iterum dico gaudete. Modestia uestra nota sit omnibus hominibus. Dominus prope est: nihil solliciti sitis, sed in omni, oratione, & obsecratione cum gratiarum actione petitiones uestræ innotescant apud Deum; Et pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiet corda uestra, & intelligentias uestras in Christo Iesu. Cum Christus dicat, [Beati qui lugent;] & [veh ridentibus;] quid nunc significans Paulus ita inquit; gaudete in Domino semper? nō sane aduersatur Christo, absit. Veh enim Christus dixit ridentibus risum mundi huius; qui ex rebus presentibus oritur: & lugentes beatos prædicauit, non quouis modo lugentes ex familiarium, ac rerum suarum amissione; sed eos, qui compunguntur; qui sua lugent mala; qui peccata sua expendunt, aut etiam aliena. Non est autem

Matt. 5.
Luc. 6.

autem eiusmodi luctui cōtrarium hoc gaudium; quinimo à luctu illo gaudiū hoc procreatur. Nam qui luget sua mala, & cōfiteretur; is gaudebit. Præterea uerò licet lugere quidem propter peccata sua; gaudere autē Christi causa. Quoniam igitur uexabantur rerū molestiarum perpeffione, [Vobis enim datum est, inquit, non solum, ut in eum credatis; sed ut etiam pro illo patiamini;] propterea, inquit, *in domino gaudete*. Idem enim significat, ac si dixisset; talem uitæ rationem ostendite, ut gaudendum sit. Quando igitur, quæ ad Deum pertinent, nullum apud nos impedimentum habuerunt, gaudete. Ergo uel hoc inquit, uel uocula illa, *in*, ualet idem atque, *cum*, idest cum domino semper: *rursus dico gaudete*: hoc ualde fidentis est, atque ostēdentis, ei, qui in Deo est, semper gaudendum esse; etiam si prematur, ac quiduis patiat; hic semper gaudet. Audi enim Lucam de Apostolis dicentem, [Ibant gaudentes à conspectu concilii; quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu uerberibus cedi.] Si uerba & uincula, quæ præ ceteris uidentur molesta, gaudium pariunt; Ecquid rādem erit aliud, quod nobis afferre dolorem queat? *rursus dico gaudete*: recte uerba ista geminauit; quoniam rerum natura dolorem sanè pariebat: ergo ex ista repetitione ostendit, gaudendum omnino esse: *æquitas uestra nota sit omnibus hominibus*. Dixerat paulo ante, [quorum Deus uenter est, & gloria in confusione ipforum; qui terrena sapiunt.] Quoniam igitur uerisimile erat fore, ut hinc Philippenses erga improbos infensum animum susciperent; propterea ipsos iam monet; ut nihil erga illos commune habeant; sed magna cum æquitate utantur non fratribus solum, sed etiam inimicis; & aduersariis. *Dominus prope est; nihil solliciti sitis*: quid enim causæ est, dic mihi, cur concidere animo debeatis? an quòd in uos insurgunt; quodque eos in deliciis degere uideris? iam imminet iudicium: non longe erit; cum factorum suorum rationem reddent: at uos in angustiis laboratis; illi uerò deliciis diffuunt? iam hæc finem habebunt: at insidiantur, ac minantur? at non isthæc ipsis perpetuo ex sententia succedent: iam imminet iudicium;

Phil. 1.

Act. 5.

tunc

tuncque omnia contra erunt, nihil solliciti sitis. Iam instat tempus reddendæ mercedis: quod si erga eos, qui uos molestiis afficiunt, æquitatem animi adhibueritis; omnia euanescent; etiam si paupertas, si mors, si quæuis alia grauis calamitas urget; nihil solliciti sitis, sed in omni oratione, & obsecratione cum gratiarum actione petitiones uestræ immotescent apud Deum. Vna quidem consolatio illa est, [Ero uobiscum omnibus diebus usque ad consumationem seculi;] altera uero illa, dominus prope est: tertia rursus post istam; pharmacum, quod mœrorem omnem, & ægritudinem, molestaque omnia propulsare potest: quæ nam hæc est? precari, gratias agere, quicquid nobis eueniat. Quamobrem preces nostras non nudam petitionem esse uult, sed coniunctam cum gratiarum actione pro iis, quæ accepimus: quomodo enim petet quis futura; qui de præteritis gratiã non habet? sed in omni inquit; idest in omni re: oratione & obsecratione. Quamobrem de omnibus gratiæ habendę sunt, etiam de iis, quæ uidentur molesta. Id enim uerè grati hominis est. Illud enim ipsa rerum natura postulat: hoc uerò ab animo grato, ualdeque erga Deum affecto, atque ex illo penitus pendente proficiscitur. Has preces agnoscit Deus; alias uero ne nosse quide uult. Huiusmodi igitur res precemini, quæ agnoscantur. Omnia enim ad nostram utilitatem administrat; tamen id nos non percipiamus. Atque magnam illa nobis afferre utilitatem id argumēto est; quod non percipimus: & pax Dei, quæ exuperat omnem intellectum, custodiat corda uestra, & intelligentias uestras in Christo Iesu. Quid hoc est? pax Dei, inquit, quam cum hominibus fecit, omnem exuperat cogitationem. Quis enim expectauit; quis sperauit tanta aduentura bona? humanam omnē excedunt cogitationem, non tantum orationem: pro inimicis suis, pro iis, qui ipsum odio prosequēbatur, qui auersabantur, pro iis tradere filium unigenitum non recurauit; ut pacem nobiscum faceret. Hæc autē pax est, idest liberatio, charitas Dei; custodiat corda uestra, & intelligentias uestras: Hoc enim præceptoris est, non tantum monere, sed etiam precari, & per obsecrationem quoque auxiliari; ut neque

Matth. 28.

neque a tentationibus obruantur; neque ab errore circumferantur; perinde ac si diceret; qui uos eo modo liberauit; quem neque mens ipsa assequi potest, is uos custodiat, & muniat, ut nihil patiamini. Vel hoc igitur significat; uel istud, pax illa de qua dixit Christus, si pacem relinquo uobis, pacem meam do uobis, ipsa uos custodiet. Hæc enim pax superat omnem humanam mentem: quod si quæras, quomodo? audi: quando iubet cum inimicis pacem habere, cum iis, qui iniuriã inferunt, qui nos bello persequuntur, qui infestum erga nos animum gerunt; quomodo hoc non superat humanam mentem? imo uerò, si placet, hoc prius attendamus: pax Dei, quæ exuperat omnem mentem: si pax superat omnem mentem; multo magis Deus ipse, qui pacem dat, omnem superabit cogitationem non solum nostram, sed etiam Angelorum, & superarum potestatum. Quid autem est, in Christo Iesu? In ipso custodiet; ut perfeueretis; nec de ipsius fide decidatis. De cetero fratres, quæcunque sunt sancta, quæcunque uera, quæcunque iusta: quid significat, de cetero? idest omnia iam nobis sunt dicta. Verbum est properantis, & nihil cum rebus presentibus commune habentis, de cetero fratres, quæcunque sunt uera, quæcunque sancta, quæcunque iusta, quæcunque pudica, quæcunque amabilia, quæcunque honesta fama, si qua uirtus, et si qua laus; hæc cogitate, quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & uidistis in me: quid sibi uult, quæcunque amabilia? amabilia fidelibus, amabilia Deo, quæcunque sunt uera. Hæc enim merito dicuntur uera; idest uirtus ipsa: uiciofitas autem mendacium est: nam, & uoluptas ipsius comes, & gloria mendacium est; & mundana omnia nihil aliud sunt, quàm mendacium: quæcunque pudica: hoc illi opponitur, quod antea dixit, [qui terrena sapiunt;] quæcunque sancta: hoc aduersus illud, [quorum Deus ueter est:] quæcunque iusta, quæcunque bona fama; si qua uirtus, & si qua laus: hoc loco uult ipsos ea etiam, quæ ad homines pertinent, curare: hæc cogitate inquit. Vides hoc Paulum agere: ut omnem prauam cogitationem ex animis nostris euiciat. Ex cogitationibus enim prauæ quoque actiones existunt, quæ et didicistis, & accepistis. Hæc optima docendi ratio est, se ipsum in

Io. 14.

Mundana omnia nihil aliud quam mendacium.

V sum in

sum in omnibus monitionibus formulam præbere; quem admodum & alibi inquit [sicut habetis nos formã]; & rursus hîc, *quæ et didicistis, et accepistis*: id est quæ ego uos docui, & audistis, & uidistis in me; id est quantum pertinet ad uerba, & actiones, & uitæ consuetudinem. Vides ipsum omni de re hæc præcipere? Quando enim minimè fas est de omnibus singillatim minuta quædam præcepta dare; de ingressu, de egressu, de uerbo, figura, consuetudine familiari (omnia autem hæc Christiano curanda sunt); breuiter, & quasi summatim dixit; *in me audistis, & uidistis*: perinde ac si diceret; & factis, & uerbis uobis præiui. [† Nihil enim naturæ nostræ æque inimicum est, ac uiciositas:] Hæc agite, non dicite solum, sed etiam facite: *et Deus pacis erit uobiscum*; id est si hæc seruaueritis, & cum omnibus pacem habueritis; in tranquillo, & tutissimo eritis loco; nihil molesti, quodque minime uelitis, patiemini. Quandoque enim nos cum Deo pacem habuerimus (habemus autem per uirtutem) multo magis ipse nobiscum in pace erit. Qui enim ita nos amauit; ut uel ad refugientes accesserit; si accurrentes uideat; non ne multo magis suam præ se feret amicitiam?

† Hæc de suo loco dimota huc uidentur ab imperito librario transposita: coherent autem satis apte initio digressionis.

MORALIS DIGRESSIO.

Nihil nobis æque inimicum, ac uiciositas.

VAM uerò nobis inimica sit uiciositas, & amica uirtus, multis argumentis constat. Ac si uultis, primū id spectemus in uno ex iis, quæ contraria sunt, id est in scortatione. Scortatio nos dedecoris plenos, pauperes, ridiculos facit, ac tales reddit, qui ab omnibus contemnamur: Hæc uerò facere inimicorum est. Sæpe autem hæc, & morbos, & pericula affert. Multi uerò etiam scortorum causa perierunt, & uulnera acceperunt. Quod si scortatio hæc affert; multo magis adulterium. Num igitur eodem modo eleemosynæ neutiquam; sed perinde atque tenera mater filio, magnam uenustatem, decus, gloriam conciliat; facitque necessariis muneribus obeundis uacare: nō finit nos languescere, neque à necessariis abducit; sed animum prudentiorē etiam reddit.

reddit. Scortatoribus enim nihil imprudēius. Sed uis ne auaritiam inspiciamus? & hæc eodē modo erga nos affecta est; quo inimici solent: quomodo? odium & hæc nobis ab omnibus conciliat; facitque ut omnes nos execrentur non solum illi, qui iniuriam acceperunt; sed etiam, qui non acceperunt: nam & illorum uicē dolent, & sibi ipsis metuunt: quamobrem ueluti communes quosdam hostes intuetur, ueluti feras, ueluti dæmonas. Sexcentæ undiq; accusationes, insidiæ, obtreccationes: quæ quidē inimicorum sunt. Contra autem iustitia omnes amicos, omnes usu coniunctos, omnes beneuolos nobis facit: ab omnibus preces pro nobis funduntur: ita status noster in tuto collocatur; nullū periculū, nulla suspicio: sed & somnus securitatis plenus aduenit; nulla sollicitudo; nullus eiulatus. Vides hanc longe meliorem esse? Quid? dic mihi, satius ne est inuidere; an gratulari, & alienæ lætitiæ participem fieri? Hæc omnia expendamus; ac sane inueniemus uirtutem quidē, ut matrem uerè amantem afferre securitatem, atque in tuto collocare; uiciositatem uerò conuicere in pericula: res enim omnino est periculorum plena. Audi prophetam dicentem [Firmamentum est dominus timentibus eum; & testamentum ipsius manifestabit ipsis.] Neminē timet; qui nullius criminis sibi est conscius. Nemini cōtra fidit; qui cum improbitate uiuit; sed famulos etiā metuit; eosque cum suspicione intuetur. Ecquid dico famulos? conscientia ipsius tribunal ferre non potest: non solum quæ externa sunt, sed internæ etiam ratiocinationes ipsum fodiant, nec quiescere unquam sinunt. Ergo, inquit, ita oportet uiuere, ut laudem spectes? non dixit Paulus, ad laudem spectata; sed fac laudabilia, non spectans ad laudem: *quæcumque uera, inquit, Mendacium enim ista sunt: quæcumque sancta: uox ista querit* id est grauitas, & sanctitas morum indicat; quid in externis etiam actionibus, ac moribus præstandum sit: pudicitia uerò animæ propria est: [nemini, inquit, date ullam offensionem, neque occasionem.] Quoniam dixerat, *quæcumque bonæ famæ*, ne existimes ad homines tantum spectasse; addit. *Si qua uirtus, & si qua laus, hæc cogitate, hæc agite:*

Psal. 24.

2. Cor. 6.

perpetuo vult nos in his esse, hæc curare, hæc cogitare. Nam si nobiscum ipsi pacem seruemus; Deus etiam nobiscum erit: sin bellum excitemus: Deus pacis minime nobiscum erit. Nihil enim æque hostiliter aduersatur anime, ac viciōsitas; & nihil uicissim æque illam in tuto collocat, ac pax, & uirtus. Quamobrem incipiamus nostra præstare; tuncque Deum ad nos alliciemus. Deus non est belli, & pugnae Deus. Deponere igitur bellum, & pugnam, cum erga Deum, tum erga proximum: pacificus esto erga omnes. Cogita qualis cum esses, salutem tibi Deus dedit.

Matt. 5. [Beati, inquit, pacifici, quoniam ipsi filii Dei uocabuntur.] qui tales sunt; perpetuo filium Dei imitantur: eundem tu quoque imitare: pacem serua: quanto enim magis oppugnabit te frater; tanto maior erit merces. Audi Prophetam dicentem; [cum his, qui oderunt pacem, eram pacificus:]

Psal. 119. Hoc uirtus est; hoc humana ratiocinatione maius: hoc nos

*Nihil æq;
Deo accē-
ptū, atque
iniurias o-
bliuisci.*

prope Deum ponit. Nihil æque Deum lætificat, atque iniuriarum immemorem esse. Hoc te à peccatis liberat; hoc delet crimina: quod si pugnemus, ac luctemur; lōgē à Deo abimus: ex pugna enim inimicitia existunt; inimicitias sequitur iniuriarum memoria, & ulciscendi cupiditas. Excide radicem; & non erumpet fructus: ita discemus ea, quæ ad præsentem uitam pertinent, despiciere. Non enim est, non est in rebus spiritualibus pugna: sed quicquid eiusmodi videas exoriri, uel pugnas, uel inuidiam, siue quiduis aliud; rerum ad hanc uitam pertinentium causa exoriuntur. Nā uel ab alieni cupiditate, uel ab inuidia, uel ab inanis gloriæ studio inuitū sumit omnis pugna. Quamobrem si pacem seruauerimus; terrena etiam despiciere discemus. Eripuit quis pecunias? sed nihil læsit, inquires; dummodo superas illas diuitias ne eripiat: impedierunt gloriā tuam? at non eam, quæ apud Deum est, sed leuem hanc, & nullius ponderis. Non enim hæc gloria est: sed nomen gloriæ, ac potius obscuritas: eripuit tibi honorem? imo non tibi, sed sibi ipsi. Nam quemadmodum qui iniuriam facit; non facit, sed accipit: ita qui proximo insidias parat, seipsum primum perdit. Nam qui fodit proximo suo foueam, in ip-

Psal. 7.

lam in-

sam incidit. Ergo nō insidiamur alteri; ut ne nobis ipsi noceamus: cum alterius gloriam interuertimus; cogitemus nos ipsos esse, quibus noceamus, atque insidias tendamus. Nam ei quidē, si nos plus potuerimus, apud homines fortasse nocemus; nos autē ipsos apud Deum lædimus, ipsum irritantes. Itaque non nobis ipsi noceamus. Nam quemadmodum iniuriam proximo facientes, nobis ipsi facimus; ita ei benefacientes, nobis ipsis benefacimus. Cū tibi damnū attulit inimicus; cogitans beneficiū potius, si sapias, tibi contulisse; non modo par illi damnū nō inferes; sed etiam benefacies: at manet, inquit, uehementer inflicta plaga: Fac igitur hoc tecum cogites, nō illum esse, cui benefacias; sed potius de illo quidem te supplicium sumere, tibi uero benefacere; ac cito huc adducis, ut benefacias. Quid igitur? istū ne in benefaciēdo scopum, ac finem proponere tibi debes? non sane istum. Sed quādo cor tuum aliter flecti non potest; uel hac ratione ipsum adducito; ac breui ipsi persuadebis deponere simultatem; & inimico posthac, tanquam amico benefacies; & futura cōsequeris bona; quibus utinam nos omnes fruamur gratia, & humanitate Iesu Christi domini nostri: cum quo patri, simulque spiritui sancto gloria &c.

S E R M O . XV.

CAUISVS sum in domino uehementer, quoniam aliquando tandem restoruiſtis pro me sentire; sicut & sentiebatis: occupati autem eratis: non quasi propter penuriam dico. Ego enim didici, in quibus sum, sufficiens esse.

Scio & humiliari: scio & abundare: ubique & in omnibus institutus sum, & satiari, & esurire, & abundare, & penuriam pati. Omnia possum in eo, qui me confortat, Christo. Veruntamen benefecistis, communicantes tribulationi meæ. Sæpe dixi elemosynā non accipientium, sed dantium causa introductam esse. Nam illi sunt, qui maximum quæstū faciunt. Hoc & nunc ostendit Paulus: quomodo? Miserant ad eum quædā longo in-

go interuallo Philippenfes; eaque ipfa Epaphrodito ad ip-
 fum perferenda dederat. Iftum igitur cum hac Epiftola re-
 miffurus, uide quomodo, & ipfos laudet, & oftendat non
 tam ad accipientium, quam ad dantium utilitatē id redun-
 daffe: hoc autem facit, ut neq; qui benefaciunt, in ſuperbiā
 extollantur, ſed ad benefaciendū alacriores, fiant; quippe cū
 ſe ipſos magis iuuent; & qui accipiunt, non licenter pro-
 currant ad accipiendū: ut ne iudicium accipiant: [beatum
 enim inquit, eſt magis dare, quam accipere.] Quid ergo ſi-
 gnificat, dum dicit, *gauiſus ſum autem in domino uehementer*? nō
 mundi, inquit, atque huius uitæ more gauiſus ſum; ſed in
 domino; non quoniā ego reſpirauī; ſed quoniam uos pro-
 feciſti. Hæc enim mea relaxatio eſt: propterea etiam in-
 quit, *uehementer*; quoniam non erat corporeum gaudium;
 neque pro ſua ipſius relaxatione gaudebat, ſed pro illorum
 profectu. Et uide, quomodo cum illos non nihil de præte-
 rito tempore obiurgaret; continuo id occultauerit, cōdo-
 ceſciens aſſidue, & perpetuo uerſari in benefaciēdo: *quo-
 niam tandem aliquando, inquit: illud tandem aliquando, lōgum tem-
 pus indicantis eſt; reſloruiſti: quaſi de arboribus germinan-
 tibus, deinde arefactis, ac ruruſ germinantibus. Hoc uerò
 indicantis eſt, illos cum antea florere, ac poſtea extabuif-
 ſent, ruruſ uigere, ac germinare cepiſſe: quamobrem uox
 iſta, reſloruiſti, & obiurgationē, & laudem habet. Non enim
 parum eſt, cum extabuieris, reſlorere. Totum uerò id ex ne-
 gligentia illis accidiffe oſtendit: *pro me ſentire; ſicut & ſentie-
 batiſ. Hic oſtendit conſueſſe illos in huiuſmodi rebus libe-
 raliter ſe gerere: propterea addit, pro me ſentire, ſicut & ſentie-
 batiſ. Ac ne putes ipſos etiā cæteris in rebus, cum promp-
 tiores eſſent, poſtea extabuifſe; ſed in hac ſola; uide quā
 huic loco cauet, ita dicens, tandem aliquando reſloruiſti pro me
 ſentire; perinde ac ſi diceret: de hac ſola re illud, aliquando
 tandem, accipi uolo: in cæteris enim rebus non ita. Sed que-
 ret hic quiſpiā cur dicens: [beatum eſt magis dare, quā
 accipere.] & [quoniam ad ea, quæ mihi opus erant, & his,
 qui mecum ſunt, miniſtrauerunt manus meæ:] & ruruſ
 ad Corinthioſ ſcribens dicat, [bonum eſt enim mihi ma-
 gis mo-**

Act. 20.

Act. 20.

gis mori, quā ut gloriam meā quis euacuet;] nunc non
 curet gloriam iſtam ſuam euacuari, & ad nihilum recide-
 re: quomodo? nimirum, dum accipit. Nam ſi gloria, in-
 quit, mea hæc eſt, nihil accipere: quomodo nunc eō ad-
 ducitur? Quid ergo eſt? ibi iure optimo non accipiebat
 pſeudapoſtolorum cauſa, [ut in quo gloriatur, inquit,
 inueniantur, ſicut & nos:] non dixit [ſunt] ſed [glorian-
 tur:] hinc oſtendens illos accipere quidem ſolitoſ, ſed
 clam: propterea dixit, [in quo gloriatur.] Accipiebat au-
 tem & ipſe; tametſi non ibi: propterea ipſemet dicebat,
 [non infringetur gloriatio mea:] & non ſolum dixit [non
 infringetur:] ſed exponit etiam, ubi; dicens, [in regio-
 nibuſ Achaia:] & ruruſ, [aliaſ Eccleſiaſ expoliaui acci-
 piens ſtipendia ad miniſterium ueſtrum.] Hoc enim indi-
 cantis eſt, ſe accipere ſolitoſ. Sed Pauluſ quidem meri-
 tō accipiebat, ſicubi accipiebat, tantum operis habens.
 Sed qui nihil agunt; quomodo poſſunt accipere? at præ-
 ces, inquit, fundo. Sed non hoc eſt opus. Licet enim id
 etiam ſimul cum opere facere: at ieiunō: ſed neque hoc
 opus eſt. Vide beatum hunc multis lociſ prædicantem, &
 operantem. *Occupati enim eratiſ, inquit: quid eſt, occupati era-
 tiſ? non id, inquit, ueſtræ negligentiaſ erat, ſed neceſſi-
 tatiſ: non enim habebatiſ in manibuſ; non abundabatiſ:
 hoc enim ſignificat, Occupati autem eratiſ: idque ex commu-
 ni loquendi conſuetudine accepit. Ita enim plerique di-
 cunt, cum non ſibi ſatiſ ampla reſ eſt, ſed in anguſtiſ uer-
 ſantur, non quaſi propter penuriam dico. Dixi, inquit, ali-
 quando tandem, uoſque obiurgauī; non quōd rem meam
 quærerem, neque ideo, quōd egerem; non enim prop-
 terea quærebam. Sed unde oſtendes Paule hanc non eſſe
 magnificorum uerborum pompam? Corinthioſ quidem
 igitur ita dicebat, [Non enim alia ſcribimus uobiſ, quā
 quæ legitiſ, aut etiam cognoſcitiſ:] Atque iſtiſ etiam
 non ita dicebat; ut reſelli poſſet. Non igitur, ſi ſe ma-
 gnifice iaſtare uoluifſet; hæc diceret: apud eoſ enim,
 qui norant; dicebat; ubi etiam argui turpiuſ fuiſſet.
*Ego enim didici, inquit, in quibuſ ſum, ſufficiens eſſe.**

1. Cor. 9.

2. Cor. 11.

Ibidem.

2. Cor. 1.

Ergo

Ergo disciplina res est, & exercitationis, & cure: non enim facilis est ad consequendum; sed ualde difficilis, ac multo cum labore cōiuncta: in quibus sum, inquit, sufficiens esse: scio et humiliari: scio et abundare: ubique et in omnibus institutus sum: id est & paucis cōtentus esse scio, & famē ferre, & egestatem, et abundare: nā inquiet quispiā: sed hoc scientiē non est, neq; uirtutis, abundare: imo uerō maximē uirtutis est, nec minus, quā illud: quomodo? quoniam quemadmodum egestas ad multa mala faciendā adducit: ita, & abundantia. Multi enim sæpe, cum ad hanc rerum affluentiam peruenissent; socordes facti sunt, prosperitatemque ferre nescierunt. Multis rerū copia occasionem cessandi dedit. Nō ita Paulus. Nam cum acciperet: in alios insumebat, & effundebat. Hoc autē est scire uti re. Non remittebat diligentiam suam, non de abundantia sua letabatur; sed eundem se præstabat in egestate, & abundantia, neque inde oppressus, neq; hinc inflatus: scio, inquit, & satiari, & esurire, & abundare, & penuriam pati. Multi sunt, qui nesciunt saturari: quemadmodum Israelitę. Illi enim comedebant, & calcitrabant: sed eandem, inquit, moderationē, ac decorum seruo. Ostendit neque nunc se uoluptatem, neque antea dolorem cæpisse; aut si cæperit, non sua ipsius, sed ipsorum causa. Ipse enim eodem se habebat modo. *Ubiq; enim, & in omnibus institutus sum*; id est in hoc longo tempore omnium rerum experientiam cæpi: atq; hæc omnia mihi benē processerunt. Sed quoniam id magniloquētiā redolebat; uide quo pacto quāprimum corrigat. *Omnia, inquit, possum in eo, qui me confortat, Christo.* Non hoc, inquit, meum benefactum est; sed eius, qui uires dat. Sed quoniam, qui benefaciunt, si uideant eum; qui accipit, non ualde affici, sed despiciere ea, quæ dantur; negligentiores fiunt (tunc enim libenter dant, cum putant se gratum accipienti facere, illumq; recreare) itaque si hoc solatium despicit Paulus; necesse est & hos negligentiores fieri: igitur ne hoc accidat; uide quomodo rursus huic rei medeatur. Nam ex iis, quæ dixerat, ipsorum spiritus compræsserat: in sequentibus uerō alacritatem ipsorum incitat, atque inflammat dicens, *ueruntamen bene-*

Maxima
scientia est
scire abun-
dantiā fer-
re.

bene fecistis communicantes tribulationi meæ. Vides, quomodo se ipsum segregauerit; & quomodo rursus coniunxerit? hoc germanæ, & spiritualis amicitie est. Non enim quoniam, inquit, necessitate minime præmebar, ideo putetis me rebus uestris non eguisse: egeo propter uos: quomodo igitur ærumnarum ipsius participes fuerant? per hoc officium: quod etiam de uinculis, in quibus erat, dicebat, [socios gratiæ meę omnes uos esse:] gratia enim est pati pro Christo; quemadmodum & alicubi ipse inquit [quia à Deo uobis gratia data est nō solū, ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini.] Quoniā enim illa nude dicta, apta erāt, quæ ipsis dolorem facerent: propterea fouet, & completur, & laudat: uerum & hoc moderate: non enim dixit, [dantes] sed *communicantes*; undique ostendens ipsos etiam lucrum fecisse; quando quidem premiorum facti erant participes. Non dixit leues reddentes grumnas meas, sed *communicantes tribulationi meæ*: quod quidem grauius, ac decētius erat. Vides Pauli humilitatem? uides animum generosum? Postquam ostendit se illorū opibus sua causa minime egere; tunc iam fidenter humilia etiam profert uerba, atq; ad ea descendit, quibus mendici utuntur, [quæ tua est dandi consuetudo.] Nihil enim recusat uel facere, uel dicere, dummodo, quod uult, recte conficiat. Quid autem hoc est? ne putetis, inquit, impudentiē fuisse uerba; quod obiurgarim, ac dixerim, [aliquando tandē refluuistis,] neque etiam necessitatis: non enim quod egeam, hæc dico; sed quid? eo quod uobis ualde confidam; atque huius fidentie uos autores estis. Vides quomodo ipsos curet & leniat? in uobis, inquit, causa est; qui ante alios ad hanc rem accurritis, ac nobis fidentiam datis, ut res huiusmodi uobis in memoriam redigamus. Et uide grauitatem: dum non mittunt: minime obiurgat; ne uideatur suam causam agere: postquam uerō miserant; tunc eos de præterito tempore obiurgauit: atque illi æquo animo tulerunt. Iam enim minime uidebatur suum negocium gerere. *Scitis, inquit, & uos Philippenses, quod in principio Euangelij, quando profectus sum à Macedonia, nulla mihi Ecclesia communicauit in ratione dati, et accepti,*

Philip. 1.

Ibidem.

nisi uos soli. En quantū encomium: quando quidē Corinthiū, itemq; Romani, eò quòd isthęc ab ipso audisēt, inuitātur: hi uerò cū nulla adhuc Ecclesia cępisset: inquit. n. in principio Euang. tantam erga sanctū hunc ostenderunt animi propensionem, ac studium; vt cum nullum exēplum propositum haberent; ipsi primi huic ferendo fructui initium darent. Neque dicendum est hęc illos fecisse; quòd Paulus apud se maneret; atque beneficiorum causa, quę ab ipso acciperent: inquit enim, *quando profectus sum à Macedonia, nulla mihi Ecclesia communicauit in ratione dati, & accepti, nisi uos soli. quid est? accepti? quid uerò est, communicauit? cur non dixit, nullam sibi Ecclesiam dedisse; sed communicauit in ratione dati, & accepti?* res enim hęc communicatio quędam est. Nam [si nos, inquit, uobis spiritualia seminauimus, quid magnum, si nos carnalia uestra metemus?] & rursus, [uestra abundantia ut illorum inopiam suppleat.] Vides, quomodo communicauerint in ratione dati, dando carnalia, & in ratione accepti, accipiēdo spiritualia? Etenim quemadmodum uendentes, & emētes inter se communicant, alter ab altero vicissim accipiens, & dans (hoc enim est communicatio); ita sane & in hac re. Nihil enim, nihil hac negotiatione, & mercatura est quęstuosius: nam fit quidem in terra; perficitur autem in cęlo. Et emptores quidem in terra sunt; emunt uerò, & paciscuntur ea, quę in cęlis, terreno deposito prętio. Verū ne desperet quispiam: non sunt cęlestia pecuniis proposita uenalia: nō illa pecunię emunt; sed electio, atque animus hominis pecunias prouicientis, sed philosophia, sed superiorem rebus ad hanc vitam pertinentibus esse, sed humanitas, sed misericordia: Cetero roqui, si argento emerentur; quę duo minuta proiecit; nihil sanē magnum accepisset: nunc quoniā non argentum, sed electio hanc uim habebat; omnem illa certi animi propensionem afferens, omnia accepit. Itaque minime dicamus, pecuniis uenale propositum esse regnum: non enim pecuniis; sed electioni, ac deliberatę rationi, quę per pecunias patet. Ergo opus est, inquis, diuitiis: non diuitiis opus est, sed certa uoluntate. Si hanc habeas; vel duobus minutis

1. Cor. 9.

2. Cor. 8.

Quo pręcio ematur cęlum.

Luc. 21.

minutis poteris regnum emere; sin minus; neque mille auri talenta tantundem poterunt, ac duo minuta possunt. Cur? quoniam cum multa habens pauciora dedisti; elemosynam quidem fecisti, sed non tantam, quantam uidua illa. Non enim tātam abhibuisti alacritatem, & animi propensionem, atque illa. Illa enim omnia sibi abstulit; potius autē non abstulit; sed omnia sibi ipsi donauit: nō enim aureo talento regnum pactus est Deus, sed animi propensione; non morte, sed electione: non enim ualde magnum est, animam dare. Quid enim est? unum hominem dedit? vnus autem homo non par precium est: quia & Thessalonicam semel, & bis in usus mihi misistis: rursus magnum encomium; quando quidem, cum in metropoli esset, ab exigua tamen ciuitate alebatur. Et uide; ne perpetuò se ex necessitate eximens, ipsos, quod antea dicebam, negligentiores redderet, cum tot modis ostendisset se non egere; nunc ex hoc solo id manifestum fecit, ita nimirum dicens, *in usus*: non enim dixit, *meos*, sed tantum, *in usus*, grauitatis scilicet, & decori rationem habens: quin nō ex hoc solo, sed etiam ex eo, quod sequitur. Nam quoniam id humile quiddam esse non ignorabat; rursus correctione quadam communit: *Non quòd quero, inquit, datum*: quod antea dixerat: *non quasi propter penuriam dico, idem significans; quanquam illud maius est, quàm hoc; aliud enim est, cum desit, non querere; aliud, cum desit; ne deesse quidem putare: non quòd quero, inquit, datum; sed requiro fructum abundantem in rationem uestram, non meam*: uides fructum illis colligi? non mea, inquit, causa, sed uestra hęc dico; ad uestram salutem. Ego enim dum accipio; nihil lucror. Gratia dantium est: dantibus enim illhęc est reposita merces: accipientibus uerò hęc consumuntur, quę accipiunt: rursus cum encomio, & quodam egestatis sensu. Nam quoniam dixerat, *non quero*; ne rursus negligentiores faciat; inquit. *recepi autem omnia; & abundo*; id est per hanc dationem, quę etiam omisa fuerant, expleuistis: quod illorum maxime incitare alacritatem poterat. Nam qui benefaciūt; quanto maiores in philosophia progressus fecerunt; eo magis

cupiunt eos, quibus benefecerunt, esse gratos: *recepti omnia, & abundo*, perinde ac si diceret; non solum quæ præterito tempore ommissa fuerant, expleuistis; sed etiam maiorem in modum expleuistis; atque exuberastis. Deinde ne hoc illis exprobrare uideatur; uide, quomodo locum muniat: quoniam dixerat, *non quod quero datum, & tandem aliquando*; & ostenderat debitum id fuisse (hoc enim significat, *δέχασθαι*, idest recipio quasi census, & fructus ex agro); rursus ostendit ipsos supra ac deberent, præstitisse, & inquit: *recepti autem omnia & abundo: repletus sum*: non absque causa, neque ex animi inductione hæc dico; sed quid? *acceptis ab Epaphrodito, quæ misistis, odorem suauitatis, hostiam acceptabilem, placentem Deo.* En quod istorum munus euegit: non ego, inquit, accepi, sed Deus per me: quamobrem tamen non egeam, non hoc tamen spectate: nam neque Deus egebat; ac tamen accepit; adeo ut diuina scriptura non reformidaret dicere, [odoratus est dominus odorem suauitatis;] quod sane lætantis est: nostis enim, nostis, quantum ex odoris suauitate afficiatur anima nostra, quantum iucunditatis, & uoluptatis capiat: non ergo recusauit scriptura uerbum adeo humanum, atque humile Deo tribuere; ut hominibus ostenderet accepta ipsorum dona fuisse: non enim nidor, neque fumus accepta faciebat, sed animus, qui offerebat: alioqui Cain etiam dona fuissent accepta. Dixit igitur lætatum quoque Deum esse; & quomodo lætatur? non enim aliter homines loqui didicerunt. Ergo qui nullius rei est indigus, dicit valde se lætari; ut ne ex eo, quod non egeret, negligentes fiant. Cum uero sequenti tempore ceteræ uirtutis oblitus, his solis hostiis consideret; uide, quomodo rursus ipsos corripit, dicens, [nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo?] Hoc & Paulus inquit, *Non quero, inquit datum* [Deus autem meus impleat omnem necessitatem uestram secundum diuitias suas in gloria in Christo Iesu]. Vides, quam etiam pauperum more bene precetur. Quod si Paulus bene precatur datibus: multo minus nos hoc facere erubescamus, cum accipimus: nec uerò accipiamus, tanquam ipsi egeamus; neque nostra causa gaudeamus, sed ipsorum datum.

Gen. 8.

Psal. 40.

Ita &

Ita & nobis erit merces, & accipientibus, si ipsorum causa lætemur: ita neque indignabimur, cum non dederint; sed potius illorum uicem dolebimus: Ita etiam alacriores reddemus; si doceamus non nostra causa hæc à nobis fieri. *Deus autem meus, inquit, impleat omnem necessitatem uestram*, alias *πάσαν χάριν*, uel *πάσαν χάραν*; idest omnem gratiam, uel omne gaudium. Ac si quidem legatur [omnem gratiam;] hoc significat non hanc solam eleemosynam, quæ in terra; sed omne benefactum: sin, quod magis puto [omnem necessitatem]; hoc est quod significare uult: Quoniam dixerat; [occupati eratis]; subiungit hæc, quod etiam facit in Epistola ad Corinthios dicens, [qui administrat semen seminanti, & panem ad manducandum, præstet, & multiplicet semen uestrum, & augeat germina frugum iustitiæ uestræ.] Nam & his hoc precatur, ut abundant, & habeant; unde *feminant*; & precatur; non ut quouis modo abundant; sed *secundum diuitias suas*: quamobrem & hoc moderate fecit. Nā si Paulo similes omnino fuisset, adeo philosophi, adeo crucifixi; non hoc sanè fecisset: sed quoniam homines erant opifices, pauperes, uxores habebant, filios aiebant, patres familias erant; atque ex tenuitate sua tamen hæc dederant; quadamque rerum præsentium cupiditate minime carebant: ita precatur, ut se ad illorum captum demittat. Iis enim, qui hoc modo uterentur, nihil absurdi tantum precari, quantum illis satis sit, atque ut abundant. Vide igitur, quid precetur: non dixit, faciat diuites, ac ualde opulentos; sed quid? *impleat omnem necessitatem uestram*; ut ne egeatis; sed habeatis, quæ uobis opus sunt; quoniam & Christus formulam nobis precandi tradens, hoc precationi adiecit, docens ita dicere, panem nostrum quotidianum da nobis hodie. *Secundum diuitias suas*; idest pro magnificentia sua, idest quæ ipsius potentia est; ut facile & cito possit facere. Ac ne existiment, quoniam dixit, *necessitatem*, fore, ut in angustias cõcludantur; propterea addidit, *secundum diuitias suas in gloria, in Christo Iesu*. Ita abundabunt, inquit, uobis omnia; ut in gloria ipsius sitis habituri. Vel igitur hoc sibi uult, fore, ut nullius rei egeant. [Gratia enim inquit, magna erat in

2. Cor. 9.

Matt. 6.

omni-

omnibus illis; neq; enim quisquam egens erat inter illos;] vel ut ad ipsius Dei gloriam omnia faciant: ut ad ipsius gloriam copius suis utantur. Deo autem & Patri nostro gloria in secula seculorum Amen. Hæc autem gloria non filii solum, sed etiam patris est. Nam dum tribuitur filio gloria; tribuitur quoque patri. Etenim quoniam dixerat in Christi gloriam id fieri; ne quis putet ipsius tantum, addidit, Deo autem, & patri nostro gloria, hæc ipsa nimirum, quæ data est filio. Salutate omnem sanctum in Christo Iesu. Non ieuue, & hoc: magnæ enim beneuolentiæ est per literas etiam ipsos salutare. Salutant uos, qui mecum sunt, fratres. Attamen dicebas [neminem habeo unanimum, qui sincera affectione pro uobis sollicitus sit:] quomodo igitur nunc dicis, qui mecum sunt fratres? hos, qui cum ipso sunt, fratres uocat, ostendens, uel quod antea dixerat [neminem habeo unanimum] nõ ad eos pertinere, qui in urbe erant (quæ enim illis necessitas imposita erat, ut Apostolica negocia susciperent?) uel neque etiam recusare; quin hos fratres uocet. Salutant uos omnes sancti; maxime autem, qui de Cæsaris domo sunt. Gratia domini nostri Iesu Christi cum omnibus uobis. Exiit ipsos, & confirmauit, ostendens ad regiam etiam domum peruenisse prædicationem. Nam si, qui in regis, omnia propter cælorum regem despexerant; multo magis id faciendum ipsis erat. Atque hoc etiam indicium erat Pauli charitatis, tam multa, & magna de ipsis narrare; ut hinc, qui in regia erant, ad eos salutandos amore adducerentur, quos nunquam uiderant. Maxime enim, quoniam uexabantur fideles, magna tunc uigebat charitas: quomodo? nam qui longè inter se distabant; sibi tamen uicissim coniuncti erant; & qui procul aberant; perinde ac prope essent, inter se salutabant; & singuli erga singulos ueluti erga sua membra afficiebantur: æque pauper erga diuitem, ac diues erga pauperem; neque ulla agnoscebatur præstantia; quod omnes æque in odio essent, atque eiicerentur; iisdemque de causis. Quemadmodum enim, si ex diuersis ciuitatibus captiui quidam profecti, in eandem ueniant

Psal. c. 2.

Psalmus

ad mult.

...niant

niant ciuitatem, ualde se inuicem complectuntur, communi illos confociante calamitate; ita etiam tunc societate incommodorum, & asperitatum eos cõiungente, magnam sibi mutuo caritatem præstabant.

MORALIS DIGRESSIO.

ERVMNA enim, & tribulatio uinculũ quoddam firmissimum est, charitatis accretio, compunctionis, & pietatis occasio. Audi enim dicentem Dauidem [bonum mihi domine, quia humiliasti me, ut discam iustificationes tuas:] & iterum alium prophetam dicentem [bonum est uiro cum portauerit iugum ab adolescentia sua:] & rursus, [beatus homo, quem tu erudieris domine:] & alium quendam, [disciplinam domini ne despicias:] & [accedens ad seruitutem domini, præpara animam tuam ad tentationem.] Et Christus rursus discipulis suis dicebat, [in mundo pressuram habebitis, sed confidite:] & rursus, [plorabitis, & flebitis uos, mundus autem gaudebit:] & rursus, [angusta, & arcta uia.] Vides ubique laudari tribulationem? ubique commendari, tanquam eam, quæ nobis sit necessaria? Nam si in mundanis certaminibus sine ea nemo coronam accipit, nisi & laboribus, & ciborum abstinentia, & tota uictus ratione, & uigiis, & sexcentis aliis incommodis se munierit; multo magis hic. Quem enim mihi afferes? regem ne? at neque ille uitam curis solutam uiuit, sed multis molestiis, atque angoribus refertam. Non enim ad diadema spectes; sed ad solitudinum procellam; unde illi tumultus maximus exortur: non ad purpuram, sed ad animam illa ipsa purpura nigriorem. Non æque corona ligat caput, atque animam sollicitudo: non ad satellitum numerum spectas; sed ad egritudinum multitudinem: nullam enim priuatam domum tot curis abundantem reperias, quot regiam.

Commendatio tribulationum.

Psal. 118.

Thr. 3.

Psal. 93.

Prouer. 3.

Eccles. 2.

Io. 6.

Matt. 7.

Miserabilis est regie uita cõditio.

Mortes

Mortes singulo quoque die imminentes à suis etiam ipsis: & ante mensam, & ante poculum ob oculos uersatur sanguis. Noctu uero, dici non potest, quàm sæpe somniis, ac uisis excitati profiliant; atque hæc in pace: quod si bellum ingruat; eo magis sollicitudines intenduntur. Quid igitur tali uita fieri miserabilius potest? Adde quæ à suis, quos in ditione sua tenet: deniq; cognato sanguine redundat semper regale pauimentum. Ac si uultis, narrabo etiam quædam; & continuo id ita esse intelligeris. Ac potissimum quidem vetera dicam; quæ tamen adhuc memoria non exciderunt, sed & nonnulla, quæ nostris contigere temporibus. Quidam, ut aiunt, uxorem, de cuius adulterio suspicabatur, nudâ alligauit montibus; ac feris exposuit, matrem iam sibi factam regum multorum. Quam illum putatis uitam uixisse? non enim nisi illum ægritudo exedisset, ad tantum supplicii sumendû descendisset. Hic uerò idem suum ipsius filium interfecit; aut potius huius frater seipsum cum filiis suis. Fertur autem hic & fratrem suum è medio sustulisse; atque hic quidem sibi ipse manus attulit à tyranno compræhensus; ille uerò sobrinum suum unâ secum participem regni, quod ipse illi tradiderat. Alius autem uxorem uidit medicamentis è medio sublatam. Quoniam enim parere minime poterat; mulier quædam infelix, & misera, (infelix enim, & misera est, quæ quod à Deo donandû erat, sua se credidit sapientia præstituram); præbitis medicamentis, & reginam interemit, & ipsa simul interiit. Alius autem postea pharmacis uenenatis sublatus est; poculumque ipsi fuit non iam potus, sed mors. Et ipse etiam filio oculi sunt effossi, metu sequentis temporis plane immerenti. Alius uerò neque quam ob causam, nec quàm miserabiliter è uita excesserit, exponere satis honestum est. Eorum uerò, qui successerunt, alter quidem perinde, atq; infimus quidâ, & ærumnosus homo esset, combustus est cum equis, & trabibus, ceterisque rebus omnibus; & uxorem uiduam reliquit: quas enim molestias in uita habuerit; ne dici quidem potest; quas ex eo tempore, quo seditionem mouit, subire coactus est: Alter uerò, qui

nunc

Vide notaciones. 177.

nunc rerum poritur; non ne ex quo diadema gestat, perpetuo uersatur in laboribus, in periculis, in molestiis, in mœroribus, in calamitatibus, in insidiis? At non huiusmodi cœlorum regnum; sed postquam ipsum obtinueris, pax, uita, gaudium, læticia. Ceterum, quod dicebam, nulla hic uita est ærumnarum expers. Quod si in rebus etiam publicis regalis illa conditio, quæ omnium beatissima uideatur, tot redundat calamitatibus; quid putas in priuatis, ac domesticis? profecto quot alia mala existant, ne dici quidem potest: multæ hinc sæpe fabulæ compositæ sunt. Omnes fere tragediæ, & fabulæ, quæ aguntur in scenâ, ex regibus contextæ sunt. Pleraque enim, quæ in fabulis representantur, ex ueris rebus constant. Ita & uoluptatem habent thyestæa conuiuia; omnisque illa domus calamitatibus euerfa est. Sed hæc quidem ex Ethnicorum libris cognouimus. Verum si uultis, scripturas etiam, quæ idem doceant, proferemus. Saul primus regnauit: nostis autem & hunc sexceteris pressum ærumnis interiisse. Post illum Dauid, Salomon, Abias, Ezechias, Iosias itidem multis modis uexati. Nefas enim omnino est uitam hanc sine laboribus, sine ægritudine, sine ærumnis ducere. Ergo & nos etiam molestus afficimur; sed non iisdem ex rebus, ex quibus reges; sed unde magnum etiam facere possumus questum: [quæ enim secundum Deum tristitia est; poenitentiam in salutem stabilem operatur.] Pro his rebus merendum est; pro his dolendum; pro his ægritudo suscipienda. Ita mœrebat Paulus: ita lugebat; pro iis, qui peccabant. [Ex multa enim, inquit, tribulatione, & angustia cordis scripsi uobis per multas lachrymas.] Nam quando nihil erat, cur pro suis lugeret; pro alienis hoc faciebat: uel potius, quantum ad luctum hauriendum pertinet, communia illa ducebat. Ceteri incidebant in scandalum; & ipse urebatur: ceteri languebant; languebat, & ipse. Bona est hæc ægritudo; hæc omni mundano gaudio prior. Eum, qui ita lugeat, omnibus ego hominibus præpono: atque adeo ipse etiam dominus hos beatos prædicat; hos, qui alienum dolorem, ut sibi communem lugent. Non

Y æque

2. Cor. 7.

2. Cor. 8.

Quelachry
mae laudan
da.

eque ego Paulum ob pericula adita suspicio: suspicio quidem & ob illa ipsa, in quibus quotidie commoriebatur: sed hoc, inquam, me magis euehit. Ab anima enim Dei amante, & tenera proficiscebantur; à charitate, quam Christus ipse quærebat; ex quodam naturæ consensu fraterno, & patrio, ac potius utrisque istis maiore. Hoc modo affici oportet; hoc modo flere. Huiusmodi lachrymæ magno sunt refertæ gaudio. Huiusmodi luctus causa lætitiæ est. Ac ne mihi dicas, quid utilitatis afferunt meæ lachrymæ iis, pro quibus hoc facio? Nam etsi illis nihil profimus; ac certè nobis ipsis proderimus. Nam qui sic pro alienis dolet; multò magis pro suis dolebit: qui aliena luget; is certe uitia, & prolapsiones suas non sine lachrymis abire sinet: ac potius haud citò peccabit. Nos vero, quod omnium grauissimum est, iussi aliena peccata flere, ne in nostris quidem ullum pœnitentiæ signum damus; sed sine ullo doloris sensu cadimus; & omnia curamus magis; omnia magis expendimus, quàm peccata nostra. Ideo gaudemus gaudium hoc mundi inutile; quod cito perit, quod sexcentas parit ægritudines. Mœreamus igitur mœrorem gaudii autorem; & ne gaudeamus gaudium ægritudinis parentem. Emittere lachrymas multum voluptatis seminantes; & non rideamus risum, qui stridorem nobis dentium gignat. Afflictemus nos afflictatione illa, unde requies existit; & ne delicias quæramus, ex quibus ærumna, & dolor. Ad breue tempus in terra laboremus; ut perpetuo nos oblectemus in coelis. In caduca hac uita nos ipsi afflictemus; ut in infinita illa quietem consequamur: non distuamus delicias in hac breui; ne in illa infinita suspiremus. An non uideris quot homines hęc etiam rerum ad hanc uitam pertinentium causa angantur? Existima te quoq; unum ex illis esse & fer grumnam, ac dolorem spe futurorum bonorum nutritus. Non tu es Paulo melior, non Petro; quibus nunquam ocium datum est; qui in fame, & siti, & nuditate totam uitam confecerunt. Si eadem, atque illi, uis consequi; cur contrariam insistis uiam? Si ad ciuitatem illam

vis

vis peruenire, qua illi digni facti sunt; illam persequere uiam, quæ illhuc fert. Non illhuc ocii fert uia, sed erumnæ. Illa lata, hæc angusta est. Hac iter faciamus; ut consequamur æternam uitam in CHRISTO IESU domino nostro; Cum quo patri, simulq; sancto Spiritui gloria, imperium, honos nunc, & semper, & in secula seculorum. Amen.

D E O G R A T I A S.

Y I N O T A -

NOTATIONES
QVÆDAM IN COMMENTARIOS

D. Ioannis Chrysofomi in Epistolam
ad Philppenses.

VI horum cōmentariorum manuscriptos codices accuratè contulerit, facile intelliget in exemplari ipso Chrysofomi multa in margine, atque inter lineas fuisse apposita; quæ aut adderentur, aut in aliorum locum sufficerentur; nimirum cum nondum constituisset, vtrum potius inductum, uel repositum uellet; neq; adhuc extremam operi manum imposuisset; ex quo factum sit, ut ab iis, qui descripserunt, pro ipsorum captu nunc pauciora, nunc plura omissa, nonnulla in alienum locum transposita, interdum etiam simul ea, quæ delenda, & ea, quæ reponenda erant, in eandem orationis seriem conducta fuerint. Quod à me certissimis, ut puto, argumentis depræhensum fecit; ut nonnullis locis paulo fortasse audacior in quibusdam uerbis trasponendis fuerim; cum nullum sententiis detrimentum afferri uiderem; lectori autè gratum me facturum putarem; cuius antea cursum tanta, quantam ego sentiebam, perturbatione ordinis interruptum iri necesse esset. Quæ autem ista loca sint, in istis, quas adiungimus, notationibus indicabimus; ut lector suum adhibere iudicium; ac, si malit, quæ nos transposuimus, ipse in pristinum restituere locum queat. Cæteris quidem locis nihil ex coniectura mutauimus; sed Vaticanum præcipue codicem, qui reliquis multo & plenior, & emendatior est (Nam in Veronensi integræ nonnumquam paginae defunt) sequuti sumus; quamuis neque ille semper nobis animum expleret. Magnam uerò tibi, ut puto, uoluptatem nunciamus, fore ut breui

ut breui omnes Chrysofomi in Pauli Epistolas sermones; græcè de integro impressos, atque innumerabilibus locis emendatos, & auctos habeas; hunc tibi thesaurum non solum procurante, sed etiam magnam partè promente clarissimo illo Ecclesiæ sanctæ lumine Cardin. Sirlero. Quæ etiam causa fuit, cur ego, quot in huius Epistolæ cōmentariis sententias restituerim, indicare minime necessarium putauerim. In ipsis scripturæ uerbis, vulgaram latinam editionem, quantum maxime licuit, retinuimus; id est excæptis iis locis, in quibus Chrysofomi explanatio uerbis scripturæ non respondisset; aut diuersa omnino græcorum uerborum sententia erat: quod in nonnullis ueteris testamenti libris minime rarò euenit; præsertim cum interdum Chrysofomus aut alia uersione (multæ .n. tunc erant, ut Aquilæ, ut Theodotionis, ut Symmachi, ut ea, quam communem uocabant) usus fuerit; aut memoriter recitans, nonnulla, ut fit, mutarit. Quæ etiam fortasse causa est: cur duarum, aut trium sententiarum ex iis, quæ in his cōmentariis citantur, autorem reperire nondum potuerimus. Vale ingenue lector, & dum maiora paramus, hæc libenter accipe.

Pag. 1. lin. 7.

ACTORVM Cap. vi. mentio fit de Crispo Archisynagogo non Philippis, sed Corinthi ad fidem conuerso. Quare aut codices Chrysofomi sunt deprauati; aut est *εὐαγγέλιον*; quod tamen Theophylactus quoq; sequutus est; non autem Theodoritus. Nam argumentum huius epistolæ, quod apud cæcumenium Theodorito tribuitur, Theophylacti est.

Pag. 2. lin. 4.

QVAM QVAM Chrysofomus, & qui illius explanationes in Epitomen redegerunt, id est quos supra nominaui, paulo obscurius de his uinculis loquuntur: tamen qui ip-

qui ipsorum uerba accurate perpendet, non dubitabit ita ab ipso distributa esse tempora; ut cum Apostolus Romam primò aduenit, biennio in uinculis, & in custodia fuerit; atque intra hoc tempus ad eum uenerit Timotheus, & Epaphroditus à Philippensibus missus; rursusque utrumque Apostolus à se dimiserit, primum quidem Epaphroditum cum hac epistola, deinde uero & Timotheum: quare cum extremo biennio absolutus est, Timotheum minimè affuisse: quod uerbis illis secundè ad Timotheum epistolæ indicetur: [In prima mea defensione nemo mihi adfuit] Appellat autem eo loco Apostolus primam defensionem: cum causa dicta absolutus est: alioquin & antea ad Tribunal se defensurus accesserat; quod satis aperte significat Chrysofomus explanans uerba illa: [in defensione, & cōfirmatione Euangelii.] Vincula igitur, in quibus erat, dum hanc scriberet epistolam, antecesserunt nō quamcunque defensionem; sed illam, in qua absolutus est. Postquam uerò liberatus est; multas adiit nationes, iisque Euangelium prædicauit. In quo itinere utrum Philippenses reuiserit, scribit Theophylactus incertū esse. Chrysofomus sermone quarto explanans ea uerba: [per meum aduentum iterum ad uos] auditoribus inquirendum relinquit. Hoc tamen loco in eam se propendere partem ostendit, uenisse ad illos. Inquit enim. [E uinculis enim dimissus est; atque in ea, postquam ad ipsos uenisset, rursus coniectus.] Corrigendus autem locus est apud Oecumenii interpretem in argumento huius epistolæ, quod, ut diximus, Theophylacti est. Hæc enim Interpretis uerba sunt: [post primam siquidem Apologiam, cuius meminit ad Timotheum, statim uinctus fuit,] cum tamen longum interuallum intercesserit inter primam Apologiam, & posteriora uincula. Græce est *ἀφ' ἧς ἐδέσθη*, atque hoc sibi uoluit Theophylactus, fuisse Apostolum in uinculis, cum hanc epistolam scriberet; nec tamen hæc fuisse illustria illa uincula, quorum finis martyrrium fuit: Bis enim in uinculis fuisse; primum quidem ante illam defensionem; iterum uerò longo interuallo post, cum & mortem subiit. Ita ergo uertendum est.

[Nam

[Nam post primam defensionem, cuius meminit ad Timotheum, rursus postea in uincula coniectus fuit]

Pagina octaua linea 21.

VIDETUR Chrysofomus ostendisse ex locis D. Pauli Episcopum solitum fuisse interdū appellari nomine diaconi, & presbyteri; non autem uicissim, quod nunc expectabatur, presbyterum solitum appellari nomine Episcopi quare suspicor aliquid deesse. Auget suspicionem meam Theophylactus; qui hoc addit, presbyteros etiam episcopi nomen obtinuisse; quod & ipsorum munus sit *ἐπισκοπῆν τὸν λαόν*, i. prospicere populo, & purgare, atque illuminare egentes. Huc uerò, & Theodorus in hunc locum, & D. Hieronymus Epistola 85. afferunt testimonium ex 20. capite Actorum.

Pagina nona linea 10.

GRÆCE in manuscriptis est, *πάντοτε θυχ' ἕταν εὐχαρμαι μόνον*; quæ quidem sententia uidetur mihi quodammodo herere; neq; illius uestigium ullum apud Theophylactum, Theodorum, Oecumenium apparet. Hoc enim unum inquit Paulum sibi uelle; quotiescunque uestri recordor (recordor autē semper, & in omni precatione mea) gratias Deo ago. Verumtamen, si codices Chrysofomi nō sunt deprauati, hic fortasse sensus est, quem ex Pauli uerbis elicit; Gratias Deo ago pro uobis nō solum in ordinariis, ac statis meis precibus, quas quotidie ex officio ad Deum fundo; sed etiam semper, idest quæcunque mihi de uobis cogitandi occasio se offerat. Animaduerti enim Græcos libenter nomen *εὐχῶν* usurpare in statis illis precibus, quæ in liturgia potissimū adhibebantur; & apud ipsos *εὐχαλόγησιν* idem est, atque apud nostros diuinorum officiorum ratio. Possit fortasse ex loco illo primæ Epistolæ ad Timotheum [obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones] aliqua alia sententia his Chrysofomi uerbis aptari; sed mihi ista, quam attuli, uidetur ferri posse.

Cap. 2.

Pa-

Pagina 19. linea 20.

GRAECE est, ὅρας ὅτι ἐν τῷ ἱμαντοῦ δόξαν λέγω ἀλλὰ τίποτε εἰς δικαιοσύνην; sed mihi omnino uisa est superuacua uox ista, δικαιοσύνην; nec quicquam ad rem propositam facere: Et apud Theophylactum, œcumenium, Theodoritum ita dicitur, non ad gloriam meam, sed Dei. Ita paulo post Chrysofostomus οὐχ' ἵνα ἐγὼ, φησι: ἐπαινεθῶ, εὐτὸς εἶπον, ἀλλ' ἵνα ὁ θεός δοξάζεται. Quamobrem non dubitavi illam inducere: quamquā non longe absum ab ea suspitione transposita esse ista uerba δόξαν, & δικαιοσύνην; & hūc esse Chrysofostomi sensum: uides non me iustitiā meam quærere, sed gloriam Dei, idest non me eleemosynam mihi conferri uelle, sed gloriam afferri Deo: sepe enim Paulus & ipsam eleemosynam iustitię nomine appellat &c.

Pagina 19. linea 23.

Tract. 87. in Ioan. Cap. 7. Prover. 15. 1. Eth. c. 3.

CHARITAS cum à prudentia se disiungit, atque idcirco nocet; remanet charitas, ut affectus; minime autem ut uera uirtus; quæ ut inquit B. Augustinus, nõ potest haberi sine ceteris bonis, quibus homo efficitur bonus. Id paulo ante illis uerbis significarat Chrysofostomus, [ut ne erga omnes eandem charitatem adhibeatis; id enim minime charitatis est, sed infultitatis.] Ita Ecclesiastes præcipit; [noli esse multum iustus;] cum tamen iustitia quò maior, eo melior. [In abundanti enim iustitia, inquit, uirtus maxima]. Sed hoc nimirum sibi uoluit Ecclesiastes iustitiam, cum modum excedit, nomen tantum iustitiæ retinere, non rem ipsam. Ita etiam notatum à doctis hominibus est, dictum esse ab Aristotele fortitudinem obesse. Et latinus autor; uirtutem istam, ueniet, inquit, tempus, cum grauiter gemes. Vocabulum autem ἀγάπησ latissime patere nemo est, qui ignoret.

Pagi-

Pagina 21. lin. 28.

IN codicibus etiam antiquis tota hæc pars, cuius initium est [Ita interdum est, cum opus bonum, &c.] usque ad illa Pauli uerba [quidā uerò ex charitate] posita est post ea uerba [facilis mihi defensio erit.] Sed facile cognosci potest; quā nunc magis oratio fluat.

Pagina 23. linea 20.

IN codicibus etiam antiquis initium huius digressionis ducitur ab illis uerbis. [Quamobrem hortor pro omnibus.] Sed nos omnia rectius procedere putauimus; si hinc ducatur.

Pagina 114. linea. 25.

RETINVI uulgatam lectionem [qui Spiritu Deo seruimus.] ei enim uidetur conuenire Chrysofostomi explanatio, τούτέστιν οἱ πνευματικῶς λατρεύοντες: ita etiam Theophylactus διὰ ψυχῆς, καὶ νοῦς. Testatum tamē relinquere uolui, & apud Chrysof. & apud Theophylactū in omnibus græcis codicibus, quos uidi, legi hoc modo, πνεύματι θεοῦ: quemadmodū etiam manifesto legit Athanasius in Epistola ad Serapionem de Spiritu Sancto. Ita etiam apud Latinos D. Hieronymus, Spiritui Dei. D. Aug. narrat tribus modis legi solitū esse, Spiritu Deo, Spiritui Deo, Spiritui Dei. D. Ambrosius nostram hanc, quam retinimus, repudiat, contenditque legendum esse, Spiritui Deo; ut inde argumentum sumatur Spiritum Sanctum esse uerum Deum, quoniam illi seruendum: quod nihilominus ex ista lectione, Spiritui Dei, confici potest.

D. Hieron. l. 6. in Esa. capit. 15. D. August. cōtra duas Pelagianorum ep. c. 7. Lib. 2. de Spirit. c. 6.

Pagina 168. linea 21.

IN Græcis codicibus est, ὑπὸ περισσῶν διαφθερεῖσθαι: sed omnino legendum est πρ. σῶν. Nam in sequentibus uerbis rationem

Z

nem

nem huius euenti explicans, rursus hac uoce utitur, *περὸς δὲ οὐρα*. Puto autem indicari Eusebiam Constantii uxorem. Item paulo post, ubi codices habent, *ὁ ὕψ' αὐτῶ* emendauit *ὁ ὕψ' αὐτῶ*: alioqui mira esset in uerbis pugna. Ac facile significari potest Iouiniani filius Varronianus; quanquam quid illo factum fuerit, historici, quod meminerim, non narrent. Similia quædam, ac propè eadem commemorat Chrysofostomus in Epistola prima, quam nos uertimus, ad Viduam iuniorem: sed hęc ea loquendi forma utitur, atque ita uariant exemplaria; ut appareat uariam tunc de his rebus famam fuisse: idcircoque Chrysofostomum hoc loco sæpè mutasse uerba. Quamobrem magnoperè mirandum non esset; si his ea, quę ab historicis narrantur, non usquequaque conuenirent: maiorem quidem partem conueniunt.

F L A:

FLAMINIO NOBILIO

*Q*UIN opusculum, quod ad me misisti, *ἡμῶν* sit Io. Chrysofostomi, quicumque paulo diligentius in eius libris legis est uersatus, et gustum eorum cepit aliquem, dubitare potest nemo. Tu quoque, quis *ἡμῶν* illius interpres, nec minus disertè, et ornate latine loquaris, quam ille Gracè scripsit, si quis negare fuerit ausus, eum ego uel maleuolum, uel ineptum, & omni prorsus iudicio destitutum esse non dubitanter affirmauerim. Proculdubio gaudet sanctus ille Pater in calis, quòd interpretem te sit nactus in terris; nec per alium, quàm per te loqui mauult: vix enim alium quenquam reperiri posse puto, qui preclaram illius dicendi vim pari latine loquendi facultate possit exprimere. Quo maiore cum desiderio quod promittis aliud eiusdem autoris opusculum expecto: quod si miseris, non ideò statim fidem tuam liberaueris; Nam & hoc mihi pollicitus fueras, te mecum esse communicaturum commentariolum quendam de uita magni Cardinalis illius Hippolyti per te scriptum. Quod cum feceris, tunc primum, quam de-

disti mihi fidem, eam liberasse te rectè poteris affirmare. Facturum id autem esse te, nulla mora longiore interposita, mihi tanto magis persuasum est: quòd, & Cardinalis ille, quem tuum vocas, cum non sit magis tuus, quàm meus, & ille fidem pro te suam interposuisse videtur: quem si tu postea tuum vocaueris, dicam dicturum esse tibi me denuncio. Quamobrem hac dicendi forma ne deinceps utaris, Cardinalis meus, verùm, noster potius; ne videaris eum tibi soli tamquam proprium vendicare velle. Quem etiam uerbis meis quàm officiosissimè salutabis: ac dices accepisse me literas, quibus mihi monachum quendam commendauit, doctum illum quidem, sicut ex primo cum illo congressu videre licuit; sed qui mecum, ut pranderet, adduci non potuit, ut per exigua mihi cum illo fuerit consuetudo. Opto te bene valere. Dat. Sublaci Cal. Augusti. Anno Iobælei. 1575.

Tuus in Christo

Stanislaus Card. Varmienfis. m. p.

S A N-

SANCTI
PATRIS NOSTRI
IO. CHRYSOSTOMI
ARCHIEPIS. CONSTAN-
TINOPOLITANI.

AD VIDVAM IUVNIOREM.

FLAMINIO NOBILIO INTERPRETE.

RAVEM te quidem accepisse plagam, atque ad maximè vitalem partem iaculum supernè immissum peruenisse, omnes sanè tibi consenserint, ac nemo ne ex iis quidem, qui valde philosophi sunt, contradixerit. Verùm quoniam malè acceptos minimè in luctu, ac lachrymis omne suum tempus consumere oportet, sed vulnerum quoque curationi plurimum operæ, studique nauare, ne si despecta fuerint, maiorem ipsismet lachrymis afferant plagam, atq; ipso luctu vehementiorè flammam excitent; æquum profecto fuerit te eam, quæ per sermones adhibetur, consolationem minimè repudiare, ac lachrymarum fluuios parumper coercentem ad breue saltem tempus iis etiam, qui te consolari aggrediuntur, te ipsam dare. Hæc enim causa est, cur, & nos non in ipso luctus uigore, neq; simul ac fulmen decedit, obturbaremus, sed cunctantes toto hoc intermedio tempore, ac permittentes te fatiari fletu, quando iam à caligine illa paululum oculos attollere, atque aures iis, qui te consolari tentarent, præbere potuisti, tunc ipsi quoque post ancillarum sermones nostra adiungeremus. Nam cum adhuc tempestas magna est, & luctus viget, qui dolorè deponere suadet; is eiulatum magis prouocat atque irritat; nihilquè aliud lucri reportans, quàm odium, multam sanè materiè eiusmodi oratione suppeditat igni; simulq; de se, & inimici, & stulti hominis affert opinionem

Verùm

Verum quando iam feruor illē desiderare cœpit, ac violentiam fluctuum sedauit Deus, facile orationis uela pandemus. Nam mediocri quidem tempestate poterit fortasse ars suum officium facere: at cum ventorum impetus inuisus fertur, nihil loci est peritiæ. His adducti causis toto superiore tempore siluimus, ac vix nunc emittere uocem aggressi sumus. Audiuimus enim de Patruo tuo confidendum posthac esse: nam & famulas, quæ paulo honoratiores sint, audere de his rebus breues inferre sermones, & præter domesticas mulieres, eas etiam, quæ aut genere tibi cognatæ, aut alia quauis ratione ad hoc munus obeundum sint idoneæ. Quod si illarū sermones admittis, ualde confidimus, ac pro certo habemus fore, ne nostros cōtemnas, sed quietem, ac tranquillitatem, quoad poteris, ipsis audiendis adhibeas. Ac sanè cū muliebris sexus numquam non procliuior quodammodo ad concipiendum dolorem est: tum uerò, cum & iuuentus accesserit, & uiduitas immatura, & nullus negotiorū usus, & curarum magna moles, atque illud præterea, omne pristinum tempus delitiis, hilaritati, diuitiis esse innutritam; multis partibus maior redditur calamitas; ut nisi supernum adsit auxilium; periculum sit, ne quæ tot tantisque malis affligitur, à mente deseratur: quod equidem uel præcipuum, ac maximum diuinæ erga te curæ indicium censuerim. Nam quòd tot repente concurrentibus malis non te egritudo absorbuerit; nec de naturali mentis statu sis deturbata; non id humani alicuius auxilii fuit, sed omnipotentis illius manus, sed intelligentiæ illius, cuius nō est numerus, sed prudentiæ illius, quæ inuestigari non potest, sed Patris misericordiarum, ac Dei totius consolationis. *Ipsē enim inquit, uerberauit nos, & ipse sanabit nos; percutiet, & curabit nos, & sanctificabit nos.* Quamdiu enim tecum unā uiuebat beatus ille uir; capiebas quidem fructus honoris, procurationis, studii; capiebas autem, quales ex homine capere par erat. Quoniam uerò illum ad se uocauit Deus; ipse nunc illius loco se tibi substituit: neque hoc meum est, sed beati Prophetæ, qui *ita inquit, Pupillum et uiduam suscipiet; ac rursus ipsum uocat patrem*

Osee 6.

Psal. 145.

Psal. 67.

patrem pupillorum, & iudicem uiduarum; omninoq; hoc hominum genus magnæ ipsi curæ esse videbis. Cæterum ne hoc nomen assidue vsurpatum animum tibi deiiciat, ac rationem perturbet reputanti in ipso ætatis flore illud te subiisse; de hoc mihi primum differendum proposui, atq; ostendendum, non calamitatis nomen esse, sed honoris, & honoris quidem maximi. Neque enim tu mihi multorum deprauatam opinionem loco probationis, ac testimoniū afferas, sed beati Pauli sententiam, atque adeo decretum, ac legem. Quæ enim ille loquebatur, hæc per ipsum pronuntiabat Christus, quemadmodū & ipse dixit, *An experimentum queritis eius, qui in me loquitur Christus? Quid igitur inquit? Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, & rursus. Adolescentiores autem uiduas deuota, utroque hoc præcepto rei nobis magnitudinem indicans.* Nam de Episcopis quidem præcipiens nullibi numerum annorum statuit; hic autem magnam adhibet accuratorem. Quid ita? non quidem propterea, quòd uiduitas sacerdotio maior sit; sed quoniā maiorē ipse, quam illi laborem sustinet, multis undiq; negotiis illas circumuenientibus publicis, & priuatis. Etenim quemadmodum ciuitas mœnibus non circumdata proiecta est, atque exposita omnibus, quicumque capere eam uoluerint; ita & puella in uiduitate ætatem degens, multos habet, qui undique insidentur, non solum eos, qui pecuniis animum adiecerunt, sed etiam qui pudicitiam ipsius violare student. Neque uerò has tantum, sed etiam alias labendi occasiones in ipsam incurrere inueniemus. Nā & à familiaribus contemni se, & rem per negligentiam perire, nec pristinam retinere dignitatē, & æquales suas, quibus cum versari consueuerant, florentes, ac lætas videre, sæpè autem, & deliciarum cupiditas eò ipsas adduxerunt, ut fecundis se nuptiis illigarent. Nec uerò defunt, quæ legitimo quidem matrimonio uiris se iungere minime uelint, sed occultè, & clam. Id autem propterea faciunt, ut encomia uiduitatis lucrentur. Ita non ignominia, sed admirationis, atque honoris plena res ipsa apud homines est non modo fideles, uerum etiam infideles ipsos. Nam & ego aliquādo,

cum

2. Cor. 13.

1. Tim. 5.

Ibidem.

cum essem iunior, Doctore meo (erat autem ille omnium hominum maxime superstitiosus) animaduerti matrem meam præ multis magnam excitalle admirationem. Nam cum eos, qui sibi assidebant, more suo interrogasset, cuius ego essem; ac responsum esset, me viduę mulieris esse filiũ; de me quæsiuit etatem matris, & uiduitatis tempus. Cum primum verò audiuit quadraginta annos natam esse, vigesimum uerò iam annum agi, ex quo patrem meum amiserit; obstupuit planè, atq; ad eos, qui aderant conuersus, clara voce exclamauit: En quales mulieres apud Christianos sunt. Tanta nõ modò apud nos, sed etiam apud Gentiles uiduitatis laus est, & admiratio. Quę omnia considerans beatus Paulus dixit. *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum.* Neque verò ex hoc solo, quamuis graui ætatis testimonio, continuo finit, ut in sacrum hunc adlegatur chorum; sed alia addit ita scribens. *In operibus bonis testimonium habens, si filios educauit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lauit; si tribulationem patientibus subiuistrauit, si omne opus bonum subsequuta est.* O diligẽtiam, ac subtilitatem in probando. Quanta à vidua requirit virtutem, & quàm subtiliter omnia persequitur? hanc sanè operam nõ sumpturus, nisi munus honestatis, ac dignitatis plenum illi commissurus fuisset. At uerò cum dixisset, *Adolescentiores autẽ uiduas deuota;* causam quoq; adiungit: *Cum enim luxuriata fuerint in Christo, nubere uolunt.* His enim uerbis illud nobis significat, mulieres, quę viros amiserunt, in illorum locum aptari, & iungi Christo. Quò autem ostendat hanc adiunctionem esse suauem, ac lenem; ita inquit. *Cum enim luxuriata fuerint in Christo, nubere uolunt,* Quasi de uiro quodam leni, ac probo loquens, qui quẽ non illis pro imperio vtatur, sed libertate frui permittat. Nec verò hætenus orationem produxisse satis habuit; sed & aliunde rursus magnæ sibi illas curæ esse declarauit, ita scribens. *Nam quę in delitijs est, uiuens mortua est, quę autem uerè uidua est, & desolata, sperauit in Deum, et instat obsecrationibus, & orationibus nocte ac die.* Et ad Corinthios scribens inquit, *Beatior autem erit, si sic permanserit.* Vides quanta uiduitatis Encomia. Atque hæc quidem in noua lege, quando iam Virgi-

1. Tim. 5.

Ibidem.

2. Cor. 7.

Virginitatis decus summopere emicuit: Verumtamẽ neq; huius splendor uiduitatis luminibus officere potuit; sed & ipsa elucet adhuc suam habens virtutem. Quotiescumque igitur inter dicendum uiduitatis mentionem faciemus; ne animo concidas, nec rem turpem existimes. Nam si uiduitas turpis, multo turpior uirginitas. Sed non est, non est; procul a nobis absit ista opinio. Quando enim eas, quę uiris adhuc superstitibus continentiam seruant, omnes admiramur, & commendamus; cur nõ eas, quę post virorum obitum eandem illis beneuolentiam præstant, laudibus & admiratione prosequamur? Donec igitur, quemadmodũ dicebam, cum beato Therasio uiuebas, eum ille tibi honorem, tuorumque commodorum studium præstitit, cuiusmodi ab optimo viro expectanda erant. Nunc autem illius loco habes Dominum omnium Deum; qui cum antea tibi affuit; tum verò id nunc multò impensius, ac cumulatius faciet. Atqui studii erga te sui, & procurationis non minimum, quemadmodum antea dicebam, indicium iam nobis dedit, in hoc curarum, atque egritudinis incendio incolumem te præstans, nec permittens, ut quicquam violenti in te admitteres. Qui autem tanta tempestatis uincumbente naufragium fieri minimè permittit; multo magis tranquillo iam mari custodiet animam tuam, & leuem reddet uiduitatem, atque ea, quę ex ipsa oriri videntur mala. Quò si non uiduitatis nomen te discruciat; sed talis uiri iactura; Ego etiam tibi planè assentior in toto terrarum orbe paucos ex uiris secularibus extitisse uiri tui similes, tanta humanitate, probitate, modestia, integritate, prudentia, innocentia præditos. Verum, si quidem penitus interiisset, atq; in nihilum abiisset; merendum, ac dolendum erat: sin autem ad quietum, placidumque delatus est portum, atque ad suum uerè Regem profectus est; nullus hic lachrymis, sed lætitię locus est. Etenim hæc mors non est mors, sed migratio ac domicilii mutatio à deterioribus ad meliora, à terra ad cælum, ab hominibus ad Angelos, & Archangelos, atque adeò ipsum Archangelorum Dominum. Nã hic quidem, dũ in terris Imperatori milita-

A a bat;

bat; multa erāt expectanda discrimina, multæ ab inuidis infidie. Quò enim magis illius existimatio, & gloria augebatur; eo plures, atque acriores in ipsum excitabantur inimicitie. Illuc autem profecto nihil eiusmodi metuendum est. Quamobrem quantum luges, cum tam commodus, ac bonus esset, iussum esse ad Deum ire; tantum latari oportet, magna illum cum securitate, & gloria profectum esse, & à periculis, quæ hic imminabant, tumultu liberum; pacatam, placidissimamque vitam vivere. Quàm enim abiurdum est fateri quidem cœlum terra longè melius esse, ac tamen eos, qui hinc eò commearunt, luctu prosequi? Nam si beatus iste ex illorum hominum numero fuisset, qui turpiter, ac Deo minime probati vixerunt; profectò non solum mortuus, sed etiam viuens, fletu, atque eiulatu prosequendus erat. Nunc verò, quando & ipse vnus ex Dei amicis erat; nò solum viuenti, sed etiam somnũ suum obdormienti gratulandum est. Audisti sanè ex beato Paulo, cum ita diceret, longe fatius esse dissolui, & esse cum Christo. At fortè charas illius voces audire cupis, tuoq; erga illum amore frui; & cõsuetudinem requiris, & gloriam, splendorem, decus, securitatem, quæ ab illo in te redundabant; atque hæc omnia periisse egrè fers; & quasdã quasi tenebras mēti tuæ offundi sentis. Verum enim uerò tuam quidem erga illum amicitiam equè tibi nunc, atque antea tueri licet. Talis enim est charitatis natura, & potentia: nò solum præsentem, ac proximos, quique ob os, atque oculos versantur, sed eos etiam, qui longè absunt, complectitur, cõglutinat, coniungit: ac neque temporis longinquitas, neque locorum interualla, neque aliud huius generis quicquam interrumpere, ac discindere animæ amicitiam potest. Quòd si præsens præsentem intueri cupis (nò enim me fugit id tibi esse maximè in optatis) custodi illi lectũ alteri viro minimè peruium; incũbe in eam curam, vt eadem in te, atque in illo vitæ, morumque probitas eluceat; ac sine dubio ad eundem cum ipso peruenies chorum; atq; vnà cum eo habitabis non quinq; annos, quemadmodum hic, non viginti, non centum, non mille, aut bis mille, aut

decem

decem millia, aut multò plures, sed planè infinitos, & infinita secula. Regiones enim illas recreationis, & pacis, non cognationes ad corpus pertinentes, sed vitæ similitudo apta est, quæ hereditate obrineat. Nam si eadem suscepta viuendi ratio Lazarum Abrahamæ ignotũ in sinum illius adduxit, multosque facit ab Oriente, & Occidente cum illo recumbere; profecto te quoque vna cum optimo Therasio locus quietis excipiet, si eandem, atque ille, colere volueris vitam; tuncque ipsum non cum hac corporis pulchritudine, qua præditus abiit, iterum recipies, sed cum alio quodam splendore, ac uenustate; quæ ipsos Solis radios fulgore uincat. Etenim hoc quidem corpus, etiam si ad summum pulchritudinis gradum peruenerit, mortale tamen est. Corpora autè eorum, qui Deo placuerunt, tantam induent gloriam; quãtam ne intueri quidem his oculis licet. Atque harum quidem rerum signa quædam ac leuiter pressa vestigia, & in vetere, & in nouo testamento nobis ostendit Deus. Nam illic quidem Moysis facies tãta fulgebat gloria: ut eam oculi Israelitarum ferre minime possent. In nouo autem longe magis fulsit Christi facies. Queritur igitur ex te, si quis tibi pollicitus esset ei se totius orbis regnum traditurũ, sed ob hanc causam iussisset viginti ipsos annos te secedere, atq; iis transactis diademate, ac purpura ornatum eum tibi traditurum promississet, teq; in eodem, atque illum honoris gradu collocaturum; nonne secessionem istam æquo animo, & ea, quæ te decet, modestia tulisses? non ne munus præclarum, remque omnibus uotis optandam duxisses? Obdura igitur & nunc, non regni terreni, sed cœlestis causa, non ut ueste aurea, sed immortalitate indutum recipias, & gloria, quantam eos, qui in cœlis degunt, habere cõsentaneum est. Quòd si ualde tibi intoleranda videtur tẽporis longinquitas; verisimile est illum tibi interdum in somniis adstare, & quæ cõsueuerat tecum colloqui, & optatã faciem ostendere. Hoc te loco epistolarum consoletur: quinimmo id maiorẽ epistolis uim habet. In illis enim literas tantum cernere licet; hic uerò, & formam vultus, & risum tranquillum, & figuram, & incessum,

Aa 2 & so-

& sonum audire, & amicam illam uocem agnoscere. Ceterum quoniam securitatis præterea ratio, quæ ex illo tibi aderat, te ad fletum impellit, fortasse etiam spes illæ, quæ sese ostendebat maioris dignitatis, & amplitudinis: (audiui enim citò futurum fuisse, ut ille ad consularem thronum ascenderet, idque tibi omnium acerbissimum visum esse, ac præcipuè animum tuum excruciare puto) illos tibi ante oculos pone; qui cum ad maiorem, quàm ille, dignitatem euecti essent; valde miserabilem vitam egerunt. Reuocabo autem tibi in memoriam Theodorum illum siculum; fortasse audisti; erat enim in primis notus, & celebris. Hic & pulchritudine, & magnitudine corporis, & auctoritate apud Imperatorem omnibus præstans, qui ea poterat, quæ interiorum familiarium nemo, prosperam illam fortunam non moderatè tulit, sed insidiatus Imperatori, ac deprehensus, ipse quidem ualde miserabiliter obruncatus est; ipsius autem uxor neque educatione, neque genere, neque vlla alia re nobilitati tuæ concedens, omnibus repente rebus suis spoliata, ac libertate amissa Cubiculariis ancillis adnumerata, ac nulla non ancilla miseriorem, ac magis lachrymabilè uitam agere coacta est, hoc vno cæteras antecellens, quòd propter non cõparabilem calamitatis magnitudinem, lachrymas eorum omnium, qui ipsam aspicerent, eliciebat. Fertur etiam Artemisia viro valde clarò nupta, quoniam & ille tyrannidem affectauit, in eandem incidisse paupertatem, ac præterea oculis esse capta. Nam magnitudo ægritudinis, & lachrymarum multitudo lumina extinxit. Ac nunc quidem hominibus eget qui deducant, atque ad alienas portas adducant; vt hoc modo necessarium sibi victum comparare queat. Nec verò aliæ familiæ defunt itidem deiectæ, ac prostratæ, quas commorem; nisi probitatem, ac prudentiam tuam probe nossem; quæ minimè ex alienis malis calamitati tuæ cupis solatium adhibere. Neq; verò hæc exempla, quæ commemorauimus aliã, ob causam cõmemorauimus: quàm ut intelligas res humanas nihil esse, verèque à Propheta esse dictum, *Omnis gloria hominis, ut flos foeni*. Quò enim altius euehuntur,

tur, atque emicant, eò maiorem edunt ruinam; neque in iis solum, qui sub alieno imperio viuunt, sed etiam in Regibus ipsis. Neque enim facile quis inueniat priuatam domum æquè refertam calamitatibus, ac Regias. Nam & orphanæ, & viduitates immaturæ, & necesse violentæ, atque iis quidè, quæ in tragediis narrantur, multo scelestiores, & acerbiores in hunc ipsum præcipuè cadunt principatum. Atque, ut vetera omittamus, ex iis omnibus, qui nostro tempore imperarunt (fuerunt autè nouem) duo soli communi morte uitam clauserunt. Reliquorum autè hic quidam à Tyranno, ille verò in bello, alius domesticorum custodum insidiis, alius autem ab illo ipso, qui coronam, ac purpuram imposuerat, interfectus occubuit. Vxores verò partim, ut ferunt, veneno interierunt, partim egritudine. Earum verò, quæ adhuc superstites sunt, altera quidem filium habens pupillum tremit, ac metuit; ne quis eorum, qui rerum potiuntur, illa metuens, quæ ferre insequens tempus queat, eum de medio tollat; altera uerò vix multorum precibus ab exilio rediit, quòd antea ab eo, qui tenebat, missa erat. Cæterum ad ipsorum etiam, qui nunc regnant, uxores animum aduerte. Alteram videbis ex pristinis calamitatibus respirantem magnæ voluptati magnam habere dolorem admistum, eò quòd qui potitur, nimis iuuenis, ac nullius usus est, multosque habet undique insidiantes; Alteram verò timore exanimatam, & iis, qui capite damnati sunt miseriorem vitam ducentem; eò quòd vir ipsius ab eo tempore, quo diadema suscepit, usque ad hodiernum diem in bello & præliis uersatur; verecundiaque & probris, quibus undique afficitur, magis quàm ex calamitatibus tabescit. Quod enim antea numquam, nunc euenit; ut Barbari propriam relinquentes regionem multastadiorum millia regionis nostræ percurrent, & agris incensis, captisque vrbibus domum redeundi omnem cogitationem abiecerint. Ac perinde quasi choreas ducerent, non bellum gererent; ita nostros omnes irident; & quemdam ex illorum Regibus dixisse ferunt, mirari se impudentiam nostrorum militum; qui facilius quàm oues toleant iugulati,

ingulati, adhuc victoriam sperent, neque ex ipsorum regione velint excedere. Nam ipse quidem dixit, sese illis cedendis fatietate captum esse. Quo igitur animo & Imperatorem, & ipsius uxorem ista verba audientem existimas esse? Et quoniam huius belli mentio incidit, magnum mihi viduarum agmē occurrit; quarum multæ ex virorum quidem dignitate plurimum splendoris acceperunt, nunc verò repente omnes nigra, ac luctui accommodata stola amictu omne suum tēpus in lachrymis, ac querimoniis traducūt. Neque illis hoc datum est, quod honorato tuo capiti. Tu enim, o admirabilis, & in lectulo iacētē vidisti honestum illum, & supremam audisti vocem, cum quibus modis res domesticæ administrandæ essent, te doceret, & testamento omnem alieni appetentibus, ac sycophantis aditum obstrueret. Adde illud, quod iacenti mortuo sæpe incubuisti, & suauitatis oculos & composuisti, & honestissimo funere elatum vidisti: omnibus, quæ decebat, erga illum officii functa es, & iusta perfoluisti: & ad sepulchrum sæpe accedens non minimum habes tui doloris solatium. Illæ verò omnibus huiusmodi solatiis sunt destitutæ, cum omnes quidem ad bellum misissent viros suos tamquam rursus ipsos recepturæ; at pro illis tristē illorum mortis acceperint nuncium. Non enim quisquam corpora ipsorum afferens, sed uerba tantum mortis genus narrantia ad ipsas rediit. Verum sunt, quæ neque hac ipsa narratione digne fuerint habite; neque quomodo illi ceciderint, doceri poterint; cū in magno cæsorū numero reliquis essent coaceruati. Ecquid verò mirum, si multi ex Ducibus hoc modo interierunt, quādo & Imperator ipse, in vicum quemdam cum paucis militibus conclusus exire quidem, & sese inuadentibus opponere minimē ausus est, sed intus manens accenso ab illis igne vnā cum iis omnibus, quos secum habebat, combustus est, nec uiris solum, sed etiam equis, & trabibus, & muris; & omnia in unum, atque eundem cinerem abierunt? Atque hunc nuncium, si qui vnā cum Imperatore ad bellum profecti fuerāt, loco imperatoris ipsius ad uxorem reportantes redierunt. Nihil enim,

nihil

nihil planè ea, quæ in mundo splendida sunt, ab iis, quæ in scena geruntur, à vernorum florum venustate differunt. Primum enim antequam appareant, euanescent; deinde etiam si paululum temporis maneant, citò tamen ad interitum properant. Quid enim honore, qui à multis exhibetur, & gloria exilius, ac vilius? quem fructum, quam utilitatem afferunt? quo sat bono exitu concluduntur? atque utinam nihil aliud subesset mali: nunc verò præter quàm quòd nihil verè boni inde prouenit; multas etiā molestias, multa damna assidue is ferre cogitur; qui se huic acerbissimæ Domine subiecit. Domina enim est eorum, qui ipsam admiserunt; & quò maioribus blanditiis & assentationibus colitur à seruis; eò magis sese contra ipsos erigit, & durioribus ipsos urget mandatis; eos uerò, qui ipsam reiciunt, ac despiciunt, non habet amplius, vbi ulciscatur. Ita & Tyranno, & fera qualibet immitior est. Nam Tyrannus quidem, & fera cultu, ac blanditiis sæpe mitescunt: hæc autem tunc maximè efferatur; quando ei maximè auscultauerimus; ac si dicto audientem inueniat, atque omnia obsequentem, nihil est præterea, quod imperare omitat. Habet uerò, & alteram belli fociam, quam non malè fortasse quis ipsius filiam appellarit. Quando enim ipsa probè à nobis alta & educata creuerit, ac radices egerit; tunc arrogantiam parit, rē quæ nihilominus matre animū quem caperit, præcipitem agere pōt. Hoc igitur dic mihi, luges, ac lamētaris, quòd ab hac durissima Domina Deus te liberauit? quòd omnibus his pestiferis morbis omnem obsepsit viam? Viuente enim adhuc tibi uiro nullum in mentem tuam insultandi finem fecissent; mortuo autem non habent, unde in cogitationes tuas impetum faciāt. Hoc igitur tibi recte curandum, ac præstandum posthac est; ut ne illarum discessum lugeas, neque acerbū illum dominatum expetas. Nam ubi illæ uehementius spirant, omnia funditus euertunt, ac prosternunt. Et quemadmodum meretrices, cum plerumque suapte natura deformes sint, ac squalidæ, frictionibus, & fucis incautos, & simplices iuuenum animos illaqueant, & postquā in suam ditionem receperint,

perint, seruis omnibus contumeliosius tractant: ita & huiusmodi affectiones Ambitio, & Arrogantia nulla non fecerunt hominum animos magis inquinant. Hinc, & multi diuitias magnum bonum duxerunt: quare qui ambitione eiecerit; neque à diuitiis etiam capietur. Nam quibus licuit ob paupertatem consequi magnam gloriam; si ditescere minimè voluerunt, sed magnam auri vim sibi oblatam contempserunt. Atque hos minimè ex me cognoscere necesse habes: ipsa enim longè melius, quàm ego, nosti Epaminundam, Socratem, Aristidem, Diogenem, Cratem, Melobotum, qui suismet possessiones reliquit, ac deposuit. Nam alii quidem, cum non esset in promptu ditescere, exorientem sibi ex paupertate gloriam animaduertentes, facile in eam se partem dederunt. Hic autem & ea, quæ habebat, proiecit. Adeo omnes huius ferè belluæ sibi acquirendæ cupiditate insaniebant. Ne igitur queramur, Deum ex hac turpi nos tyrannide, & ridicula, & multorum probrorum plena exemisse. Nomen enim solum splendidum est; res autem ipsa longè alios, atque appellatio ipsa polliceatur, amatores suos reddit; ac nemo est, qui gloriæ causa quippiam agentem non irrideat. Ille enim solus suspiciendum se præbere, & gloria circumfluere poterit, qui eò minimè spectat. Qui autem magnum quiddam putat gloriam à multis delatam, atque illius consequendæ causâ omnia facit, & patitur; is potissimum ab ea longè aberit, eiusque expers erit, rerum vero gloriæ aduersantium maximè particeps, irrisionis, criminationis, maledictorum, offensionis, odii: neque in viris tantum id usu uenit; sed etiam in uobis mulieribus, atque adeo multo magis. Nam quæ & figura, & incessu, & uestitu simplicem quamdam bonitatem præsert, & à nemine honorè aucupatur; eam omnes admirantur, suspiciunt, prædicant, omnibus bonis omnibus prosequuntur: vanæ autem gloriæ cupidam auersantur, oderunt, & veluti belluam quamdam agrestem fugiunt, sexcentas in illam execrationes, & contumelias coniciunt. Nec verò his dumtaxat malis nos eripimus vulgarem gloriam contemnentem; sed & ea, quæ omnium

maxima

maxima sunt, lucramur; dum præter ea, quæ dicta sunt, paulatim erudimur respirare, & aspirare ad cælum, & terrena omnia despiciere. Nā qui delato ab hominibus honore minimè egere se putat; quicquid boni faciet; magnā cum securitate faciet; neque aut aduersis, aut secundis huius vite rebus quicquam incommodi sentiet; neque enim aut aduersæ illum deiicere, atque obruere possunt, aut secundæ inflare, ac tumidum reddere; sed in rebus maxime caducis ac fluxis ipse omnis mutationis expers manet. Quod celeriter, & in tuo ipsius animo euenturum spero; confestimque terrenis omnibus abiectis cælestem te nobis uiuendi rationem repræsentaturam; gloriam verò, quam nunc defles, paulo post irrisuram; & vanam, ac futilem illius personam illusuram. Quod si pristinam, qua per illum poteris, securitatem desideras, & bonorum custodiam; nec patere uelles eorum insidiis, qui alienis calamitatibus insultant, iacta super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet. *Inspicite enim, inquit, in antiquas generationes, & uidete si quis sperauit in Domino, & confusus est, uel si quis innocauit illum, & despectus est, uel si quis stetit in mandatis eius, & derelictus est.* Nam qui onus tā intolerabilis calamitatis leuius reddidit, & in præfenti malacia te collocauit; is & quæ imminent, propulsabit. Nam hac quidem plaga nullam te umquam grauiorē posse accipere profecto nobis assentieris. Quando igitur præfens malum adeo fortiter, ac generosè tulisti, idquæ cum te usus nondum docuisset; multo magis ex iis, quæ accidere possunt, si quid præter voluntatem nostram acciderit (quod Deus omen auertat) facile feres. Cælum quære, & omnia quæcumque ad uitam illic degendam conducunt; ac nihil eorum, quæ hic fiant, lædere te poterit, ne ipse quidem tenebrarum imperator; dummodo ne nobis ipsi noceamus. Nā & si quis bonis spoliet, & si corpus concidat; nihil horum ad nos; modo animus nobis incolumis, atque integer maneat. Omnino autem si uis pecunias & ab omni periculo tutas custodire, & amplificare; ego sanè & modum, & locum demonstrabo; quo nulli eorum, qui insidiari solent, fas est irruere. Quis igitur locus est? cælum,

B b mitte

Psal. 54.
Eccl. 1.

mitte illas ad optimum illum virum; ac neque fur, neque infidiator, neque vlla alia pestis impetum facere in illas poterit. Si ibi has ipsas pecunias defoderis; magnum ex his lucrum reportabis. Omnia enim quaecumque à nobis in caelis feruntur; longè maiorem, ac meliorem prouentum habent, ac planè talem; qualem consentaneum est ex iis, quæ in caelis radices egerunt. Quod si hoc feceris, vide qualibus frueris bonis: primùm quidem sempiterna vita, & iis, quæ promissa sunt diligentibus Deum; quæ neque oculus vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis ascenderunt: deinde consuetudine optimi viri tui in omne æuum: postremo à curis, timoribus, periculis, insidiis, similitate, odio, quæ hanc vitam exercent, te ipsam liberabis. Quamdiu enim pecunias apud te retinebis; erunt fortasse aliqui, qui fraudibus interuertant; sin autem ad cælum transfuderis; periculis vacuum, tutam, ac tranquillitatis plenissimam vitam viues; quippe quæ sufficientia vnà cum pietate frueris. Magnæ enim dementiæ est, si agri quidem emendi sint, feraciorem terram sectari; cælo autem, & terra in conspectu positis, cum ibi liceat prædium sibi comparare; terræ potius inhærere, sequè molestiis, quæ ex hac sæpè incidunt, casibusquè exponere; sæpè enim nostram frustratur spem. Quoniã verò illud grauitè percellit, concutitquè animum tuum, quòd sæpè sperasti fore, vt is ad consularem dignitatem eueheretur; ideoque magistratum illi quodammodo ereptum doles; primùm illud quidem factum cogites; licet valde explorata esset hæc spes, attamen humanam fuisse spem; quæ sæpè fallere sit solita; ac multa huiusmodi in hac vita quotidie euenire cernimus; ut cum ea, quæ valde sperantur, minime exitum inueniant; ea, quæ neque in mentem venerunt, ad finem sepe numero perdantur; siue ad imperia, siue ad regna, siue ad hereditates, siue ad matrimonia, siue aliò animum intendamus. Quocirca quamuis propè adesset tempus; tamen, vt in proverbio est, multa inter calicem, & summum labium. Ac sanè

Eccl. 18. scriptura ipsa inquit. *A mane usque ad vesperam immutatur tempus: sic & Rex, qui hodie est, cras moritur: Ac rursus quàm in-*

certi,

certi, atque in expectati rerum exitus sint, nobis declarans hic ipse Sapiens inquit, *Multi tyranni sederunt in solo; & insuspiciabilis portauit diadema.* Non igitur exploratissimum erat, si vixisset, ad eum dignitatis gradum peruenturum. Quod enim futurum est, incertum est: atque alia etiam erant, quæ nobis suspicionè iniicerent. Vnde enim manifestum erat, si vixisset, ad magistratum illum euectum iri: atque adeo futurum minime fuisse; ut ea quæ nollemus, euenirent; ut morbo correptus, aut inuidia, ac malevolentia eorum, qui prosperitatem illius non ferrent, circumuentus, vel aliqua alia calamitate affectus præsentem etiam dignitatem priuaretur? Sed fac, si libet, multò exploratissimum fuisse, si diutius vixisset, ad illud fastigium peruenturum: at certe, quanto maior dignitas; tanto maioribus periculis, curis, insidiis necessariò suberat. Ceterum absint & ista; ac sine periculo, summaque cum tranquillitate illud nauigarit pelagus: ecquis sis, dic mihi, manebat? an non idem, qui nunc? aut potius non idem, sed alius fortasse; tristis nimirum, ac votis omnibus fugiendus? Primum quidem tardius vidisset cælum, & ea, quæ in caelis sunt; quod iis, qui res futuras fide, & spe præceperunt, non minimum damnum est. Deinde, quantumuis castè, integreque vixisset; attamen uitæ longitudo, ac necessitas quedam in illum magistratum incurrens, non equè integrum, & purum abire hinc permisissent, atque hoc tempore. Incertum quoque & illud; an forte multis modis immutatus, ac negligentia deditus perpetuum obdormisset somnum. Nam nunc quidem confidimus Dei gratia illum euolasse ad locum quietis; quòd nullam ex iis culpis in se admiserit, quæ à regno caelorum excludunt: tunc verò publica negotia plerumque tractans fortasse multas ad se attraxisset sordes. Nam tot vndique malis circumstantibus, rectum tenere cursum rarum admodum est; peccare autem, & sponte, & inuitum valde usitatum, ac quotidianum. Nunc verò à timore isto longè absumus, ac magno opere confidimus, venturum in die illa plenum uenustatis, & splendoris proximum Regi, atque una cum

B b 2 Angelis

Ibidem 11.

† Al. simplicitate quadã ad ductũ. vide scholium.

Angelis præeuntem Christo, & gloria, cui nulla par inveni-
ri oratio queat, circumfluentem, & iudicanti Regi adfisten-
tem, & in præstantissimis muneribus ministrantem. Qua-
mobrem misso iam fletu, & eiulatu eandem vitendi ratio-
nem, atque adeo etiam potiore tene; ut eandem atque
ille, adepta virtutem, in idem etiam cum illo tabernacu-
lum recipiaris; ac rursus coniungi cum illo queas in sem-
piterna illa secula, non hoc matrimonii nexu, sed alio quo-
dam longe meliore. Hic enim corpora tantum copulat; il-
le verò multo elegantior, iucundior, melior animam ani-
mæ iungit & conflat.

SCHOLIUM.

RECCARE autem, & sponte & inuitum. Hoc lo-
co variant exemplaria. Alia enim habet *ἀκούτα*
idest inuitum. In aliis autem, ut in Vaticano,
legitur *ἀνακον* idest ex simplicitate quadam. Si
prior lectio retineatur; nõ ita est accipiendum

hominem inuitum peccare, quasi nullum ea in re momen-
tum voluntas habeat. Nã & multò verissima, & sancto huic
Auctori probatissima sententia est, nullam nisi sponte, ac vo-
luntate admitti culpam. Sed inuitum peccare eum potuit
dicere, qui ob inscitiam peccat; cuius tamen inscitie ipse
substinet culpã: quomodo in Numeris, qui ex ignoratio-
ne peccat, dicitur non sponte peccare, ac tamen ei pena
luenda imponitur: & hoc eodem modo alibi videtur lo-
qui Chrysostomus. Aut eum inuitum vocat, qui à peccan-
do quidem abhorret; sed non tantum roboris habet; vt de-
prauatæ consuetudini, principum imperiis, vulgi studiis
audeat repugnare. Quò etiam videtur paulò ante spectasse
in illis verbis *ἡ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἀνάγκη οὐκ ἂν ἀφῆκεν οὐτως ἀπελθεῖν
καθαρῶν*. quæ nos ita vertimus. *Necessitas quadam in illum ma-
gistratum incurrens non aequè purum, atque integrum hinc abire per-
mississet.* Simili quadam ratione impotens iræ, ac libidinis
agere inuitus dicitur. *Sed trahit inuitam nona uis, aliudque libi-
do, mens aliud suadet.* Ac tamen non posse repugnare libidini
nihil

In Epist. ad
Ephes.
hom. 2. In
Matth. ho.
60.
C. 15.

In Epist. ad
Heb. ho. 15

nihil aliud est, quàm nõ velle, aut frigidè velle, quod sæpe
docuit Chrysostomus. Auctor Operis imperfecti paulò ma-
gis hyperbolicè loquebatur, cum ita diceret, *Qui in timore
seruit Deo, poenam quidem euadere; mercedem autem iustitiæ non ha-
bere; quia inuitus facit bonum propter timorem.* De hac re accura-
tè egit D. Augustinus cum alibi, tum libro primo Retract.
quod à Magistro sententiarum est animaduersum.

In Io. ho. 3
& 12.
In Matth.
hom. 42.
C. 13. et 16
2. lib. Dist.
41.

EIVSDEM.

DE NON ITERANDO
CONIUGIO
AD EANDEM.

MULIERES, quæ virorum consuetudinem,
partus dolores, & cætera omnia, quibus in-
structum matrimonium in hominum domos
ingreditur, numquàm vsu cognouerunt, ad
viros animum appellere, nihil sanè mirandum
est. Nam & bellum, rem adeo laboriosam, ac duram, im-
peritis dulce esse in proverbio est. At sexcentis malis affe-
ctas, quibusque dura ipsa rerum conditio persuasit, eas
quidem, quæ solutæ à rebus huius mundi vitam agerent,
beatas prædicare, se ipsas autem, & pronubas, & diem, quo
in matrimonium sunt collocatæ, millies execrari; eas ipsas
post tantum fastidii rursus earumdem rerum desiderio ca-
pi; hoc est, quod me propemodum obstupescit, ac dubi-
tare cogit, & querere; Ecquid causæ sit; quamobrem quas
res antea, cum in iis versarentur, fugiendas existimabant;
has rursus, cum ab iis liberæ sunt, tamquam expetendas,
persequantur. Ac multa quidem animo versans, mecum-
que ipse cogitans, vix tandè, vt puto, ad ipsam rei causam
indagando perueni. Atque ea quidem non vna est, aut al-
tera, sed planè multæ. Partim enim ob tēporis longinqui-
tatem priorum oblitæ, & ea tantum, quæ in manibus sunt,
reco-

recolentes, veniunt quidem ad matrimonium, quasi ad id, quod omnia mala, quæ è viduitate, depellat; sed alia quædam ibi longè grauiora inuenientes, rursus easdem, quas antea, voces emittunt. Partim verò mundanis rebus rursus inhiantes gloriaque præsentis vitæ suspensæ, & viduitatem rem dedecoris plenam putantes, huius inanis gloriæ & tumoris causa ad easdem se reuocari sinunt matrimonii miseras. Nec verò desunt; quæ non huiusmodi causis adductæ, sed soli intemperantiæ manus dantes, rursus ad priorem vitæ rationem redeunt; ac veram causam occultare iis, quas diximus, prætexendis conantur. Atqui istas accusare, atque huiusmodi matrimonii nomine condemnare neque ipse ausim, neque alteri, ut audeat, autor sim; quando quidem aliter uisum est B. Paulo, uel potius Spiritui ipsi sancto. Nam cum dixisset, *Mulier alligata est legi, quanto tempore uir eius uiuit; quod si dormierit uir eius, libera est, ut cui uelit, nubat; tantum in domino;* atque ita uiduæ potestatem fecisset rursus, si uelit, nubendi; addidissetque, *Beatior autem est, si sic permanserit;* ne quis putaret humanum esse præceptum; hæc adiunxit. *Puto autem, quod & ego Spiritum Dei habeam;* planè ostendens spiritu dictante ista sibi esse conscripta. Ne quis igitur, quæ modò dicturus sum, in eam partem accipiat; quasi eas, quæ matrimonio se iungunt, reprehendam, ac criminer. Summæ enim arrogantia, ac furoris fuerit, quibus non interdixit Beatus ille, sed indulgit, has cõtra à nobis acerbè condemnari, idque cum sexcentis nos criminibus premamur. Etenim qui vel à iudicando abstinere, ne eadem mensura in nos iudicium exerceatur, atque in aliorum peccata minimè uehementes esse iudices iubemur; sed lenes, & ad veniam dandam faciles; si rem, quæ extra culpam sit, criminemur & condemnaemus; quomodo non omnem nobis veniam præcidemus ex nostro in proximum facto in eam sententiam inducentes iudicem, ut in nos uicissim se præbeat duriores? Non igitur ut illas accusem, ac pungam, huc oratione delatus sum. Quod enim in Domino fieri, potest, in id cadere crimen nullo modo potest. *Tantum, inquit, in Domino.* Verum quemadmodum cum de virgi-

1. Cor. 7.

virginitate verba facimus; non ut de matrimonii dignitate detrahamus, illam laudibus extollimus; ita cū de viduitate disputamus; non quidem ceu secundas nuptias in earum rerum numero, quibus interdictum sit, collocemus, mulieres, ut semel nupsisse contentæ sint, cohortamur. Sed fatemur quidem secūdis etiam legem non violari; verum tamen vnas iteratis longè præstare non dubitamus. Atque in hac comparatione; cū vnum alteri præstare dicimus; nemo hoc ipsum, quod inferiorem locum tenere dicimus, vitium puret. Non enim illa inter se ideo conferimus; ut ipsorum alterum in rerum turpium ordinem reiciatur; sed concedentes id legi cõsentaneum esse, nostroque arbitrio permissum, alterum tamen præ hoc longè pluris facimus, magisque suspicimus. Quid ita? quoniam multum interest eandem mulierem vnius viri esse uxorem; ac duorum. Nam, cui prior satis est; planè ostendit, neque ad illum ipsum se adiuncturam fuisse; si rei naturam vsu ipso probè nouisset. Quæ autem alterum sponsum in prioris cubile inducit; næ ista haud exiguum egregiæ erga mundum amicitia, atque erga res terrenas propensionis indicium præbet. Atque illa quidem nec dum viueret vir, erga alium commota animo est; hæc verò, & si illo viuente ab aliis se pudicam seruarit; attamen multos alios magis, quàm illū suspexit. Sed ne ex hoc facto coniecturam de præterita vita faciamus; re ipsam expendamus. Etenim quemadmodum virginitas matrimonio melior est; ita hoc matrimonio illud. Vidua enim de principio tantum virginitati concessit; ad extremum verò ipsi rursus æquatur, & coniungitur. Hoc verò matrimonium vtraque ex parte à virginitate abest. Huc accedit, eam quæ facile fert viduitatem, à viro quoque; dum viueret, sepe sibi continere solitam; eam verò, quæ rem maximè molestam putat, ita animū instituisse; ut non cū duobus solum tribuere, sed etiā multo pluribus, si ita fors ferat, sibi res habenda sit, ac vix extrema ætate abstinendum. Quemadmodum igitur matrimonium illud magnæ honestatis, ac temperantiæ specimen est; ita hoc minimè quidè dixerim molliciei, & lasciuie (absit) sed certè animi infir-

Matt. 9.

infirmioris, & qui carni deditus sit, terræque affixus, nec magnum, atq; excelsum quippiam animo concipere vquam possit. Quod si quis obiciat, quod honestū est, suam tueri honestatem, siue semel obeatur, siue bis, siue sepius, similiter enim honestum manere; quin etiam eum, qui sepius functus est, laudabiliorem esse eo, qui rarius; respondemus huiusmodi sophisma incautioribus fortasse posse imponere; iis autem, qui animum aduertere voluerint, facile ad refellendum esse. Matrimonium enim nō corporum cōmīstio facit (ita enim & fornicatio matrimonium esset) sed quod ea, quæ nupta est, vno viro contenta est. Atque hoc inter meretricem, atque ingenuam, pudicamque mulierem interest. Quod si vno viro contenta perpetuo sit; coniunctionem istam matrimonii nomine verè appellaris. Sin pro vno multos sponfos in domum inducat; non equidem fornicationem audeo dicere; sed illud quidem contendam, hanc illa, quæ vnum dumtaxat virum nouit, longè inferiorem esse. Illa enim audiuit Dominum, cum ita diceret. *Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ; & erunt duo in carnem unam;* ac viro adhæsit. perinde ac verè sua caro esset; neque oblita est semel sibi impositi capitis. Hæc vero nec priorem nec posteriorem virum propriam carnem reputat; vicissim enim alter alterum eiiciunt. Neque enim mulier prioris viri memoriã satis rectè colere poterit; quæ post illum alteri nupsit; nec posteriorem iusto amore prosequetur, magna adhuc cogitationum ac mentis parte in eum, qui obiit, deriuata. Ita fit; vt neutri is, qui viro debetur, amor, atque honos ab vxore exhibeatur. Ecquid verò animi putet posteriori sponso esse; qui in prioris thalamum ingreditur; & illius lectum scandit; ac præterea illius vxorem iocantem, ac ludentem videt? Valdè quidem commoueatur, neque ad illam magno cum amore accedat, necesse est. Nam tamen si omnium hominum durissimus sit; non tamen ita exuere omnem humanitatē potest; ut humano quodam sensu non afficiatur; etiam si illa sexcentis ornamentis & seipsam & domum compserit. Dolor enim altè iam animo in-

fixus

fixus non finit puram, & sinceram ad ipsius animum allabi voluptatem. Sed quemadmodum in muris vsu venit, ut cum pars aliqua valdè exusta est, licet postmodum dealbetur; subiectus tamen, ac profundus nigror candorem tectorii obscuret; atque iniucundū sanè spectaculum præbeat; ita & hac in re, tametsi multa splendida excogitentur; in mediis tamen ipsis eminent tristitia; ac molesta quædam ex iis mistio fit. Nam, & serui, & ancillæ, & agricolæ, & inquilini, & vicini, & gentiles prioris viri demisso, ac tristi vultu intuentur, quæ fiunt; ac gemunt. Quod si præterea pupilli affuerint; si quidem valdè pueri sint; magnum ab iis, qui de rebus iudicare queunt, in matrem odium excitant: sin autem puberes; tantam, quantam vix aliud quicquam, viro molestiam comparant. Quæ quidem omnia cum legistatores animaduertent; & eos, qui propterea anguntur, consolari vellent, & simul sui facti rationē reddere, quod non ex principali proposito, neque, si vtrumuis liceret, huiusmodi matrimonium instituerent; sed tantum metu adducti, ne grauius aliquod malum existeret; secundas nuptias omni illa splendida pompa spoliarunt; neque enim tibia, neque plausus, neque hymenæus, neque choreæ, neque coronæ nuptiales, neque aliud quicquam eiusmodi vesperam illam ornant; sed hæc omnia auferentes, sic non coronatum virum ad viduam mulierem adducunt; tantum non per hæc clamantes, quæ fiunt, omnia esse quidem eiusmodi, quibus uenia detur, sed laudibus, coronis, plausibus minimè digna. At enim obiciet quis; cur igitur Paulus prohibet; ne Iuniores etiam, si velint, viduæ maneant? ita enim scribit; *Adolescentiores autem viduas denita.* Non sanè Paulus impedimento est; quominus que volunt seruare virginitatem, queant; sed ipsæ potius sunt; quæ Paulum eò necessitatis adegerunt; ut præter animi sui sententiam hanc ipsis legem ferret. Nam si Pauli sententiam uis cognoscere; audi, quid dicat. *Volo omnes homines esse sicut me ipsum;* id est continentiam seruare. Quamobrem non sibi ipsi aduersatur beatus ille, neque ad eò lapsus est, yt inter se pugnantia loqueretur; nec qui uelit omnes ho-

Cc

mines

1. Tim. 5.

1. Cor. 7.

mines colere continentiam, obstaret, quominus, quæ ve-
lunt, viduæ maneat. Quid igitur verba illa sibi uolunt?
*Adolescentiores autem uiduas deuota. Attendamus obsecro, qua
causa & quam ob rem. Non enim ista absolutè protulit, sed
progressus oratione adiunxit: Cum enim luxuriatæ fuerint in
Christo, nubere uolunt. Vides non eas, quæ viduitatem serua-
re uolunt, sed quæ postquam in uiduitatem inciderunt,
nubendum sibi statuunt, ab illo prohiberi, ne uiduæ ma-
neant; ne ve in sacrum illum chorum admittantur; idquæ
valde sapienter. Nam si alteri matrimonio illiganda es; ne-
que spondere etiam uiduitatem debes. Nam post promif-
sionem mutare sententiam longè deterius est, quàm ne-
que omnino promittere. Quemadmodum igitur assiduam
liberis operam dare permisit, nō quidem legem statuens,
sed ipsis indulgens, sic enim inquit, Hoc autem dico secundum
indulgentiam, nō secundum imperium propter incontinentiam uestram;*
ita hoc etiam loco grauioris mali metu secundum instituit
matrimonium, ostendens hoc quoque indulgentiæ esse ad
multorum infirmitatem sese accommodantis, ac demitten-
tis. Infirmitatem autem dico non potentia, sed volunta-
tis, ac propositi. Nam quemadmodum uirgo, si post pro-
missam uirginitatē se violari fuerit; facinus adulterio gra-
uius perpetravit; ita & uidua, quæ semel promisit, si dein-
de pactionem cum Deo factam cōculcans eodem crimine
se polluerit; eidem quoque supplicio obnoxia est, ac for-
tè etiam, si licet mirum quiddam dicere, longè maiori.
Non enim idem est, ut initio dicebam, imperitam, atque
ysu iam edoctam iisdem succumbere tentationibus. Ne-
que verò hoc loco dumtaxat; sed etiam paulo post, cum
hæc premisset, *Volo ergo inuiores uiduas nubere, filios procreare,
matres familias esse, causam subdit, cur istud velit: quæ ea est?*
Nullam, inquit, occasionem dare aduersario maledicti gratia. Nam
quoniam verisimile est multas eo tempore uiduas post viri
obitum licentius, magisque arbitrato suo viuere solitas, à
viri societate, quasi à necessitate quadam, ac dominatu li-
beras; ita ut impudentiæ nomine malam de se opinionem
afferrent; abducēs ipsas ab illiberali hac, & pestifera liber-
tate,

1. Cor. 7.

tate, rursus ad pristinum iugum adducit. Nam si, inquit,
futurum est, ut uiduitatem præferens clam fornicetur,
ac seipsam dedecoret; longe satius nubere, ac nullam oc-
casionem dare aduersario maledicti gratia. Quamobrem,
ne occasiones maledicta iaciendi dent, ac vitam meretrici-
ciam, contumeliosquæ obnoxiam agant; matrimonium
præcipit. Audi, quot præterea sint, quæ ipsis vitio ver-
tat. Nam cum deberent omne suum tempus orationibus,
& supplicationibus instare; istæ verò, inquit, *Et ociosa di-
scunt circumire domos; non solum ociosa, sed & uerbosa, & curio-
sa, loquentes, quæ non oportet.* Hæc verò ipsi minime proban-
tur; sed vult perpetuò affixas esse rebus spiritualibus.
*Nam, quæ in delictis est, inquit, uiuens mortua est: quando qui-
dem, & virginem ipsam vult bonum hoc suum non cor-
poris castitate definire, sed vniuersum ocium suum Deo
consecrare, atque illi perpetuò deseruire. Ita enim scri-
bit. Porro hoc ad utilitatem uestram dico, non ut liqueum uobis
inijciam, sed ad id, quod honestum est, & quod facultatem præbet
sine impedimento dominum obsecrandi.* Non enim ipsam patitur
diuisam esse, sed totam rebus spiritualibus, ac cœlesti-
bus hærere vult, & quæ Domini sunt, curare. Ad eam-
dem viræ rationem uiduam quoque uocat, dicens. *Quæ
autem uerè uidua est, & desolata; sperauit in Deum; & instat obse-
rationibus, & orationibus nocte, & die.* Quando igitur ocium,
quod in Euangelicis negotiis infumendum erat, id non
modò in rebus superuacuis, atque inutilibus, sed etiam
valde noxiis perpetuò impendunt; idcirco ad matrimo-
nium eas rursus adducit. Nam quemadmodum Iudæis
Sabbatum dederat Deus, non ut ociarentur dumtaxat,
ac planè cessarent; sed ut sese à turpibus actionibus ab-
stinerent; ita uidua, & uirgo, non ut satis habeant uiris
non misceri, hanc sibi deligunt vitam; sed ut ea, quæ
Domini sunt, curent, atque se totas in Dei cultum con-
ferant. Sit ita sanè, inquiet aliquis. Verum intolerabile
malum erit, mulierem nullo rerum usu peritam ea, quæ ad
viros pertinent, subire cogi, neque enim ipsa perinde at-
que ille, tractare, atque administrare res poterit; atq; hinc

nihil aliud lucrabitur, quam molestias, ac fortunarum ruinam. Ergo quęcumque à secundis nuptiis abhorruerunt; omnia sua pessum dederunt, omnia perdiderunt; neque mulierem viduam inuenias, quę rem suam recte gerat? Tergruersiones ista sunt, ac prętextus, proprięque infirmitatis integumenta. Multę enim pręclarius, quam viri & domum administrarunt, & filios pupillos educauerunt; & bona, quę acceperant, partim auxerunt, partim non minuerunt. Nam ab ipsomet initio non omnia viris commisit Deus; neque ab ipsis solis pendere, quę ad vitam pertinent, voluit; ne si mulier nihil ad vitam conferret, despiciatui duceretur. Quamobrem id prospiciens Deus non inferiore illam loco constituit; atque id ab ipsomet initio clarum faciens, dixit. *Faciamus ipsi adiutorium.* Etenim ne eò quòd ipse primùm factus est, ac per ipsum formata mulier, magnos aduersus illam spiritus vir sumeret; hoc adiutorii verbo tumorem ipsius compressit; ostēdens mundana negocia nihilo minus mulieris, quam viri egere. Quę nam igitur ista sunt? quibusque in rebus ad vitam instituendam, ac sustentandam nobiscum mulier societatem inuit? Sanē, quoniam ad pręsentis vitę statum componendum nō minus priuata, quam publica negocia faciunt: hęc disperties Deus, forensia quidem viris commisit, domestica autem mulieribus: ac si munera, officiaque ista commutentur; omnia corruent, ac peribunt. Tanto vterque vtilior altero in suo munere obeundo est. Igitur, si domestica ex muliebri scientia pendent; atque ista in re tantum viro mulier pręstat, quantum rudi homini artifex in rebus, in quibus artifex est; cur uanum nobis timorem incurimus? Nam peregrę quidem proficisci, multaque domum apportare, uiro- rum tantummodo est; mulieribus autem lucro operam dare, minimē fas est; at quę sunt apportata custodire, ac tueri, ipsius solius est. Ac tamen si pręstantius quiddam uideatur acquirere, quam tueri; at tamen, si hoc absit, illud quoque inutile, ac uanum. Sępē verò etiam si hoc adsit; illud non solum nihil profuit, sed etiam cuncta euertit. Valde enim difficile est, hominem foris negociantem, atque ampli-

plificando patrimonio operam nauantem, iuste quęstum facere. Maiorem enim partem ex alienis isti calamitatibus crescunt, ac suum negocium gerunt; sicque mulieris arti, & gubernationi sępē officiant ea, quę per iniustitiam, & vim parta in manus ipsius peruenerunt. Quamobrem & si maius aliqua ex parte sit acquirere, quam conseruare; tamen altera ex parte minus esse deprehenditur; quando nō solum ad bonorū amplificationem nihil confert, sed etiam perdit iam reposita. Quid igitur metuat vidua, ne viri absentia res domesticę deterius se habeant; quarum viuente etiam uiro ipsa procuracionem susceperat? At facilius, inquiet, gubernabat; cū metu illius nemo reluctaretur, nemo molestiam afferret. Nam & famuli, & ceconomi, & uicarii, ac reliqui omnes illum metuentes ad parendum aderant prompti, ac parati; ac nemo erat, qui contra diceret. At eo, quem metuebant, e medio sublato, omnes viduę mulieri insultant; in suo munere improbē versantur, confidentes sunt, atque omnia peruertunt, ac dissipant. Quòd si vlcisci, ac vindictam sumere uelit, vinciens, verberans, in carcerem coniciens; tum verò in multorum reprehensionem, criminationem, contumelias incurrit; negari ista planē non possunt. Cęterum si fidem ei, qui abiit, datam fręgerit, atque illius amorem obliuione deleuerit, & vesperam, qua ille ad se primum accessit, & plausum, & hymenæum, & faces nuptiales, & primos amplexus, & mensas, & cętera omnia, quorum una cum illo per omne tempus particeps fuit, & verba, quę à viro magna cum uoluptate uxorem audire verisimile est; si hæc, inquam, omnia, perinde ac si numquam fuissent, repente abiiciat, atque alteri viro fores aperiat, ipsumque ad illud cubile admittat, quòd prioris illius fuerat, & rerum omnium priorum consciū est; nemo ne erit, qui reprehendat, nemo qui criminetur? nemo qui odio prosequatur, ac perfidam, inhumanam, foedifragam uocet, atque huiusmodi aliis conuiciis oneret? Non enim si beatus Paulus rem istam permisit, propterea laudibus dignam putes, ac quę multorum reprehensionem fugiat: pœna tantum, ac supplicio caret;

caret; laudes quidem, & encomia non est, quòd se reportare posse speret. Nam & mollem, atque ad libidinem procliuem esse, ac ne ieiunii quidè tempore, aut quouis alio ab vxore abstinere, longè quidem, & multum à supplicio abest; non tamen propè eò, ut laudari possit, accedit. nam hæc ipsa permissio nihil aliud est, quàm signum magnæ cuiusdam infirmitatis, ac socordie. Quamobrè si illud times, ne famulis increpandis, ac puniendis audaciè subeas opinionem; illud vicissim cogites, multò magis pertimescendum esse; ne tantū molliciei, libidinis, perfidie crimen subeas. Præterea verò licebit viduæ meliore quadam ratione rebus suis cõsulere; ut & magnam partem in tuto illas collocet; & non solum reprehensionem fugiat, sed etiam ab omnibus laudetur; quodquè præcipuum est, mercedes illas, quæ à Deo præbentur, reportet. Nam si pecunias in cælo sibi deponendas censuerit, ibiquè tamquam in Asylo quodam defodiendas; non solum nõ minuentur; sed multis partibus maiores fient. Talis enim est huius rationis natura. Quòd si infirmiore animo est, quàm vt perfectæ illi legi implendæ par sit, neque omnia simul eò traicere vult; illud rursus cogitet, si uirum accipiat, non continuò talem accepturam, qui bona amplificet. Quòd si etiam talis sit; non solum pecuniarum accessionem considerare cum animo suo debet, sed illud quoque, fore, ut multis in rebus Deum, atque homines lædere cogatur. Nam si ille ex numero potentium, atque opibus abundantium fuerit; multa illam præter sententiam & facere, & ferre coget. Et quod à viduitate metuebat; id illi nunc multò grauius, & violentius imminet. Adde euenire facillimè posse, vt celerrimam faciat mutationem. Nam dum uidua est, etiam si aliquod in bonis detrimentum accipiat; reliqua tamen illi salua, atque incolumia manebunt. At potenti viro, & Republicam, uel aliam quampiam procuracionem gerenti matrimonio iuncta, sæpè omnia simul amittet. Calamitatum enim, quæ uiris accidunt, uxores quoque participes sint oportet: Sed esto; nihil eiusmodi accidat; ecquid lucri, dic mihi, seruitutem libertati anteferre?

terre? ecquid utilitatis diuitiæ afferunt; cum illis arbitratu suo uti minimè queat? non ne multo præstabilius est, pauca ita possidere, vt illa in potestate habeas, quàm omnia, quæ in orbe terrarum sunt, ea conditione, vt vnà cum illis te quoque alteri subiicias? Mitto nunc curas, contumelias, conuicia, zelotypias, inanes suspiciones, dolores pariendi, & reliqua id genus. Hæc enim rectè tunc afferuntur, cum ad uirginem sermo habetur; quippe quæ rudis, atque imperita est huiusmodi difficultatum: viduæ autem narrata molestiam potius afferent. Quæ enim usu ipso optimè didicit; ea si ipsam uerbis docere uelis; frustra operam sumas. Neque uero par utriusque conditio est; sed magno quodam bono ea, quæ uirgo nupsit, uiduam excellit. Nam quæ uirgo nupsit; multo maiore cum libertate, ac fidentia uiro utetur; quàm, quæ post uiduitatem. Nã hanc qui acceperit; ut uxorem amare potest; ut uirginem, non potest. Quàm uerò amores illi his uehementiores, & magis quodammodo insani sint; nemini non exploratum est. Viduam enim tamquam uiri non omnino insciam minimè toto animo complectetur, atque amabit. Omnes enim ferè homines, ut ita dixerim, solemus siue zelotypia, siue inanis gloriæ studio, siue nescio qua alia causa adducti, eas res præcipuè in amore habere; quibus, antequam in aliorum potestatem uenerint, nostris fruimur, quarumquè nos primi, ac soli domini sumus. Id & in uestimentis usu venire facillimè animaduertas: non enim ea, quibus alii usi sunt, equè cara habemus, atque illa quibus nemo. Idem in domo; idem in uasis: domum enim nobis ab alio traditam, non perinde amamus, atq; illam, quam nobis ipsi parauimus. Ac uasis, quæ nuper facta sunt, nobis quæ primùm usui fuerunt, valde parcimus, magnumq; illis conseruandis studium impendimus. Quæ autem ab aliis ad nos uenerunt, non magnopere in deliciis habemus; sed ad eò auersamur, vt sæpè in aliam conuertamus formam. Quòd si in domo, in veste, in uasis hoc animo sumus; cogites uelim, in uxore, qua nihil hominibus prætiosius est, quanto acrius, ac uehementius nos affici consentaneū sit.

Nam

Nam alia quidem nec iis, qui cupiunt, recusamus commu-
nicare: hanc autem minimè fas est; ac citius vitam profun-
deremus, quàm id ferre animum induceremus. Virginem
igitur spòsam, quemadmodum dicebam, omni animi im-
petu complectetur; eam verò, quæ alteri prius confuevit,
non æquè beneuolis, atque amicis oculis aspiciet. Neque
tu mihi, quæ rarò, ac vix semel eueniunt, afferas, sed quæ
quotidie in communi vita cernuntur. Neque verò hæ so-
læ causæ sunt; cur illa fidentius agat; verùm etiam aliæ mul-
tæ. Nam viduæ quidem maritus facile illi exprobrare pote-
rit, se quoque ab illa paruifieri, ac despicientiæ indicium
proferre infidelitatem, quam erga priorè virum adhibuit;
atque ita os illi obstruere; vt neque de præteritis rebus, ne-
que de iis, quæ fortasse futuræ non sunt, uerbum hincere
queat. Mortui enim viri contemptus, uiuentem quoque,
vt idem sibi expectet, admonebit; falsò fortasse, sed admo-
nebit tamen. Neque verò ille solus hæc perpetuò vxori
obiiciens molestus erit, sed famuli etiam, atque ancillæ,
si minus palam, certè tacito quodam murmure sexcentis
ipsam cõuiciis incessunt. Quòd si filios impuberes ex prio-
re viro habuerit; quomodo illos educabit, quomodo cu-
rabit? Quibus autem pupillis non illi miserius uiuunt; qui
paterna omnia in alterius potestate videbunt, famulos,
domum, prædia, & quod caput omnium est, uxorem? quo-
modo matris loco ipsam colere illi poterunt? quomodo
ipsum illa filiorum loco diligere? quos cum intuetur, eru-
bescat, ac pudore suffundatur, necesse sit? quibusquæ non
omnem impèdere maternum affectum potest, magna ani-
mi, atque amoris parte in filios, quos ex altero suscepit,
translata? Quid igitur, inquires, si ualdè tenera ætate fuerit,
atque exiguo tempore frui uiro potuerit? Quin ad puel-
las hæc mihi dicta sunt, non illas, quæ iam senuerunt. Nam
cum illis, si ad nuptias animum adiiciant, ne uerbum qui-
dem mihi faciendum putem. Scilicet nostra illis oratio à
secundo matrimonio abstinendum persuaderet; quod ne-
que temporis longinquitas, neque ætas, neq; aliud quic-
quam persuadere potuit? Sed ad iuuenes omnis mihi est
instituta

instituta oratio. Quæris igitur, quid si puella, & quæ vno
tantum anno cum priore viro fuerit, alteri nubat? Imò ve-
rò, si in tam tenera ætate viduitatem seruet; habet, vnde
ei, quæ viginti, triginta uè annos in matrimonio vixit, præ-
feratur, plusquæ honoris reportet. Non hoc meum est,
sed B. Pauli. Ille enim est, qui inquit. *Beatior autem erit, si
sic permanserit.* Cæteroqui, tametsi illa diu cum viro vixit;
tamen cum vno, eodem, ac solo, quemque ab initio accep-
pit: hæc autem dnobis se ipsam dedit, idque intra breue
tempus. At non uoluntate sua, inquit: nam si prior uiue-
ret; vnum illum amaret, præterea neminem. Nunc quan-
do ille citius, quàm oportuit, diem obiit; necessariò alte-
rum quærere matrimonium cogitur. Sed qualis est hæc
necessitas? Ego enim hæc, quam affers, aliam longè maio-
rem mihi uidere videor; quæ ipsam mortuo uiro conser-
uare sufficiat; nimirum gustando percepisse, quantum a-
mari insit in rebus mundanis. Nam, quæ in ipsis perdit
versata est, & callum obduxit: ad easdem rursus se confe-
ret, quasi similes inuentura. Quæ autè principia ipsa adeo
molesta experta est; quid sibi uolens, aut sperans, earum,
quæ posthac maiores supersunt, molestiarum periculū faci-
et? Nam quemadmodū is, qui ad mercaturā animū appu-
lit, si antequam quicquā lucri faciat, simul ac è portu exiit,
nausfragium fecit; facile, opinor, omnem post hac ne-
gotiandi cogitationem abiiciet; ita consentaneum est,
hæc multa sibi è matrimonio iucunda pollicentem, verùm
antequam ad ea benè percipienda peruenire queat, tan-
tum incommodorum, ac luctus deprehendentem, rerum
humanarum amorem, nisi ualdè sit intemperans, deposti-
turam. Quinetiam si ualdè iis afficiatur, atque inhiet;
principii, tamen iniucunditas satis idonea est, quæ om-
nem extinguat cupiditatem. Tunc enim in iis, quæ susce-
pimus, potissimum perseuerare consueuimus; cum prin-
cipia ipsa ex sententia processerint: quòd si ab initio, at-
que ab ipsis, ut ita dixerim, carceribus in molestias ac dif-
ficultates incurrimus; statim cupiditas deferuet, ac totum
negotium deponimus. Quamobrem, quarum immatura
D d viduitas

viduitas est; has mihi alterum matrimonium facilius repudiaturas uerisimile uiderur; ne eadem rursus perpetiantur. Nam quæ seruat uiduitatem; in tuto se collocabit; nec similem posthac luctum timebit: quod sanè facere illa cogetur; quæ secundo matrimonium contraxit. Huc accedit eandem quidem esse uiduitatem; non tamen eandem omnibus uiduis propositam esse mercedem, sed uni ampliorem, alteri parciorem. Quæ enim ab adolescentia iugum susceperunt; multo maiore honore potentur, atque amplioribus muneribus: quæ autem in ipsa iam senectute; non æquè, atque illæ. Quid ita? quòd illa quidem, cum multa obstarent, ob Dei timorem omnia sibi preferenda duxit; huic autè nullo sudore, ac labore opus fuit: quis enim labor; ubi nullus aduersarius, nihil quod vim afferat? Quemadmodum igitur, quæ seipsam alteri uiro dedit, ei, quæ unicum agnouit, concedat oportet; ita quæ in ipsomet ætatis flore in uiduitate perseverat, longo interuallo eam, quæ in senectute uirum amisit, anteibit. Atqui utraque unum habuit uirum; sed hæc tamen ipsum castitatis curriculum confecit; illa verò longo abest interuallo. Igitur non ad laborem solum, sed etiam ad mercedem fac spectes. Sic pleraq; uirtutum officia difficilia nobis uidentur; cum sudores, atque ærumnas, quæ subeundæ sunt, assidue animo uersamus; neq; proposita illis præmia animaduertimus. Quod minimè faciendum est, sed circumspectis simul laboribus, ac præmiis, summa subducenda. Tunc enim, quemadmodum uerè sunt; ita à nobis perfacilia iudicabuntur. Ita qui in bello præclare se gerit, non vulnera dumtaxat, prolapsionesque, ac mortem, sed etiam trophæa, uictorias, ceterosque honores omnes reputans, rationibus benè subductis in acie fortiter descendit. Sic Agricola non solum laborem, qui arando, ac fodiendo sumendus est, sed etiam aream, ac torcularia sibi ob os, atque oculos proponens alacriter opera sua urget. Itidem igitur, & nos spe bona ærumnam uiduitatis leuem reddemus; atque eò magis nos, quàm illi; quòd illis quidem multa sæpè ex iis, quæ in ipsis sita non erant, expectatio-

tionem præciderunt. Nostras autem spes nemo est, qui fallat; nisi uoluntas nostra accesserit. Quæ utinam non accedat; sed illud nobiscum cogitantes uiduam à uirgine non procul abesse; usu etiam interdum venire, ut illam antecellat; nimirum, cum Virgo negociis se implicarit; Vidua autem ex Pauli sententia desolata, & in Deo spem ponens insteterit obsecrationibus, & orationibus, atque ab huius uitæ negotiis abstinerit; in arenam hanc descendamus; ut quæ inde nos manent præmia, consequamur. Hæc, non quòd necessaria iudicemus, attulimus; aut quòd illas, quæ in uiduitate permanere nolunt, condemnemus; sed hoc unum cohortatione, admonitione què frustra agentes; ut ne terræ perpetuo affixæ herere uelint, sed semel solutæ in libertate maneant, ad coelum aspirent, cœlestem uiuendi rationem exhibeant, ac iunctæ Christo ea omnia præstent, quæ tanti sponsi compotes decent.

Dd 2 NOTAE

IN BEATI IOANNIS
CHRYSOST. SENTENTIAS,
QVAE AVT VITIO INTERPRAETIS,
AVT QVOD NONNVLLA OPERA

FALSO IPSI ADSCRIBANTVR,
PRIAS LAEDERE AVRES POSSVNT.

*Et primo in quartum Tomum, qui
praeipuus est.*

QVONIAM sermones D. Ioannis Chrysofomi in D. Pauli Epistolas duobus voluminibus Basileæ anno 1536. impressi circumferuntur; in qua editione sexdecim etiam priores in Epistolam ad Romanos Homiliae à Musculo versae sunt (nam in posterioribus omnium operum editionibus, huius versionis loco Germani Brixii versionem substituerunt); id circo faciendum putauimus; vt primum, quæ in illis impura iudicauimus, notaremus.

IN

IN HOMILIA PRIMA Pag. 1.

RAVIAVS Seruus Iesu Christi] Qua, quæso ratione illius nomen Deus immutans, cum Saulus esset, Paulum vocauit? Ne quid minus videlicet reliquis Apostolis haberet, sed quod Apostolorum Comphæus quasi præcipuum habet, hic quoque possideret; imo maioris dispensationis causam acciperet]. Locus hoc pacto versus sine dubio videtur Paulum Petro præferre; perinde, ac Paulus maioris, quàm ille, dispensationis causam accepit; idque sicut Musculus; vt summæ illi Petri, (quod si Petri, multo magis & successorum) auctoritati derogeret, quantum potest Chrysofomus autem nihil eiusmodi sibi vult; sed hoc vñ significat, Paulum, quemadmodum & Petrum ex mutatione nominis accepisse argumentum maioris familiaritatis cum Deo; quàm si mutatum nomen non esset. Ita in veteri testamento Abre, & Iacob mutatio nominis fuit maioris cuiusdam necessitudinis monumentum. Idem notat Theophylactus in filiis Zebedei euenisse; qui à domino Bonaerges sunt appellati. Ideo verba illa *ὁ κύριος ἠγάπησέν με* optime à Brixio vertuntur [& maioris necessitudinis argumentum obtineret] Neque enim *ἀγάπησέν* significat dispensationem, sed necessitudinem & familiaritatem. Et vocem illam [imo] manifestò Musculus de suo apposuit; ut viderentur sequentes illæ voces [maioris dispensationis] Paulum Petro præferre. Quàm verò accurate Chrysofomus Petri auctoritatem tueatur, alibi ostendimus.

IBIDEM.

[Opus enim illius est, qui seruum facit] Inæpta uersio, & quæ inæptam sententiam præferre queat. Græce est. *τὸ γὰρ ἔργον τοῦ ποιῆσαι τὸν δούλον*, id est opus enim ipsum effectoris seruum est. **IN**

NOTATIONES
IN HOMILIA XIII. pag. 103.

AFFECTUM itaque carnis malitiam dicit, & affectum spiritus, gratiam nobis datam, energiamque bonę voluntati diuinitus decretam] Explicans Chrysoſtomus, quid sit ſapientia ſpiritus, inquit ſapientiam carnis nominari à Paulo uitioſitatem, ſapientiam uero ſpiritus, gratiam datam, & actionem illam, quę ex optima electione cenſetur; nimirum, ut ubique ſtatuat duo illa bonarum actionum initia, gratiam, & electionem, idque perſpicue ſonant uerba gręca. τὴν χάριν τῆς δεδομένης, καὶ τῆς ἐνεργείας τῆς προαιρέσει κρινόμενῃ τῆς ἡμετέρας. à Musculus uerò ita uertit, ut ſolius gratię mentionem faciat, diuinitus energiam bonę uoluntati decretantis; ſcilicet ut uoluntas non liberè, ſed ex decreto agat.

IN EADEM. PAGINA. 105.

[Quòdque cum Angelis diſſidendum, certandumque. Hoc eſt enim mortificare carnem, nimirum uitam uiuere eternam] Quo pacto iſta cohæreant [cum Angelis diſſidendum; hoc eſt enim mortificare carnem] ſi reperiās, mirabor. Fortaſſe Musculus in codicem, quo uſus eſt, culpam reſiciet. Erat tamen hominis intelligentis tam inſigne mendum animaduertere. Veronenſe exemplar ita habet. εἶδες ὅσα κακὰ ἐκ τοῦ μὴ ἔχειν πνεῦμα ἁγίου; θάνατος ἐχθρὰ εἰς θεόν, τὸ μὴ δαΐδααι ἀπὸ σοῦ τοῖς ἐκείναι νόμοις, τὸ μὴ εἶναι, ὡς χριſτοῦ τὸ χριſτοῦ τὸ μὴ ἔχειν αὐτὸν ἐνοικῶν ἀκόπει τοῖς νόμοις ὅσα ἀγαθὰ ἐκ τοῦ πνεύματος ἔχειν, τὸ χριſτοῦ εἶναι, τὸ αὐτὸν ἔχειν τὸν χριſτόν, τὸ τοῖς ἀγγέλοις ἀμιλλᾶσθαι. τοῦτο γὰρ ἐστὶν νεκρῶσαι τὴν σάρκα, Animaduertēdū tamē uerba illa, ὡς χριſτοῦ, τὸ χριſτοῦ, in Vaticano exēplari ita melius legi, ὡς χριſτὸς τοῦ χριſτοῦ; ut ſignificetur ſine ſpiritus ſancti ſocietate hominem non eſſe Chriſti eo modo, quo oportet; id eſt eſſe quidem ſubiectum illius poteſtati, ſed non acceptum uoluntati; & ſi fidem nudam habeat, eſſe membrum Chriſti numero, non merito. Totus igitur locus ita uertendus. [uides, quot mala ex eo, quòd ſpiritus Sanctus non habetur, proficiſcuntur? mors, inimicitia

micitia in Deum, non poſſe illius legibus obtemperare, non eſſe Chriſti eo modo, quo oportet, non habere ipſum inhabitantem. Conſidera itidem, quot bona exiſtunt ex eo, quòd ſpiritus habetur; Chriſti eſſe, ipſum habere Chriſtum, Angelos æmulari, & cum iis quaſi certare. Hoc eſt enim mortificare carnem]

LOVDON & AGGUS & N. & M. D. E. M.

Deinde eadem quoque ratione adiecit, peccato, ut diſcas, quòd malitiam non omnino funditus una uice à natura corporis abſtulerit] His uerbis nihil & ueritati, & autoris ſententię magis repugnans. Chryſoſtomus enim Valentini, & Manichęorum (quos noſtrę tempeſtatis hæretici imitati ſunt) peſtilentes hæreſes uehementiſſime oppugnans, cum aliis locis, tum hac potiffimum tota homilia id agit, ut naturam ipſam non ſolum mentis, ſed etiã carnis eſſe bonam demonſtret, atque habitaſſe quidem in ea peccatū, uerum totū per Baptiſmū auferri; ut nihil iã ſit in renatis, quod proprię peccati rationem habeat; ideoque à Paulo uocari corpus mortuum, non abſolutè, ſed peccato ἵνα μάθης, ὅτι τὴν πονηρίαν, οὐ τὴν φύσιν τῆς σαρκὸς κατὰ πάσιν ἀνείλες; id eſt, ut diſcas, quòd ſpiritus Sanctus inhabitans non ipſam naturam corporis, ſed uitioſitatem ſemel deſtruxit] Ceterum hoc quoque loco Musculus codicem cauſari fortaiſſe poteſt. Nam & in Veronenſi mendum eſt. Facile tamen ad deprehendendum erat. In Vaticano quidem, & aliis manuſcriptis exemplaribus ita ſine ulla litura legitur, quemadmodum nos recitauimus. Eadem hæc ſententia sæpè à Chryſoſtomo repetitur. In vndecimo potiffimum ſermone in Epistolam ad Philippenſes de baptiſmo agens hanc rem copioſè explicat. οὕτως πάσαν ἡμέραν κακίαν & quę ſequuntur. Hęc pauca ex illis Homiliis notaſſe ſatis ſit. Nunc editionem omnium Operum Pariſiis 1556. impreſſorum nobis proponentes (nam quamuis nonnullę recentiores ſint, nihil tamen noui addiderunt) à quarto tamen uolumine, quod primum cum gręco exempla-

ri conferre iussi sumus, initium fumentes, institutum persequemur.

EX PRAEFATIONE IN EPISTOLAM AD ROMANOS.

IQVIDEM & Aggeus, & Zacharias, & alii aliquot post Ezechielem, & Danielem, prophetias ediderunt, & multi item post Ionam, & Sophoniam, caeterosque omnes: sed tamen cum illis omnibus coniuncti sunt, a quibus tanto temporis intervallo distant, ad uerbum fere ex greco exemplari impresso: sed sententia prorsus nulla. Na significatur multos, qui prophetias ediderint post Ionam, & Sophoniam, & caeteros omnes, qui duodecim minores prophetarum dicuntur, coniungi in bibliis cum illis duodecim: quod neque ad id, quod sibi uolebat Chrysostronus, quicquam facit, & multis modis perspicue fallum est. Neque enim prophetarum post illos duodecim extiterunt; neque, ut extitissent, ullius scripta habemus. Optimus, & peruetustus Vaticanus codex ita habet. *καὶ πολλοὶ μετὰ τὸν Ἰωνάν* ubi impressus, *καὶ πολλοὶ μετὰ τὸν Ἰωνάν*. Ita unius literulae restitutione totus locus, qui me diu torserat, restituitur. Hoc enim modo uertemus. [Siquidem & Aggeus, & Zacharias, & alii aliquot post Ezechielem, & Danielem prophetias ediderunt, ac multo post Ionam, & Sophoniam, caeterosque omnes; ut illud indicetur, quamuis Aggeus, Zacharias, Malachias propius abfuerint ab Ezechiele, & Daniele, quam a Iona, Sophonia, & caeteris illis antiquioribus, tamen ratione temporum minimè seruata, coniunctos potius fuisse in bibliis cum uetustioribus illis, quam cum Ezechiele & Daniele: cuius rei causam fuisse predictionum breuitatem, ut alios nunc omittam, docet Theodoritus initio commentariorum in duodecim Prophetas. Hanc esse Chrysostroni germanam sententiam constat etiam ex Theophylacto: qui de hac eadem re loquens, inquit, *πολλοὶ μετὰ τὸν Ἰωνάν*

IN

IN HOMILIA SECVNDA

Colum. Decimaquinta.

IQVIDEM & tum Romanorum Imperium sapienter regebatur; quod si modum ignoras nolito agreferrè. Non puto hoc affirmare uoluisse Chrysostronum tunc ab improbis illis Tyrannis sapienter esse administratum imperium Romanum. Sed perpendebat Pauli modestiam; qui cum illuc usque prohiberetur se à Deo intelligeret, quominus suam Romanos uisendi auiditatem expleret; causam tamen non exquirebat, cur prohibitus esset; sed omnia sua tacitus, ac libens sapientissimo, & amantissimo illi Patri committebat. Inducit igitur Chrysostronus se ipsum cum Paulo sermocinantem, atque ostendentem merito tali illum animo praeditum fuisse: nihil enim causae esse; cur diuinæ uoluntatis causas curiosius scrutaretur: Quod si pro Romanorum salute laboraret, bono illum animo esse oportere, *ἐπεὶ καὶ τότε σοφῶς ἀνομιλεῖ τὰ τῶν Ῥωμαίων*, idest, quoniã etiam, dum tu Paule abes, ea quæ ad Romanorum salutem pertinent, sapienter Deus administrabat. Nihil igitur loquitur Chrysostronus de imperio, sed de salute Romanorum; quam cum Paulus procuraturus eò uellet accedere; prohibitus tamen erat, aliis interea modis diuina providentia illorum incolumitati consulente.

IN HOMILIA TERTIA

Colum. vigesimaquarta.

VID igitur faciendum erat? ad necessitatem, & vim veniendum? at hoc non licet fortibus, ac uirtute praeditis. Non nunc id agitur, utrum viro forti liceat ad vim venire. Sed hoc sibi uult Chrysostronus, rectè se gessisse Deum, cum eos traderet in ignominiam; qui multis modis ad uirtutem, Dei que cognitionem inuitati, omnia in deteriore partem conuerterant. Quid enim, (inquit) Deo faciendum erat? num ad necessitatem, ac vim veniendum?

Et ἀλλ' οὐκ

ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο ποιῆν ἑναρέτης, idest hoc non esset probos, ac virtute præditos reddere: nimirum ob eam causam, quòd virtus eatenus virtus est, quatenus non vi, sed voluntate suscipitur: quam sententiam Sanctus auctor sæpe repetit.

IN HOMILIA 5. col. 38. A.

[ADVERSUS quos nunc obiter depugnans, ostendit, quòd vel superioribus illis temporibus, antequam etiam lex data esset, hominum natura omnimodam providentiam allequuta fuerit] Illud [omnimodam] de suo addit Interpretes. Ac sanè quamquam Dei semper perfecta pro temporum, ac rerum conditione sunt opera, tamen absolute, tunc plena, integra, & ut ipsius Brixii vocabulo utar, omnimoda providentia à Sanctis patribus nominari solet; cum beata illa aduenit plenitudo temporis, cum nubes pluerit iustum, terraque germinavit Salvatorem.

IN HOMILIA 8. col. 62. D.

✠ DEVS porrò rebus in gloriosis, splendidis, ac magnis se ipse venditat] Absurda in Deo loquutio, ἐνδείκνυται, idest sese spectandum præbet.

IN HOMILIA 12. col. 101. B.

✠ QVIS tandem eousque miser, eousque infelici sydere natus esse queat, ut ne studii quidem tantumdem Christi, quantum peccati, ac Diaboli feruituti impendat? loquutio illa, infelici Sydere natus, in christiano homine non satis probatur. ἄθλιος, καὶ ταλαίπωρος, idest miser, & infelix.

IN HOMILIA 13. col. 114. D.

[VIM atque iniuriam sustineo] Nihil necesse erat suspectam illam vocem [vim] hoc loco addere: ἐπιήρειαν ὑπομένω idest insultum quendam sustineo.

[NAM vbicumque spiritus, vna triadis substantia adfuerit, adest & ipsa Trias] Spiritus sanctus non rectè dicitur vna triadis substantia. Substantiæ enim nomen apud Latinos, quemadmodum apud Græcos τὸ τῆς οὐσίας, significat ipsam essentiam, quæ in tribus personis eadem est. Chrysostomus inquit *μία ὑπόστασις*: quare ita vertendum. [Nam vbicumque vna Trinitatis persona, idest spiritus adfuerit, adest, & ipsa Trinitas.]

Ibidem. B.

[NE QVE enim dixit corpus iam à peccato retardari, sed & mortuum esse, cursuum facilitatem intendens] Obscuratur, aut potius perneritur pulcherrima Autoris sententia. Chrysostomus expendens, quot bona proveniant ex eo, quòd Spiritum habemus, inter cetera hoc commemorabat; quòd illius ope adiuti possumus in virtutis via facillimè currere; idque ex verbis Apostoli eliciens, notabat, non satis illi fuisse ita dicere, corpus post aduentum Spiritus vacare à peccato, sed significantius ad maiorem cursus facilitatem indicandam dixisse, Corpus mortuum esse, quod ad peccatum pertinet, idest plane mortificatū. Non enim natura corporis, sed ipsa improbitas deleta est, ut aduersus Musculum diximus Græcè ita habet. οὐ δὲ γὰρ εἶπεν, ἀργεῖν τὸ σῶμα λοιπὸν τῆ ἀμαρτίας, ἀλλὰ καὶ νεκρὸν εἶναι, ἐπιτείνων τὴν εὐκολίαν τῶν δρόμων. idest, non enim dixit corpus vacare in posterum à peccato, sed & mortuum esse, intendens cursuum facilitatem] In Veronensi legebatur τὴν ἀμαρτίαν, sed mendum correximus ex Vaticano.

126. C.

[INTEMPERIS acto miseriorem] Eo, qui à Demone sit correptus, miseriorem; δαιμονοῦντος ἀθλιώτερος. Eodem modo corrigatur hom. xv. col. 145. C.

IN HOMILIA 32. col. 273: C.

[QVOD licet tolerantissimum fuerit, ferre tamen non potuit praecognitum tempus, quo defecturi erant Thessalonicenses] Inaptissima sententia, & nihil ad Chrysostomum. Qui cum eo prouectus oratione esset, ut ostenderet se ardenti quodam desiderio teneri singula Pauli membra etiam in puluerem redacta spectandi, & ad cor venisset; multis illud Encomiis ornat, & hoc inter caetera. *πὴν καρτερικωτάτων, ἢ ἐσέρουσαν κατὰ τὴν ἀρετὴν ἀρετῶν, ἢ ἀρετῶν ἀρετῶν.* idest cor illud, quod cum tolerantissimum esset, tamen ne horae quidem spacium à Thessalonicensibus abesse facile patiebatur]. Accipit enim Chrysostomus hanc sententiam ex illo Pauli loco. 1. Thess. 2. [Nos autem fratres desolati à vobis ad tempus horae, aspectu, non corde, abundantius festinamus faciem vestram videre cum multo desiderio.]

IN EPISTOLAM PRIMAM AD CORINTHIOS ex argumento col. 285. A.

[INGLUVI] E sua Idolorum sacrificia gustantes, & facris penitus dediti; Absurda coniunctio. Chrysostomus vero ita inquit. *κατὰ τὴν ἀρετὴν ἀρετῶν, ἢ ἀρετῶν ἀρετῶν.* idest ex voracitate idolothyta degustantes, & in remplis discumbentes]

HOMILIA 2. col. 292. B.

[NAM cum per eum, & in eo frequenter de filio verba faceret; ne arbitrarentur illius tamquam minoris meminisse, attribuit id patri] Nullo, aut absurdo sensu. *ἐπεὶ δὲ ἴδεν, ἢ ἐν αὐτῷ συνεχῶς ἔλεγε περὶ τοῦ υἱοῦ, ἵνα μὴ νομισῶσιν, ὅτι ὡς ἐλάττωτος αὐτῷ οὕτως μείωνται, ἀλλὰ ἐν αὐτῷ πατρὶ.* idest [Nam quoniam dictiones illas, [per ipsum], & [in ipso] continenter filio accommodauerat, ne existiment factam esse hoc modo ipsius mentionem quasi minoris; eodem loquendi modo in patre vitur.]

Ibidem

Ibidem. D.

[NAM hoc & ipsa bona iniuria afficeret; nisi eiusmodi esset natura, ut volentibus & his, qui plurimam se gratiam habituros sciunt, sese offerat] *ἐπεὶ τοῦτο ἢ αὐτὰ ἑαυτῶν ἀγαθὰ, εἰ μὴ ταύτην αὐτῶν ἕξι ἢ φύσις, ὡς ἐκόντας ἀεὶ προσδραμεῖν, ἢ χεῖρ εἰδότες πολλῶν,* idest quandoquidem hoc ipsamet bona dedecorat; si ipsorum natura minime talis fit, ut homines & sponte sua, & plurimam habentes gratiam ad ea accurrant.

HOMILIA col. 298. B.

[SED quemadmodum quoque dixerunt Apostoli super viduis; non est placitum, ut praetermisso verbo Dei ministremus mensis, sic in hoc loco ministravit, illis non contradicens, sed ex abundantia operatus. Si quidem nunc senioribus quidem, qui inutiliores sunt, hoc munus tradimus, verbū autem quod doceant sapientioribus.] Audi Chryso. *ἀλλ' ὡσαύτως ἐπὶ τῶν χηρῶν, εἰπόντων τῶν ἀποστόλων αὐκ' ἐστὶ ἀρετὴν καὶ λιπόντας ἡμᾶς τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ ἐν ἀρετῆς πτωχῶν, οὕτως καὶ ἐν ταῖς μετὰ ἀφελείας ἐρεῖς τῶν πρεσβυτέρων τοῦτο ἐγγεῖται, τὸν δὲ διδασκαλικὸν λόγον τοῖς σοφωτέροις.* idest. Sed quemadmodum cum in viduarum causa dixissent Apostoli [non est equum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis], ipse tamen ministravit, non illis aduersatus, sed pleniore mensura operans; ita & hoc loco. Siquidem & nunc iis quidem qui inter presbyteros sunt simpliciores, & rudiores, hoc iniungimus; docendi autem munus sapientioribus]

HOMILIA 4. col. 302. D.

[ABSURDUM profectò est, inquit, nec immerito. Etenim ò homo supra rationem est, & inenarrabilis virtutis Crux] Non placet res fidei vocari absurdas. *οὐκ αὖ ἔστι*

λόγον φησί. & ἄλλο ὑπερ λόγον ἔστιν ἀνθρώπου, & ἀφ' αὐτοῦ δυνάμειος ὁ σωτὴρ. idest Non id rationi sit consentaneum, inquit: Nil mirum: Etenim ὁ homo &c.

HOMILIA 6. col. 319. A.

[RATIONI hoc subiiciamus. Aduersus namque Gentilem mihi iam certamen est, idcirco secundum positionem sanè futurum dico. Subiiciamus igitur rationi, & patiat^r Gentilis verbis meis saltem consentientibus acquiescere, hoc est, quòd Christus veniet] ὑποδάμεθα πρὸς λόγον (ὡς ἂν τὸν ἑλλήνα μοι τῶς ὁ ἀγών. δὲ τῆτο κατ' ὑπόθεσιν λέγω τὸ πάντως ἐσόμενον) ὑποδάμεθα τοίνυν πρὸς λόγον, καὶ ἀναχέδω πσεύσασθαι ἄπιστος καὶ κτ' σωδρομῶ τοῖς λεγομένοις, οἷον ὅτι ὁ χριστὸς ἦξει. Interpres non percipit, quid sit κατὰ σύνδρομῶν, quemadmodum neque infra hom. xii col. 358. c. vbi cum dicat Chryso^{stomus}, κατὰ σιδάσαι τοίνυν κτ' σωδρομῶ τὸν λόγον, ipse vertit [confirmata igitur vt oportuit, ratione sua]: quare pulcherrimas sententias valde obscurauit. Aperiamus igitur nos, quid vtroque loco optimus Autor sibi voluerit. Ammonius in Categoriis obseruat duplicem esse modum reprehendendi obiecta; vnum cum damus, quod ab aduersario obiicitur, sed nihil inde aduersus nos confici ostendimus; alterum, cum neque illud damus, sed refellimus accuratè. Hunc posteriorem modum ἐνστασι vocat; priorem illum ἀντιπαραθέσειν; quem quidem à rectoribus nostris videor meminisse concessionem vocari: idque est, quod Chryso^{stomus} κτ' σωδρομῶ nominat. quemadmodum etiam in homilia vi. in Epistolam ad Romanos ad ea verba [sit autem Deus verax] τὸ ἀληθὴς; inquit, γρηγορη μόνον κτ' σωδρομῶ συγχωρεῖν. in octaua autem homilia in secundam ad Timotheum in morali digressionem vocat συγχωρησιν. In Homilia igitur xii. primæ ad corinthios, vt ab ea ordiamur, hoc sibi vult. Reprehensurus erat Paulus Corinthios tamquam superbos, nimiumque sibi arrogantes, perinde atque omnia iam consequuti essent. Primum igitur vtitur concessione. Dat enim illos omnia consequutos:

sequutos; ac nihilominus ostendit nihil propterea fuisse loci arrogantiæ. Non enim ipsi sibi ea bona pepererant; sed à Deo acceperant. Deinde verò, quod dederat, evertit; ostenditque tantum abesse, vt omnia sint consequuti; vt multa potius, ac magna adhuc illis desint; quod genus reprehensionis ἐνστασις est. Ideo inquit κατὰ σιδάσαι τοίνυν κτ' σωδρομῶ τὸν λόγον, δεικνυσιν, ὅτι κτ' πολλῶν αὐτοῖς δεῖ. Idest cum per concessionem conclusisset rationem, dans nimirum illos omnia consequutos; nunc repetit, quod dederat; negatque illos perfectos esse; multis enim adhuc egere. Hinc facile etiam explicatur locus sextæ homiliæ. Probaturus erat Chryso^{stomus} miracula initio quidem fuisse utilia, postea vero futura fuisse inutilia; eam nimirum ob causam, quòd nullum fidei meritum esset. Id vt ostendat; sumit, Christum plenum maiestatis venturum ad iudicandum: quod certissimum quidè est; verum quoniam cum infideli disputatio habebatur, qui id negabat; petit ab eo, vt ad tempus id sibi concedat; dum videat, num quod volumus, idest inutilia nunc esse miracula, Christi aduentu concessio, sequatur, nec ne. Nam si non sequitur; vana est omnis argumentatio. sin autem sequitur (quod se ostensurum Chryso^{stomus} profiteretur); satis id erit ad indicandam nostrorum dogmatum connexionem, & constantiam; neque infideles admirari amplius sinet, cur hoc tempore miracula non existant. Totus igitur locus ita vertendus est.

[Supponamus in hac ratiocinatione (nam cum græco nobis iam concertatio est: propterea, quod omnino futurum est, ex suppositione accipio) supponamus igitur in ratiocinatione, neque recuset infidelis tametsi ex concessione, & conuentu quodam, iis, quæ à nobis dicuntur, assentiri; cuiusmodi hoc est Christum venturum]. Qui antecedentia verba, & consequentia animaduernerit, non dubitabit, opinor, hanc esse germanam Chryso^{stomi} vtroque loco sententiam.

[NON igitur per disciplinam habitum erga nos honorem ostendit, neque per communicatam cum Angelis, sed per disciplinam Spiritus sancti] ε τοίνυν μόνον τὸ μαθεῖν δύνανται πλὴν εἰς ἡμᾶς πικρῶ, καὶ τὸ μὴ ἀγγέλων μαθεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ εἶναι τὸ πνεύματος ἀπὸ μαθεῖν, idest. Non igitur illud solum honoris in nos collati argumentum est, quod didicimus, & quod vnā cum Angelis didicimus; sed & illud, quod ab ipso spiritu didicimus] Dicitio illa μόνον restituta est ex vetusto exemplari.

Ibidem.

[DEINDE de Spiritus cognitione diligēter loquutus, cum docuerit, quod ita ad Dei cognitionem peruenitur, quemadmodum ad hominum cognitionem per seipsum] Absurdissim. εἶτα πάλιν τῆς πνεύματος γνώσεως μὴ ἀπειθείας εἰπόν, ε δὲ εἶπας, ὅτι ἔπος ἐξιστάζει πάλιν τὸ θεῶν γνώσιν, ὡς ἡ ἀνθρώπου γνώσις αὐτῆ πάλιν εἰσπύει. idest, Deinde cum de cognitione spiritus exquisitē, ac subtiliter loquutus esset; atq; ostendisset, quod equē se habet ad cognitionem Dei, atque cognitio hominis ipsa ad se ipsam.]

Col. 330. B.

[NAM facilius omnia mutare quispiam posset, quā religionem, & consuetudinis reuerentiam. Illud sane erat ad impediendum sufficiens, quod in vltima senectute aliud quiddam, & ab indoctioribus doceri viderentur] πάντα γὰρ τῆς δουλοπρεπείας ἀμείψαν, ἢ τὰ πάλιν θρησκείας. ε τὸ αἰσχροῦ εἶδος δὲ μὴ τῆς σωφροσύνης ἰκανὸν ἐμπόδιον, καὶ τὸ δοκεῖν ἐν ἐσχάτῳ γῆρα μετὰ μαθεῖν, καὶ πάλιν τῆς ἀσωφροσύνης. idest, Omnia enim quis facilius mutat, quā ea, quæ ad religionem pertinent. Simul autem cum consuetudine, sufficiebat etiam ad impediendum verecundia ex eo suscepta, quod in extrema senectute viderentur priora dediscere, & ab imprudentioribus discere.

HOMI-

[DEINDE cum ea opinione, ut scilicet, omnes unum sint, negligentiores efficiantur & hi, qui multum, & hi, qui remissius operantur] εἶτα ἐπειδὴ τοῦτο ῥαθυμοτέρως ἐποίησεν, τὸ πάντας ἐν εἴῃ νομίζεσθαι καὶ τοῖς πολλοῖς καμύνας, καὶ τοῖς ἑλαττοῖς. idest, Deinde quoniam ista opinio (nimirum & eos qui plures labores suscepissent, & eos qui pauciores, unum esse) negligentiores faciebat]

Ibidem.

[INDE rursus hoc auget, ut quod uult, efficiat & gratificatur quantum licet, ambitiose] εἶτα καὶ λιπαίνει πλέον αὐτὸ, κατορθώσας ὅπερ ἐκέλετο, ε χαρίζεσθαι ἐνοῖς ἔξεσθαι, καὶ φιλοσημίας. idest Deinde adhuc magis idem mollit, cum iam correxisset, quod volebat; & gratificatur, in quibus licet, largē, & liberaliter]

HOMILIA 12. col. 352. D.

[SIC Paulus quum posset multa cum indignatione in fornicatorem ferri, non tamen fecit; sed horrendis uerbis primum hominis factum contundit] Οὕτως, ε τότε σωφροσύνης. ε γὰρ ἔχον μὴ πολλῆς ἀγανακτικῆς χηρῶσθαι πρὸς πορνείαν, φοβεροῖς ῥήμασι κατὰ σέλλει πρὸς τὸ φύσημα τὸ αἰσχροῦ. Idest Ita & tunc euenit. Nam cum iam multa cum indignatione fornicatorem tractaturus esset; terribilibus primum uerbis factum hominis deprimat]

Ibidem. C.

[QVVM igitur talis sit fornicator, & animo tam temerario, tam intrastabili in peccato, necessario eius contundit insolentiam: neque simpliciter primum ponit peccatum, ut nō in impudentia persistet, tā quā ante alios accusatus, neque posteriore, ut non superuacaneam suam putaret accusationē] επεὶ οὐδὲ τῶν τῶν μὴ οὐ πορνείας, καὶ τὸ αἰσχροῦ οὕτως

Ff ἰταμίν

ἰταμιῶ, ἔδυσίνδδεν εἰργάσατο διὰ τῆς ἀμάρτιας, ἀναγκάως αὐτὸς
ωρενά(α)βάλλει τὸν τύρον. καὶ οὐτε ωρεῶτον τίθει τὸ ἐγκλημα, ὡς-
τε μὴ ἀπαραγκωπῆσαι αὐτὸν, ὡς ωρεῶ τῶν ἄλλων ἐγκαλούμενον. ἔτε
δὲ ὕστερον, ὡς τε αὐτὸν μὴ νομίσαι πέρεργον εἶναι τὸ κατ' αὐτὸν: id est.
Quoniam igitur talis erat is qui fornicationem commise-
rat, atque animam adeo impudentem, atque intractabi-
lem per peccatum reddiderat; necessariò illius tumorem
primùm deiecit. Ac neque primo loco ponit accusationē,
ne ille impudentior fiat, tamquam ante alios accusatus,
neque posteriore loco, ne ille obiter, & præter institutum
putet ea tractari, quæ ad ipsum pertinent.

HOMILIA 12. col. 358. C.

[NUNC autem reprehensione utitur, dicens, iam sa-
turati estis] ἐν ταῦτα δὲ ἐν τρεπτικῶς ποιεῖ λέγων, ἡδὴ κορορομέρο
ἔσε. Non percipit Interpres, quid significet ἐν τρεπτικῶς ποιεῖν
& λόγος ἐν τρεπτικῶς, atque idcirco multas, & præclaras Chry-
sostomi sententias obscurat, & peruertit. Significat igitur
ista dictio, quod alibi copiosius ostendi, inuersam quan-
dam orationem: quæ aliud in fronte præferat, aliud præ-
stet in recessu; ac sæpè speciem quidem laudationis ha-
beat; sed cum vel ipsemet, qui laudatur, eas laudes nullo
pacto agnoscat, atque idcirco ironice datas non dubitet;
necessariò inde verecundia, ac pudore perfundatur. Talia
illa sunt, iam saturati estis, sine nobis regnatis; Nos stul-
ti, vos sapientes; & cetera præclara, quæ sequuntur. Quam-
obrem notat Chrysostomus huiusmodi entrepeticas Ora-
tiones duabus propè contrariis conditionibus esse prædi-
tas. Nam & altiore inferunt plagam, quàm aperta obiur-
gatio; & id simul præstant; vt qui arguitur, cum grauius
secetur, patientius tamen ferat. Possumus igitur nos ver-
bo non satis latino, sed Ecclesiasticis Scriptoribus vsitato
confundentes Orationes, aut si maui, pudefacientes, pu-
dorem exprimentes appellare; atque hoc modo proposita
verba vertemus. [Hoc autem loco confundente oratione
utitur dicens [iam saturati estis.]

HOMI-

[IN AM] quum alia futurorum figuræ essent, cur factæ
fuerint, causas habuit. Aliis autem non respondent, ne
quis eos possit reprehendere, quod in tenebris permane-
ant] ἐπεὶ τὰ μὲν τυποῖ τῶν μελλόντων ἦσαν, καὶ αἰτίας εἶχε τῶν γνο-
μύων: τὰ δὲ οὐκ ἔπ: ἵνα μὴ ἐξῆ κα κορηγῆν ἰουδαίους, ἵνα μὴ ἐπιμύ-
ωσι τῇ σιμῶ. id est, Quando quidem alia quidem figuræ futu-
rorum erant, simulque causas habebant, cur fierent; alia
autem minimè. Quamobrem nulla est subdola ratio, ad
quam confugientes Iudæi possint ostendere sese ad um-
bram non adherescere] Sententia enim Chrysostomi per-
spicue hæc est, ex rebus, quæ in illa Iudæorum ex Aegypto
professione euenerunt, licet omnes essent figuræ futuro-
rum, tamen quarundam fuisse præterea præsentis etiam
causas, cur eo tempore fieri deberent, (vt submersionis
Aegyptiorum, licet submersionem hostium nostrorum
spiritualium per Baptisma futuram significaret, euidentis ta-
men tunc etiam erat causa, cur fieret, nimirum iniuriæ ab
Aegyptiis in Hæbreos illatæ); quarundam verò nullas fa-
tis aptas causas fuisse, sed tantum significare futura; atq;
ex his conuinci posse Iudæos.

HOMILIA 16. col. 388. A.

[PER excessum nos edocet, non opus esse omnia gen-
tilibus exhibere. Monet enim quid opponi posse videba-
tur, & id primum soluit] μετ' ἰσχυροῦς ἡμῶς διδάξαι βελό-
μος, ὅτι, οὐδ' αὖ ὀποιῶ ἢ, τοῖς ἐξωθεν εἰσὶν διδόναι γῆν, τὴν δο-
κούσαν εἶναι ἀντίθεσιν κινήσας, ωρεηρομύως ταύτω ἐλυσεν. id est
copiosissime docere nos volens, nullam ob causam, qua-
liscumque ea sit, oportere nos ipsos externis iudicibus
committere, mouens id, quod opponi posse videbatur,
principio istud soluit]

FF 2 HOMI-

HOMILIA 19. col. 403. H

[QVOD si dimittere vis, cum vir permittat; ad breue saltem tempus fiat] Absurda sententia; quasi permittente viro non liceat vxori etiam ad longum tempus se continere. Græcè ita habet. *εἰ δὲ ἀποστήναι βούλει, ὅταν ὁ ἀνὴρ ἐπιτρέπη, καὶ ἄνευ βλάβης τοῦτο γίνεται.* idest, Quod si abstinere vis, cū vir permiserit, ad faciendum est; etiam si ad breue tempus id fiat.

Col. 405. A.

[QVEMADMODVM enim cum de abiiciendis meretricibus disputat, correctione rem facit faciliorem his verbis, non vniue fornicariis huius mundi.] Absurda sententia, quasi Paulus difficultatem abiiciendarum meretricum hac correctione minuat; vt satis sit abiicere meretrices fideles, minimè autem opus sit abiicere fornicarias mundi huius. Igitur nihil hic de abiiciendis meretricibus; sed indicat Chryostomus locum ex eadem Epistola. c. v. Vbi Paulus iubebat separari à fornicariis, idest cum illis non communicare; hac tamen correctione; vt non quidem à fornicariis huius seculi separari iuberet (alioquin in solitudinem necessario abeundum fuisset; quippe cum per ea tempora plerique essent infideles, & fornicarii) sed tantū ab iis, qui intus sunt, idest qui fidem susceperant, eamq; deinceps motum improbitate inquinabant. Græcè ita habet. *ὡς περὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ πορνῶν διαλεγομένων τῆ ἐπιδορυπόσῃ τῷ κόσμῳ ταῦτα.* idest. Nam quemadmodum cum separari oportere à fornicariis differeret, correctione quadam rem facilem reddidit dicens, & non omnino fornicariis mundi huius.]

Col. 409. B.

[QVÆDAM enim Spiritualia sunt, quorum alia quidam virum, alia autem Deum spectant: quedam vero presentis

sentis vitæ. Illa autem particula, volo vos sine sollicitudine esse, dimittit tamen ita dominos [Corruptissime]. *τὰ μὲν γὰρ ἀνδραπνεύματα, ὅτι τὰ ἀνδρῶν, ἢ δὲ τὰ τοῦ θεοῦ μετέχουσι. τὰ δὲ τῷ πνεύματι βίβω, τὸ θεῶν ὑμῶν ἀμετέμνας εἶναι. ἀλλ' ὅμως ἔστιν ἄφιστοι κρείσσεις.* 1. Nam partim quidē spiritalia sunt, cuiusmodi est illud [hæc quidem ea, quæ viri, illa autem, quæ Dei sunt, cogitat] partim verò ad presentem vitam pertinent, vt illud, [Volo vos sine sollicitudine esse] Ac nihilominus, tametsi res ita se habeat, relinquit dominos] idest, dat illis optionem, ac rem eorum potestati, atq; arbitrio permittit.

HOMILIA 20. col. 410. D.

[QVEMADMODVM enim propria cuiusque virtus insolentes ea peditos reddit] Imo, quoniam virtus in mediocritate consistit, idcirco, vt Aristoteles inquit, quò maior, eò moderator. *ὡς περὶ τὸ μόνον ἔχει ἐπιπέσει.* idest, Quemadmodum enim ex eo, quòd solus habeas, oritur elatio]

Col. 412. C.

[VI DIE, quo pacto, non vt simpliciter edoceat, hæc scribit, sed ad externorum distinctionem. Etenim hoc vbiq; fernandum est, siue absolute aliquid dicat, siue aduersus aliquos opponatur. Neque enim casus in doctrinæ certitudinem hoc confert, & in ipsum eorum, quæ dicuntur, intellectum] Nihil corruptius. *ἕως πᾶς οὐκ ἀπλῶς δογματίζων, γὰρ φεῖ ταῦτα, ἀλλὰ πρὸς ἀπεδοξολογίαν ἢ ἔξωθεν, ἢ γὰρ τοῦ τῷ σαρκὶ καὶ τῷ σώματι, εἴτε ἀπολελυμένως λέγει, εἴτε πρὸς πνεύματος ἰσχυρόν. οὐδὲ γὰρ τὸ τυχερὸν εἰς τὴν ἡμῶν δογματῶν ἡμῶν ἀνελευθερίαν τοῦτο οὐκ ἀπὸ τῆς λέξεως τῶν λέγουμένων τῶν καταθέσεων.* idest, Vides hæc à Paulo scribi non tamquam dogma statuente, sed vt sese gentilibus opponat? Nam & id vbiq; obseruandum est; vt vtum absolute pronunciet, an aliquibus sese opponens. Non vulgatiter enim hoc nobis confert ad certitudinem dogmatū, & ad ea ipsa, quæ dicuntur, percipienda.

HOMI-

HOMILIA 21. col. 418. B.

[Præter legem Paulus fecit] imo supra legem fecit: υπερ τον νόμον, idest, Amplius & maius quiddam fecit, quam quod à lege postulabatur.

HOMILIA 22. col. 429. D.

[Itaque abucere dumtaxat argumentum debere me arbitrabar: ego autem, vt exigerem, omnia faciebam] Sententia personæ Pauli, quam tunc Chrysoftomus inducibat, parū conueniens. ἤδη καταβαλεῖν τὸ ἀργημιον ὑπερβύτως ἡμῖν μόνον. ἐγὼ δὲ ἔως ἵνα ἀπὸ πάντων ἐπιούω. idest. Debitor tantum eram expendendi argentum. Ego autem, vt & aliquid mihi reddendum esset, omnia faciebam] Indicat autem locum ex Euangelio Lu. x. de Samaritano, [qui protulit duos denarios, & dedit Stabulario, & ait, curam illius habe, & quodcumque supererogaueris, ego, cum rediero, reddam tibi]

HOMILIA 39. col. 558. A.

[Quemadmodum enim in morte animæ, qui mortuus est, à peccato iustificatus est, & nemo hoc victoriam esse dicit. Vincit enim, non qui viciis non congressus est, sed qui hisce captiuus explicuit se tamen] Si adest mors animæ: quomodo cum vitiis congressus non est? imo congressus est, & succubuit. Græcè ita habet. ὡς ἀπερὶ τὸ θάνατον τῆς ψυχῆς, ὁ ἀποθανὼν ἐδικαιώθη ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας; Ἐοικε αὖ ἐπιούω τὸ πῦρ ἐξ ἑσπέρας, ἐκείνος γὰρ ἐστὶν ὁ νεκρῶς, ἐχὼ δὲ μὴ πωροθεῖς τοῖς κακοῖς, ἀλλ' ὁ πῦρ ἡδὴ γε γρηγορῶν ἐπὶ παθόντων μελωσίων θελήσει. Idest, Quemadmodum enim in morte animæ, qui diem suum obiit, iustificatus est à peccato; neq; id tamen dixerimus victoriam esse (ille enim vicisse dicendus est, non qui nihil iam addidit mala, sed qui iam factam affectionū, & cupiditatum captiuitatem dissoluit) Vtitur autem Chrysoftomus verbis Pauli ad Rom. c. 6 [Qui enim mor-

mortuus est, iustificatus est à peccato]: Quorum putat hanc esse sententiam, vt qui ex hoc corpore excessit, iustificatus sit à peccato, quoniam peccare posthac non potest.

HOMILIA 41. col. 572. B.

[Ne defatigemur mortuis auxilium ferendo, præces pro ipsis offerendo; cōmunis totius orbis victima præces sunt. Hinc pleni fiducia pro toto etiam orbe supplicamus]. De industria, vt puto, iste Symon Gryneus pulcherrimam, maximeque catholicam Chrysoftomi sententiam peruertit. μὴ δὴ ἐποικίμωμεν τοῖς εἰσελθοῦσι βουδοῦντες, ἢ πωροφροντες ἑαυτῶν ἀπὸ δυχῆς. Ἐπὶ τὸ καινὸν τῆς οἰκουμένης κείται καὶ θάρσιον. Ἐξέ τούτου θάρσιοντες ἑαυτῶν τῆς οἴκου μένης δεόμεθα τότῃ. idest ne defatigemur iis, qui decesserunt, auxilium ferre, & præces pro ipsis offerre. commune enim totius orbis expiamentum propositum est. Hoc freti pro toto Orbe tunc supplicamus]. Significat autem apertissime Chrysoftomus augustum illud Missæ sacrificium; quod precibus vim suppeditare, diuinitus, & copiosissime eo loco docet: quemadmodum, & tertia digressione morali in Epistolam ad Philippenfes (quæ tota continetur in homilia 73. ad populum Antiochenum) & alibi sæpe.

HOMILIA 2. col. 576. D.

[Quam ergo habituri sumus veniam, quando vetera illa omnia superare, & relinquere iussi, nondum, quod minimum etiam est, rectum vitæ statum sumus ingressi?] Ecquid maximum est, si hoc minimum? τίνα οὖν ἔξοδον συγγνώμην, ὅταν ἑαυτῶν τὰ παλαιὰ κελύβητα ἀπέμωμεν, Ἐγάρτοινα ἐμείνου ἢ μετ' ἐοικέναι ἑαυτῶν πολιτείαν ὑφαινωμεν; idest. Quam ergo habituri sumus veniam; quando fines veteribus constitutos transilire iussi, inferiorem etiam mensurâ illa viuendi rationem capessimus?

MOH

[Christiana vestra vestigalia. Quod est caput bonorum, quod honestum est, idem, & utile est. Quod honestum non est, id ne utile quidem est. Alia est apud nos utilium natura, præter vulgi opinionem, videlicet, ut ipsi nosmetipsos viventi Deo, & Christo commendemus. Nondum de cæteris præcipimus illis, sed tamen charitatis est, & pro illis orare, ut possint *χριστιανὰ ὑμῶν τὰ τέλη, τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, τὸ καλόν, καὶ τὸ συμφέρον. ὃ γὰρ μὴ καλόν, οὐδὲ συμφέρον. ἄλλη γὰρ παρ' ἡμῶν τῶν συμφερότων φύσις παρὰ τῶν πολλῶν ὑπόληψιν. ἑαυτοὺς τῷ Χριστῷ, καὶ τῷ Χριστῷ αὐτοῦ παραδέδεικε. ὅτι οὐκ ἔστιν ὑπὲρ ἑτέρον αὐτοῖς ἐπιπρέσβειον, ἀλλ' ἀγαπῆτόν ὑπὲρ αὐτῶν διώσασθαι δεῖσθαι,* idest, [Christianos vestros fines.] caput bonorum, [honestum & utile.] Quod enim minime honestum est, id neque utile. Longè enim alia apud nos est utilium natura, quam vulgus existimet. [Vos ipsos viventi Deo, & Christo ipsius commendate] nondum enim illis, ut pro aliis orent, mandamus; sed fat bene cum illis agitur; si pro seipsis queant obsecrare.] Recitat autem eo loco Chrysostomus, & planè aurea verborum sententiarumq; copia explicat singulas quasq; partes solemnem illius precationis, quæ pro Catechumenis fieri solebat; cuius non modo extant vestigia in liturgiis sanctorum patrum; sed etiam tota iisdem propè verbis habetur apud D. Clementem lib. viii. Constitutionum Apostolicarum cap. vi. Ista igitur. [Christianos vestros fines, [& rursus,] honestum & utile [& rursus [Vos ipsos viventi Deo, & Christo ipsius commendate] verba sunt ex illa solemnem precatione. Cætera, quæ interiecta sunt, à Chrysostomo adduntur ad explicandum, qui sint Christianis hominibus propositi bonorum fines; & cur Catechumenis præcipiatur, ut se ipsos tantum commendent non alios. Tale erratum si in scholastico homine deprehendisset Erasmus, impunitum non ferret. Sunt autem apud illum non pauca eiusmodi.

HOM.

[Præterea causa accusatione referta est, ac Zelotypia Ideo & posuit illam simpliciter, sed docens unde, & à quibus educatus sit. Et iterum ipsos sine suspitione extimulat ad eleemosynæ opus] *εἶτα καὶ ἡ αἰτία κατηγορίας μετῆ, καὶ ζηλοτυπίας γέμουσα. διὸ καὶ πέθετον αὐτῶν οὐ θεωρηθῆναι, ἀλλ' ὡς διδάσκων ποδὲν, καὶ ὡς ἀπὸ τῶν ἐτερόων, ὥστε ἀνυπόπτεως δευγείρειν πάλιν εἰς τὸν τῆς ἐλεημοσύνης λόγον. idest, ita & causa ipsa accusationis plena est, & Zelotypia. Quamobrem non illam ex principali proposito posuit, sed quasi aliud agens, nimirum tamquam docens, unde, & à quibus altus fuerit; ita ut, dum illi hoc minime suspicantur, rursus exciret ad eleemosynæ rationem.*

col. 757. A.

Quoniam enim non habebat peccata, quæ diceret, sed undique bonis operibus fulgebat, circumcursans, & nihil contra se inueniens, ad naturam ipsam confugit] *ἐπειδὴ γὰρ ἐκείνην εἶχεν εἰπεῖν ἀμάρτηματα, ἀλλ' ἔλαμπεν ὑπὸ καθαρῶν ἰσχυρῶν, πανταχοῦ ἀειδραμῶν, καὶ μὴ δόξον τινα κατ' ἑαυτὴν μεγίστην λαβῆναι ἐπὶ τῶν φύσιν καταφύγει. idest, Quoniam enim non habebat peccata, quæ diceret, sed bonis operibus fulgebat; quoquo versus circumcursans, & nihil, quod magni ponderis esset, aduersus se inueniens, ad ipsam naturam confugit] Visum est mihi verba illa *μεγίστην λαβὴν* non esse omitenda, quoniam scilicet non hoc volebat affirmare Chrysostomus Patriarcham Abraham nec venialia quidem peccata habuisse.*

HOMILIA 24. col. 760. C.

Sicut enim homicida, quamvis occidere prohibeatur, bona tamen mente sepius id facere eligit, & occidere non secundum dominum, sed ex bona mente fit, sic & gloriari] Nihil peruersius: *ὡς περὶ γὰρ ὁ φονεὺς ἢ σφόδρα κεραιωμένων*

Gg

ὡν δὲ ἀπὸ δεινότητος πολλὰ κινῶν ἡυδοκίμωσεν, & τὸ ἀειτέμνωσεν ἐκ δὲ καὶ κελόν, ἀπὸ τῆς δεινότητος τὸ γέγονεν, ἔπειτα καὶ τὸ κωχάσθαι. idest, Sicut enim homicida (quamuis homicidium ex numero eorum criminum sit, que valde prohibentur) sæpe tamen ex consilio, quo illud conimisit, probatus est; itemq; circumcidi, licet secundum Dominum non sit, tamen ex consilio, & mente, qua id gestum est, redditum est domino cōsentaneum; ita & gloriari [Significat autem Chryostomus in secundo exemplo factum Pauli, qui Timotheum circumcidit; de qua re sæpè etiam alibi egit.

Col. 263. A.

Quare non inuides, quòd grauer fert? tu autem fœni circumfers onera talia] *ἵνα τὸ οὐδὲ βασιμῶν, ὅτι οὐκ ἀχθοφορεῖς; ἐδὲ χόρου ἀειφέρεις φορτία τριῶντα;* idest, Ob hanc igitur causam inuides, quòd neque etiam tu graue hoc pondus subsines, neque talia fœni onera circumfers?

In epistolam ad Galatas. 813.

† Ille, inquit, labitur in ieiunio, neque quicquam est magni] in margine verò apposita sunt hæc verba, Ieiuniū Iudæorum; que mihi non probantur. Perspicuè enim doctor Sanctus de Ieiunio christiano loquitur, atque eos taxat, qui labi in ieiunio leue crimen putant.

Col. 839. C.

† Et ad quem, inquit aliquis, Deus condidit testamentum? ad nullum quidem aliorum hominum præterquam Abraham. Nam illi dictum est. In semine tuo benedicentur omnes gentes] Falsò dicitur cum solo Abraha Deum fecisse testamentum. καὶ πρὸς τίνα διέθετο ὁ θεὸς τὴν ἀβραάμ φησιν, ἐρρήθισαν αὐτὸν ἐπαγγελίαι, & τὴν ἀβραάμ αὐτῷ. idest, Et quocum homine testamentum, ac pactū Deus fecit? Abraham, inquit, dictæ sunt promissiones, & semini eius.

Ex

Ex Epistola ad Ephesios.

HOMILIA 1. Col. 865. D.

Beneplacitum igitur primariam voluntatem dicit, vehementem scilicet, & quæ cum desiderio, & concupiscentia sit, quam habet erga nos. Neque enim vel impuriorem dictionem perspicuitatis gratia usurpare recusabo. Quod nos dicimus ad simpliciorū persuasionē, & cōfirmationē, & ad nostrā quoq; persuasionē, hoc est vehementer concupiscit, vehementer desiderat nostrā salutē] Nihil perturbatus: nec verò optimè se habet Veronensis codex. Locus ex manuscriptis ita restituendus est. *Εὐδοκίαν ἐν τῷ προσῆτον δέλημα φησὶ, τὸ σφοδρὸν δέλημα, τὸ μὴ ἐπιθυμίας δέλημα, τὸ πείσμα. ἐ γὰρ παρατήσομαι & κοινοτέρα λέξει χησάσθαι σαφεινίας ἐνεκεν τῷ ἀφί, λέξεται οὕτω γὰρ καὶ ἡμεῖς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ δέληματος δηλωήτες, καὶ τὸ πείσμα ἡμῶν λέγομεν. ὁ οὐκ λέγει, τὸ ἐστὶ. σφοδρὰ ἐφίεται σφοδρὰ ἐπιθυμίας τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας.* idest, Beneplacitum igitur vocat primam voluntatem, cupidam voluntatem, contentionem; non enim recusabo, vt rudiores facilius percipiant, communiore dictione vti. Ita enim vulgò vehementiam voluntatis ostendentes solemus dicere *κατὰ τὸ πείσμα ἡμῶν*, idest, quantum contentio nostra efficere poterit. Quod igitur inquit Paulus, hoc est: vehementer appetit Deus; vehementer cupit salutem nostram] Huius generis errata in hoc opere sunt planè innumerabilia. Nobis autem vnum, & item alterum notare satis sit.

Ibidem 868. A.

Hoc est, alium dederat Angelis principatum, & alium hominibus] Quasi duo Christi essent Cæterum & Veronense exemplar ex manuscriptis ita corrigendum. *Τουτέστι, καὶ ἀγγέλοις μίαν ἀρχὴν ἔδωκεν, καὶ ἀνθρώποις.* Hoc est, & Angelis eundem principem dedit, & hominibus.]

Gg 2 HOMI-

Etenim ne audiens mundi dominos, increatum etiam illum esse dicas, & alibi seculum malum vocat tempus peruersum, non de creaturis loquens. Nam mihi videtur princeps sub celo factus a principatu non excidisse etiam post transgressionem]. Quasi Diabolus post transgressionem principatu non exciderit. Corrigendum autem & Veronense est hoc modo. *ἵνα γὰρ μὴ κοσμοκράτορας ἀκούσῃς, & ἀπίστον αὐτὸν εἶπῃς, ἢ σπότοις τῆς αἰῶνος τούτου περὶ θεοῦ. καὶ ἀλλὰ τοῦ αἰῶνα πονηρὸν καλεῖ τὸν καιρὸν τὸν διεσπαραμμένον, οὐ πᾶσι τῶν κτισμάτων λέγων. ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ χρονοῦ ἀρχὴν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν, μὴ μεταπεπρωμένης τῆς ἀρχῆς & μὴ τὴν ἀρχὴν εἶναι.* idest. Etenim ne audiens [mundi rectores [increatum quoque illum esse dicas; addit, tenebrarum seculi huius. Et alibi tempus malum vocat presentem statum corruptum, minime de creaturis ipsis dicens: alioqui, quantum mihi videtur, si ille sub celo princeps factus esset; planè nec post ipsam transgressionem a principatu excidisset.]

Col. 882. D.

Neque enim si quando res ita postulauerit, vt in urbem regiam ferens obeunda sit via, deinde maiore illius parte confecta circa finem pigrescentes desideremus, ipsa utique nos vocationis spes adiunxit. Ad opera enim bona inquit. Nihil itaque nobis res ipsa, nisi ad hunc modum ambulauerimus, profuerit.

Moralis exhortatio.

Ita sane, & hic, non vt vnum dimittat, sed vt omnia operemur, præcipit] Locus & in Veronensi, & in latinis valde mutilatus corrigendus hoc modo ex manuscriptis, οὐδὲ γὰρ εἰ βαδίζεν ὁδὸν εἰς πόλιν φέρουσαν βασιλικὴν, εἴτα τὸ πλεον αὐτῆς ἀνύσαντες πρὸς τὸ τέλος αὐτὸ μαλακιδέντες ἐμαθήσασκεν ἀνύσαντες αὐτὴν ἡμᾶς τὸ βαδίσαι, οὕτως οὐδὲ ἡ ἐλπίς κλήσεως ὀνήσκει αὐτὴν

τοὺς κεντημένους τὸ πᾶν, ἀλλ' μὴ ἀξίως ἀπειπαθήσασκεν ἢ καλεσασκεν. κληθέντες οὐκ ἐπ' ἔργοις ἀγαθοῖς, μὴ μόνον ἀπαύτου ἔργα ζῶμενοι. ὅτι τὸ γὰρ ἐκκληθῆναι, οὐχ' ἴν' ἐργὸν ἔργασώμεθα, ἀλλ' ἵνα πάντα. idest, Nam quemadmodum si via ad civitatem regiā ferens obeūda fuisset, nos verò maiore iam illius parte cōfecta sub ipsum finē mollicie diffuētes desideremus; nihil quicquam nobis prodesset ambulasse; ita neque vocationis spes quicquam iis, qui istam ceperunt, profuerit; nisi dignè eo, qui vocauit, ambulauerimus.

Moralis exhortatio.

Vocati igitur ad opera bona, pergamus cuncta exequi. Propterea enim vocati sumus, non vt vnum opus bonum obeamus, sed vt omnia.

HOMILIA 6. col. 895. B.

Nam illi quidem, propterea quòd tantam peccatorum grauitatem habent, tolluntur, illi verò non hac causa] οὐ τοι μὲν γὰρ καὶ αὐτὸ, ὅσον ἔχουσιν ἀμάρτυριαν βάρος ὅτι τούτου ὑποθήσεται, ἐκείνοι δὲ οὐ. idest, Nam hi quidem, quicquid ponderis ex peccatis ipsos grauat, id hoc ipso deponunt; illi autem minime] Loquitur de iustis, qui idcirco in hac vita puniuntur, vt peccatorum pondus, si quod habent, calamitatum perpeffione deponant.

HOMILIA 8. col. 906. D.

Vides, quomodo dignus ille, qui saluetur, factus est? ἑστὶς πᾶς ἀξίος τοῦ σωθῆναι ἐκείνος. idest, Vides quomodo ille dignū se salute præstiterit? Hoc enim vult ostēdere Chrysostomus, custodem carceris (de quo in actis Apostolorum c. 16.) cum fidem suscepit, partes suas egregiè præstitisse, ideoque dignum iudicatum a Domino, cui salutem daret: Dignitatem verò non absolutè intelligas, sed qualem scilicet a nobis Dominus requirit, id est animum ipsi obsecundantem.

HOM.

HOMILIA 11. col. 929. D.

Nequaquam igitur bonum est vlcisci: Alium verò contum eliis afficere multò peius est, quàm iniuriam simpliciter inferre] οὐδαμῶς μὲν οὐ τὸ ἀμύβασθαι καλόν: τὸ δὲ ἐπέχει ἀδικουῦτος ἐπεὶ ὑβείζειν πολλῶ χαλεπώτερον. Nusquam quidē igitur vlcisci honestum est, at cum ab alio iniuriam accipias, in alium contumeliam inferre longè grauius.]

HOMILIA 18. col. 969. D.

† Posteaquē verò manifestum fuerit, iam lux est, non ipsum peccatum. Quomodo? Qui peccatum fecit, quando in medium producit, & accusatur, quando respicit, quando remissione potitur, numquid tenebras eius hoc modo expulisti?] ἐπειδὴν δὲ φανερωθῆ, γίνεται φῶς, οὐχὶ αὐτῆ ἡ ἀμάρτια (πῶς γὰρ;) ἀλλ' ὁ ἐργασάμενος. ὅταν γὰρ εἰς μέσον ἐνεχθῆ, ὅταν νοθευθῆ, ὅταν μετανοήσῃ, ὅταν ἀφέσεως τύχῃ, οὐχὶ ὀξείδωσας αὐτὴ τὸ σκότος; .i. Postquā verò manifestū factū fuerit, fit lux nō ipsum quidē peccatum (quomodo eum?) sed ille, qui peccatum commiserat. Nam quando in medium productus fuerit, quando monitus, quando penitentiam egerit, quando remissionem assequutus fuerit; nonne illius tenebras depulisti?] Videtur autem Interpres locum ad sacramentum pænitentiae pertinentem sedulò obscurasse. Addidimus autem illud γὰρ ex manuscripti.

Ex Epistola ad Philippenses,

HOMILIA 1. col. 1016. D.

† Religiosus non vult videri religiosus, atque ideo nullum sibi ipsi religionis habitum, ac prætexitum imponit, sed studet esse aspernabilis] Visum est notare locum; ne quis imprudens in eo, quod fortasse voluit Interpres, labatur. Loquitur Chryostomus de eleemosyna in pauperes simpliciter faciendā; monetque nos, ne superstitiosius, ac fastidiosius singulorum, quibus benefacimus, dignitatem, & me-

MOH

& merita disquiramus: Vsu enim venire, vt qui nimis accurate inquit, sapius impostoribus, quàm sanctis hominibus benefaciat; qui verò curiosum istum delectum non adhibet, facile in sanctos incidat. Causam huius rei illam esse docet; quòd sancti non id student, vt Sancti videantur, neque sanctitatis speciem accurate sibi conciliant; etiam si ex hac simplicitate sua videant fore, vt contemnantur: at impostores, quippe qui in hoc artificium vehementer incumbunt, tam belle sanctitatem simulant, vt vix possis deprehendere. Corrigendum autem est Veronense ex manuscriptis; atque vbi legitur, καὶ μέλλει διαπλεῖσθαι, legendum, καὶ μέλλῃ διαπλεῖσθαι. Sed quot, quantaque errata in ista versione sint, nostra fortasse accurato letori satis indicabit.

Ex Epistola ad Colossenses,

HOMILIA 3. col. 1126. A.

† Quid hīc dicunt, qui Paulo Samosatæo adherent? Quæ in cælis, quod controuertebatur, primum posuit, & quæ in terra. Deinde visibilia, inquit, & inuisibilia: vt pote anima in cælo facta est. Visibilia, vt homines, Elias, Paulus.] Multa in hoc loco, vt & in tota Epistola, sunt, & magni quidem ponderis menda. Nec Chryostomi sententia est, Animam esse factam in cælo. In manuscriptis ita legitur. τὴ λέγουσιν ἐπ' αὐτὰ οἱ Παύλου ἑ σαμοσατέως; ὅτι τὰ πάντα ἐν οὐρανοῖς γέγονεν. Ἰδὼ γὰρ εἴρηται, ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα. ἀλλὰ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἶπεν. ὅπερ ἀμφοισκευτούμενον ἡ, ἀσέβητον τέθεικεν. εἶτα φησὶ, τὰ ὁρατὰ, καὶ τὰ ἀόρατα, ἀόρατα τῷ ψυχῷ λέγων, ὁρατὰ πάντας ἀνθρώπους. idest, Quid hoc loco dicunt sectatores Pauli Samosatei? Omnia esse facta in cælo. Ecce enim dictum est, quòd in ipso condita sunt omnia. At ea, quæ in cælis, & quæ in terra dixit. Id, de quo ambigi poterat, priore loco posuit. Deinde inquit, visibilia, & inuisibilia; inuisibilia animam dicens, visibilia omnes homines] Omnia igitur esse facta in cælo

MOH

caelo, Pauli Samofatei erat opinio; cui se opponit Chryso- stomus illis verbis [At ea, quæ in caelis, & quæ in terra dixit] Quasi Diuus Paulus per ea verba indicare uoluerit, multa esse quidem facta in terra, sed dici condita in filio, quoniam per ipsum condita sunt. Suspicio tamen adhuc nonnulla deesse.

HOMILIA 6. col. 1142 C.

Nam fides verè est ædificium, & opus habet fundamen- to valido, & ædificatione diligenti, & munita. Nisi enim quis securè, ac munitè ædificauerit, concutietur. Si verò securè, ac munitè satis struxerit, & non perstiterit, non persistet amplius: quemadmodum edocti estis. Rursus il- lud quemadmodum, Exuberantes, inquit, in ea cum gra- tiarum actione] Nullo pacto id sibi uoluit Chryso- stomus, ut qui semel non perstitit, persistere amplius non possit. Sexcentis enim locis copiosissimè demonstrat neque ex- tremo vitæ spiritu actam pœnitentiam esse inutilem. Et hoc loco ex Chryso- stomi sententia Paulus significat Co- lossenses esse lapsos, nec tamen de illorum reparatione desperat. Verba autem illa, [Rursus illud quemadmodum exuberantes] manifestò sunt mutilata; explendus autem locus ex manuscriptis hoc modo: οἰκοδομὴ γὰρ ἔστιν ὄντως ἡ πίστις, καὶ δεῖ τὴν ἐπιμελίαν ἰσχυροῦ, καὶ τῆς οἰκοδομῆς ἀσφαλοῦ. αὐτὴ γὰρ μὴ ἐπὶ ἀσφαλείᾳ τῆς οἰκοδομῆς σαλεύεται, ἀλλ' ἐπὶ ἀσφα- λείᾳ, καὶ μὴ ἐστὶν κενὴ, ἀλλ' ἐπὶ ἰσχυραῖς καὶ δὲ ἐδιδάχθητε: πάλιν τὸ κα- θὼς δηλοποιῶν ἔστι τὸ μηδὲν κενὸν πλεονάζειν: ὡς δὲ λέγουσιν ἐν αὐ- τῇ, ἐν εὐχαρίσῃ. idest, Verè enim fides est ædificium: eget- que cum fundamēto valido, tum stabili ædificatione. Nam siue quis non in stabili fundamento ædificauerit, nu- tat ac labitur; siue ædificauerit quidem in stabili fundamen- to, sed non firmiter in eo permanferit; iam non stat [Quem- admodum docti estis] Rursus illa dictio, [quemadmodum] indicat nihil quicquam noui afferri. [Exuberantes, inquit, in ea cum gratiarum actione] Vocem illam ἐπὶ ἀσφαλείᾳ quo- niam obscura videbatur, paraphrasi explicauimus.

HOM

HOMILIA 19. col. 1162.

Armari, vincere, seruarique solent, inermes nequa- quam] Ἀρματιῶν μὲν τὸ πῶς σὺν δυνάμει τῶν χειρῶν τούτων. idest. Preclare nobiscum agitur, si armari saluemur; tan- tum abest, ut sine armis saluari queamus] longè enim dif- ficiliorem consequendæ salutis rationem Chryso- stomus existimauit, quàm isti blandi homines prædicent.

Ex Epistola ad Theffolonicensis;

HOMILIA 3. col. 1202. D.

Vide, quomodo ambiat honorem, & sese iactet, volens ostendere, quòd eos plus omnibus diligit] Non placent istæ loquutiones de Paulo. φιλοτιμείται, καὶ ἐμαλλώπιζεται, hoc loco vertendum erat; effusus quodammodo est, & pompam quamdam adhibet; aut si quid melius doctiori- bus in mentem venit.

Ex Prima ad Timotheum;

HOMILIA 6. col. 1308. D.

Ista quippe à Christi discipulis mansuetis, ac mitibus longè remota sunt, neque illa digna ore, quod sacris in- structionibus deditum sit] Haud scio, an Interpres consul- to pulcherrimam sententiam obscurarit. suadet enim co- piofa oratione Chryso- stomus, ut à maledictis, atque im-precationibus abstineamus, quoniam hæc magnopere de- decent Christi discipulum, atque os illud, quod tali myste- riorum vsu dignatum est, idest participatione corporis, & sanguinis Domini nostri Iesu Christi πόρρω ταῦτα τῆς τῆ χειρὸς μαθητῆς τῆς ἐπιμελῆς τῶν ἀποστόλων, τῆς εὐμαρτοῦς τῆς ἡξιωμένου τῆς αὐτοῦ μυστηρίου. idest, Procul ista à Christi discipulis, quo- rum propria est lenitas, & mansuetudo; procul ab ore illo, quod tali mysteriorum vsu dignatum est.

Hh. HOMI-

Non igitur huiusmodi vitam intelligi voluit, sed eam, quæ in omni pietate, & castitate ageretur. Omne, inquit, Dogma non solum pietate, verum etiam vitæ integritate perficitur; namque pietas & in ea parte querenda est] οὐδὲ τῆτον φησὶ τὸν βίον, ἀλλὰ τὸν ἐν παντὶ διαβεία, μὴ τῆ ᾧ δογ μετὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆ ἑβίον καὶ ἴδ ἐνεὶ τὴν δισέ βεῖον δὲ ζῆτεῖν. idest, Neque talem requirit vitam, sed eam, quæ in omni pietate agatur; non eam solum pietate, quæ in dogmatibus versatur, sed etiam ea, quæ in vita. Nam & ibi pietas querenda est.

Ex secunda Ad Thimotheum,

HOMILIA 10. col. 1425. A.

Duplex auxilium gratis commendatur, cui spiritus optulatur, ac Deus] Quasi aliud sit opus Spiritus, aliud Dei] διὰ τὴν ἑβὸν τὴν ἁγίαν καὶ τὴν ἐν ἐμοὶ, καὶ τὴν ἐν τοῦ βανδουῶτος ᾧ τῆ. Idest, Duplex auxiliū est, alterum gratiæ spiritualis, alterum Dei ipsam adiuuātis] Indicat autem duplicem illam gratiam à Theologis nostris accurate distinctam, vnā habitualem, alteram, quæ est veluti mouens, & vt scholastica vtat voce, manutēens.

Ex Epistola ad Titum,

HOMILIA 5. col. 1454. D.

Vides, quam necessario error inualuit? Id est, Vides nihil mirandum fuisse, si error inualeceret. Hoc enim vult indicare sanctus Doctor, cum illi Dæmonibus fidem habere cæpissent, rationi quodammodo consentaneum fuisse, vt ex vno errore multi alii contexerentur.

Ex Epistola ad Hebræos,

HOMILIA 2. col. 1488. A.

Sed etiam imaginis, inquit, imago appellatus est homo

mō] Erat mendum etiam in Veronensi; quod ex manuscripto substulimus; ἀλλὰ καὶ τοῦ εἰρησῆ ἐκ τῶν ἀλλοθῶτος φησὶ idest, Sed etiam homo dictus est imago Dei, inquit heretici.] Multa autem huiusmodi, & magnopere sententiæ Autoris officientia sunt in hac Epistola.

HOMILIA 13. col. 1497. D.

Sed & hic Iudæos, & Paulum Samosatenum, & Arianos, & Marcellum, & Sabellium, & Marcionem percussit. Quomodo? Iudæos quidem ostendens eis duas esse personas & Deum, & hominem Pauli verò Samosateni discipulos, dum ista de æterna loquitur, & increata substantia. Nam ei, quod supra dixit, per quem & secula fecit, illud thronus tuus Deus in seculum seculi, opposuit. Arianos autem percussit ostendens, quoniam neque seruus est Christus, neque creatura. Marcellum verò & ceteros, quoniam duæ sunt istæ personæ, secundum subsistentiam ab inuicem separatæ. Marcionistas autem percussit, dum ostendit, quia non Deus, sed humanitas vngitur] hic locus videtur indicare duas personas in Christo; idcircoque diligenter considerandus est: ac certe varietas exemplarium in quibusdam partibus, suspicionem mihi affert, etiam in cæteris esse deprauatum. Quod si eo modo, quo nunc leguntur, à Chryostomo scripta sunt; improprie ab illo voces istas, οὐβῶτον, & ἑβῶτον esse usurpatas non est dubitandum, idemque valere, atque οὐβῶτον, καὶ φῶτον. Nondum enim exorta Nestorii heresi non ita accurate voces istæ distinguebantur, quod de hypostaseas nomine Hieronymus notauit. Ac ferè omnia, quæcumque à Ioanne Antiocheno & suis Sectatoribus obiecebantur Cyrillo Alexandrino, hoc firmamento videbantur niti; quasi ille duas in Christo personas negans, duas quoque naturas negaret; sedulo scilicet schismaticis hominibus proprias vocabulorum notiones minimè à se percipi simulantibus. Potuit igitur, vt dicebam, Chryostomus personæ & hypostasis nomine essentiam, & naturam significare: sicut etiam Augustinus,

MOH

Hh 2 guffinus,

gustinus dicit à Deo esse assumptum hominem; homo autem singularis iam persona est. Sunt igitur Sanctorum Patrum sententiæ in bonam partem, pieque interpretandæ.

Homilia quidem in Psalmum 44. cautissime loquutus est Chrysoſtomus, ostenditque carnem non esse diuidendam à diuinitate, neque diuinitatem à carne, non ob substantiarum confusionem (arque ibi vitur voce *κ'σλας*) sed propter summam vnionem. Homilia autem xi. in Marcum disertis verbis docemur, Vnam tantum in Christo esse personam. Verum, an ea græcè habeatur, nescio. Illud quoque notandum est, Verba illa [Nam ei, quod supra dixit, per quem & secula fecit, illud Thronus tuus Deus in seculum seculi, opposuit] absurdam propè continere sententiam. Non enim ista opponuntur, sed ambo de Deo verbo commodissime dicuntur. Hoc autem sibi voluit Chrysoſtomus, loco illius verbi facere, quo vitur Paulus, cum de creaturis loquitur (innuit enim verba illa paulo superioris posita, & explanata [Qui facit Angelos suos spiritus]) opposuisse nunc ista Paulū, Thronus tuus Deus in seculum seculi; in quibus nulla effectiois mentio, sed perspicuè diuinitatis Maiestas indicatur. Ergo verba ista. *ωθ'ς ρδ αιηδ'εσολλω τε επ'αινεσ, το, ο θεος σου ο θεος εις τον αιωνα τε αιωνος, αιητε θεος* ita erāt vertenda. Nam vt à creaturis distingueret, in quibus verbum illud, facere, adhibitum est; ista verba opposuit, Thronus tuus Deus in seculū seculi.

HOMILIA 4. col. 1507. A.

Non enim Monachis scripsit hæc, neque in virginitate manētibus, sed secularibus [οὐχ' μοναχ'εσιν εγραφε ταυτα, ουδ' αιεπαρθενοις, αλλα η κοσμικαις, idest, non monasticam vitam degentibus, neque perpetuam virginitatem seruantibus scripsit hæc, sed etiam secularibus] est enim exprimenda perpetuitas virginitatis.

HOMILIA 17. col. 2576.

Vt iam de cetero non opus habeant sacrificio, vt saluentur, sed ipsis hoc faciant operibus [Quasi quis suis operibus sine illius salutaris, atque vnici Sacrificii ope salutem adipiscit queat. Chrysoſtomus *ως μη κεν λαιπον δεηθηναι δυοις, ωστε σωσεν αυτοις, αλλ' απο εργαων τεταποιεν.* In quibusdam Codicibus legitur, *ταυτων ποιεν.* Sed codex vetustissimus consentit cum Veronensi. Puto autem hanc esse Sancti Paris ex D. Paulo expressam sententiā, Christum Dominū nostrum, qui in primo aduentu cum peccatis apparuit (quatenus scilicet illa ab hominibus in se transtulit, ac Patri in singulari illo Sacrificio obtulit) in secundo aduentu sine peccatis venturum, idest non amplius pro peccatis sacrificaturum, ac salutem daturum, sed per opera id præstiturum esse, idest non amplius spem salutis, sed ipsam met salutem, ac felicitatem opere ipso, & effectu tributurum: aut per opera, idest ex cuiusque hominis meritis, ac dignitate. Nos igitur ita vertemus [Vt minimè iam de cetero necesse habeat sacrificium offerre ad ipsos saluandos, sed ex operibus id facturus sit]

HOMILIA 23. col. 1602. A.

Fides autem certū est, quia iustitiam operatur [η δε πιστις ευδηλον, οτι δικαιοσυνη εργαζεται. idest, Fidem autem operari iustitiam manifestum est] Verè enim, quantum ad ipsam rerum connexionem pertinet, apta fides est, quæ iustitiam pariat: non tamen id certum est; cum hominis quantumuis credentis improbitas minimè rarè sit impedimento, quominus Iustitia sequatur: similis sententia est apud B. Gregorium epist. 47. libri septimi.

Observationes in primum Tomum.

De Epistolis, & præfationibus Erasmi; omninoque de vniuersis ipsius operibus puto iam ab amplissimis Patribus esse

esse constitutum, quid agendum sit. Vtinam ille multa, & magna talenta, quæ à domino acceperat, alienis quibusdã notis non contaminasset: profecò melius & sibi ipse consu- lisset; & de Ecclesia sancta Dei meritus esset.

HOMILIA in Psalmum tertium.

Nonnumquam etiam Amici in inimicos conuertuntur propter peccata, & qui olim amabant, oderunt, & auer- santur, Deo tale odium immittente propter eas, quas no- uit rationes] habetur hæc homilia græcè in bibliotheca cle- ricorum regularium Romæ; atque eadem planè verbis græcis subest sententia, ac latinis: idest Deum immittere odium: quæ tamen sententia si in bonam partem ac cipia- tur, nihil continet absurdi. Nam & in hac ipsa homilia eam lenit Chrysofostomus, & homilia 36. in Matthæum, atque alibi sepe docet hunc esse scripturæ morem, ut quæ Deus permittit, dicatur facere.

HOMILIA in Psal. xiiii. quæ incipit,

Est pulcher Psalmus.

Vna sola virtus iustificat, fides, quæ est virtutum fasti- gium] Hanc Homiliam neque apud Græcos puto haberi, neque in ea Chrysofostomum agnosco.

HOMILIA in Psal. xxii. & r. 6.

Quæ incipit, Circulo consecrato.

Et quia istam mensam preparauit seruis, & ancillis in conspectu eorum, ut quotidie in similitudinem corporis, & sanguinis Christi, panem, & vinum secundum ordinem Melchisedech nobis ostenderet in Sacramento] Item pau- ló infra] Dimittere captiuis remissionem, & ceteris redde- re lumen. Illud oleum agnoscimus oleum Chrismatis]

Per-

Perspicuè hæc homilia non est Chrysofostomi.

HOMILIA sequenti.

Discedite quia totum esse nostrum ad non esse tendit] Idem de hac iudicandum.

Observationes in Tomum secundum.

HOMILIA 34.

In caput Matthæi 10.

Col. 277. C.

Ille autem tali consolatione omnino carebat; sed nec miraculis signorum iuuabatur, nec gratiæ causa confirma- batur [loquitur de Iob; quem tamen minime negaret ali- quo gratiæ subsidio in suis certaminibus adiutum esse; sed satis Chrysofostomo est, destitutum illum fuisse gratiã illa, qua Apostoli abundabant. *οὐκ εἶχεν δὲ τούτος τὴν ἀγαπῆσαν ἐπιπέπλησται, καὶ τὸν δόκον οὐκ εἶχεν, & τὸν δόκον τὸν χαλεπὸν.* idest, Ille autem expers huius consolationis erat, cum eius quæ à signis, tum eius, quæ à gratiã à quali autem gratiã, decla- rat in verbis sequentibus.

Ex Opere imperfecto in Matthæum, quod certe Chrysofostomi non est.

Iudæi enim semper cognoscebant; quia est filius Dei, & quomodo filius Dei] col. 632. [Regni dignitas maior est, quam nature] & ibi de iactantia Davidis parum pudenter Ibidem [sic & Sancti, cum de mundo isto defecerint, casu- rus est iste mundus] col. 634. [Lex impedit fidem, non ad- iuuat] Ibidem [Nisi enim deus prius habuerit aut Iudæum, aut gentilem, impossibile est, ut adducat eum ad fidem suam] Col. 640. Neque enim firmavit eum deus in bono,

sed

sed Diabolus in malo, qui fuit dominus eius] Col. 645. [Locus, quod Nuptiæ sint peccatum] Col. 652. [Spiritum sanctum ipsum dicit Unigenitum Deum, & quod diuinitas ingrediatur pro semine. Vide B. Augustini sermo ne 191. de tempore. Col. 655.] Ergo Christus priusquam secundum corpus inciperet cognoscere patrem, aut matrem, virtutem diaboli subiugauit, [Col. 658.] Herodes enim timebat, quod suspicabatur: Diabolus autem timebat, quod veresciebat. Herodes hominem estimabat, Diabolus Deum cognoscebat [col. 660] Sed quid? quia multi cum Christo relicto peccauerunt, non agunt poenitentiam illi tales numquam fuerunt Christi [col. 664.] Primum quidem, quoniam oportebat homines esse in mundo, quamuis essent iniqui, quoniam & ipse mundus iniquus est] 674. [Totus locus de baptismatum differentia, & de Baptismo hæreticorum vehementer mihi suspectus est] Col. 675, & 676. [sic non poterat fieri, vt Deus de Iudæis, aut gentibus iam electos sine tentatione discerneret, & vocaret. Col. 678.] Nam quamuis ipse non erat peccator, tamen naturam susceperat peccatricem. Col. 680. sed hoc excusari aliquo modo potest] Sic, & Christus, ex quo Baptismatis signum accepit, festinabat accipere Spiritum sanctum. Col. 681. [iusti, & peccatores pariter erant ascensuri in cælum. 682. licet & hoc excusari queat [Quia post Christum iam lege, & prophetis non utimur. 683.] quale autem peccatum in morte remittitur, scit, qui intelligit, pro quali peccato introducta est mors.] 684. Serui autem diaboli in igne non baptizantur, quare? quia non potest fieri, vt depositis sordibus emundetur, qui totus est sordidus, col. 685. intelligi potest seruum diaboli, dum seruus manet, non posse sordes deponere. [Sed aut ipsius Christi diuinitas, aut Spiritus sanctus, qui erat in eo, excussit inde diabolum. Col. 692.] parum cautè dictum [Totus locus de Angelo bono, & malo mihi suspectus est. Col. 694, & 695.] Propter duriciam cordis vestri Moses ista mandauit, & non ad saluandos eos, sed ad extæcandos, vt inebriati per legem non cognoscerent lumen, quod non mereban-
tu

tur, videre in tenebris, idest in peccatis. col. 696. [Quia ipsi & si viui sumus propter opera viua, & fidem Christi, tamen quia in mundo viuimus, cui Diabolus principatur, coinquinati sumus. Ibidem.] Rursus que de Baptismo hæreticorum, & quod Christus non potuisset baptizare, nisi baptizatus fuisset, col. 697. absurda; nisi ad bonum sensum detorqueantur [Beneficia sanitatum digno precio fidei venundabat, dicens vnique, Fiat tibi secundum fidem tuam. Non tamen omnes, sed illos, quos secundum præscientiam suam ante præparauerat, quam venirent col. 703. sed hoc aliquo modo ad B. Augustini de prædestinatione sententiam referri potest [Qui Dei fuerunt, perire non potuerunt, qui autem perierunt, non fuerunt Dei col. 706. est ibi de diabolo cogente [Si ergo hæc vasa sanctificata ad priuatos vsus transferre sic periculosum est, in quibus non est verum corpus Christi, sed mysterium corporis eius continetur, col. 716. Notatur in margine in quibusdam exemplaribus verba ista abesse. [Caro in malo creata est sub lege peccati, nec potest aut videre, aut audire, aut agere rectum col. 721: quanuis hoc ad rectum sensum traduci queat [Generaliter omne bonum, quod vel nos, vel alios scandalizat, præcidere debemus à nobis. col. 722.] Libellus repudii non solum homicidii crimen non sustulit, sed etiam alterum dimissionis introduxit peccatum. col. 723. De clericis præbentibus librum Euangelii ad iurandum. col. 724. [Lex dum voluit malos facere bonos, etiam bonos facit malos. 725.] Quod numquam ad eundem Iudex secularis. col. 726. [In potestate vnus cuiusque est mensura faciendæ iustitiæ. col. 730.] Omnem enim iustitiam, quam facit homo, secundum potentiam suam facit, & de potentia sua profert. Solam autem orationem secundum fidem suam facit, & ex fide profert. col. 735.] De malis, quæ ex clamorosa oratione nascuntur. col. 737. [Diabolus planè Tyrannus est, quia & nolentes compellit facere voluntatem suam. 739.] Tenebræ sunt carnis natura] & rursus [Semper peccatrix est, & semper habet peccandi propositum. col. 749. in extrema tamen homilia 16. contra manicheos

cheos negat creaturam Dei esse malam. Sanctum est Baptisimum, propterea non est dandum, nisi iam fidem habentibus. col. 757. [Qui autem non ambulant per viam iustitiæ impossibile est, ut verè cognoscant Christum. col. 764. quanquam videtur significare sapidam cognitionem] Si ergo vides hominem Christianum, statim cõsidera, si confessio eius cõueniat cum scripturis verus est Christianus; si autem non est, quemadmodum Christus mandauit, falsus est. col. 768. Hæretici Christianos, non christiani hæreticos persequuntur] ibidem. Vide Gratianum 23. q. 4. c. si ecc. ex D. Aug. [Tamen forsitan sciens dominus hanc hæresim esse præualituram præ omnibus, tribulos eos appellauit, quasi trinitatis professores, & triangulam impietatem in sua perfidia baiulantes. col. 770. & ibidem] Sicut ergo bonorum hominum omnia opera etiam mala bona sunt; sic malorum hominum omnia opera etiam bona mala sunt] [Qui non sic conuersantur, quomodo ille mandauit; non credit Christo, col. 771. Nec est contrarium, quod quidam de ecclesia cadunt: illi enim nunquam christiani fuerunt] 775. [Scripturæ ad præiudiciũ peccatorum factæ sunt, non ad necessitatem sanctorum. col. 781.] Sed fortè dicet Hæreticus volens ostendere Patrem, & filium esse vnum, vel æqualem. col. 783. [Omnes homines secundum carnis naturam mali sumus, 787] Non solũ ad vestimentum animæ caro creata est, sed magis ad tentationem eius, quasi domestica, & naturalis inimica copulata est. 794. [Pilatus volebat dimittere Christum, sed non poterat, quia deus eum tradebat. 796. [Qui aut timore frangitur, aut promissione corrumpitur, numquam fuit verè bonus. 800. [Quod Christus non sit natus mulieris 808. quamuis locus videatur deprauatus] lex immitis est, & superba] 813. sed videntur dicta ex collatione cum Euangelio.] Nam quod hominem me videris, vestimentum meũ est, non natura 825. [Secundã Vxorem accipere verè fornicatio est. 836. [Omnis res corporalis, quoniã mundi est pars, in maligno est posita. 840.] & ibi multa similia.] Si ergo alter paterfamilias, alter procurator patrisfamilias; quò locũ habet ternitas tuar

856.] & ibi multæ similes blasphemiæ; & iterũ col. 866. quæ à nonnullis exẽplarib. dicuntur abesse. [Omnis. n. homo naturaliter non solũ peccator est, sed etiam totum peccatũ. col. 875. [Nullus Christianus debet esse mercator, aut si voluerit esse, proiiciatur de Ecclesia Dei. 877. Vide Gratianum dist. 88. [Nam quamuis peccauerat, tamen adhuc David erat sanctissimus. 887. [Rursus indicat inæqualitatem filii. 894. & 895. quamuis locus videatur deprauatus. [Ergo illi non secundum sua opera pereunt, neque secundum suas personas, sed tantum pereunt, quantum potest perdere Christus. col. 898. [Inhonestum est enim apud Deũ opus negociationis, siue dignitatis, siue militiæ. col. 903. [Omnis quidem malitia confunditur, aliquoties ratione veritatis, corrigitur autem numquam, maxime eorum, qui proposito malo, & non ignorantia peccant. 906. [In resurrectione mutanda est ipsa carnis natura, ut nihil carnis habeat in se, nisi fortè tantummodo formam. 910. [Filius magnus deus quidem, non tamen primus] 915. fortasse voluit significare non ingentum. [Sicut hæretici putant, & equalitatis mendacium componere festinantes. 916. [Non omnis Sacerdos sanctus est, sed omnis sanctus sacerdos. 917. & ibi multa huiusmodi, quæ tamen in bonam partem accipi possent. Rursus contra æqualitatem filii. col. 924. [Rursus contra vnitatem substantiæ in Trinitate 928.] & rursus 931. Hæresis Homouosianorum 947. Nunc autem nullo modo cognoscitur, volentibus cognoscere, quæ sit vera Ecclesia Christi nisi tantũmodo per scripturas, 953.] Cum legant ipsum Christum non erubescerent suam ignorantiam confiteri ad respondendum 967. [Non potest credere Deo, nisi qui facit aliquid dignum Deo] & peccatores non credunt Deo] 977. [Nihil ei proderit festinatio eius, quia multorum dierum negligentia non potest vna hora expleri] 979. & ibi in die iudicii magnum fore timorem etiam sanctorum. [Naturã ipsã peccatum est. ibidem] si ergo maior erit gloria, quæ præparata est sanctis à Deo, quam quod vnusquisque sanctorum meretur, quomodo sufficiat, & aliis ad salutem vnus cuiusque opus eorum,

cum nec sibi soli sufficiat ad gloriam illam iusto iudicio consequendam? 979. [Illis videtur iniungere Deus ministerium diaconatus, aut presbyteratus, qui sunt iusti] 981. & multa in hanc sententiam; quamvis eam ipsemet auctor lenire videatur. Vide Ioannem Ostuniensem in octauum librum constitutionum D. Clementis cap. 1. Horum autem multa etiam à F. Sixto in bibliotheca sunt notata; sicut & alia nonnulla, quæ à posterioribus editionibus absunt. [Qui cognoscit Christum, & peccat, videtur quidem habere scientiam Christi, verè autem non habet] 986. [Christus dominus noster puer natus, Ioseph, vel Mariæ filius deputatus est;] 998. Hæc quoque Homilia nihil Chrysofomi habet. [Pater magnus Deus, & primus, filius autem magnus Deus quidem, non tamen primus] 1069; & est homilia ad verbum sumpta ex opere imperfecto. [Non enim erat tempus vt crederent] 1100; atque hæc Homilia longe abest à Chrysofomo [sed perfectam hominis expectabat ætatem, vt nobis tribueret exemplum] 1106. Ita loquitur, quasi Baptisma dandum non sit, nisi hominibus, qui triginta annos agant. Et hæc Chrysofomi non est. [Ipsius anima principale sensus est] 1116. Neque hæc Chrysofomi. [Verum quicumque in inferno est, & in regno cœlorum est, nescio, an valeat misereri. Creator creaturæ miseretur suæ] 1125. neque hæc Chrysofomi.] 1145. In margine habentur hæc verba. [similia profitentur Tabellæ miraculorum in Italia] quæ delenda.

Observationes in tertium Tomum.

Ex Commentariis in acta Apostolorum.

HOMILIA 4. col. 402.

* Didicerant, quod ea, quæ piè fecerant, frustra gesserint. [ἔμαθον ὅτι οὐκ εἶχ' αὐτὰ κατ' ἔργον] [id est, Didicerant non

non frustra se bonas hæc actiones obiuisse.

HOMILIA 14. Col. 462. D.

Vnde neque Diaconorum, neque Presbyterorum nomen esse opinor, quod clarum, ac manifestum.] Delenda illa dictio [Quod;] auctoritate Vaticani codicis, putoque id significari; quod in primo sermone in Epistolam ad Phillippenses scribitur, Apostolorum tempore nomina hæc sæpe confundi solita esse. Omnino autem hi commentarii in Acta parum explere animum lectori possunt. Scitent enim mendis; suntque ex variis, vt puto, librorum scriptis, Chrysofomi orantis sententias, quomodo poterant, excipientium malè coagmentati.

In sermone 4. de Feria Passionis col. 734.

Sed non potuit vitare peccatum. sic enim de eo ait * spiritus sanctus. Et oratio eius fiat in peccatum; vt in eo, quod poenitentis festinavit ad portum, ibi incideret æternum, & sine reparatione naufragium] Nihil habent hi sermones Chrysofomo simile.

HOMILIA de spiritu sancto col. 799.

Vt igitur, sicut dicebam, ne quis audiens spiritum Dei, putet proprium quiddam significari, & non commune naturæ, Paulus dicit, Nobis autem non datus est spiritus mundi, sed spiritus, qui ex deo est.] Est absurda sententia; si loquens de Spiritu sancto dicat nomine isto non propriam personam significari, sed naturam communem. Græcè est. ἵνα μή τις, ὡς περ εἶπον, ἀνέσται πνεῦμα θεοῦ νομισθὲν ἰδιότης, ἢ πνεῦμα κοινῶν. καὶ μὴ φύσει κοινῶν. ita paulo superius. δι' ἰδιότητος, ita paulo inferius κατὰ ἰδιότησιν. nusquam vero vitur nomine ἰδιότητος. Hoc igitur sibi vult Chrysofomus Spiritum sanctum vocari spiritum Dei, non tanquam familiarem dei, quod etiam de spiritu sanctorum

ctorum hominum dicitur, sed tanquam in natura commu-
nicantem cum Deo patre; ideoque non tantum dici spiri-
tum Dei, sed etiam ex Deo. Itaque locus iste hoc modo
vertatur. [Ergo, quemadmodum dicebam, ne quis au-
diens spiritum Dei, putet significari familiaritatem quan-
dam, & non nature communitatem, Paulus dicit &c.] & in
cæteris etiam duobus locis, ubi interpretis inquit, propriū,
corrigatur familiare.

De Eucharistia sermo. col. 827.

✠ Quemadmodum enim si cera igni adhibita illi assimila-
tur, nihil substantiæ remanet, nihil superfluit, sic & hic
puta mysteria consumi corporis substantia] Perspicuum
mendum; ac legendum mysterio consumi corporis sub-
stantiam [nimirum panis & vini; quæ quidem corpora
transubstantiantur in corpus & sanguinem domini: Nam
ut idem Chrysostomus inquit homilia 83. in Matthæum,
qui hæc sanctificat, & transmutat, dominus est. Nondum
verò hunc sermonem græcè legi.

De premiis sanctorum sermo. col. 829.

[Ioannes autem præter cæteros ab eo colebatur.] Re-
citatur Chrysostomus verba scripturæ. Scriptura autem mi-
nimè dicit Ioannem esse præter cæteros cultum à Domi-
no, sed *ὁ ἰσχυρὸς ὁ ἰσοῦς.*

Ex Oratione de beato Philogonio col. 839.

Hæc omnes audiant, & Monachi, qui montium occu-
parunt cacumina [Ad hæc verba in margine ista sunt ad-
dita. [Nunc in aulis regnant quidem.] quæ nauseæ viden-
tur plena, idcircoque delenda. Nam, cum regnant, iustis
de causis regnant.

Obserua-

Observationes in Tomum 5.

De amore Dei, & tolerantia in aduersis
serm. col. 601.

✠ Enimvero, & qui perduto detinètur amore, maiore sūt
venia digni, quàm, qui grauiori febre vexantur, vinoque
graues, quàm qui torquentur amore.] Falsa est hæc senten-
tia, ut versionis ineptias omittam, maiori venia esse dignos
intemperantes homines, quàm eos, qui febre vexantur,
cum illi sua culpa tales sint, hi sepe minimè: Quamobrem
in homilia contra desperationem, & superbiam, quæ est
digressio moralis 20. ad Romanos, statuebat Chrysosto-
mus, qui natura minus valeret mente, eum venia dignum
esse; at non eum, qui sponte amentiam sibi comparasset.
Ceterum hæc homilia, de qua nunc agimus, est non amo-
ralis digressio in eandem Epistolam ad Romanos; atque
inde quivis locum per se corrigere poterit: satis enim cō-
modè Brixius ita vertit. [Nā & qui impudico amore capti
sunt grauter febricitantib. & qui vino se obruunt, quæ-
stionem tolerantib. miseres sunt.]

In Symbolum Apostolorum.

HOMILIA Prima col. 62.

✠ Credite vitam æternam promissam pro ista gratia da-
ta, ut gratuita gratia accepta perseveret à vobis] Inepta
verborum circuitio, & fortè absurdam sententiam conti-
nens. Si dubitas, num hæc Homiliæ Chrysostomi sint, audi
verba initio huius primæ posita. [Dixistis, Credo; quàm
breue est, quàm modicum est; si ad latitudinem literarum
dirigatis, quinque literæ sunt, si ad syllabarum numerum,
duæ sunt syllabæ]

HOMILIA 2. 611.

✠ [Et quia fides totum sibi vindicat, de Deo vos habere
conue-

conuenit hanc fidem Dei electi.

EX HOMILIA ad Neophytos. col. 617.

Per lauacri regenerationem est namque remissio, sed non conceditur per lauacrum. Neq; homilia hæc quicquã ad Chryostomum. puto autem esse mendum in istis verbis, ac legendum. [Sed non conceditur secunda regeneratio per lauacrum.]

EX HOMILIA ad baptizandos col. 619.

Nam licet similem etiam illi consecrationem mereantur; sed non illis similis voluntas, nec rerum similis preparatio. Homilia est Latini hominis, qui ut ætas sua ferebat, [merentur] dixit pro [obtineant]

EX HOMILIA 9. de Poenitentia col. 759.

Peccasti, Ecclesiam egredere, atque tuum dele peccatum. Legendum est, Ecclesiam ingredi; quod perspicue patet ex antecedentibus, & consequentibus verbis: atque ita legebatur in editione Basiliensi 1525. Atque hæc paulo maioris ponderis loca sunt, præcipue quæ crucis asterisco signauimus, quæ in præ-

senti notare satis esse iudicauimus. Cetera commo-
diore tempore
corrigen-
tur.

AMPLIS-

AMPLISSIMO CARDINALI
PHILIPPO BONCOMPAGNIO

Flaminius Nobilius S. D.

I Veterum clarorum Virorum minuta etiam sigilla, ac numismata ab eruditissimis hominibus laudabiliter colliguntur, & oblata magnis principibus gratum munus accidunt; profecto neque uere reprehendendi, opinor sunt; qui sanctissimorum Patrum, quibus Sancta Dei Ecclesia doctoribus utitur, exigua etiam monumenta summi illorum ingenij, ac celestis planè doctrinae imaginem exprimentia sedulo indagant, & colligunt: quinimo sperare non iniuria possunt, fore, ut christianæ Reip. principes sibi donata non aspernentur. Quamobrem cum Cardinalis Sirletus uir non minus probitate, ac scientiæ copia, quam isto altissimo honoris gradu clarissimus, ex codice manuscripto duas D. Basilij epistolâs describendi potestatem mihi fecisset; agnoui optimæ notæ aurum, & artis politissimæ opus. Sunt enim à Sanctissimo & doctissimo illo patre ad duos quasi hominum conuentus scriptæ non nihil in causis Ecclesiasticis dissidentes; quos ita conciliare inter se studet, ut in præcipuis tamen dogmatis, id est in ijs, quæ ab Ecclesia sunt definita, aut ex sacra scriptura manifestè deducuntur, concordare esse uelit. Itaque optimam hæc, nisi fallor, Epistolæ dissensionum sedandarum rationem docent. Quinetiam, cum præter ea, quæ in Symbolo Nicæa constituto sancita sunt, quædam alia exprimi uult, satis ostendit hoc multo magis Ecclesiæ Latine licuisse: quæ de re in Ferrariensi Concilio diu est disputatum. Quamobrem & istas ego Epistolâs egregiè charas habui, latinasque statim feci; & nunc ut facilius breuitatem suam ab iniuria temporum tuerentur, nonnullis D. Ioannis Chryostomi aureis scriptis coniunctas ad Amplitudinem tuam defero; ut eas à te ceteri habeant. Quod quidem meæ erga uirtutem, atque humanitatem tuam obseruantia specimen alia fortasse aliquando, si non meliora (id enim fieri uix potest) at tertè o perosiora consequentur. Vale.

KK BASI-

BASILIVS PRESBYTERIS
CIVITATENSIBVS

ROSTQVAM cum vestro homine sum congressus; magnas habui Deo sancto gratias; qui me & illius presentia in magnis meis angorib. consolatus est; & vestram charitatem per ipsum perspicue ostendit. Nam vestrum ferè omnium erga veritatem Zelum ex vnius hominis instituto cognoui. Quæ igitur priuatim inter nos loquuti sumus, ea ipse ad vos deferet. Quæ autem ex me charitatem vestram cognoscere par est; hæc sunt. Magna est inclinatio temporis ad Ecclesiarum euersionem. Atque id iam diu quidem est, cum intelleximus. Aedificatio autem ecclesie, errorum correctio, erga fratres si infirmiores sint, consensus quidam humanitatis plenus; sin rectè valeant, propugnatio ipsorum salutis, planè nulla; ac ne presidium quidem, quod aut presentem morbum curare queat, aut impendentem propulsare. Omninoque similis iam est Ecclesie status (vt similitudine vtar, quamuis vilior videri possit, euidenti tamen) veteri vestimento; quod vel leui de causa facile discinditur, pristinam verò soliditatem recuperare nullo pacto potest. Igitur, v in tali tempore, magnum studium, magnaque diligentia opus est in quibusdam ecclesiis iuuandis: iuuabuntur autem, si quæ nunc diuisa sunt, coniungentur: coniungentur; si quibus in rebus nullum animabus detrimentum afferimus, voluerimus nos infirmioribus accommodare, & obsequi. Quoniam igitur multorum ora sese aduersus Spiritum sanctum aperuerunt, multorumque linguæ ad iaciendas in illum blasphemias se acuerunt; optimum factu esse ducimus, vt quantum in vobis est, blasphemorum numerum minuatis, & ad paucos redigatis: atque eos, qui Spiritum sanctum creaturam esse negant, in comunem recipiatis; vt soli relinquuntur blasphemi; atque ita vel pudore ad veritatem adducantur; vel si in peccato manent,

manent, ob paucitatem indigni putentur, quib. fides habeatur. Ergo nil ultra queramus; sed fratribus qui nobiscum coire societatem volunt, fidem, quæ Nicæe sancta est, proponamus; ac si in ea conueniant: illud quoque exigamus, Spiritum sanctum neque creaturam dici oportere, neque eos, qui dicunt, in communionem ipsis esse recipiendos. Nihil aliud est, quod præterea nobis inquirendum censeam. Persuasi enim mihi; si quid etiam est, quo ad ampliorem euidentiam addito opus sit; id frequenti collationi, minimeque contentiosæ inter nos exercitationi daturum esse Dominum; qui ipsum diligentibus omnia cooperatur in bonum.

lis qui Tarsi sunt.

QVANTVM sit pacis bonum, minimè narrato opus est, cum viris sermonem habenti, qui sunt filii pacis. Quando igitur hoc ipsum tam suspiciendum bonum, tamque omnibus, qui dominum diligunt, curandum periclitatur iam, ne ad inane quoddam nomen redigatur; eò quod cumulatam iam sit iniquitas; & charitas in multis refrixerit; oportere arbitror in hoc vno studio eos versari, qui verè, ac germanè seruiunt domino; vt Ecclesias, quæ multis ex partibus, multisque modis à se mutuo discissæ sunt, ad concordiam, vnitatemque adducant. Quod cum ego quoque aggrediar facere; non est, quod nimium seduli, atque in aliena negocia se intrudentis hominis crimen meritò pertimescam. Nihil enim tam proprium christiani est; ac pacem conciliare. Quamobrem etiam pro hoc opere maximam nobis mercedem dominus pollicitus est. Ergo cum fratrib. congressus, cum perspexissem, valde quidem fratres ab ipsis diligi, vosque amari; sed multo adhuc magis amari Christum, & exquisitam, atque integram fidei rationem; & vtrunque ipsis magnoperè esse cordi; tum à vestra charitate ne segregentur; tum verò vt sanam fidem ne prodant; bonam hanc ipsorum men-

rem amplexatus, seribo ad grauitatem vestram, omni obsecrans charitate, vt illos vobis ex animo coniungatis, omnisque Ecclesiasticæ curæ participes habeatis; quem admodum illis quoque vicissim sponendi rectam esse vestram mentem, vosque etiam, Dei gratia, pro vestro erga veritatem Zelo ad omnia subeunda paratos esse, quæcunque pro verbo veritatis subire opus sit. Quæ autem, & vobis, quantum mihi persuadeo, minime aduerfantur, & patribus, quos commemoravi, apta sunt quæ animum expleant; hæc sunt: vt fateamini recipi à vobis fidem à patribus nostris, qui Niceæ quondam conuenerunt, expositam; nullamque earum, quæ illhic, dictionum reiiciatis; sed exploratissimum habeatis, tercentos decem octo patres, qui minimè contentionis cupidi conuenerunt, non sine spiritus sancti actu, & operatione loquutos esse; hoc etiam addentes fidei illi, Spiritum sanctum minimè dicendum esse creaturam, neque cum iis, qui dicunt, communicandum; vt pura sit Ecclesia Dei, nullum Zizaniam secum admistum habens. Hac de re, si vestra illis intima dilectio satisfecerit; ipsi quoque parati sunt, eam vobis, quam par est, subiectionem præstare. Ego enim pro fratribus spòdeo, nulla illos in re contradicturos; sed maiorem in modum erga vos omnem modestiam adhibitueros;

si hoc vnum, quod à vobis expectunt, vestra ipsis perfectio libenter dederit.

ILLVSTRISSIMO ET EXCELL.
IACOBO BONCOMPAGNIO.

Flaminius Nobilius S. D.

QVOD in communi hac totius aule, populi que Romani latitia omnes clientes tui faciunt, ut uoluptatem, quam ex contraria tibi cum clarissimo Sfortiarum genere affinitate, atque Equitum granis armaturæ præfectura à Rege Catholico in te collata ceperunt, quibus possunt numeribus officijs que testentur; id à me uix sine scelerem omitti posse putavi; quem tu hominem tibi ignotum, nec satis fortasse dignum, qui abs te cognosceretur, eo tantum nomine, quod Illustrissimi Cardinalis Guidonis Ferrerij tui essem familiaris, tibi commendatum, ita in clientelam tuam receperisti, ut nullam in me ornando, atque honestando moram tibi interponendam existimares, aditumque mihi ad Philippi Vastauillanij familiaritatem Cardinalis prudentia, probitate, humanitate præstantissimi continuè patefaceres; quo summo beneficio nihil mihi quicquam contingere optatius potuisset. Affero igitur ad te Diui Maximi Monachi, & martyris Opusculum de mandatis Dei efficiendis, nuper à me in linguam latinam conuersum, tuoque Nomini dicatum. Dicit quispiam; Quid hæc ad Romanæ Iuuentutis Principem, & militarium copiarum ducem? Benè habet; quod tu is es, qui tametsi rei bellicæ scientiam potissimum appetijsti, atque in ea partim rebus gestis clarorum Imperatorum legendis, partim audiendis peritis, quos magnis stipendijs, premijs que ad te undique inuitas, ita profecisti; ut si usus ueniat, indocile illam usus disciplinam (quod de L. Lucullo summus Orator dixit) Ingenij, animique altitudine te representaturum nemo sit, qui dubitet; tamen ceteras etiam bonas artes usque à Pueris adamasti, atque in ijs florentes homines cupidissimè & audis, & foues. Pietatem uerò præcipuè colis; qua una Virtutes omnes continentur; neque arti militari omnium serè humanarum artium nobilissima hanc iniuriam facis, quod

quod multi sunt soliti, ut perpetuas illi cum bonitate, ac religione susceptas inimicitias putes; sed per sanctum Deum veneraris; bona quaecunque habes, (habes autem plurima, & maxima) illi accepta resers; ac denique illius mandata omnibus rebus anteponis. Huc accedit me ita cum animo meo cogitasse in tam necessario officio curandum mihi potius esse, ut quaecumque munus offerrem; quam dum nimis subtiliter, ne inaptus habear, mihi prospicio; nihil offerem. Postremo Cardinalis meus, sponsorem se mihi fecit, te hoc quicquid est, in bonam accepturum partem, nec tam ad munus ipsum, quam ad animum, unde proficitur, nec ad vitia Interpretis, sed ad optimi, ac sanctissimi autoris praestantiam spectaturum. Cuius quidem Cardinalis promissione tam illustri dignitate, ac tanto illustriore uirtute uiri satis mihi cauisse uideoor spero tamen, quae tua benignitas, ac morum suauitas est, nihil opus fore, ut sponsorem appellem. Reliquum est, ut Nuptias tuas bonis omnibus prosequar; utque ea tibi res bene, & feliciter eueniat, Deum precer; quod qui magis ex animo faciat, nemini concedo. Vale.

BEATI MAXIMI MONACHI ET CONFESSORIS

SERMO AD PIETATEM EXERCENS

Per Interrogationem, & responsionem.

Frater Senex.

FRATER interrogauit Senem his uerbis. F. Amabo te mi Pater, dic mihi; quò spectet, ac tendat Incarnatio Domini. S. Miror te frater; qui cum ferè quotidie Symbolum fidei audias; de hac re me interroges. Veruntamen illud habeto, propositam incarnationi Domini esse nostram salutem. F. Modum explices Pater. S. Nimirum cum initio homo à Deo factus, & in Paradiso collocatus mandatum violasset; in interitum, ac mortem incurrit; deinde per omnes aetates multis modis Dei prouidentia, curaque adiutus, tamen non desistit in peius ruere, & nouas in dies ad deteriorem partem accessiones facere, à multis, variisque carnis perturbationibus ad uitae desperationem adductus. Propterea Unigenitus Dei Filius aeternum uerbum, quod est ante secula, Deus de Deo, fons uitae, & immortalitatis apparuit nobis, qui in tenebris, & umbra mortis sedebamus, incarnatus ex Spiritu sancto, & Sancta Virgine, ac deiformis uitae rationem monstrans, sanctaque mandata dans, & iis, qui ad eorum normam uitam instituissem suam, caelorum regnum promittens, iis uero, qui ea minime obseruassent, aeternum supplicium comminatus, passus salutarem illam passionem, atque ex mortuis resurgens, resurrectionis, aeternaeque uitae spem nobis donauit, condemnationem, quae nos ex primorum parentum peccato, atque inobedientia tenebat, dissoluens, & imperium mortis morte abrogans; ut quemadmodum in Adam omnes moriuntur, ita in ipso omnes iustificen-

iustificentur; & in coelos ascendens, atque à dextris Patris sedens Spiritum sanctum misit; qui arrabo vitæ esset, & lucem, sanctitatemque animabus nostris, & auxilium illis afferret; qui pro sua ipsorum salute mandata illius observare omni studio, animique contentione conarentur. Huc igitur, vt summam dicam, incarnatio Domini spectavit. F. Velim Pater summam audire, quæ mihi conficienda mandata sint; vt per ipsa salutem consequar. S. Ipsemet Dominus postquam resurrexerat; id Apostolis patefecit. [Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & spiritus sancti, docentes servare omnia, quæcunque mandavi vobis]. Quamobrem, quicumque baptizatus est in nomine patris, & filii, & spiritus sancti; omnia quæcunque ille præcepit, observet, oportet. Idcirco enim præter rectam fidem obtemperacionem quoque omnibus mandatis Dominus adiunxit, copulavitque; quod videret fieri minime posse, vt vna absque altera homini salutem afferret. Propterea etiam David recta imbutus fide, ad Deum dicebat, [Ad omnia mandata tua dirigebar; omnem viam iniquam odio habui]. Nam omnia nobis mandata contra omnem viam iniquam à domino donata sunt; ac si vnum negligatur; oppositam illi viciositatis viam loco ipsius succedere necesse est. F. Ecquis nam verò est, ò Pater; qui omnia efficere mandata queat, cum tam multa sint? S. Qui Dominum imitatur, atque illius vestigia sequitur. F. Et quis est ò Pater, qui Dominum imitari possit? Dominus enim tamen si homo factus, tamen Deus erat. Ego autem homo sum peccatis inquinatus, ac sexcentis perturbacionibus constrictus, servusque factus: Qui igitur queam ego Dominum imitari? S. Nemo eorum, qui rebus huius mundi corporeis servitutem seruiat, Dominum imitari potest. Quibus autem licet dicere, [Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te]; illi potestatem accipiunt ipsum imitandi, omniaque ipsius mandata conficiendi: qualem potestatem? Ipsum audi dicentem. [Ecce dedi vobis facultatem calcadi supra serpentes, & Scorpiones; & super

Matt. 28.

Fides sine operibus salutem non affert.

Psal. 118.

Matt. 19.

Lu. 10.

& super omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit.] Hac ipsa potestate, facultateque accepta dicebat Paulus. [Imitatores mei estote, sicut & ego Christi] ac rursus. [Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu; qui non secundum carnem ambulant; sed secundum spiritum] Et rursus. [Qui autem sunt Christi; carnem suam crucifixerunt cum vitis, & concupiscentiis]. Et rursus. [Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.]. De hac ipsa facultate, atque ope prophetice scribens David dicebat. [Qui habitat in adiutorio altissimi; in protectione Dei cœli commorabitur: dicet Domino, susceptor meus es tu, & refugium meum Deus meus; sperabo in eum.] & rursus. Super Aspidem, & Basiliscum ambulabis, & conculcabis Leonem & Draconem: quoniam Angelis suis mandavit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. Qui verò carni addicti sunt, ac mundi materiam amant; audi, qualia ab illo audiant. [Qui amat patrem, aut matrem plusquam me; non est me dignus: Et qui amat filium, vel filiam super me; non est me dignus; & qui non accipit crucem suam, & sequitur me; non est me dignus: Et omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus, quæ possidet; non potest meus esse discipulus.]. Quisquis igitur illius discipulus fieri vult, atque ipso dignus inueniri, & ab eo potestatem accipere adversus spiritus nequitiae; is segregat se ipsum ab omni carnis vinculo, liberatque ab omni erga materiam propensione. atque hic ille est, qui contra non aspectabiles inimicos pro illius mandatis decertat; quemadmodum ipsemet Dominus seipsum formulam, atque exemplar nobis præbuit; & ab illorum principe in Eremito, & cum mundo se dedit, ab iis, qui ab illo agitabantur, tentatus. F. Atenim multa sunt pater mandata Domini; & quis est, qui ita possit omnia in mente habere, vt in omnia servanda contentè incumbat? Ego verò, qui valde infirmam mentem gero, cupiebam breuem quamdam rationem audire; cui servandæ par ex ea salutem consequerer. S. Multa quidem sunt mi frater, sed ad breuem quamdam summam rediguntur, nimirum ad caput illud; diliges Dominum Deum tuum ex tota fortitudine

1. cor. 4.

Et 11.

Ro. 8.

Gal. 5.

Gal. 6.

Psal. 90.

Matt. 10

Lu. 14.

De dilectione Dei, & proximi.

L I dine

dine tua; & proximū tuū, sicut te ipsum; & qui hoc vnū caput seruare contendit; is omnia simul mandata exequitur. Neq; verò Deum, aut proximū is germanè amare potest; qui se ipsū, vt dictū est, à rerū corporearū cupiditate nō segregauerit. Pugnant. n. hæc inter se, materię incubare, ac Deū diligere. Atq; hoc sibi volebat Dñs, cū ita diceret, [Nemo potest duob. dominis seruire. Aut. n. vnū odio habebit, & alterū diliget, aut vnū sustinebit, & alterū contēnet. Non potestis Deo seruire, & Māmonæ]. Quatenus mens nostra mundanis rebus inheret; eatenus seruitutē illis seruit, ac Deū despicit, mandatū violans. F. Qualibus rebus inquis ò Pater? S. cibis, pecuniis, possessionibus, gloriæ, cognationi, & ceteris; quę sunt generis eiusdē. F. Dic mihi pater; nonne Deus ista condidit, & hominibus ad vsum dedit? Quomodo igitur iubet, ne illis adhareamus? S. sine dubio Deus cōdidit, atq; hominibus ad vsum dedit; bonaq; omnia à Deo sūt facta, vt benè iis vtentes Deo placeremus. Sed nos infirma, materięq; addicta mente præditi res corporeas pluris facimus, quam mādātū dilectionis; iisq; constricti cū hominibus bellū suscipimus; cū contra oporteret cuiusq; hominis dilectionē omnibus rebus, quę sub aspectū cadunt, omnibusq; corporibus anteferre; quę quidē dilectio dilectionis erga Deū indicium est: prout ipsemet Dominus in Euāgeliis ostendit. [Qui me diligit, inquit, mandata mea seruabit] Et quod nā mandatū sit illud, quod si seruauerimus, Dominū ipsū amaturi simus; audi ipsū exponētē. [Hoc est præceptū meū, ut diligatis inuicē] Vides mutua hominū inter se charitate contineri charitatē erga Deū? quę quidē plenitudo est totius diuini mandati. Hæc igitur causa est; quamobrē iubeat, ut quicumq; se illi prōptē, atq; alacriter in disciplinam traditurus est, nō modo hisce rebus nō adhareat; sed etiā omnia sua renunciet. F. Quoniā dixisti pater præ cuiuslibet hominis dilectione omnia, quę sub aspectū cadunt, atq; ipsūmet corpus postputanda esse? Ecqua ratione fieri potest; vt eū diligā, qui me odio prosequitur, atq; auersatur? Quòd si præterea & mihi inuidet, & maledictis configit, dolosq; aduersū me struit, & insidias molitur; ec quo modo diligere illum

Matth. 6

Io. 14

Io. 15

De diligendis inimicis

lū possum? Mihi quidē pater istud ex earum rerū numero videtur esse, quarū natura nullo pacto compos est; quippe cū ipsamet ex dolore perturbatio naturaliter cogat ab eo, qui dolorē inussit, alienū animū habere. S. In serpētib; quidē, ac Belluis, quę naturā aguntur, reuera fieri nō potest, quin pro virib. de illo vindictā sumant, à quo molestia afficiuntur. At apud eos, qui ad imaginem Dei conditi sunt, & ratione ducuntur, ac Dei notitia dignati sunt, legemq; ab ipso acceperunt, pote est eos, qui nobis dolorē fecerunt, nō auersari, & eos, qui odio prosequuntur, diligere. Quamobrem Dominus cum inquit [diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, benedicite maledicentibus uobis, & orate pro calumniantibus vos,] & quę sequuntur, non tamquam impossibilia præcipit, sed planè ut possibilia: ceterò qui minimè puniret eum, qui non seruaret. Id verò ipse Dominus per ipsamet opera demonstrauit; quinetiam omnes ipsius discipuli, pro sua erga proximum dilectione vsque ad mortem decertantes, & pro iis, à quibus occidebantur, ardentè precantes. Nos verò quoniam corporis, ac voluptatis amore capti sumus, atque hæc pluris quam mandatum facimus; propterea eos qui oderunt, diligere minimè possumus; sed potius iisdem adducti causis, uel eos, qui nos amant, sepe auersamur, animo deterius, quam ferę, ac serpentes, affecti. Quocirca cum Domini vestigia sequi nequeamus; neque etiam scopum ab ipso propositum ita nosse possumus, vt potestatem accipiamus. F. Ecce pater abieci omnia, cognationem, opes, delicias, mundanam gloriam, nec quicquam mihi præterea in hac vita superest, quòd possideam præter ipsum corpus; ac tamen fratrem, qui me odio prosequatur, atque auersetur, amare, non possum; quamuis eatenus mihi uim afferam, vt malum pro malo factis ipsis non reddam. Quid igitur mihi faciendum est; vt ipsum ex animo queam diligere, etiam si quantas maximas potest molestias, calamitates quę mihi afferat, meque insidiis appetat? S. Fieri minimè potest, vt quispiam ex corde diligat vexatorem suum, tamen si huic mundanæ materiæ videatur renunciasse; nisi Do-

Lu. 6.

Præcepta sunt pussibilia.

mini scopū verè cognouerit. Sin autem domino id illi gratificante scopum cognoscere potuerit, ac secundum illum ambulare studuerit; potest eum, qui odit, ac vexat, ex animo diligere; quemadmodū dilexerunt Apostoli, eò quòd illum benè cognitum haberent. F. Ecquis nam scopus Domini est, ad quem cognoscendum cohortaris pater? S. si Domini scopum nosse vis; attente audi; ac primū pro me ora; vt à Deo mihi detur sermo, qui id quod à nobis queritur, possit exponere. Dominus igitur noster Iesus Christus naturā Deum, & propter amorem erga homines homo fieri non dedignatus, genitus ex muliere, sub lege factus est secundum diuinum Apostolum; vt cum mandatum, quā homo, seruasset; antiquam Adē maledictionem ē medio tolleret. Intelligens igitur Dominus vniuersam legem, ac Prophetas ex duobus legis pendere mandatis, nimirū istis, Diliges Dominum Deum tuum, & proximum tuum sicut te ipsum; hęc ab initio, & vsque ad finem congruenter humanæ naturę seruare studuit. Ille autem qui ab initio decepit hominem, ac propterea imperiū mortis obtinuit, Diabolus inquam, animaduertens ei in Baptismate à Patre testimonium dari, cumq; , vt hominem de cœlis accipere cognatum Sanctum spiritum, & ab eo in Eremum, vt tentaretur, expulsū esse, vniuersam belli molem in ipsum conuertit; si qua forte ratione persuadere illi posset, vt mūdi materiam pluris faceret, quā dilectionem erga Deum. Ergo cum intelligeret diabolus tria esse, in quibus omnia humana versarentur, cibos inquam, pecunias, honores; per quę etiam in perditionis barathrum coniecerat hominem; in his ipsis tribus eum in Eremita tētauit. Quibus cum Dominus noster se superiorem ostendisset, retro abire diabolum iussit. Hoc igitur dilectionis erga Deum indicium est: Cuius mandatum, cum iis, quibus Diabolus sibi pollicitus erat, rationibus, Domino, vt transgrederetur persuadere non potuisset; tum vero in posterum, vt Dominus in mundum prodiens mandatum dilectionis erga proximum violaret, iniquorum Iudæorum operā vsus, quibuscumque artificiis potuit, adlaborauit. Propterea cum ille doceret

Scopus incarnationis

Artificia diaboli erga Dominum

ceret vias vitę, & opere commonstraret cœlestem viuendi rationem, & adnunciaret resurrectionem mortuorum; promitteretque vitam æternam, & cœlorum regnum credentibus, iis vero, qui non credidissent sempiternum supplicium comminaretur; & ad eorum, quę dicebat, confirmationem, diuina, & quę opinionem superarent, signa ostenderet; & ad fidem turbas vocaret; Diabolus iniquos illos Phariseos, & scribas concitabat; vt variis modis eum adorirentur; vt cum ille, quemadmodum putabat, tentationes ferre non posset; ad eos, qui insidiabantur, odio persecutos, præceps ferretur; atque ira malus demon, quod cupiebat, assequeretur, cum dominum nostrum violatorē mandati dilectionis erga proximum ostendisset. Dominus autem, vt pote qui Deus erat, non ignorans illius cogitationes, ac desideria, ipsos quidem ab illo actos Phariseos odio minimè prosequeretur, (quomodo enim posset is, qui naturā bonus est?) sed per eam, qua illos complectebatur, dilectionē, illū à quo agebantur, puniebat, atq; vlcisceretur; & illos quidem, qui agebantur, quippe qui poterāt quidem non agi, sed sponte ex fœcordia ac negligētia agentem ferebant, monebat, arguebat, increpabat, miseriam in qua erant, patefaciebat, nec benefacere vnquam intermittebat; cum blasphemis appeteretur, lenitatem, ac lenitudinem, cum malè acciperetur, tolerantiam adhibebat; omniaque dilectionis officia erga ipsos representabat; impulsorem vero, hac in eos, qui impellebantur, humanitate puniebat (ò inusitatum, atque omnem opinionem superans bellum), pro odio dilectionem præstans, & bonitate feriens ipsum iniquitatis patrem. Ideirco tot, tantisq; malis ab illis affectus vel potius, vt verius dicamus, per illos; vsque ad mortem pro dilectionis mandato, eo, qui homini conueniebat, modo decertauit: atque integra victoria de diabolo reportata, corona resurrectionis pro nobis se induit. Atque hoc illud est, quod inquit diuinus Apostolus Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Iesu; qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse equalem Deo; sed seipsum exinaniuit, formam serui accipiens, & in similitudine homi-

Liberum arbitrium

Philip. 2.

hominis factus, & habitu inuentus vt homo : humiliavit seipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & exaltauit illum Deus, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen; vt in nomine Iesu omne genuflectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quod Dominus Iesus in gloriam Dei Patris]. Hic igitur fuit Domini scopus; vt Patri quidem obediret vsque ad mortem, quã homo pro nobis custodiens mandatum dilectionis; diabolus autem puniret eo ipso, quod ab eo per scribas & Phariseos, quos ille impellebat, malè acciperetur. Atque ita, dum sponte vincitur; vicit eum, qui victoriam sibi pollicebatur; atque ab eius Tyrannide mundum liberauit. Hoc modo Christus ex infirmitate crucifixus est; per quam infirmitatem, mortem mortuam reddidit; & eum, qui mortis habebat imperium, principatu deiecit.

2. Cor. 12. Hoc etiam modo Paulus in seipso infirmabatur, & gloria- batur in infirmitatibus vt inhabitaret in ipso virtus Christi. Hanc vincendi rationem cum didicisset, ad Ephesios

C. 6. ita scribebat, [Non est nobis colluctatio aduersus sanguinem, & carnem; sed aduersus principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum seculi huius, contra spiritualia nequitiae in cœlestibus]: illosque vniuersam Dei armaturam sumere iubet, thoracem iustitiae, & galeam spei, & scutum fidei, & gladium spiritus; vt qui cum inuisibilibus inimicis bellum gerunt, possint omnia improbi illius ignita iacula extinguere. Factis verò huius luctae rationem demonstrans dicebat. [Ego igitur sic cur-

1. Cor. 9. ro, non quasi in incertum; sic pugno, non quasi aerem verberans; sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo; ne cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar]: Et rursus, [Vsque in hanc horam & esurimus, & sitimus; & nudi sumus, & colaphis cedimur]: Et rursus, [In labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame, & siti, in ieiuniis multis, in frigore, & nuditate, præter illa, quæ extrinsecus sunt] Ac talem quidem pugnam aduersus Dæmonas, qui voluptate titillabant carnem, pugnavit, per infirmitatem

Scopus domini.

Ibidem. c. 4

2. Cor. 11.

firmitatem

firmitatem proprii corporis illos expellens. At aduersus eos, qui odium inferere certant, atque idcirco inconsideratos homines aduersus pios concitant; vt per illos tentati, illos odio prosequantur, ac dilectionis mandatum violent, rursus luctandi rationem factis nobis commonstrans, dicebat, [Maledicimur, & benedicimus; persecutionem patimur, & sustinemus; blasphemamur, & obsecramus tanquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsa vsque adhuc] Nam Dæmones quidem ideo aliquem qui maledictis, ac blasphemis Paulum infectaretur, atq; hostili animo persequeretur, submittebant; vt ad eum, qui conuicia, ac blasphemias congererat, atq; infectabatur, odio prosequendum adducerent, hoc sibi pro fini proponentes; vt ille dilectionis mādatur violaret. Apostolus autem non ignorans illorum consilia, maledicentibus benedicebat, & infectantes ferebat, & eos, qui blasphemabant, obsecrabat, vt à dæmonibus quidem, qui talia in ipsis patrabant, deficeret, bono autem deo se coniungerent, ac familiares fieret; dæmonas verò, qui hæc moliebatur hoc pugne genere puniebat, in bono semper vincens malum, ad imitationem Saluatoris. Atq; ita cum ipse, tum ceteri Apostoli vniuersum mundum à dæmonibus segregantes, deo coniunxerunt; clade ipsa sua victoriam deus reportantes, qui vincere putabant. Ergo tu quoque Frater, si hunc tenueris scopum, potes, qui te oderunt, diligere; sin minus; planè non potes. F. Verè, Pater, ita est: neque alia ratione licet: ac propterea Dominus cum blasphemis, ac colaphis appeteretur, & reliqua pateretur, quæ à Iudæis passus est; equo animo tulit: illorum quidè, vt imprudentium, atque in fraudem inductorum miseratus (Ex quo illè voces de cruce [Pater dimitte illis non enim sciūt, quid faciūt] de diaboli verò, ac principum dæmonum malitia, ac fraude triumphans in cruce, cum pro dilectionis mandato, sicuti dixisti, vsque ad mortem cum illis concertasset, & victoriam, quam de illis erat consequutus, nobis gratificatus esset, ac mortis imperium sustulisset; suam ipsius resurrectionem toti mundo ad uitam donauit. Sed ora

1. Cor. 4.

Lu. 29.

pro

pro me Pater; vt integrè, atque omni ex parte valeam Domini, atque Apostolorum ipsius scopum tenere, ac vigilare in tentationum temporibus, neque ignorare cogitationes; & consilia Diaboli, ac Dæmonum ipsius. S. si ea, quæ dicta sunt, semper tecum sedulò mediteris; poteris non ignorare; ac si illud præterea in mente habueris; quemadmodum tu tentaris, ita & fratrem tuum tentaris; ac si ei quidem, qui tentatur, veniam dederis; tentanti autem, qui te ad odium eius, qui tentatur, adducit, restiteris, ipsius artificio, & machinamento haud quaquam cedens. Atque hoc illud est, quod præcipit Iacobus in catholicis Epistolis. *6. 4.* [Subditi estote Deo; resistite autem Diabolo, & fugiet à vobis.] Ergo si perpetuò, & vigilanter, vt dictum est, ea quæ exposuimus, cures, ac mediteris; potes Domini, atque ipsius Apostolorum scopum cognoscere, & homines quidè diligere; atque illorum casus, & prolapsiones misericordia prosequi; cum improbis verò dæmonibus per dilectionem sempiternum bellum gerere. Quòd si vani esse volumus, incogitantes, socordes, & corporeis voluptatibus mentem obruimus; nò dæmonibus, sed nobis ipsis, & fratribus bellum facimus; quinimò dæmonibus per voluptates seruiamus, pro ipsis cum hominibus pugnant. F. Ita uti est, dicit pater. Semper enim ex mea socordia dæmones contra me occasiones arripiunt. Sed quæso te pater, vt mihi exponas, qua nam ratione comparanda mihi sit vigilantia, ac diligentia. S. Perfecta rerum terrenarum despicientia, assiduumque diuinæ scripturæ studium animum in Dei timorem adducit. Dei autem timor vigilantiam affert: tuncque anima incipit & cernere dæmonas, qui sibi ratiocinationibus suggerendis bellum inferunt, & punire; de quibus dicebat David [Et despexit oculus meus super inimicos meos, & super eos, qui insurgunt in me, malignantes, audit auris mea] Ad hanc luctam ipse etiam Apostolorum Coriphæus Petrus excitans discipulos dicebat. [Sobrii estote, vigilate: aduersarius vester diabolus tanquam Leo rugiens circuit querens, quem deuoret; cui resistite fortes fide] Sed & Dominus. [Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem

64. 10.

tionem] Ecclesiastes verò inquit, [Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris] locus autem mentis virtus est, & notitia, ac timor Dei. Admirabilis autem Apostolus valdè sobriè, ac generosè pugnans dicebat. [In carne enim ambulantes non secundum carnem militamus. Nam arma militiæ nostræ non carnalia sunt; sed potentia Deo ad destructionem munitionem, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, & in promptu habentes vlscisci omnem inobedientiam] Igitur si Sanctos tu quoque imitaberis, ac multo cum labore vacabis Deo, sobrius, ac vigilans eris. F. Et quid homini faciendum o Pater est, vt mens assidue queat vacare Deo? S. Nefas est mentem vsque quaque vacare Deo; nisi tribus hisce virtutibus prædita fuerit, charitate, temperantia, attentione inorando. Nam charitas quidem mulcet iram, temperantia verò extinguit libidinem: oratio verò mentem abducit ab omnibus cogitationibus, nudamque ipsi siffit Deo. His igitur tribus virtutibus ceteræ omnes comprehenduntur ac sine his Deo mens vacare non potest. F. Cupio Pater discere quo pacto charitas sedet iram. S. Quoniam in charitate hæc sunt; misereri, & benefacere proximo, tolerantiam erga illum adhibere, atque æquo animo ferre, quæ ab illo accidunt, quemadmodum sæpè diximus. Hæc igitur cum habeat charitas, nihil mirum si in homine, cui adest, iram mollit, ac mitigat. F. Non parua sanè illius officia: sed planè felix, qui adipisci illam potest. Ego autem re uera longè ab illa absom. Veruntamen amabò te pater, dic mihi quid sit longanimiter agere. S. Patienter ferre, quæ graua accidunt, ac tolerare molesta, atque expectare finem tentationis, nec temere iram emittere, nec verba eflutire imprudentiæ plena, nec suspicari, aut in animum admittere quippiam, quod pium, ac Deo deditum hominem non deceat, quemadmodum inquit scriptura. [Vsque ad in tempus sustinebit patiens & postea redditio iucunditatis; vsque in tempus comprimet verba; & labia multorum ena-

*M m rabunt**Cap. 10.**2. cor. 10.**Mens nò uacat Deo nisi per charitatem, temperantiam, orationem.**Eccl. 1.*

rabunt sensum illius; Hæ igitur sunt notæ longanimitatis; sed non solæ: nam & illa non minima pars est, ita secum putare, se esse, qui tentationi causam dederit. Forrè verò, & ita se res habet, Multa enim eorum, quæ nobis accidunt, vel ad nos erudiendos accidunt, vel ad præterita crimina abolenda, vel ad præsentem negligentiam corrigendam, vel ad ea, quibus inquinari posthac possemus, vitia evitanda. Qui igitur ita cum animo suo cogitat, vnam aliquam harum causarum fuisse, cur tentatio aduenerit; dum vapulat, non excandescit (præsertim cum sibi ipse peccati sui sit conscius); neque illum causatur, per quem accidit tentatio, (nam siue per hunc, siue per alium, bibendus ipsi omnino erat calix diuinorum iudiciorum); sed in Deum intuetur, ei que punienti grâtiâ agit, & seipsum causatur, atque alacriter suscipit disciplinam; quo quidem modo se gessit Dauid in Semei, & Iob in mulierem. Homo verò imprudens rogat quidem persepe Deum, vt ab eo misericordiam consequatur, & à grauib. perturbationibus liberetur; accedentem verò misericordiam non suscipit; quoniam eo, quo ipse concupierat modo, non accedit, sed quo medicus animarum expedire iudicauit, ac propterea illam contemnit, ac præ perturbatione estuat; atque interdum quidem aduersus homines excandescit, interdum verò Diuinam Naturam blasphemis appetit: atque ita & ingrati animi iudicium dat, & virgam paternam auerfatur. F. Rectè dixisti Pater. Sed illud etiâ mihi exponas velim, quomodo temperantia cupiditatem extinguat. S. Quoniam facit, vt à rebus omnibus, quæ ad explendam egestatem necessariæ non sunt, sed ad voluptatem comparantur, abstinemus; nec quicquid nobis velimus, præter ea, quæ ad vitam opus sunt; nec iucunda, sed vtilia persequamur. vsui præterea respondere proportione vult esculenta, & poculenta, nec finit corpus humore nimio mollescere; sed satis id habet; si solam corporis vitam conseruet; neque hominem libidine cõmiscendorum corporû perturbari, atque auferri finit. Hoc igitur modo temperantia cupiditatem extinguit. Voluptas vero, cibiq; ac potus immoderatio ventrè exaltat;

condiciones longanimitatis. Bibliotecas de la Universidad de Deusto. accidant calamitates.

in 1.º 1.º in 1.º 1.º in 1.º 1.º

1.º 1.º

facit; turpes cupiditates excitat, accenditque; ac totum animal concutit, impellitq; ad amentem illam cõmissionem. Tunc oculi inuerecundi, & manus effrenata, & lingua loquens titillat auditum; & auris vanas voces accipit; & mens Deû despicit; & anima consultò mechatur, corpusq; ad nefandum opus patrandû aduocat. F. Vera narras. Sed cupio præterea discere, quomodo orandi attentio mentem abducatur ab omnibus cogitationibus. S. Cogitationes sunt rerû cogitationes. Rerû verò aliæ intelligentia comprehenduntur, aliæ sub sensum cadunt. Has ipsas igitur versans animus, cogitationes, & simulachra ipsarum circumfert. At gratia orationis Deo mentem coniungit; coniunctam abducit à cogitationibus. Tunc nuda mens cum illo familiariter habitans deiformis fit; talis facta, ea, quæ decent, ab illo postulat; neque vnquam frustra. Hæc igitur causa est; quamobrè Apostolus sine intermissione iubeat orare; vt assidue Deo mentem coniungentes, paulatim propensionem ad res corporeas exuamus. F. Ecqua nam ratione potest mens sine intermissione orare? Ipsam enim & psallentes, & legentes, & colloquentes, & ministrantes in multas cogitationes, contemplationesque distrahimus. S. Nihil eorum, quæ fieri non possunt à diuina Scriptura imperatur. Nam vel ipse Apostolus & psallebat, & legebat, & docebat, & ministrabat, multisque modis petitus in ærumnis erat, ac tamen sine intermissione orabat. Assidua enim oratio est; mentem habere multa cum innocentia, ac desiderio affixam Deo, speque ab illo semper pendere, & in ipso omnem suam fiduciam reponere omnibus in rebus, quæcunque geruntur, & quæcunque accidunt. Hoc modo affectus Apostolus dicebat. [Quis nos separabit à

Quomodo mens sine intermissione orat. Nihil impossibile in scriptura imperatur.

Ro. 8.

Mm a domino

1.º 1.º

Domino Nostro]: & rursus, [In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur; aporiamur, sed non destituimur, persecutionem patimur, sed non derelinquimur, deiciimur, sed non perimus, semper mortificationem Domini in corpore circumferentes; vt & vita Iesu manifestetur in mortali carne nostra: semper enim nos, qui viuimus, in mortem tradimur propter Iesum; vt & uita Iesu manifestetur in carne nostra mortali]. Hoc igitur modo affectus Apostolus sine intermissione orabat. In omnibus enim quecunque gereret, vt dictum est, & quecunque ipsi acciderent, spe à Deo pendeat. Propterea omnes semper sancti in calamitatibus lætati sunt, vt ad habitum diuinæ spei peruenirent; & propterea dicebat Apostolus. [Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi; propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo. Cum enim infirmior, tunc potens sum]. Sed veh nobis miseris, qui viâ sanctorum dimisimus; ideoque omni spiritali opere vacui sumus. F. Quid causa est, quamobrem computationem non habeam? S. Quoniam timor Dei non versatur ob os, atque oculos nostros; quoniam malorum omnium facti sumus habitaculum: ac propterea terribile illud Dei iudicium perinde quasi futile somnium sit, contempsimus: cetero qui quis non compungatur? audiens partim quidem Moysem per Dei personam de peccatoribus hæc dicentem, [Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima; deuorabitque terram cum germine suo, & montium fundamenta comburet. Congregabo super eos mala, & sagittas meas complebo in eis] & rursus. [Acum vt fulgur, gladium meum; & arripet iudicium manus mea, & reddam ultionem hostibus, & his, qui oderunt, me, retribuam.] partim verò Esaiam clamantem? Quis adnunciabit vobis locum æternum? ambulate in lumine ignis vestri & in flamma, quam succendistis?] ac rursus; [Egredientur, & videbunt cadauera virorum, qui preuaricati sunt in me. Vermis enim eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur; & erunt

12.

Deuter. 32

Vulgata [si acuro]

Ca. 33. ubi vulgata [quis habitabit] & c. 50 Ca. ult.

erunt in uisionem omni carni], partim etiam Hieremiam dicentem, [Date Domino uestro gloriã, antequam contenebescat, & antequã offendant pedes uestri ad montes tenebrosos. Expectabitis, lucem, & ibi umbra mortis: & ponentur in tenebris]: & rursus. [Audi popule stulte, qui non habes cor: qui habentes oculos non videtis, & aures, & non auditis. Me ergo non timebitis, ait Dominus; & à facie mea non timebitis, qui posui arenam terminum mari, præceptum sempiternum, quod non præteribit?] & rursus, [Auersio tua erudiet te, & malitia tua arguet te; & scito, & vide, quia amarum tibi est te reliquisse me, dicit Dominus]. Ego plantaui te vineam fructiferam omnem veram: quomodo conuersa es in amaritudinem vitis aliena? & rursus. [Non sedi in Concilio ludentium, & metuebam à facie manus tuæ. Solus sedebam, quoniam amaritudine repletus sum.] Ecquis verò non contremiscat; qui Ezechielem audiat dicentem. [Effundam iram meam super te, & complebo furorem meum in te, & iudicabo te iuxta uias tuas, & ponam super te omnes abominationes tuas, & non parcat oculus meus, nec miserebor; & tunc scies, quia ego Dominus]. Ecquis verò non compungatur Danielem audiens singillatim describentem terribilem illius iudicii diem? [Aspiciebam inquit, donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit. Vestimentum eius candidum quasi nix, & capilli capitis eius, quasi lana munda. Et thronus eius flamma ignis; rotæ eius ignis accensus: fluuius igneus, rapidusque egrediebatur à facie eius. Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei. Iudicium fedit, & libri aperti sunt.] arguentes nimirum; quæ cuique gesta sunt; & rursus. [Aspiciebam ego in uisione noctis, & ecce ex nubibus cœli quasi Filius hominis ueniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit, & in conspectu eius oblatus est ei: Et ipsi datus est principatus, & honos & regnum, & omnes populi, tribus, lingue ipsi seruiunt: & potestas eius potestas æterna, & regnum eius non corrumpetur. Horruit spiritus meus, Ego Daniel in habitu meo, & uisiones capitis mei conturbauerunt me]. Ecquam

Cap. 13.

Cap. 5.

Cap. 2.

Cap. 15.

Cap. 7.

Cap. 7.

quem ver non terreāt Dauidis verba illa? [Semel loquutus est Deus; duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia; quia tu reddes unicuique iuxta opera sua]; & rursus voces illę Ecclesiasticę? [Finem sermonis, in quo omnia sunt, audi. Deum time, & mandata eius obserua; hoc est enim omnis homo: quia omne factum, adducet Deus in iudicium siue bonum, siue malum sit]. Ecquem non similes Apostoli voces? [Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat vnusquisque nostrum ea, quęcunque per corpus gessit, siue bonum, siue malum]. Quis ergo sit, qui infidelitatem nostram, animęque nostrę cęcitatem non lugeat? qui hæc omnia audientes, haud tamen penitentia afficimur; neque tantam nostram indigentiam, ac socordiam amare stemus? quam preuidens Hieremias dicebat: [Maledictus, qui facit opera Domini negligenter,]. Nam si curę nobis esset, salus animarum nostrarum; contremisceremus ex sermone Domini; plurimumq; studii in mandatis ipsius conficiēdis poneremus; in quibus salus nostra posita est. Sed nos audientes Dominum, cum ita diceret, [Intrate per angustā portā, quę ducit ad vitam], latam illam, ac spaciosam pluris facimus, quę ducit ad interitum. Propterea cum ille ē coelis aduenerit, iudicaturus viuos, & mortuos, audiemus. [Discedite a me maledicti in ignem eternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius;]. Atq; hæc audiemus; non quod facinora, ac flagitia patrauerimus; sed quod ad bona opera prestanda nihil curę, studiiq; adhibuerimus, ac proximū minime amauerimus. Quod si preterea malefacta adsunt, ac tamen adeo negligenter agimus; quā ferre diem illum poterimus? Ac sanę per Moysen dictū est antiquis, Non meecharberis; Non occides, & reliqua quę sequuntur. Dominus autem sciens Christiano homini ad perfectionē non sufficere horum dūtaxat mandatorū obseruationem, dicebat. [Amē dico uobis. Nisi abundauerit iustitia uestra plusquam Scribarū, & pharisęorū; non intrabitis in regnum coelorum.]. Quamobrē nullo non loco animę sanctitatem, per quā corpus etiā sanctificatur, sinceramq; erga omnes homines charitatem

2. Cor. 5.

Cap. 4. uulgata autem paulo aliter.

Matt. 7.

Matt. 15.

Matt. 5.

ritatem precepit: quibus ex rebus & charitatē illam, quę erga ipsum est, cōparare nobis poterimus: atq; ut sæpē dictū est, seipsum nobis formulā vsque ad mortem, suosq; discipulos prebuit. Quam igitur defensionis rationem inuenimus in die illo, exemplar huiusmodi habentes atque adeo negligenter, oscitaterq; agentes? Vicem nostrā lugeis Hieremias, qui tanto gratię munere dignati fuimus, ac tantam socordiam, atque incogitantā adhibemus, vel potius omnibus vitiis inquinati sumus, dicebat. [Quis dabit capiti meo aquā, & oculis meis fontem lachrymarū, & plorabo populū hunc die, ac nocte?]. De nobis & Moysen audio dicentem: [Et comedit Iacob, & impletus est, & recalcitrauit dilectus, incrassatus, impinguatus, dilatarus & dereliquit Deū factorem suum, & recessit a Deo salutari suo.]. Nec non Micheam lugentem, ac dicentem. [Veh mihi anima quia perit reuerens de terra, & qui corrigat, in hominibus non est: vnusquisq; proximū suū tribulat tribulatione; in malū manus suas preparant] & Psalmistā similiter de nobis dicentem. [Saluum me fac domine, quoniā defecit sanctus, quoniam diminutę sunt veritates a filiis hominum. Vana loquuti sunt vnusquisque ad proximum suum; Labia dolosa, in corde, & corde loquuti sunt: disperdat dominus vniuersa labia dolosa, linguam magniloquam.] Prophetis etiā vocibus nos lugeis Apostolus dicebat. [Non est, qui faciat bonum; non est vsque ad vnum. Sepulchrū patens, est guttur ipforum; linguis suis dolosē agebant. Venenum aspidū sub labiis eorum: quorum os maledictione & amaritudine plenum est; contritio, & infelicitas in vis eorum, & viam pacis non cognouerunt: non est timor Dei ante oculos eorum.] Idcirco rursus prospiciens futura, de presententi hac nostra improba viuendi ratione ad Timotheum scribebat. [Hoc autem scito; quod in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa. Erunt enim homines seipsum amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemii, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminales, incōtinentes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, voluptatū magis amatores, quā Dei,

Cap. 9.

Deuter. 32 uulgata autem paulo aliter.

Cap. 7 uulgata paulo aliter.

Psal. 116.

Ro. 3.

Tim. 3.

Dei, habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes]. Propterea veh nobis; qui in ipsa malorum extrema incidimus. Quotus enim quisque nostrum est, dic mihi, qui commemoratis vitiis non sit implicatus? Non ne in nobis expleta est predictarum rerum prophetia? An non omnes sumus ventri dediti? An non omnes sumus voluptatum amatores? an non omnes rebus corporis inhiamus, atq; insanimus? an non omnes iracundia efferimur? an non omnes sumus iniuriarum memores, atque ad vindictam sumendam accensi? an non omnes omnium virtutum proditores, contumeliosi, dicaces, proterui, ocores fratrum, tumidi, arrogantes, elati, inanis glorię cupidi? an non omnes hypocrite, fraudulentis, inuidi, inordinati, incurantes, vagi, negligentes, socordes mandatorum saluatoris, omni viciofate referti? An non pro tēplo Dei facti sumus templū Idolorū? Nōne spiritus sancti loco improbis spiritibus referti sumus: nōne falsò Deū patrē inuocamus, & pro filiis Dei filii nunc gehēnę facti sumus? nōne qui magnū Christi nomen prę nobis ferimus, ac iactamus, Iudeos ipsos improbitate superauimus? Nec verò audita veritas indignationem pariat, & iracundiā cuiusquam prouocet.

Io. 8. Quoniam & illi tunc, cum legis violatores essent, dicebāt, [Nos vnum patrem habemus Deum] sed à Salvatore audierunt; [Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere]. Quorum similia verba & nos ab ipso audimus, quoniam proditores mandatorum ipsius sumus.

Ro. 8. Nam & Apostolus eos, qui spiritu aguntur, Dei filios nominauit. Nam [Quicumque inquit, spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt?]. Quomodo igitur nos, qui ab ipsa morte agimur, filii Dei appellari poterimus [prudētia enim carnis mors;] Sanē qui spiritu aguntur, ex fructibus spiritus indicantur. Videamus igitur; num fructus illos, qui à spiritu sunt, feramus. [Fructus enim spiritus, inquit, est charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, mansuetudo, continentia.] Hęcine in nobis habemus? Vtinam ne omnia, quę his aduersantur. Quo igitur modo filii Dei vocari poterimus, ac non potius

ex ad-

ex aduersario? Nam quod ex aliquo fit; simile effectori est: quod vel dominus ipse ostendit, cum ita diceret. [Quod natum est ex spiritu, spiritus est;] nos autem caro facti sumus, cupiditate elati aduersus spiritum; idcircoque merito ab ipso audimus. Non permanebit spiritus meus in hominibus his, quoniam carnes sunt]. Quo igitur modo quicquam ad nos Christiani nomen pertinebit; si nihil, quod Christi sit, nobiscum habemus? Sed forte dicet quispiam; ego fidem habeo, & fides in ipsum satis mihi est ad salutem. Sed quid isti respondebit Iacobus? [Et dæmones credunt, & contremiscunt;] & rursus. [Fides sine operibus mortua est in semetipsa;] Quemadmodum & opera sine fide. Quomodo autem credimus in ipsum, vel ei de futuris rebus credimus; si de presentibus, quęq; in manu sunt, nō credimus? & propterea rebus corporeis nos immergimus, & carne viuimus, & contra spiritum militamus? At qui Christo in veritate crediderant, ipsumq; totum mandatorum obseruatione domesticum sibi habitatorem fecerāt; ita dicebant. Viuo ego iam non ego; viuit autem in me Christus: quòd autem nunc viuo in carne, fide viuo filii Dei, qui dilexit me, & dedit seipsum pro me]. Propterea cum pro ipso salutem omnium procurantes malè acciperentur, vt pote qui diligentes, atque accurati ipsius imitatores, germanique mandatorum ipsius custodes essent; dicebant, [Maledicimur & benedicimur, persecutionem patimur, & substinemus, blasphemamur, & obsecramus.] Audierant scilicet ipsū dicentem. [Diligite inimicos vestros, benefacite iis, qui oderunt vos; benedicite maledicentibus vobis; orate pro persequentibus, & calūniantibus vos.] & quę sequuntur. Ita cum ex sermonibus, tum ex factis indicabat Christus se esse, qui in ipsis operaretur. Nos autē, quoniā nulla nō ipsius mādāta violamus; propterea omni impuritate, atq; improbitate abundamus; factiq; sumus pro templo Dei domus negociationis, & pro domo orationis, spelunca latronū, pro gente sancta, gens peccatrix, & pro populo Dei populus plenus peccatorū, pro semine sãcto semen sceleratū, & pro filiis Dei, filii illegitimi; quoniā deseruimus mādāta domini, ac seruimus improbis

N n spiri-

Io. 3.

Gen. 6. ubi uulgata paulo aliter.

Ja. 2.

si Et fides sine operibus & opera sine fide mortua sunt.

Gal. 1.

1. Cor. 4.

Matt. 5.

Spiritibus per impuras affectiones; & ad iracundiã prouocauimus Sanctũ Israel. Ideo vicem nostrã plorans magnus Esaias clamat, mederi simul cupiens calamitatibus nostris. [In quo percuriã vos ultra addentes prauaricationem? Omne caput languens, & omne cor mœrens à pedibus vsq; ad caput; neque vulnus, neque lior, neque plaga tumens. Non est malagma imponere, neque oleum, neque alligaturas]. Deinde quid propter hæc? [Derelinquetur filia Sion, vt tabernaculum in vinea, & sicut tuguriũ in cucumerario, & sicut ciuitas, quæ vastatur.] Hanc animæ nostrę solitudinem Apostolus quoque patefaciens, dicebat. [Et sicut non probauerunt Deũ habere in notitia; tradidit illos Deus in reprobũ sensum; vt faciant ea, quę non conueniunt, repletos omni iniustitia, improbitate, malitia, auaricia, plenos inuidiã, homicidio, contentione, dolo, malignitate, iufurrone, detractores, Deo odibiles, cõrumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorũ, parentibus non obedientes, insipientes, incompósitos, sine affectione, absq; foedere, sine misericordia: qui cum iustitiã Dei cognouissent, quod qui talia agũt, digni sunt morte, non solũ ea faciunt, sed etiam consentiunt facientibus. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominia, vt contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis.] Et quid posthęc expectandum? [Reuelatur, inquit, ira Dei de cœlo super omnem impietatem, & iniustitiam hominũ;] & quę sequuntur. Hanc animę solitudinem Dominus quoque significans dicebat. [Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt: quoties volui congregare filios tuos, vt gallina congregat pullos suos sub alis: & noluisti. Ecce dimittitur domus vestra deserta.] Esaias verò iterũ cum videret nos, monachos inquam, corpora tantũ ministeria implere, spiritalia autem despice re, atque hinc intumescere, dicebat. [Audite verbum Domini principes Sodomorum: percipite legem Dei populus Gomorra. Quò mihi multitudinem victimarum vestrarum. Plenus sum holocausto arietum, & agnorum: adipem, & sanguinem taurorum, & hircorum nolo. Quis enim quæsiuit hæc de manibus vestris? Calcare atrium me-

um non

273
um non apponētis. Si afferatis similaginem, frustra: incensum abominatio est mihi. Neomenias vestras, & sabbata & magnum diem non fero. Ieiunium, & ocium, & neomenias vestras, & sabbata odiuit anima mea. Facti estis mihi in satietatem: nequaquam posthac dimittam. Cum extenderitis manus ad me, auertam oculos meos à uobis. Et cum multiplicaueritis orationem; non exaudiam uos.] Quam ob causam? [Manus enim vestrę, inquit, sanguine plene sunt.] Quoniam qui fratrem suum odit; homicida est. Propterea omnis exercitatio, ac vitę ratio charitatis expers, aliena à Deo est: propterea & hypocrisim nostram tantò antea arguens dicebat. [Populus iste labiis suis honorat me; cor autem eius longè est à me. Frustrã colunt me. & quę sequuntur. Ac sanè, quę ipse Dominus dicebat, cum miseros prædicaret Iudeos, ita audio; perinde quasi ad nos dicta sint; qui nunc hypocritę sumus; qui tanto gratię munere dignati, deterius quàm illi affecti sumus. Nonne & nos alligamus onera grauiã; & importabilia; & imponimus in humeros hominũ; quę nos ne digito quidem mouere volumus? Non ne & nos omnia nostra opera facimus, vt videamur ab hominibus? Nonne & nos amamus primos accubitus in conuiujs, & primas cathedras in conuentibus, & salutationes in foro, & voces illas hominũ, rabbi, rabbi; & eos qui hæc in nos non diligentissime conferunt, vsque ad mortem bello persequimur? Nonne & nos tulimus clauem scientiã, & claudimus regnum cœlorum aduersus homines, neque nos intrantes, neque illos facientes intrare? Non ne & nos circumimus mare & aridam, vt faciamus vnum profelytum; & cum fuerit factus, facimus eum filium geennę duplo quàm nos? Nonne & nos sumus cœci excolantes culicem, camelum autem glutientes? Nonne & nos decimamus rutam, & mentam, & omne olus, & præterimus iudiciũ, & charitatem Dei? Nonne & nos sumus vt monumenta, quę non parent; cum extrinsecus quidem appareamus iusti hominibus, intrus autẽ pleni simus hypocryssi, &

N 2 iniqui-

iniquitate? An non & nos edificamus sepulchra martyrum,
& ornamus monumenta apostolorum; & similes eorum sumus,
qui illos occiderunt? Ecquis igitur non plorabit nos
tam miserè affectos? Ecquis non lugebit nostram tam grauem
captiuitatem? Propterea qui filii illi Sion inclyti eramus,
reputati sumus in vasa testea: propterea obscuratum est aurum:
alienatum est argentum bonum: propterea qui nazarei illi Sion
eramus niue splendidiore, facti sumus vt Aethiopes; qui lacte
candidiores; atramentum nigore vicimus. Ideo facies nostra
denigrata est super carbones: qui nutriebamur in coccineis,
amplexati sumus stercore; & maior effecta est iniquitas
nostra, quam iniquitates Sodomorum. Propterea ex filiis diei
& lucis facti sumus filii noctis, & tenebrarum. propterea
qui filii eramus altissimi; vt homines morimur; & vt vnus
principum cadimus. Propterea traditi sumus in manus inimicorum
iniquorum, ferorum, inquam, demonum; & regi iniusto,
& pessimo vltra omnem terram, id est horum principum.
Scilicet peccauimus, iniquitatem fecimus, impii egimus
violantes mandata domini Dei nostri, & conculcantes
filium Dei, & sanguinem testamenti communem ducentes.
Verum ne tradas nos in finem propter nomen tuum domine,
neque antiques testamentum tuum, neque auertas misericordiam
tuam a nobis propter miserationes tuas pater noster, qui es
in caelis, & per viscera vnigeniti filii tui, & propter misericordiam
Sancti tui spiritus. Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum;
sed cito anticipent nos misericordiam tuam Domine, quoniam
valde mendici sumus. Fer nobis auxiliu Saluator noster: propter
gloriam nominis tui Domine eripe nos, & propitius esto peccatis
nostris propter nomen tuum, memor primitiarum carnis nostrae; quae
cum ex nobis amore hominum adductus suscepisset vnigenitus
filius tuus, pro nobis habet in caelis; vt nobis firmam, ac stabilem
salutis spe largiatur; ne desperatione deteriores euadamus.
Per honoratum ipsius sanguinem, quem pro mundi uita effudit,
per sanctos ipsius Apostolos, & martyres, qui pro ipsius nomine
sanguinem suum fuderunt, per sanctos prophetas, & patres,
& patriarchas, qui omni studio placere tuo sancto
nomini

Thren. 4.

Pf. 81.

Dan. 3.

Dan. 9.

Heb. 10.

Pf. 78.

Merita sanctorum.

nomini contenderunt, ne despicias deprecationem nostram
Domine, neque derelinquas nos in finem. Non enim in nostris
iustificationibus confidimus, sed in misericordia tua, qua genus
nostrum seruas; supplices obsecramus bonitatem tuam, vt ne
in iudicium nobis fiat mysterium illud, quod ab vnigenito filio
tuo ad salutem nobis est dispensatum; & ne proicias nos a
facie tua, ne abomineris indignitatem nostram; sed miserere
nostri secundum magnam misericordiam tuam, & secundum
multitudinem miserationum tuarum dele iniquitates nostras;
vt sine condemnatione accedentes ad conspectum sanctae
gloriae tuae digni fiamus, qui protegatur ab vnigenito filio
tuo; neque perinde, ac mancipia peccati, reprobi fiamus.
Hem Domine, omnipotens domine exaudi deprecationem
nostram; quod praeter te alium nescimus, nomen tuum
inuocamus. Tu enim es, qui omnia operaris in omnibus;
& a te auxilium poscimus conuertere igitur de caelo domine,
& vide de domo sancta tua, & gloriae tuae. Vbi est
Zelus tuus, & fortitudo tua? vbi est multitudo misericordiae
tuae, & miserationum tuarum; qua sustentasti prolapsiones
nostras? tu enim es pater noster quia Abraham non
cognouit nos: sed tu domine pater noster libera nos. A
principio nomen tuum super nos est, & vnigeniti filii tui,
& sancti spiritus tui. Quare seduxisti nos Domine a via
tua, non erudiens nos virga iudiciorum tuorum? Cur
indurasti corda nostra, ne timeremus te dereliquisti nos
errori, effrenato, & exlegi. Conuertere domine propter seruos
tuos, propter sanctam ecclesiam tuam, propter omnes, qui a
seculo sunt, sanctos tuos, vt hereditate possideamus modicum
sancti moris tui. Aduersarii nostri conculcauerunt sanctuarium
tuum. Facti sumus quasi a principio, cum non dominareris
nostri, neque inuocatum esset nomen tuum super nos. Si
aperueris caelum, tremor apprehendet ex te montes, &
liquefcent sicut cera a facie ignis; & comburet ignis
aduersarios; & terribile erit nomen in aduersariis.
Cum feceris gloriosa, tremor apprehendet ex te montes.
a seculo non audiuimus, neque oculi nostri viderunt Deum
absque te, & opera tua, quae facies
Nn 3 expe-

Daniel. 9.

*1. Cor. 15.
Esa. 63.*

Es. 64.

expectatibus misericordiam. Occurrent. n. facientibus iustitiam, & viarum tuarum recordabuntur. Ecce tu iratus es, & nos peccauimus; potius autem nos peccauimus, & tu iratus es. Idcirco errauimus, & facti sumus, quasi immundi omnes nos; vt pannus sedentis omnis nostra iustitia. Et defluximus quasi folia propter iniquitates nostras: sicut vtus auferet nos, & non est qui inuocet nomen tuum, & qui recordatus apprehendat te; & auertisti faciem tuam a nobis & tradidisti nos propter iniquitates nostras. Et nunc Domine pater noster es tu; nos autem lutum, opus manuum tuarum omnes. ne irascaris nobis Domine nimis, & ne in tempore memineris peccatorum nostrorum. Et nunc respice, quoniam populus tuus omnes nos. Ciuitas Sancti tui facta est deserta; Sion; quasi solitudo facta est Hierusalem, in maledictionem domus; Sanctuarium nostrum & gloria, cui benedixerunt patres nostri, facta est igne combusta, & omnia gloriosa nostra conciderunt. Et super omnibus his sustinuisti domine, & tacuisti, & humiliasti nos valde Typice quidem acciderunt hæc antiquo populo tuo; vere autem nunc in nobis impleta sunt. & facti sumus opprobrium vicinis nostris demonibus, derisio, & subannatio his, qui in circuitu nostro sunt. Sed respice e coelo, & vide, & salua nos propter nomen sanctum tuum, & notas fac nobis fallacias aduersariorum nostrorum, & libera nos a machinamentis ipsorum, neque auertas a nobis auxilium tuum; quando quidem nos minime idonei sumus, qui obstantia vincamus. Tu vero potens es ad dandam nobis salutem ex omnibus inimicis; salua nos domine ex huius mundi molestiis secundum bonitatem tuam, vt in conscientia pura pelagus huius vitæ tranantes, digni efficiamur sempiterna vita sine crimine, atque integri sistentes nos horribili, ac terribili tribunali tuo. Hæc omnia cum audisset Frater, valideque compunctus esset; cum lachrymis dixit Seni. F. Quantum video Pater, nulla mihi reliqua est salutis spes. Iniquitates enim meæ supergressæ sunt caput meum. Sed rogo te; exponere, quid mihi agendum putes. S. Salutem consequi apud homines quidem nefas. At apud Deum omnia possible sunt.

Ps. 78

Matt. 19.

sunt; ut ipse dixit Dominus. Preoccupemus igitur faciem eius in confessione, adoremus, & procidamus ante Deum, & ploremus coram Domino, qui fecit nos, quoniam ipse est Deus noster. Et audiemus ipsum ex ore Esaiæ ita loquentem. [Cum conuersus ingemueris, tunc saluus eris] & rursus [Numquid non potest manus Domini, saluos facere, aut aggrauata est auris eius, vt non exaudiat? sed peccata vestra separam inter vos, & Deum; & propter peccata vestra auerit faciem suam, ut non misereatur.] Quamobrem inquit. [Lauamini, mundi estote, auferite improbitates vestras ab animabus vestris coram oculis meis. Quiescite agere peruersè discite benefacere. Querite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam; & venite, & disputemus, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra vt pheniceum, quasi niuem dealbabo, & si fuerint, ut coccinum, quasi lanam dealbabo. Ac si volueritis, & audieritis me, bona terræ comederis. os enim Domini loquutum est hæc.] Et rursus per Ioëlem hæc inquit. [Conuertimini ad me in toto corde vestro; in Ieiunio, & fletu, & planctu. Scindite corda uestra, & non vestimenta vestra: misericors enim & miserator est Dominus, & poenitentiam agens super malis.] Ad Ezechielem vero. [Fili hominis dic ad domum Israel. sic loquuti estis dicentes peccata nostra, & iniquitates nostræ super nos sunt, & in ipsis tabescimus, & quomodo viuemus? dic ad eos, viuo ego dicit Dominus. Nolo mortem impii, sed vt reuertatur a via sua, & viuat. Conuersione conuertimini a via vestra; & quare moriemini domus Israel?] Tertius verò regum liber præstantiam diuinæ bonitatis demonstrans hæc narrat, cum Achab descendens in vineam Naboth, quam illo per Iezabelem interfecto possederat, audisset verba Helie dicentis. [Hæc autem dicit Dominus. occidisti, & possedisti; & in loco, in quo linxerunt canes sanguinem Naboth, ibi canes lingent quoque sanguinem tuum. Et canes comedent Iezabel in antemurali Iezrael. Itaque cum audisset Achab sermones istos; scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauit, & dormiuit in sacco. Et factus est sermo Domini ad He

Esa. 39.
apud 70.
E. 59.

C. 1.

C. 2.

C. 33.

C. 21.

3. Reg. 21.

Nu 4. liam

iam dicens. Nonne audisti Achab humiliatum coram me non inducam malum in diebus eius.] David autem inquit. [notum feci peccatum meum, & iniquitatem meam non abscondi. Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore oportuno & in diluuiio aquarum multarum ad eum non approximabunt.] In Euangelio autem Dominus. [Poenitentiam, inquit, agite: appropinquauit enim regnum coelorum.] Petro autem interroganti, quoties in die si peccet in me frater meus, dimittam ei? usque septies? respondet ille, qui natura bonus est, & incomparabilis in bonitate [non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies.] Quid huic bonitati par inueniri potest. Quid cum hac humanitate conferri valeat? cognoscentes igitur timorem domini, ac preterea bonitatem, humanitatemque ipsius cum ex vetere, tum ex nouo testamento, conuertamur ex toto corde nostro. Et cur nos imus perditum fratres? Mundemus manus, qui peccatores sumus obsecro, & purificemus corda nostra duplices animo: miseriam nostram agnoscamus, lugeamus, ploremus ob peccata nostra; deponamus improbitates nostras, fidem habeamus promissionibus domini: timeamus illius minas; amemus inter nos ex toto corde; usurpemus vocem istam, fratres nostri, etiam erga eos, qui nos odio prosequuntur, atque auersantur; ut nomen Domini glorificetur, & appareat in letitia sua. Demus nobis mutuam veniam, dum per nos vicissim tentamur, ut pote qui omnes a communi hoste oppugnemur: resistamus cogitationibus nostris, deum in auxilium aduocantes; fugemus, atque eiciamus e nobis improbos, impurosque spiritus: subiiciamus carnem spiritui, eam laboribus, atque gramnis omnibus deprimentes atque in seruitutem redigentes; mundemus nos ipsos ab omni inquinamento carnis, & spiritus; excitemus nos mutuo; atque achamur ad charitatem, & bona opera; ne inuideamus inter nos, neque si nobis inuideatur, effremur; sed potius mutua nos misericordia, atque indulgentia prosequamur; ac per mutuam humilitatem vitis nostris medeamur

Matth. 3. de
Ioan. ibi
dem 1. 88.

iacobi. 4.

deamur; ne nos mutuis maledictis, ac scommatis proscindamus: sumus enim membra alter alterius. Socordiam, ac negligentiam excutiamus; ac foriter stemus contra spiritus nequitiae decertantes; & habebimus aduocatum Iesum Christum iustum ad patrem, ipse est propitiatio pro peccatis nostris; obsecremus ipsum in puro corde ex tota anima nostra, & nobis dimittit peccata nostra; quoniam prope est Dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in veritate, & voluntatem timentium se faciet, & deprecationem ipsorum exaudiet, & saluabit eos. Quamobrem inquit, [Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. Et inuocabis me in die tribulationis tuae, eruam te, & glorificabis me.] Esaias vero rursus. [Solue omnem colligaturam iniquitatis: dissolue obligationes violentarum cautionum: Dimitte fractos in remissionem, & omnem scripturam iniquam conscinde. Frange esurienti panem tuum, & pauperes sine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum; operi, & domesticos seminis tui ne desperis. Tunc erumpet matutinum lumen tuum, & sanitates tuae cito orientur, & prebit in conspectu tuo iustitia tua, & gloria Dei circumdabit te.] Tantum ne? imo uero, & alia. [Tunc clamabis, & Deus exaudiet te: adhuc loquente te dicet, Ecce adsum. Tunc orietur in tenebris lumen tuum, & tenebrae tuae erunt sicut meridies. Et erit Deus tuus tecum semper, & impleberis sicut desiderat anima tua.] Vides, ut soluendis cordibus nostris ab omni iniustitiae vinculo, & a plexu illo memoriae iniuriarum acceptarum, operaque ex animo danda, ut proximo benigne faciamus, lumine cognitionis Dei circumfulgemus, ac turpibus perturbationibus liberamur, atque omni virtute implemur, & gloria Dei splendescimus, & ab omni inscitia vendicamur; atque orantes celeriter exoramur; & nobiscum perpetuo Deum habebimus; omnisque nostra auiditas per Deum implebitur? Amemus igitur inter nos; & amamur a Deo; mutuam nos nostram tolerantiam, ac patientiam adhibeamus, & suam in peccatis nostris adhibebit Deus: malum pro malo ne reddamus; & non recipiemus mercedem secundum peccata

1. Io 2.

Pf. 144.

Pf. 49.

C. 58.

cata nostra. Veniam enim peccatis nostris, venia fratribus danda inuenimus. Et misericordia Dei in eleemosyna erga proximum inclusa latet. Propterea dominus dicebat. [Dimittite & dimittetur vobis: & si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet, & vobis pater cœlestis delicta vestra] & rursus [Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur; & qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis] Ita præbuit nobis dominus rationem expediendę salutis, deditque nobis potestatem filios Dei fieri: vt posthac iam in ipsa nostra voluntate sita sit salus nostra. Demus igitur nos Domino integrę; ut ipsum vicissim integrum accipiamus; fiamus Dii per ipsum. Eo enim factus est homo, cū natura Deus esset, & dominus: ei dicto audientes simus; atque ipse facillimę vlciscetur inimicos nostros. [Si populus meus audisset me, inquit; si Israel in viis meis ambulasset; pro nihilo inimicos eorum humiliassem, & supra tribulantes eos misissem manum meam. Omnem spem nostram in vno illo collocemus, & omnem curam nostram in illum proiciamus; & ipse ex omni tribulatione eripiet nos, & per omnem vitam nostram ipse nos enutriet: omnes quidem homines ex animo diligamus; at in hominū nemine spem figamus. Nam quādiu Dominus tuetur nos; & amici omnes nos amplexantur, & inimici omnes aduersus nos potestatem nocendi amittunt. Cum primum verò Dominus nos destituerit; tunc neque vllus amicus est, à quo non deseramur; & inimici omnes aduersus nos pollent, vigentque. Verum & qui in seipso confidit; maximas ruinas edet. Timens autem Dominum exaltabitur. Propterea dicebat Dauid [Nō enim in arcu meo sperabo, neque gladius meus saluabit me. Saluasti enim nos ex omnibus tribulantibus nos; & odientes nos confundisti.] Non admittamus ratioinationes minuētes peccata nostra, & vaticinantes illorū factam iam esse remissionem. De istis enim cautus nos reddens Dominus dicebat. [Attendite vobis à falsis prophetis, qui venient ad vos in vestimentis ouium, intus autem sunt lupi rapaces] Quādiu enim mens nostra à peccato turbatur; nondum illius remissionem consequuti sumus: nondū enim fructus dignos

Quomodo
in nobis sit
saluos fieri

Psal. 80.

Psal. 43.

contra inani-
nem fidu-
ciam.

Matt. 7.

dignos penitentię fecimus. Fructus enim penitentię est vacuitas perturbationum: vacuitas autem ista, extinctio peccati: nondū verò vacuitatem istam perfectam adepti sumus dum interdum quidem oppugnamur à perturbationibus; interdum verò inducias facimus. Ergo neque perfectā peccatorum remissionem adepti sumus. Nam à peccato quidē illo, quod ex parentibus contraximus, per sanctum Baptisma liberati sumus: at ab eo, quod post baptisma in nobis admisimus, per penitentiam liberamur. Germanam igitur poenitentiam adhibeamus; vt à perturbationibus liberati peccatorum remissionem consequamur. Despiciamus caduca hæc, & fragilia; ne ipsorum causā cum hominibus pugnantes mandatum charitatis violemus, atque ex Dei charitate decidamus. Spiritu ambulemus, & cupiditatem carnis ne perficiamus, vigilemus, sobrii simus; abiiciamus post hac negligentię somnum: æmulemur sanctos athletas saluatoris; imitemur ipsorum concertationes, eorum, quę retrò sunt, obliti, in anteriora nos ipsos extendentes. Imitemur perpetuum illorum cursum, ardentem charitatē, continentię tolerantiam, temperantię sanctitatem, generosam patientiam, omnia ferentem longanimitatem, luctum ex alienorū malorum consensu, quietam lenitatem, flagrantem zelum, charitatem non fictam, excelsam humilitatem, simplicem pauperiem, fortitudinem, benignitatem, probitatem: ne supini indormiamus voluptatibus; ne tumescamus ratioinationibus; ne inquinemus conscientiam, pacem cum omnibus sectemur, & sanctitatem, sine qua nemo videbit Dominum. Pręterea verò mundum fugiamus fratres, mundiq; principem. Missam faciamus carnem, & carnalia. ad cœlum intento cursu properemus; ibi sit nostra conuersatio; diuinum Apostolum imitemur; ducem vitę suscipiamus; fonte vitę fruamur; cum Archangelis hymnos canamus domino, & Deo nostro Iesu Christo. Ipsi gloria, & imperium simulque Patri vnā cum Sancto Spiritu in secula seculorum. Amen.

Operarum quidem errata non pauca intelligentis lectoris diligentia corrigenda relinquimus; nostra uero, quae multo plura fortasse sunt, excusanda humanitati.

Series Chartarum.

✠ ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ Aa Bb
Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn.

Omnes sunt duerniones praeter ✠ & Nn qui
sunt terniones.

ROMÆ Apud Iosephum de Angelis.

M. D. LXXVIII.

B.
C.
E.